

Дырмит Бытәба

АБЫРЛАШ МАЦӘАЗ

Ажәабжықәа

Ақәа
Апқәынтшәкәтыжырта
2016

УДК 821.35
ББК 84(5Абх) 6-44
Б 93

Бытэба, Д. И.

Б 93 Абырлаш мацээз : ажэабжькэа / Дырмит Бытэба. – Акэа :
Апхэынтшэкэтыжырта, 2016. – 208 д.

Аизга еиднакылеит Дырмит Бытэба еиуеицшым аш-
ықасқэа рзы ииқыз ажэабжькэа.

УДК 821.35
ББК 84(5Абх) 6-44

© Бытэба, Д. И., 2016
© Апхэынтшэкэтыжырта, 2016

Дырмайт Бытэба иажэабжькэа ирыкны ажэакэак

Дарбан рфеафызалакгы ирфеиаратэ мфа алагамта хадара нызкыло акэны икоуп ирфеиаратэ дунеи афазарей атбаашьей ахьынзахараку. Ацсны жэлэр рфынцтылатэ еибашьра ашьтахь, анкья аицш апхьяфцэа рыла иахья ирацфымзарггы, уеизггы ацсуа сахьаркыратэ литература ацсы тоуп, аусура аанкылам, арфеиара знапы алаку иахья уажэраанзаггы русура еицкым, дасу дыфуюейт иара ихатэ гьамала, хаамтазтэй ацстазаара шидикыло ихартэааны ифымтакэа ирныныцшыртэ еицш.

Иахьатэй хаамта ицэырнагаз ауадафракэа, амчымхара, амамзаара, акэымфеиаракэа ухэа ирыхкьаны ауафы дзыниар зылшо ауп Дырмайт Бытэба иажэабжькэа реихарак зырку. Абарт ажэабжькэа алахкаауазар: «Алакэ ззырхэо», аибашьра аамта иахьзыншылакэоу «Ацсы дшыбналаз», «Нас ианеикэшээз», ацсыцэгьара ауафы дзыкэнаршээр кало аазырцшуа ажэабжь «Ирыдрымкылаз», анасыгдара ахкья шыкало атэй зхэо ажэабжь «Изхарада» ухэа, арт аибашьра ашьтахьтэй атагылазаашьякэа ирзааигэоу рфеиамтакэоуп. Ашэкэы ишьтнахыз афымтакэа рфышыа иааидкыланы хрыхэацшуазар, акыр ирччагоу, даара илахфыху, убри аанггы игэтэрхэыцгоу, игэеынцагоу цтамтакэоуп. Фырцштэыс иаагозар абарт ажэабжькэа: «Ацсы дшыбналаз», «Ирыдрымкылаз» аамтак еицатэушэа, тагылазаашьяла еицшушэа икоуп, аха раарцшышыакэеи цакылей излеицшкэам рацэоуп.

Ашәкәы еиднакылаз арҕиамтақәа гәағс ирыгроу акәны иҕоуп хаамтаз иахпыло азалымдарақәа, атцмыхәхәарахрақәа, аҕсыцәгыара ухәа цсыхәа змауц ашыцылара бааҕсқәа рҕагылара азықәҕара – абарт роуп автор иҕеыzziшәо.

Анкыагы иҕан, иахыагы усоуп ишыҕоу арпызбей апхәызбей ианраамтоу аҕаацәара изаламлакәа раанхара. Ари апхыаф изы иҕыцу акы акәым, аха уеизгы абри гәтыхас ишыҕататәу ауп, иҕақы хаданы ианапшуа «Изхарада» ажә-абжы аҕны. Зынасыҕ алхра заанатц иахыымзакәа иахыцаз апхәызба нас игәырҕаны ишылхылго, алаҕщәара илызнауз атцыхәтәан агәтахәыцрақәа шлызцәырнаго ухәа, иахыанзагы ус иааиуа рзоуп игәеынҕаҕаны атцәхәара рнаҕартә еицш автор иҕеыzziшәо.

Иара убас ашәкәы аҕны апхыаф иҕылоит адетективтә жанр иазааигәаны иҕу ф-ажәабжык: «Абырлаш мацәаз» зыхызу, нас иҕалахыоу ажәабжы аҕынҕей иаагоу «Иныртәам ажәабжы». Арт ф-жәабжыкгы ашышыа формала еизааигәоуп, ихтхәаау ахтысқәа рыла акәымкәаны аҕстазаараҕ иҕалар зылшо хаамта ахаҕсахыақәа рыла ишыақәыргылоуп. Хроникала хазнеиуазар, аустцәара хыркәшахаанза ирытцаркуа аамтақәа рдиапазон акыр инейтцыхны излаҕоу ала аинтерес тцагаләоу рҕиамтақәоуп хәа рзухәар калоит.

Д. Бытәба иажәабжықәа исахыарку ажәала иҕуп, ибызшәа цкыоуп, игәы иаҕаху ишитаху ала ирмарианы ирцәажәоит. Ажәа хыанҕала умыргәаҕкәа, иласу бызшәа цшзала иахадигало ашымтақәа, апхыаф бзиа ибаны идикылартә иҕоуп, аригы аҕазара злоу бафхатәроуп.

Дырмаит Бытәба ирҕиарақәа рнафсангы иуаажәлар рымац аура азгы илиршахыоу маҕым, иахыа уажәраанзагы аҕбаба даҕагыла дааиуеит. Ибзианы дыздыруа зегы агәра аагоит, апхыаҕа азыхәан иҕегы ашымта шыахәқәа апхыафцәа ирыдигалараны дшыҕоу. Убри аҕнйтә идахныхәалап, инапы злаку арҕиаратә хандеираҕ агәабзиара наццаны аринахысгы иахызарақәеи алшарақәеи.

Вахтанг Аҕхазоу

АЛАКӘ ЗЗЫРХӘӨ

Аусура мшы нтәеижьтәи акраатцуан, аха ауада адәылтшья иакәымшәоз анаплакы ахантәәфы азлагара дахатәазшәә асаба даганы, шьямхахьы дызлагылаз ақьаадқәә иңсы рылахананы, дқьыңаха реилыргара дафын. Акы шьтйхуан, акы шьтәйтцон, игәамңхақәоз еиларкәычны акәакь икәажьыз егырт ақьаадқәә инарылаиужьуан, аха макьанагы иитахқәаз бғыцқәак анаимңыхьашәалак, урт абақ-абақхәә даарысуа ижәпаза ирықәлахьаз асаба нарықәрыцкьяаны, нас атцты иқьуа астал ду зтқаз ақьаад еидарақәә рханы иныкәйтцон икамхаратәы. Зегьы рааста еиха ихәашаз хәә импыташәәкәозгы, иаразнак истол амгәахь индәыкәйтцон. Убри аамтаз шьта дшыццуауаз ақара убаратәы уажәы-уажәы исаатгы днахәәцшлон, аха зегьытәкья реилыхра шьта дшахьымзоз аниба, ицәаанхақәаз ашьтахь шьяпыла инеизыхәхәаны акәакь икәажьыз урт ақьаадқәә инарылаигәеит. Убри аамтаз хымаңсыма иеааирыцкьяшәә кәитцеит, аха ифәтәаз асаба гәаамыгзакәә ичабра наиңшыны илцуаз аңхзала ианифәиршьашьы, абыржәы ашахта даатытызшәә ирхәашаз ихы-иңы чышәшәәаза ишыкәаз, уаха иенамырхакәә дындәылтцын, нас ашә адәахьала ачарахәә инаиркит. Днаскьяаңыңхьаза ишьапы ашьтыбжь есааира ихарахо мацара, атыхәтәан зынза иныбжьазын, нас уаха бжьык дәылмәзо иахьабалак ифәаха-фымтраха тынчрак өнашьшыы иаакалеит.

Ақьаадқәә зхаиркыз ауада аөнуцка шьтабжьык дәылмәзо ишыкәаз, аөналарта ашә аханы икыдыз асаат

еихабгы-еитдбгы уи акэзан иаакэымтцзакэа ирхэазоз, аха уажэы узлаабо ала шыкэсынакыак уаргыы амц урхэара ишафэыз ѡашьом! Ажэакала, узлаабо ала уаргыы амц здырхэоз акыаад мчыда шуакэыз ала уртцабыргыр утахым?

– Уи ашыакэыргэгэара атахуп! – иахаз агэы ннархазшэа убри аамтаз акеѡхэа абжыы нарганы, сынтэатэи ахыдцакэа зныртцахыз уи абгыыц инакэнаргеит. – Цыпхтэикэа сара сус рылам, аха сынтэа икхэцдараны икоу зеггы зну сара соуп. Сара сыдаггы хусбарта ахантэаѡгы усушыа имазам!

– Хусура зырцабыргуа ура уакэым, аха сара соуп! – уи аамтаз бжык тахэаѡза цыарантэ иаагеит.

– Асеипш зхэаз уарбану! Ацэыртца улшозар, арахь ухы аахарбеишь! – ахэеит, цыпхтэи ахыдцакэа зныз бгыыцк еикэпах акыаадкэа ирылаѡахэаны акэардэ ашыапафэы иахышытазынтэи.

Убри аамтазтэкыа рыцхарак шырзыкэлаз убаратэы, иѡахэа-ѡахэаны еикэырчакэа астолаѡ еикэыжыыз акыаадкэа аагыатэыгыатэит.

– Хкахаит,абаапсы, шэыгешэыргэгэа! – ус руак абжыы наргеит.

Убри аамтаз уахагыы рерзнымкылакэа реихарак леи-хаѡрны агэап-сапхэа адашыма иахылыкэахаз асабагыы ѡархыбыбит.

– Ишэгэытцашэеи, ура уа, тынч шэаазырѡырауеи? Ари иаххэо ххала хакэзам изызку, шэаргыы уахь шэатцанак-уеит! – ахэеит зегь рапхыза ацэажэара хзыртлаз абгыыц убри аамтаз аеыргэаашэа.

– Уабакоу ипхыан зыбжыы зыргаз? Цабыргымзар мцык ахэара зтахымхаз арахь уаацэыртцны цкыа ихахэишь иухэарц иутаххаз! Хаузызырѡуеит! – ианаатынчрахэа уаанза ицэажэоз абгыыц абжь гэаѡа ду уи инакэнаргеит.

– Сара, аабыкыа аизара анхамаз шэгэаламшэои, убаскан ирызбаз зныртцаз азбанца соуп изхэо!

– Аа, ари ура уоума! – ахэеит цыпхтэи аицлабракэа ртэы зныз абгыыц тынч иаацэажэан. – Хара иаххаагахыоу зеггы абуудыргэышыои, ура макыана уфэцуп,абыржэы иины

адәы икәпшыз ацшқа уиқызоуп, убри акнытә иуныртцаз акәу цыушьоит! Макьана иузеилымкаац акәымзар, уаргы харә хаипштәкьа лапыракыгас урымоуп!

– Усеипш усхымцәажәән, цьым! – макьана ипшқарахза икәз абжь хәычы цаза ицәажәоз инацытқьеит.

– Ариақара аиаша иазыкәпцә алашарахь уааскьаны ухы аахарбеишь, цкьа хнауғапшыр хтахуп, – уи аамтаз даеа қбаадқәакгы рыбжькәа уи инақәдыргеит.

– Уахь шәааигәа неишьа сьмам, аихатә шықәп стәкуп!

– Избан узтаку? Цәгьарас икауцазеи? – даеа бгыыцқәак уи иназцааит.

– Избанзар, хаихабы зегь шәаастә сара ацхыраара еихә иахысто азы цьара сицәызыр хәа дшәаны дсеичахауеит! Сыда дахьхәартам азын есены сахьибалаша ськазароуп, ишәзеилкаауазар!

– Уара макьана угазазаап! – ахәеит ирхаштхьаз цыпхтәи азбантақәа руак. – Абзамыкә дыкәмзар акәыш акрифәзтцода? Уара утәала дуеичахауа цыушьоит, аха уа утацәах узимоу, ианааикәнакуа аамтаз ихы злацәыригаша хәа уалбагас уимоуп. Харгы ханфьыцқәаз уара уеипштәкьа убра хтацәахны хәхьынзәиҥахыз химан, аха ииҥахыз зегьы анхалакаитца ашьтахь, хшубо хазегьы хантхәаны абрака хаилаижьит.

– Арахь уаасзызыршишь, сашьа хәычы! – ахәеит сынтәа актәи ашыкәсбжа антәамтаз аизараф иазгәартәқәаз зныз азбанта. – Макьана иуздыруам хәа акәымзар, уарей сарей зынза хаипшуп, иахныртцазгы еициз аишьцәа реипш зынза хаипшуп. Ацшра баапс ацәапшь иазыртшзо аихә, сара иаасдырхәахьоу ауп уаргы апхьақа иудырхәараны икоу. Уара уеипштәкьа саргы анкьа исныртәхьан атыхәтәантәи ашыкәс актәи азбжасы миллионла ахәкәа ззоужьыз ааглыхратә маҥәахәкәа аргыларә иазоурыжьраны ишыкәз ала, аха аргылащцәа ркынза зегьыцәкьа зымназагәышьеит умхәозар. Ахархәараз ирытаз аргыларатә маҥәахәкәа рхәтабзиара лакәызшәа, иара ус акала ухы иузамырхәоушәа арбаны, ирыдпхьазалаз аб-

жакы рыкэырхразы иаалаган ашэ́кэ́кэ́а еикэдыршэеит. Убаскан пытракгы иаапшит аамта ргаразы, аха азэггы алафимтуашэа анырба, ашы́тахь ааигэ́а-сигэ́а и́какэ́аз ақы́такэ́а рахь иахадыршэ́алаз афныма́тэ́ахэ́кэ́а мазала ибжы́рфкы́аны анха́цэ́а ираадырхэеит. Сынтэ́а мацарагы́ за́кафы́ афны́ еихача́цакэ́а дыргылазеи, хара а́кы́аад мцхэ́ацэ́а иха́бзоураны. Уажэ́ы аабыкы́ашэ́а ашы́татарта аиха́бгы́, иараби, зеггы́ сара среи́цэ́оума хэ́а игэ́ахэ́зар акэ́хап,иаргы́даалаганма́залаибжы́газациментзааирхэ́хэ́аз азэ́ы машы́на́ла иманы́ дышнеи́уаз, ант хылпа́капшы́раа ила́цш и́ташэ́азаап. Шы́тахь́ка шы́та архынхэ́ышы́а имамы́зт, иапхы́ака́гы́ ца́шы́а амамы́зт а́кны́тэ, уа́ха ии́збара ани́зымды́р, ашы́тахь ама́шы́на ага́фа илхы́кэ́ыргы́ланы иигоз аидара ахы́ ларха а́мшын ина́таны, иугазгы́ы ааумгеит хэ́а ина́пкэ́а ыркало ифны́ка дцеит.

– Уи ура иуазхэ́ахда, уажэ́ы? – ама́тэ́ахэ́а шоужу ала изны́ртцоз а́кы́аад чы́да уи е́дны́хэ́ас и́пхы́азаны убри аамта́з а́еыргэ́аашэ́а и́цааит.

– Мшэ́ан, азэ́ы иахэ́ара азнауеи, зты́зшэ́а умоу ашы́татарта аиха́бы и́хафсы́з амза азы́ фа́жэ́а тонна аце́мент ахархэ́арахь и́дэ́ыкэ́йтца́зшэ́а и́фа́фа́за ара исны́зар!

– Уара ус узиуит, аха сара ура уеи́цш дсы́зны́кэ́арым,– ахэеит а́тыхэ́тэ́антэ́и а́хасабы́рбагы́ а́еыргэ́ааны, иаргы́ ахантэ́афы́ идгы́ларц ша́тахы́з убаратэ́ы. – Ари ашы́кэ́с актэ́и азбжатэ́и хэ́а иргаз ахы́дта исны́ртца́з, ашы́тахь аиха́быра ркы́нгы́ снаганы́ сы́дирбеит. Уа́ка иара́знак зеггы́ сеигэ́ыргэ́еит, исы́кэ́гэ́ы́гны́ ххантэ́афы́ иа́гыи́цшы́ршы́еит, и́тагы́ а́қэ́маншэ́алара́кэ́а идны́хэ́ало. Убри азоуп зегь шэ́ааста́гы́ сара еи́ха́ дсы́цэ́нымхо́ ды́сзеи́ча́хауа. Уи азоуп цы́ара си́цэ́ызы́р хэ́а дсы́цэ́шэ́аны́ сцэ́ы́тца́тэ́ахны́ сы́зимоу́гы́.

– Ах, ана́цьялбааит, ана́цьялбеит,уаргы́ за́ка ужы́аны уимоузеи! Иараби, асцэ́кы́а газашы́а уба́хы́оу! Избан, ахантэ́афы́ аска́к уи́цэ́нымхоу́шэ́а уидгы́ланы, иуни́та́з амцкэ́а урца́быргы́рц узы́барбаруа? – аабыкы́ашэ́а а́зана́ат-еидгы́ла аизара́ф еибарэ́хэ́аны́ ианеи́пы́ртцу́аз аламта́-

лаз аикәыреәеәкәә зныртцаз азбантца қәыпш ицәәжәоз
иназағьит.

– Иаңсоу узымхәозар, акы схәоит хәа азә иахь
умыхәан. Абзамыкә акгы анимхәо дкәышушәа шцъыршәо
узымдырзои?

– Аусураз ицәа ихытцхьоушәа иахнитцо наигзозтгы,
меигзарахда икылхәаны изаарго аргыларатә матәахәкәә
ашьтатцартаф иаанымхози, – ахәеит атцыхәтәантәи ахәса-
бырба агәы кажьзаны. – Абар уажәы иара имшала мчыбжьык
аахижьтеи аргылащәә усда еилатәоуп. Еизарацыпхьаза
иаахарпшыз ақәҗиарақәа шыхазыноу, апцхьакагы еихагы
хшеигьхо хәа дкаканы аихабыра рхы тикьоит, арахь
уҳахәапшыр еижьагас иахнитцо аамчыдарахаз акгы
изацымтцац, иацитцарангы дыкәзам. Катца имамкәа инхаз
иажәә тацәкәә шапцхьа җыц илаххылааны аихабыра рҗы
алацәыртцгас химоуп. Ауаҗага кыпк ашьақар азын аеада
еипш ддыркаауан хәа, уаргы иуныртцаз акәу цышьаны зе-
гы урыматцуоушәа аҗәахәа амц рахәара уаҗуп. Иуздыру-
ам акәымзар, ишыкаитцалац еипш, сара унасыхылааны ауп
уаргы ушыдирбаз. Сыгәра умгозар, цыпцхтәи ахәсабырба
хашьеихаб уазцааи.

– Ааи, ааи, уи башаза уаҗаҗоит! – цыпцх цытцкы
неидтәаланы заанатц рхала еикәдыршәаз аихшьалатә
хәсабырба убри аамтәз агәатцанза иаакәпсычханы, нас
ажәа инацнатцеит. – Ашықәс антәара макьана акры бжьоуп,
арахь катца шәымамкәа уажәнәтә аиҗаҗара шәалагахьейт.
Уи еихагы аус еитцанамкьозар, иара ус акала иухәартә
збом, насгы шәара сынтәоуп шәанеибадырбаз. Сара зегы
шәапцхьагы шықәсынакьак снеймцакы-ааимцакуа, уантәи
уа снаго зака напы сеимнаркьазеи, закаҗыгы сдыриашазеи,
закаҗырагы сеимаркьазеи, аха уажәы сахьыкоугы изды-
руам усқан исыцәнымхоз ауаҗы. Цыпцх цьара сицәызыр хәа
дсыцәшәаны схатцкы камыршәуа сахьигара дақәшәомызт,
аха ишыжәбо уижьтеи исну аҗырақәа җазахейт, схаҗагы
уаҗа насылымшо слазара маҗхейт. Убра ашькап иҗаку
уеипш саргы игәра ганы закаҗыра амц сирхәазеи, иара

ицыхэала заҕаҕы эжъзеи. Агаза инапала амаҕ идыркуан хэа, лапыракыгас сышимаз ала сыздирбоз аиаша расхэагэышьон, аха азэгы сеиликаарц иҕахымызт, иулуршаз азэы илымшац хэа сызтэыз снаидырехэаланы сышьтахьҕа саадырхынхэуан. Агэаҕаҕа анизааилозгы, исныртахъаз абжагы шизынамыгзацызгы, иҕастахьоу жэбоума хэа снарымтаикуан, арахь усыхэапшыр, ибжыырҕьаны иитиқэази ицэыпхастахази зегы неиццаны ахархэарахь ириҕазшэа шаҕаҕс сыдирбеит. Даргы уи аахатцаны, ажэлар рымац ауразы ари еиҕу макьана дхамбац хэа, иахьнеиз деиҕархэазаап... Ах, анаҕьалбеит, заҕа хэатэы сымоузеи, аха заҕа хкы рыла амцқэа сырхэаны ихы саирхэахъаз аиҕахэара шықэс дуузак саҕызаргы ацыхэтэанза хэашьагы сывам. Абри шэызхамцозар, цыпхтэи ахыдтақэагы шэразтааи, уртгы ирхэо шэахап.

– Аҕызцэа! Ақьаад еипшқэа! Ақьаад мчыдақэа!.. Ари иахэаз иашоуп! – ахэеит цыпхтэи ахыдта зныз ақьаад ҕьаҕьа еилархэны иахьықьажьыз аҕынтэи ихэарехъаз абжы аарқыҕьыҕьыны. – Ххантэаҕы цыпх сара исеиҕышьоз даҕа қьаадк имамызт. Зегы сахьеицгэарташаз аҕы аҕы шықэсынаҕьак скыдцаны симан, деихабума деицбума, дсасума дапшэымоума изааиузаалакгы инапы насықэкны дсылаҕехэо зегы сыдирбон. Сызбозгы сҕышьо, исеиҕыргьацэа инаспыртцуан, аха ус ашықэс антэарахы ианеиха, саргы амц шысирхэоз еилыскаагэышьеит, аха сахьынкыдитаз сынкыдгьалазшэа мышкы иадамзаргы адэныҕа хэа сдэылымгакэа убра сышкыдыз днасыхэапшыны, мцхэагақэас иҕаитцахъаз ақьаад еихшьалақэа саргы снархыпхъазаланы шықэсынаҕьак акырқэа сылсыршазшэа дызлаҕехэашаз хэа иснитаз зегы баша ишысныз саанхеит.

– Сшэыхэоит, саргы ажэауаара сышэтаразы!– ҕымтзакэа азырҕара иаҕыз қьырсамза азы хыхьынтэи аиҕабыра иҕартаз ақэцара зныз абҕыц ацыхэтэан иаргы акы нахэақэарц аҕаххеит.

– Ускан ҳара ҳауми амц зирҳээз! – убри аамтаз инеикәфьиртит еикәыҕахаа цака ишьтаз қяадқәак.

– Амц шышәхәоз ала иааз рахьинтә азәы уаха изеилымкааи? – итааит аихабыра рҕынтәи иаашьтыз уи ақяаад.

– Усеипш агьангышрақәа уажәы ибазма, ҳаикәышәшәа ҳақоушәа ҳаныдирба,зегьы ҳаицхырааны амц ишаажьоз ргәы азымөеит,дара ахәашақәа! – ахәеит уи. – Ацха хаауп, аха згәы иацөымгугьы дыҕахми, урт ирыцыз арҕыс заманак, анацьялбеит, шәшәырак цъара иҕамкәа астцәкья калашьас иамоузеи хәа гәөарас хҕаитцеит, аха еицқәаз зегьы еицфакны ҳара ихадгыло ианалага,нас инапы наҕьаны уахагьы ибла ҳаимырбеит... Урт рцамтаз еикәжыагаха ирөыиз ақт уабақоу? Мшәан, уцәа уацәшәоушәа убжьы зу-мыргои, акымзаракгы узымдыруашәа?

– Ара сыҕагәышыоуп, сабашәышьтуеи! Сара рыцха шыта сызтаҳыда!.. Иабихәац, цқяа хзеибамбо ҳашцеилаиҕьы, ҳара ҳаипш нцыра змауша ҳаихабы! Ааи, ииҕахыз зегьы анхалаиҕза ашьтахь шыта акыр азын ҳаитахума!.. Ех, ҳара рыцхақәа!

– Уманшәаламзар уантәи убжьы ааргәгәашәа ихәала!– ахәеит сынтәатәи аицлабра зырбаз ақяад ахкыдырчаблаз аҕынтәи зегьы ирылацшуа.

– Исхәаша мачхума, аха иазыжәуеи сытака зеызтәахыз абызкатаха сзымхоушәа, иацижәтеи хәацак аасыгралан тахак ааснаҕом! Мышкы зны азәы сирбатәхаргьы, шыта исырбоузеи сыбжа зегьы хыркәыдааны иқәнәтаҳьазар, аха егәурым, сқяаадбжазаргьы исзаанхаз сыбжагьы аиаша ауп иахәо... Сыгәра жәгозар, уаха иахамбаша ҳаихабы ииҕахыз аасынтданы акы узсывымбаауа сцапшьза саныкаитца ашьтахь снеимтакы-ааимтакуа сызирбаз рҕынтәи цытөык шысхычазгьы шәасхәап, шәтаҳызар... Аөызцәа, ақяаадқәа! Шәарт зегьы шәырмчыданы ихы шәаирхәазаргьы, зегьы акоуп ацъабаа гәгәазаны изирбахьоу шәоуп, насгьы шәара ишәзымдыруа исхәарангьы иҕои, аха ихалаку ақяаадқәа зегьытцәкья рыгәра шәымгалан, избанзар ицәгьахәацәоу қяаадқәакгы цытк абра ихалатцәахуп, рыбжьы дыргом

акәымзар. Есымза аизарақәа ҕартцозшәа еикәыршәоу збантәкәакгы ыҕоуп, аха сара издыруеит сынтәа мацара аагозар ҕынтә рыда ишымҕапырымгац!.. Ахлахәада, ари хәихабыхәаиҕоу, зны-зынлаиаргынаҕынтәигыиәиҕабацәа изымаалои, убас ҕенак зны азәы даниҕааз снаимтцаны санаирба, игәы сақәшәазар акәхап, снаидныхәаланы сидирәхәалеит. Уи деикәжы данишът ашьтахь, иаргыи аҕхыа днаргыланы зегыи аҕырҕырхәа исхыччеит. Иахыа қыаадуп иҕоу, иануцдалак зегыи алазоит рхәан, рыҕсы ахыҕысхыз азы исзыҕартцара рзымдыруа ргәазхара срызбомызт. Сыда рхамшәало сышрымаз, аабыкыа аусура иалагаз арҕыск мчыла амц шысдырхәаз ашьтахь иааиликаан, исзыруыз зегыи еиҕеихәазаап. Адырҕаҕеныцәкыа азәы дкылкыа да-акылсын, даараза стыршәшәааны ститцааит, сларха-ҕархо акраамтә дансыхәапш, атыхәтәан иагышыақәиргылеит мцымзар тәбыргык шысымхәоз. Ашьтахь иахыбыра рҕынтәи адтә кәлеит, иаапшыз аҕхақәа лассы хәихабы атыц иқәйтцаразы... Абар урт рҕынтәи иаашыту адтә бҕыиц ара сывараҕ иахыиҕоу, аха иазыжәуеи иахыа уажәраанзагыи азәы хыасгыи иҕаимтцац, ирхамштыр иабацари хәа абра ихәлатцәахны имоуп.

– Уара, шәара излашәхәо ала, иара саргыи мцымзар ацәбырг сымхәозаарын! – уи цышьахәыс иааканатцеит, ахантәаҕы дырәхәаны дызныртцаз атыцантәи агазетқәа руак ипатрет аныззала зегыи ирбарцаз асаркыа иахыизатцаз аарла абжыи нарган. – Иара изкны изҕыи, иусушыа шы-хазыназ зхәоз ақыаадқәа еикәчаб ианидырба, хымцәа арәхәапхыиз дацсоуп хәа игәәхәзар акәхап, насгыи шәнаплакы еиҕатцау ахамтә чыдақәа зныкымкәаны иша-наршыахыоу имдыруази, имаз убри аҕша хызы газетла дзырәхәазгыи дшажыаз ала тәбыргны шыта аҕра згоит.

– Ааи, ахара зыдқәоу рацәаҕгәышыоуп, аха хыырхәышыас иқатцатәу хара хамч ақәхом ххазтцаша азәы дцәырымтыкәа! – астал итәажыиз қыаадк аҕааркаса шәа убри аамтәз абжыи наргеит. – Уи анахбаша кәлап, аха макыана шәабаҕоу, уаанза еҕацыара хәигәыдырцап,

егъаџара мцы хдырхэап,егъаџгы ргэы нхархап, убас ма-
цара заџаџарагы хаймдырххара здырхуада!

– Шэанаџалбеит, шэаргы акы шэхэартэ шэыџоума,
хара хауп арыцхаратџа иаџэшэаны иџоу!– иахъа
ихэыцигаз аџаадџа рахынтэ руак убри аамџаз аб-
жы наргеит.– Сџызџеи сареи шыџэсык аахижџеи дэык
хныџымџшыц, абра акэалаџ хашџакыз мацара абар
хажэеижааза хџалеит! Ахэыц бахча цхыраарак аитарџаз
шэеихабы сихэарџ саашџуп, аха сахынтэитџаз сихашџны
дыџан, уаха саагэеимџазџгы убра сышџаз сыттаны сџаргы
џалон!

– Уара уеипш ара заџа џнатџаху удыруама, – ахэеит
аџаадеизгаџа згэылаитџахуаз аџынтэи иавџыхэџоз
џаадк. – Цыџх џеруал аахижџеи абра симџоуп, аха аиха-
быра идыртџаз анагџатэы уажэыг еидараха сџоуп!..
Уажэраанџа зыгэџыхаџа еибызџэоз аџаад џэажэаџа
рыгэхъаа саргы ирыџеиџышоит, избанзар саргы еилыс-
кааижџеи акраатџеит агэхъаамџраџа шыраџоу. Иџаџоу
гхаџак ирееиразы аихабыра рџынтэи саашџуп, аха
илаџш ахынасигаз азырханы ара сышимџаз саанхеит!
Хъаас сшыџаимџаз збаша хэа џасхэан азэы дсышьџаланы
дауам, арахъ иара сызтэу рахъ сирхынхэуам... Сахызыз,
сахъџсыз уаџ дсышьџамџауазар, нас, акы џартџаџоушэа
ирзбаџоу зегы еижагами, уара?

– Шэанаџалбеит, исзымдырџоу аџшьахэџа ыџа-
заап ара! – ус абжы наргеит, хэышџэсатэи ахыдџаџа
шынарыгџаз ала заанатџ еиџэиршэахъаз амџ рыџхэџа
зныз аџаадџа рымџаџаџбџгыц иаазымбатэбараханы.
– Аихабыра рахъ имџаџызго аџаадџа ирынппыџала
ирну, иара ус џаадк аламџэажэеит... Ахасаеибарбаџ-
џа, азбанџаџа, аихшьаалаџа, аихшанџаџа, баша
еиџлабаџџа ухэа, абра еизнагаз сасгы џшэымагы
иаашэхэаџоу зегы еипшымзаргы, сара сызлахэаџшуа-
ла схаџагы снашэылакны тэанџ хайџзаушэа хэзегы
еипшџоу хакэхеит! Схаџагы схи сахъахэаџшуа, шэара
сызлашэеигъу хэа шыџа аггы схи исзадбалом,избанзар

шөөргы саргы ҳаипшызтәыз рхы ҳахьадырхәаша акәын изышьтаз! Аиаша шәасхәап, сыхәтаахьала шыта даараза схы кәнысшьоит, сагьацәыпхашьоит егырт еицырдыруа ақьаадқәа санрызхәыцуа. Мыцла мацара хшеибарку ааилыркаар, «ақьаад» хәа иаххыу ахьз ҳацсахару?.. Шәрызхәыци, ажәлар иахьагы аиаша разхәо ақьаад җацақәа, ақьаад еилкьақәа зәыр ицәшәозар!

– Аөызцәа! Мачзак азырџра кәашәта, уажәы ақьаад бырг цәажәарц агәы иџоуп! – ус қьаадк абжы наргеит.

– Дадраа, сқьаад хәыцқәа, ишәхәаз саргы даараза сархәыцит! – акырза зхыцхьаз, акачырақәа аныззала ацшшәы ахыгга ихеикәараза икалахьаз қьаадк убри аамтаз аарла абжы наргеит.

Ақәра ду нызтхьаз ишрыкәзшьо еицш, ацхьа хәыцра цаулак аенанатан, азныказ гәырџак акәнышьшьыла иаанхейт. Анацълбеит, ихәхәаша кыр азхәарымашь хәа зегьы рыцсқәа заны ишазыцшуаз, ус абжы наргеит иаргы.

– Абзиарақәа ирыкәшәалаша сашьцәа ақьаад җарақәа! – нас инеиужны ацәажәара иналагеит. – Сара қәрала абра еизгоу зегьы сшәеихабуп. Анкьа адунеи зегьы зыркьыкьуаз ахәынтқарра дузза еилахаанза, цьоук ртцыхәала сықәлацәеи сарей икацтахьаз рацәак ыкамзаргы, уеизгы акырза ҳаикәдыршахьан. Зыкны хнанамгацыз дарбаныз, хәтала сара избяхьои еилыскаахьои мәзеи ргамеи сызхану даараза ирацәоуп. Цшьынџажәизеижәџык ақәлацәа сыман, ҳазегьы еишьцәак реицш ҳаибабон, ҳазегьы иаххәоз акын, икацтозгы еицшын. Уаанзатәи ҳаихабы хәатәы еикәшәала иматц ахьаауаз иабзоураны акырынтә ацшььарақәа иртахьан, аха иазыжәуеи дхәцәнымхо дшыкәз, ус енак зны амшмышәла хзыкалараны ҳаказаарын. Зыцсаҗа бзиахаша сықәлацәа рыцсы ахьыкоу иаарласны иаргы ицсы неироуп уи. Уаанза ххатцкы камыршәуа ихәцәнымхоз ауафьы, енак зны ихшыџ дахытцны даакылсын, азәы дааганы диацәхаит, даеазәы ала иамхәара иахәаны иусура дамихит. Цьоукы лахь ритеит, даеа цьоукых акакеихәа дрыцакьаны ицхаирсит. Убрыгь

азмырхакәа ашьтахь қьаадс иааимаз зегьы ҳааизыхәхәаны, цәгьагьы бзиагьы хыла-гәыла ҳаиларшашьаны, иара убас иахзымдырзақәоз даҕа қьаадқәак сықәлацәеи сарей хнарылакны, абыржәы ишыкайтцаз еипштәкьа адашьма хнықәиҗбит. Дук мыртыкәа еилыскааит, ақьаадқәа зегьы неизыхәхәаны, аатраҕ агаз рықәтәаны ишиблыз. Ускан сара симпытдамшәакәа сицәынхеит, убри ауха аҕссаө пхәыс сылбан, аихабы сицәкашәаз цьшьаны абна игылоу ашьқап аҕны сахьынталцаз саанханы, убра стәиҗьтегьы зыматц хдыруз ахәынтқаррагьы еилаҳаит. Уажәтәи аихабгьы уи ишьтра дықәларц шитаху мәашьо, иахьанза дызтамлацыз убри ашьқап аҕны ақьаад ҕарақәа срылатцәахын. Уажәы аригь иахзиуа жәбоит, сцәа иалашәаны сыкоуп уажәтәи шәеихабгьы ееирак игәы иштәм!

– Избан, ҳаргьы ҳиблырц азоума ҳазегьы абра ҳзеилаиҗьыз?! – убри аамтаз игәыҕекаагха қьаадк абжьы нарҕеит.

– Ишәгәалашәыршәа адунеи ҳақәнаҕалеиҗьтеи изакәйтә қьаадқәоу ирбылхьоу! – игәытқьа-псытқьаха итааз ақьаад атак амтакәа ажәа анагзара иаҕын уи. – Ишәгәалашәыршәа ажәйтәзан аахиҗьтеи зкьыла зака амца иаларыҗьхьоу! Ишәхашәмырштын урт рыхьз-рыцша иахьанзагьы икамшәакәа ишааиуа! Урт рыблызаргьы, ражәа тынхақәа цсра-зра рықәымкәа иаанханы икоуп! Убарт ақьаадхьзырхәагақәа шәаргьы шәрытцашьыцла! Анкьа азәы ашшыбҕьыцк налаигалар, мамзаргьы ишакәым агазет ихьз наншәалар, амитә ихтыргон, дацсамшәа рбар иаразнак итыҕ дықәырцон. Уажәы? Уажәы даҕа аамтахеит, дадраа! Ғарт ақьаадқәагьы мчы ҳамамкәа хҕарцеит, аха икалаз аитакра ду ашьтахьгьы ицсы ҕыхуа мацара иахьанза деиқәырхо иаажәгаз шәеихабгьы хьаас дҕататәым, избанзар иара дшыказаалакгьы еиқәырхараз шәара ишәуалыз нашәыгзеит, аҕрагьы шәсыргоит, мышкы зны шәҕьабаа еиҕазхәаша цәырцраны ишыкоу! Еснагь зыхьз рҕаку ақьаад, уи ахаангьы цсра ақәлараны икам... Сишь, шәаазырҕи, абар аҕссаө пхәысгьы лышьтабҗь ага-

ра иахыалагаз, лассы арахыгы дыоналараны дыкоуп! Зэыр асиатк нужыырц утахызар, аамта умган, уааццакы!

– Ауасиат анынрыжыуаз, ианынарыгзоз акэын! – уи аамтаз бгыцк абжыы гэырфаха цыарантэ иаагеит.

– Уигыы иашагэышьоуп! – уи инакэшахатхеит ани ақыаад бырг.

– Акы имыхындаз хэа ихаафоз ауафы, избан абастцэкыа хцицэымыгххаз, уаха хэартара халамшэа хципхызеи? Ақыаад катцартахь ма хишьтызтгыы, еицахгыы ихалшашаз мацызма? – убри аамтаз иаагэынкыит даеа кыаадкгыы.

– Ацсра иафэыз атакэажэ азын цыцтындра деилахаит хэа, узеилахакеаз закэызеи, цыбеит! Ацхыака ахэыцра зыцэмачу ауафы ханимпыцашэа уаха хашцакаларыз? – абас аазгэанатеит даеакгыы.

– Аб дагыфхар, ацацэа ыцкыафцахоит хэа умахахыеи! Нас, кыаадла аецэыргаф хаихабы инапы ацака икоу иара иаастагыы еицэазар, шыта ухы уахашшааит хэа акры алцуама? – убри аамтаз иара ажэагыы нарыланатеит урт рыбжыы захаз ани ақыаад пжэахагыы.

Убри аламталаз ацссаф лцыпхакеа рыхьархьарбжыы аагеит. Хынфажэижабака шыкэса иныртысхыаз уи ацхэыс дшааифоналазцэкыа лыбла иабаз лгэампхакэа даагэрымит, лцабаа ахыхь аусутэ ахлытаз азы дгэамцхамцуа, нас ашыфхэа лхэымсаг ду мфонтэо ақыаадкэа асаба рыларббы даарылагьежыын, иара иаастагыы лара деицэаха днарзыкалеит. Зегыы еизыхэхэаны цыарак иааизылкын, нас аатцэакэа иртацыгэаны акакала илызгашаз леидара аашьтыхны лфыналхеит. Дцо даауа мацара, агэам ахылыбыллац агэыхырта авараф зегыы неизганы инеилалыжыын, нас аспычка цшаауа леипка ду ацыыба дынталейт.

– Ахы, шэыешэыргэгэа, сашьцэа ақыаадкэа! Ишыжэбо, рхы иадырхэаразы анкыа аус здырухыаз ақыаадкэа атыхэтэантэи амш шэаатагылт! – зегыы иреихабзас ани ақыаад бырг рыцака иахырыцажыыз убри аамтаз абжыы наргеит. – Ахатцара Нартаа дукэа ирхылцит, ахахаи шэгэы мышьтыкэа, ишахэтоу ацсра шэапыл!

Ани аңссаө пхэыс аспычка цэқәа лымпыцашәшәаны ишкаңсоз ус илулакгы иааихышыны иналаркын, нас аңша иарцаанза амца ацралцаразы лөыналаркуит.

– Шәнеибац, шәнеибац, ақбаад гөымшәәқәа! – цақаза ирыцажьыз ани реиқабза рышьтахька иаанхараны иқаз ақбаад ґарақәа ахатцарахь ирыцхьо иалагеит.– Аиаша азыхәан шәхәы шәаеиғзан, ахақаи шәығәғәаз! Абзиараз, ҳара назаза адунеи ҳаңсахуеит, аха шәара еизынхо, ҳахьз-ҳаңша камыжькәа еснагь еиґашәхәала! Аки-аки шәеицамшыыцкәа ажәлар аиаша рзеиґашәхәала! Амцхәәцәеи ауаа ңаршеиқәеи шәырцәөымшәәкәа иахьшәырхула! Ижәдыруз, ҳарт ақбаадкәа иахзымхәаз азәы аиаша изеилкаараны дшықам, аха аңсреи аңсґазаареи шеицу еиңш, ижәдыруз, ҳара ҳажәеи ҳуси хаштра ақәымкәа еснагь ишаанхо! Ишәмырңхашьан, иґахәырхәагаха шәызхылтшьтроу анкьатәи ақбаад кәығәқәа! Амдыр дуаөдухар илеишәа бааңсхоит рхәоит, убри ақнытә гәеанызаарыла шәықаз есымшааирагы! Аамґа еиґахәагас иамоу ҳара ақбаадкәа...

Ауасиаґ нзыжьуаз ажәа анагзаха иахьзаанза, еиқәыжьыыз ақбаадкәа ус амцабз ґарылкьеит. Урт рыблышья деиғәырғьоушәа, леиңка ду дґахәґагаруа ани аңссаө пхэыс лхәымсаг лхаргыжьуа, ахақаира хәа дшыыцәхартәны амца адкәашалара дахьяґу, анаплакы аиҳабы амардуан даґагыланы дахьяаңшуа усшәагы дибәхуеит. Акыргы даалңеиңшит, аха акәашара даґәгыґаазоушәа аниба,ашьтахь игәы иазымчхәкәа амаргәырґья иаркәашоз налыкәґитит.

– Ибзыкалеи, бара уа? Ахагацәа реиңш бхала бзыркәашо змаанои?

– Сабамкәашо, хшымгәығзоз аамґа ґыц хзықалазар!– абас аалхәан, нас лыкәашашья иркыкьзаны шәакгы нацхәо зынза амцаңшь ықәылцәзеит.

– Иарбан аамґа ґыцу ибзыкалахыз, уажәы? Ибазхәада ари аґыза ажәабжь бзиа?

– Иаалыркьаны аиґакра дузза кәлеит! Анкьатәи аңсґазаара ҳара иахзаңсам, шыґа арахь иҳамбароуп, еиґу

аҕыцахь ҕаиасыроуп рхэан,ауаа иаартаху зеггы аҕацара
иақәйтханы рызеггы еиҕарауаартәит!

– Ибцәажәашьои, бара! Ус ҕалашьас иамоузеи?

– Иамамызт, аха иаиоуит! Ажәйтәан ауаа беиацәеи аҕ-
арцәеи шыҕаз еицш иҕацазар еиҕа еиҕгуп хәа азыршьеит,
иаалаганы ҕенакала ацстазаара еиҕтазкыз цьюуки!

– Ианбакалеи зырхәа?

– Уара уцәанатцы иҕалеит! Уаанза ахәынцқарра иатәыз
ари аҕәыхыртагы шыта уара иухатәутәыр улшоит, насгы
дасу иааиҕтаху аанкыларагы дақәйтхеит! Изтаху адгыл
ауаа шықәынхо иааихәаргы ҕалоит рхәеит, иутиуазаргы
иумазкыша дҕалом рхәеит, аколхоз-малхозқәа ықәыргеит
рхәеит, уцсы ҕанатцы уажәшьта цьаргы аус умургы ҕалоит
рхәеит, абжьахәахәтцәагы абизнес ҕацәоцәахеит
рхәеит, заҕа утаху ацара рхарагы уақәитуп рхәеит.
Ажәакала амалрхара иашьтоу рзыхәан ацстазаара кашы-
рахеит рхәеит... Ари мап ацәызкуадаз, уи ихнахыз ауаагы
иаразнак аамта ҕыц иадгылаоцәахеит.

– Ғаи, бықәлацәа баарылшәааит,асеицш базхәада?

– Сыгәра умгозар, абри уҕәыхырта амца лацрацаны ибли,
уи азын зәыр кыр уеиҕәозар убап! Ауаа зеггы ирзеицшны
аҕагылазаара рзыҕалеит, дасу иааиҕтаху аҕацарагы
дақәитуп! Ахы,шыта агәы умоуп сара истахымхакәа акы
сурҕацозар!

– Аоцтаа бикааит, баратцәҕа уажәнәтә ас ахәара бала-
гахьазар, шыта егырт ирхәараны иҕои?

– Цьым, ари аҕәыхыртаҕе уизшәа есымша ифала хәа
уара азәк иуртама? Харгы хҕеы шырҕьо дырла! Уахыки-
ҕенаки рыла аамта аҕацсахит, уажәшьта ухаҕагы хәымсагк
ауукыргы пхашьарак аманы избом!

– Уф,убра бызхакәашо амца балаблааит, ибцәажәа-
шьоузеи! Стыц сцәылгозаап, убоу... – ихәан, аҕәыхырта
аихабы ицәымыҕхханы икабинетахь даахынхәит.

Дук мыртыкәа пшак аакылҕан амцабз аанда иад-
нацало иалагеит, уаҕа цсеивгахак ананамта, ашьтахь
ааигәа еиқәыз аҕәқәа рахьгы инеихеит. Уртгы «ара

хаказар иабозеи, уеизггы хартиуеит» рхэарашэа, ирыц-
расуаз амцабз гэыкала ирыдыркылеит. Ацша зтэз амца
иатахыз агэыхэтэыхьзага аназыкала, иаңыхашэоз зеггы
агэытэахэа, азэы иацэигаанза хэа шака иазырласуаз
игэыргьатэа, зынзаск аеарласзеит. Еикэцэиаашоз ам-
цабзггы уажэы-уажэы иаархынхэны аихабы дзыфнатэаз
афны ашкаггы инхьацшлон, аха ацсыцэгьара иахкьаны
арахьггы цьара акы ацэынхар хэа ишэозшэа ладаггы-
фодаггы аеафьон. Ус-ус мацара иканатцаша аныканатца
ашьтахь, нас амч ааибытаны еггы аганахьггы еихеит.
Хамцахэ шцабмыркьатеи ихалаблыша хэа, макьанагь
акэашара иафыз ацссаф пхэысггы атыхэтэан ларггы
илықэцэиаашарц анаакэнакуаз аамтэзы, даламблара-
зы лхэымсаг авырвырхэа имфонтцо, лыпсы ацэылгаразы
акэкэухэа дыхэхэаны дхашпышуа дыфны лфеалхеит.

Убри аамтэз агэыхырта аихабы ацэа дахьалаз, уи абжбы
имазаныкэгаф лыбжбы акэызшэаггы игэы икэффыхуан,
аха цэыблакы дихахэзшэа алтцышьак изыкатомызт.

– Уфых, сызкэырбану, уфых! Амца хацралеит, ирласны
ашэ аарты! – лымшын адкылартаф изтэаз амазаныкэгаф.

Ашэ лзаамыртыкэа дадхо дшадгылаз, ус алфа цэытс-
ны арахьггы афначра ианалага зынзаск илцэымыгхханы,
артэаа-артэаахэаггы дныфнатэааит. Убри аамтэз ацсы
еипш лыхэхэабжь захэз, али-пси рыбжьара еибарфны иаа-
лыдыххылеит икалаз рзеилымкаауа.

– Шэласы, абаакэа, машэырк ихьзар калап!.. Хашпоу-
шыи зегь хгэыгырта, уажэшьта ишцэахэцсыхэои!.. Аа,
Церетел, рыцха! – лылагырзкэа лыкэааша, илкэуа илшьтуа
дакэымшэо убри аамтэз мыткэмацас даакэымтцэакэа
агьатэы-гьатэра дафын лара. – Мацк сыпсы ааитаскуеит,
арахь уаф даабмышьтын ухэан, ашэ ухаркны умалазатэ
уахь узыфналаз шцагэаасмыгзеи, сара, неитамхэа! Ас
уеушьырц анутахыз, ацхьа сара сушьырауааз, уарамыжда,
аа!

– Уара, ихэдаггы абжбы гоушэа сахауеит, цьара ма-
шэырк ихы иазимузааит, абри ашэикка! – ахэаера

дафызшәа убри аамтаз ихәда абжыы оумаха агара иана-
кәымтца хатца ицәымыгхханы абас ааихәеит.

– Деикәшәырха, абаапсы, деикәшәырха!.. Псыхәак
кәтаны шәицхраа, мамзар абра дахцәыфнабылуеит!..
Хәи, иабихәәц, абыскак ухы зуцәымыгххәзеи, урахәаша! –
атцыхәтәан лылагырзқәагы налфәхәхәит амазаныкәгаф.

Аихабы ихыз хәаны фыртит, еиҫафыртит, ашә иасит,
еиҫасит, аха имхәзоушәа анырба, ашьтахь ашә еихала иа-
асуа иҫены иныфнашылазар, уағеимшхара рыба иабейт.
Реихабы ихы астал икәыжыны ахәыркхәа дахыцәаз ихәда
абжыы уқәнамыргыло, иршьыз аҫма аблақәа шаапшуа
еипш, иблақәа қәацарак рымамкәа иҫызза иаапшуеит,
аха аш рхылазшәа арахь акгыы рызгәәтом. Дшыцәаз
имкәытшәаз аҫатын цыблааха иара атәы канатцахьан,
иапхьа икәыз ақәадқәа абылра иахьафыз, дызхажыыз ис-
толгыы афәхәә амца ацраланы акылблаара иалагахьан.

– Аенышыбжьон хашқоушыи хәхәзына, уажәшьта ура
уоыза дхәуру!.. Мап, мап, дхәураны хәкәзам неиҫтамхәа,
Церетел!? – лхәан, амазаныкәгаф днарапыкәаны зегь
рапхьа лара днаихыххит.

Ахацәа еихыс-еиҫысуа аихабы днышьтыркәыцәаан,
ишьацәа данкны деимақы-еиҫак адәахыы дындәылганы,
нас ашьацраф деизкәа днышьтарцеит. Атцыхәтәан иҫсы
ахәага штаз акара анырба, аләа шхам играчны дыкәмзи,
азы иҫәтәо мацара, ус ирулакгыы еицхырааны даалырхит.

– Уанацәалбейт, уҫсы тоума! Ухы зыхуркәзеи, асеипш
аешышьа збахьада! – рхәеит икырта змаукәа идгыжыы-
лозгыы.

– Хәмбылхәзи, амца ықәлааит! – ихәеит иара,
ағфшы иҫкәа, иқәблааз ихцәы инапы алшьуа.– Уажәы
дәәа аамтахеит хәа акы аахаларгалан, шьтарнахыс аус
шулатәыз сдырбаразы исзымааи, ураа! Аха, ишахәтоу
хәтыр рыкәумтар, рнапы акы аумыркыр, нас уажәшьтан
иааргәампхар цәгыак науцагаланы акы уаҫсамкәа ушы-
карцо жәымдыруеи!

– Дарбан уәапхьа усеипш згәагыа? – дцааит амаза-
ныкәгаф.

– Мшэан, агэатараз иахзаараны икоу Қықа!

– Иабихэац, уанза алаќыалаќаа рышыра иазкыз Қы-
қажэ иоума узыцэшэо!– иазгэалтеит амазаныќэгаџ.

– Ааи, анќа алаќаа рышыра дазкын, аха иахыа даеа
уаџеит, хатќыс амчра инапы иадырkit. Ус иќаќэоу роуп
хзыцэшэалашагы!

– Идырмыз цэыртны идырќээз рычераќарартэырт рыче-
пыршэоит! – уи аамтаз аихабы ихатыќуаџыс иќаз арќыс
абасгы ааиќыцќеит.

– Хажшыџтра ду акы ааухыызтгы хабациз! – урт
еибырхэоз амазаныќэгаџ зынзаск лхахы иќамќаа иќыб-
лааз Церетел иќынца ахампачра аќыќапшыаара убри
аамтаз лчабра адќыланы игыќатцара даќын. – Абылра
ахэшэ сан илдыруеит, иузаазгап! Уќатца цшзагы хыблааит,
аха агыаурым, ќыц ажэла укып...

– Акамет ззырхэатќыоз хзыќамлоз акы ихыызтгы,
уара! – рхэеит арма лацэќы, арќаа аќачцаэагы акгы
шимыхыыз аќара анырба, иќартцара иаќэымшэоушэа рхы
идырбаразы.

– Итабуп, сџызцаа бзиаќаа! – ихэеит иара, ишыараќ да-
нааи игы цшааны илагырзќаа анаахаќэќэала. – Амца хќы
акэым, азы хатцаларгы шэара шэахысымоу исыбаргэузеи!
Шэара шэеицш иќаќэоу роуп саргы истаху!.. Мышќэала
иахыазны цыара сналхыпшызшэа сыќоуп, дыжэбахыазар?

– Уи дызуста?– дцааит амазаныќэгаџ.

– Мшэан, Мышќэала... аќссаџыс ихэмоу уажэ дыбба-
ма?

– Аа, уи лоума узќу? Уи депутатс лхы ыќэлымыргылеи!
Абжы сышэтароуп хэа дхэарќыиуа ауа дрылоижытеи абар
мызкы цуеит... Мшэан, доузыжыыз ухаќа уами, иухаштма?..
Избан, иаалырќыаны дзутаххаз? Дутахны уќатэќыазар азэы
длышытацаны дузаахгап?

– Мап, мап, лаагара аќахым! Арахылыхабар сышэмырбан!
Зынза дмаар еихагы еиќуп!

Аѓыхырта аихабы ихыыз хыымзгшыаны дыќан. Ма-
ќанагы ишыараќ цќа дыќамќаа, иибаз аќхыз цэѓагы

АҘСЫ ДШЫБНАЛАЗ

Ари ауафгы дшыцсыз ала дызхыцхьазалахаз арыцхэ зыдфылаз гәыцәмакьа цәафьак ишьацәккыс ду иахыркыкьа, асакаса кәры данцаны, акоридор ацыхәан иаганы акәакь иныкфәдыргылеит, аха уахьихәацшуаз цсык диеипшымкәа изамфәа зыграцшькәа макьанаггы иуаркалеиуа акәын ишыказ. Ацсы изамфәакәа ццәраа ианцо дәфәазәггы дишьтаигалар итахуп рхәоит, ишьтаигалараны ифкоуггы дызустәхарыдашь рхәан, еицхырааны уи ацсы дазгаз хатцаки цхәыски рыхынхәымтаз абасггы ааибырхәеит.

Итазаа иаркыз уахынлатәи афымцатә цәашькәа аарла ифналашоушәа икан, аха акоридор ацыхәан иакуаз билижьтәи кыр ахьаатцуаз афкнытә,уи аганахь есыуаха еикәылашьца акәын ишыказ, ацсцәа рышьтацартә афны афынза иацәаашьаны дрымгакәа, шаанза хәа иаанрыжьыз уи ацсггы уафа ауп дахьыцхьаркыз. Ацх ықәха ацара иафын, зны-зынла ақьбжькәеи ағызбжькәеи ахәшәтәырта иаафныфлон акәымзар, еггыс акыр итынчран.

Шьыжьынза хәа инрыжьыз ацсы макьанаггы цсыцхак изынханы иказшәа, ацх агәазы мацк ахьта анаафала, уи ицәеижьы иаанырызшәа аарла изшьапык аакәацеит, убри аамтаз инапгы игәы иахьыкәыз иаатрысызшәаггы канатцеит, аха цхызушәа лабфәбоушәа иибоз ацсабара ацшзара зынза дыхнахын, ихьуаз ахьааггы еихсыггыны, анкьа агәабзиара ду анимаз еицштәфкьа ихы ааиамхабзиахазшәаггы дыфакхуп. Дышиаз мацара ибга аапсасзшәа даныкала, ашьтахь деихеигәо дфәагыланы дахьындәылпшыз ишахьахит, убри аамтазтәфкьа ус анахьхьы цьара илацш иаатцашәахит, хәыци-дуи хәтыр рыкәеибатцо ргәы тәы, рхы тәы,гәырфәак рымамкәа, адунеи ацсабара цшза рзырахацтраханы рызеггы еикәгәырғьо гәыцфы-гәыцфыла

рееихшаны иахьейдтэало, урт рахьынтэ иидырқәоугьы ы́кахуп, аха ахааназ иимбацқәагьы рацәаоыхуп. Мшәан, тагаланмшха иаалыркъаны аапынра ааизшәа ас́как ашәт рацәа абаанагеи, артгьы адәәза иахьықәтәоу ахьта рыламлазои хәагьы игәы интихәаахт, аха арахь ахауа кәандашьшьыраза и́кахуп, ахәыцқәагьы еибархәмаруа адәы иахьықәу, уажәааны и́камыз апырдалыкықәа ркырцгьы ирышьтахуп. Адуцәагьы рхаткы кеибамыршәуа еицәажәо еидтәалоуп, аха рыбжьқәа илымха иштасуагьы ирхәо цқәа изгәынкылом, даргьы иара дшырбахьоугьы арахь уааскыа хәа иархәахуам, хәаас дрымазамшәа ихьапшынгьы ихәапшуам. Иқышә-қашәо и́коу ашьац пшқа илатәаны хәсагьы хацәагьы шеихлафуагьы, реихараоык акы ргәы ишалоугьы ибартахуп. Уара, абарт хара хәхь уаскыа хәа усгьы исархәом, сзашьтои, излацәажәоу саргьы еилыскаапишь хәа атыхәтәан иааигәахәын, ашьтахь ицагьы дырзааигәахарц дышнеиуаз иаалыркъаны ибла иабаз дааршанхеит, тьыпх уажәааны ицсыз ргәыла Хәбыць дымпсыцызшәа абар ара дахьрылатәоу, аха иара ахаангьы дизымдыруазшәа иеы́қатцаны илапшгьы дыхирпшылом. Ус пшьаала дааины урт данаархагыла, уаанзатәи рылахфыхра ы́камкәа уажәы аидышшыларахь иианагазшәа иара ус азәы ччапшык иеы́қәмызт, зегьы рааста амамикәара ифәртәаны гәкахарыла ацәажәара зәадызцалозгьы Хәбыць иакәхуп, аха нас урт дааркәатцын ахтыгәлао дахьырзааз игәампхазшәа, атыхәтәан уи иахьгьы ибжыы наиргеит дихәампшзо.

– Арахь уазышьтда? Хара хәхь уаароуп хәа уазхәада? Абыржәытқәкы уоахынхәны уахьааз уца, макыана ара уара иутыпым!

– Иууеи, Хәбыць? И́калеи сыпхаурсыртә, иахьа субама? Угәыла Албақь сами, сузымдырзеи? Усытдакьартә, ушьапы саграгылоума? Ас́как угәы нзырхаз умхәо?

Еидтәалоу зегьы рылапшқәа уажәы иара иқәкыхуп, рызегьы лактахаакгьы идырбахуам, дахьаанагах дыр, тақәажәы затәык ирылатәоугьы ианду леипш ларгьы аләа лхыббы апақпақхәа ататын ахара дафуп.

– Адырраз уздырит, аха уаб Дажэыра ара дахьыкоу азхоит,уажэы иаалыркъаны уаргы арахь уахзаартэ ма-
къана иухэтаны избом, дад!– игэы намзо атак ныкаитцеит
Ҷабыць.

– Арахь уабаказ, нан?.. Ашынтэи акэхап уахынтэаауа!–
гэыршабжыла дцааит атакэажэгы.

– Мап, абыржэы ахэышэтэырта саадэылтцны ауп
сшаашэытгыгэлаз! – атак ныкаитцеит Ҷабыць игэыла
Албақы.

– Бара, ушааз-сшааз ххэарым хамхэахэеи знык! Иа-
бихэац, уажэы абри еиҶах Ҷыц еиҶацэырыжэгахма! – убри
аамҶаз рыгэҶахышэа итэаз азэы ибжыы абас иааиргеит.

– Нан, ианбанзахамхэари, ианбанзаҶахчари иҶэахны!
Абри згэы иалсуа рацэаахоит ххэан алаҶахамҶит, аха
аҶыхэтэан заҶааы еишьҶаланы арахь аара иалагаз
шэымбазои! Дасу ианиаамҶоу хэагы акы ыҶахми!– убри
аамҶаз даагэынқыит уи аҶакэажэ.

– Иаххэар бҶахэлаҶаауеит акэымзар,иараби, абри бара
ибусу? – аҶазэы абас ааиҶыҶкэеит.

– Уара, Қақала баша шэзылҶааои аиаша лхэазар!– ихэан,
даҶа хаҶақгы убри аамҶаз ибжыы нарылаиргеит.– Ҷыым,
ишэымбазои аҶыхэтэаны иаазкэылаз аҶарацэаҶкэагы
кыдды заҶааы хашҶа иаахыоу? Анкыа аҶҶазаара хыз-
фаахыаз ҶаҶмадак илабашыа аашыҶыхны икэлацэа рахь
иҶынаихар, ҳаи, иарамыжда, мақыана иабаихэтэз иҶаацэа
рааныжыра хэа зегы рхы-ргэы далырхуан. Уажэы?.. Уажэы,
хэыҶгы дугы реишьҶалара убысҶақ халашыҶылеит, шыҶа
убас ахэҶоушэаҶкыа! Дааразак-дааразак акэымзар, Ҷыхыа
зныкыр ишэаҶахыазма азэы ихы абас азиуит, мамзар-
гы Ҷыоуы абас рзеибауит хэа? Уажэ иаазкэылаз урҶкэа
рацэахеит, амашэырқэа ракэзар еиҶагы еиҶахеит... Иа,
Анцэа ду сухэоит, зык хазхызҶэалаша, цэашыык хзазыркыша
дыҶамкэа иҶаумҶаразы! Сухэоит, нырцэгы-аарцэгы зе-
гы уаххылапшырц!

– Иараби, аҶыхэтэан ашэи хашыҶалашэа иҶалеит.
АгэырҶықкэеи ҳареи абас хзеибауижыҶеи уи иҶабыргҶаҶа-

зар хэагы сгэахуеит! – зыкэра инархыхэхэхэахэаз пхэыск
убри гэтыхас илымеижытэи акраатцуазшэа лахыеикэцдарыла
иаазгэалтэит.

– Ашэи атэы цэгьюуп, нан! – лхэан, Қақала аңхы даа-
кэыпсычханы, нас лажэа инацылцеит. – Иахыа азэы
душэирц утахызар, ахэышэтэыртафэ узбааит хэа дшэи,
уи иара изхоит. Иараби, анкыа хашқаказ, уажэы хашқа-
қалеи шэхэарауазеи!.. Мшэан, абри аламыс, ауафара,
ахатыреикэцара хэа ихамаз абациеи хэа ижэдыруеи?

– Иабациеи бымбо, цьюуки аңсыцэгъара ирцаафеит! –
иаргы абри азцаара игэы ишалаз убаратэы, дааңышэарчча-
шэа иуит Хабыць. – Уи иатэнатэыз зэырфы ргэыблра арзит,
рхы ада дафэазэы ирыцхара рымбо аңынза инанагеит. Иахыа
акгы змам, акгы зыхзым уафыс дрымпхэазо, аңсшэатқэы
иарымхэо аңынза инеибагеит. Уажэы аакыыскыа ихэтам-
кэа наңынтэи арахы иахзаарышытыз Тапара ишхаиңхэаз
шэхаштма? Ажэытэын еиңш, абеиациеи ағарцеи хэа ауаа
еифшаны иқалеит хэа имхэазеи? Зхаи-зчышы неиңшыуа иа-
аиуа иагы дкэығазаргы, дара дрыцрахэауафаны дқалазшэа
дрыпхэазоит, ус иқақэоу ихыаңшынгы ауаа ирыхэаңшуам
хэа агэра хаймыргеи... Ех, иараби, иараби, хашытахыка иаан-
хаз рзыхэан ари даараза ирыцхара дуззоуп, дад!

– Иқауцари, иахыа аамта ус иқалазар! – афэзэы абас
иаазгэеитэит.

– Иабихэац, иахыа зфы ааихызхуа зегы аамта хэа
акы хтаркит! – убри аамтаз игэы иныцяххны уи ииңхэаз
даацыцкэеит ашытахышэа итэаз хатцак. – Иахароузеи аамта?
Аамта шықац иқоуп, ауаа рхатақэа роуп зейыңсахыз
акэымзар! Уи бзиаэтэышагы ауаа ракэзароуп, рхы
шымфанырго еиңш, имаашыакэа зақа еицхыраауа, зақа
хатыр рыкэеибатцо акэхоит ирыңстазаашыахоугы. Ашыыц-
ра бзиоуп, аха атдашыыцра фееим, уи цсыуак ихгы иатэеим-
шыацызт, аха уажэы азэи-азэи еицашыыцны еиңырхагахо
иқанаты бзиаракахы изкылсшам, уи атыхэала ауаа
бгеитыхракгы рбараны иқам!

– Иашоуп! Иашоуп! – макыана зажэа рылазымтацыз
уаф-аңшыкгы убри аамтаз ихы ныбжыагаланы уи

дшақәшахатыз ала гәала дула, нас иажәа инацитцеит. – Арыцҕаибашьара ыҕазтҕы, арахь иааз ҕытҕык макьана абра хадтәалара рыхәтәзма? Ыым, иахьа ухы уанзамыхәа узтаыхыда,хаҕейта, иухшазгьы уртаххарым! Ахыхәара рцәыуадаҕхеит азоуми аҕаргьы иахьа аҕәсаагара зырцәыуадаҕхаз. Азәы иааигәыҕзаргьы, наныкьарахәа хтылтзатцәык кьацә хәа данаархылтцлак убри азәзатцәык дазырханы иаагылоит, аха аиашаз гәыбҕансгьы ируҕои! Уиаҕара ахәара азнауеи,уи атцыхәала аҕырцштәы лабҕаба ара хааигәара иҕазар! Ахәшәтәырта ашта уахьааталоу игылоу ахшараиурта аҕны аҕынтәи ииыз азыкцәа рыкьаасабжькәа дәылҕуа, ара хаҕоуиужьтеи зәыр ишәахәхьоума? Атыпҕацәагьы шәаны хатцацара иаҕәытцит рхәеит, шыта шәара шәазхәыц хмилаҕ еизхашьас ироураны иҕоу.

– Абри ажәоуп хәа уаха азәы иумырхан! Атыпҕацәа хатцацара иацәшәоит хәа абауахахи уажәы?– иаацьалшьеит Қақала.

– Мшәан, урт зыцәшәо ахшараиуразы ҕарада иахьзышьтамло ауп!.. Измоу ҕсыхәак ҕарцап, аха измам ишҕарыпсыхуои?

– Ааи, ааи, абас зхәаз даараза диашоуп! Иахьа ҕарада ашьталара уадаҕхеит,иумамзар урыдрымкылартә аҕынза инеихьеит, аха иираны иҕоу ахәычы иан аҕара лоуаанза хәа дыпшума, иаамта анааилак арахьгьы хазынарак иҕоу ҕышьаны иҕәаихоит. Сара убра сышьтанатцы сыбла иабейт,ахшара дзауыз ҕхәыск аҕара ҕшааны иаалымгакәа лхәычы длырымтарц шақәыркыз! Ишьтамлац ҕхәыск абас аалоухәар ихалцараны дыҕам, аха ари мцым, ухәычы аҕара ихымшәаакәа данурымто аамта хаатагылт! Убри аҕара мыжда ахьсымамыз ауп саргьы сацьал зыркьаҕыз!– алафгьы еицшымкәа агәалсра аҕынзагьы иҕамкәа иаазгәалтеит ахылапшра змаукәа ахшараиура иахпсаахьаз ҕхәыс ҕак ицәажәоз дырзызырҕуа дыштәаз.

– Уара, сара сырҕырцны сааижьтеи акраатцуеит, ари исыдтәало стақәажәгьы лмаҕацәа ныжьны иацухоуп даһысзаа, иужьтеи уахь иҕоу хәа акымзарак сыздыруам!

Хашьтахька зегь рыла иманшәалаза икоуп хәа ськахын, аха уажәы пытдык излашәхәо ала астәкьа ауадафрақәа ыказар, уара, нас цъара акы збатәыми, акы кататәыми?! – ибжыы найргеит макъаназ фымтзакәа итәаз даеа тахмадакгы.

– Ус акәгәышьями, Маматла, аха уаф цсадак имариа збейт хәа ауал дарганы даанужьыр калоума? – азынрцәынтәи ргәыла Маматлаггы ара дыказшәа аниба изымчхакәа фәаитит Албақьгы.

– Нан, уцәажәашья злакоу ала уарггы рыцхарак ушақәшәаз фашьом? – лхәейт Қақала, лхы цыс-цысуа дахьрылатәаз апақ-апақхәа лтатын днафыхан.

– Цьоуки-цьоуки ракәымзар иахья шамахамзар згәы тганы икоу дарбану? – игәы намзо даацәажәейт Албақь.– Агәаф унацәа ырбаазаны ифүшьырггы ихаштуам рхәойт, аха Хатцыы латәцақәа лырзәзәаны илаадырхәон хәа угәабзиара ахә ақәцаны ианулахәхәхәтуа ацсра уеилахартә укәнатцойт. Аиашаз, схы сахашшаауа хазшаз икаумтдан, акы азыхәанггы азәы симыхәац, аха иахья ацәхәыкьантазра атагылазаашья иалагзаны измоу рааста измам ахьырацәафү схы ахызбаауа скәнатцейт!

– Хаи, Албақьхейт, уарггы ас ухәозар шыта егырт ирхәараны икои! Уцкәын Кампыта алагафага дафуп, аибашья ашьтахь дгәазырхагаха Маскәа дабжаны дыкоуп хәа хәауейт, акы аауылакьакьарггы атцыхшы угижьрым! – ихәейт Хабыць, иажәақәа ефныхәатцас иаакатцашәа.

– Хабыцьхейт, дгьыл харакаф икоу сара дабасы-хәагәышьои! – даакәыпсычхашәа кәитцейт Албақь. – Ахәышәтәыртаф сшышьталоз изысмыцхаи, аха деилахазар акәхап, макъана дзымаац. Уи итәы акәым ишәхәаша, сара схы ахьынзаласыркәыз ауп ицъашәшьаша. Иараби, убри иахь сымцакәа сшыапкәа пытәтцәаны сыфны сышьтазтгы исыбаргәыз!

– Ухы ушәиртә, узыниазеи, Албақь? – дцааит Маматла.

– Схы абасымшәиуеи, бзамыкәтцас сөыкастцазар! – нас икайтцаз аитәхәара дналагеит Албақь. – Шәара ишәхәан еипш, уцыбақәа тацәызар ахәшәтәырта ааигәарагь умне-

ин. Иаалыркъаны санычмазыџа, ацхыраара шџасимџари хџа амыждараз иџықџыршџаны азџы иџы сахънеиз, сахъичмазыџахаз сара исхароу џушыап, аара насықџаыжъны, ачымазџа зегъы шџызхара аџара сымоуп хџа уаџама хџа насаџеикит. Ас ансаџецихџа, хџаи, иараби, абри сиџџарц сышџааи хџа гџаныла схы сназагъын,уара уеиџш алшара хџамамзар акгъы змам зегъы шџџа хџаџсыр аума хџа аасџыџџеит. Иџысхџаџза иџказ имгџаџа ду аџакъал арахъ иџырбганы дызхатџаз астал иџџымзо, иџеанааирххалак иааибытлоз иџџаџ аџџынџџараџа еиџеибаркуа ижџџахырџџа ааирџасит, уџсуазар сара исхароузеи хџа аанарго. Уара уџызџа тџаны ичаларџ азоума, аибашъраан сыџџџыни сареи ахы хџаџагылаз хџа наиасхџап хџагъы аасгџахџт, аха нас, ных-ных, ари иоухџџаргъы иоумхџџаргъы азџы ирыџџара ззеилкаауа уаџым хџа сгџы сынџахџџыцны уаџа акгъы мџџакџа сынџџџылџит... Ашъџахъ сыџџџын адырра истагџышыџеит, џсыхџџак сиџџап хџа иаара сазыџшуп!

– Ауаџра ааџџа аџара арџара ианакџзаалакгъы хшыџ гџџџак аџахзам,аха хџыџгъы-дугъы убри ада даџеакы иазымхџыџуа ианыџкала, нас аџхъџа џыбгарахеит шџџџар смаџаи! – иџџеит зарџысымџара инархыџџџахъяз арџыск, зегъ рышыџахъџа дахъџџаз Албаџъ иахъ даахъџџышны.

– Аџсыџџџагъара алџџа амџа азџоугъы убри ауми!– игъы џкапуа дахъырхагылаз иаазгџеиџеит Албаџъ. – Сџынхџаџагъы ирзысыџџаит, сыџџсырџ шџџахымзар сыџџџын дсыхъџаанџа шџсыџџхраа, џсыхџџак сзыжџу хџа, аха иахъанзагъы азџгъы ихабар сымбаџ, макъана ирзеизымгаџзар акџап. Сџыыбаџџа џаџџызшџа анырба, дабахџаху акгъы змам, ари рыџџџак иоуп ргџахџзар акџап, сышъџалеижъџеи иара ус азџы сааигџа дмааиџ, гџыр лџџакгъы сыдрымгалаџ. Убра акоридораџ сырианы сахърымаз, иансаџсуаз рылаџшџџа насхъырсны иџоит ауп, егъыс азџы имхџаџ дрыџџауп, наџ дыџџнагаланы дышъџџаџџџџџџџ хџагъы.

- Уахъдыриаша аџыџ рымамызџгъы? – дџааит Хџабыџъ.
- џыџымзар иџои!
- Абаак! Нас, иџалеи?

– Иќалаз умбои, Ҳабыць, саашьтыхны сгәылацәа сахьаа-
ргаз иаразнак исазтцааит узлашьталаша кыр умоума хәа,
– иблақәа гәағкрак рхықәхәыла еиҫах иажәа инацитцеит
Албақь. – Анкьа амалахәа иќақәаз ртыхәтәа пцәеит! Уажәы
зегьы ахәҫса рықәцоуп, аҫақьымцәа рнаѡсангы узыниало
акаруатгы ахә шәатәуп, иара убас алата узыќазцо, угәамқәа
зыҫсо инадыркны, уртгы хәычык-хәычык надуркыроуп,
мамзар араќа ус умам, баша уааны ушьталарц уеазумкын
хәа насәтеикит, кыр сымаз цьшьаны аҫхәа исыхәапшыз
хақьымк. Шьанацьалбеит, мацзак иаашәычҫа, сычкәын
лассы даараны дыќоуп, иаасашәраза стынхацәагы адыр-
ра рыстахьеит, уртгы акы ааргақәараны иќоуп схәеит, аха
убри иааргараны иќоу аҫхәа сыбла иамбакәа ушьтацашьа
сымам иҫәан, дласпыртцны дцеит. Сҫарыгыруа акоридораҫ
сшыбжьаиаз, ус иаха иансықәнақза ашьышьмаҫра сын-
таларц сҫынасхеит, аха сҫамлазтгы исыбаргәыиз. Арахь уз-
лааиша умамқәа аума ара уааны ушышьталаз хәа, уа илатәаз
аҫхәыс акакеиҫхәа дансыҫақьа, ишҫақастоз, ари усгы илу-
ам шыҫа адәахьы аатцра снавалагәышьап хәа насгәахәны
сахьаадәылҫыз ауп, ус ара шәыштәаз шызба. Ашьтахь сҫхә-
агы еиҫа инасыҫсаазшәа сааќалан, мацҫ снәшәацәажәап,
сыгәҫыгырагы аласхызгап хәа ауп сшышәтааз!

– Албақь, уара узықәшәаз аҫыза егьаѡгы ақәшәахьеит,
аха сара исзырутцәќьаз аҫыза ҳаҫоу ихигааит! – убри аамҫаз
хаҫақ ибжьы гәағла иҫәны инаиргеит. – Аиаша шәасхәап, ухы
шутәу нырцәыќа адәықәлара усҫәќьа имариоу усым! Ари
акгы змам рыцҫақ иоуп хәа сәтәоумбар ќалома, хшара
гәартәк аазаны адәы иқәызҫаз саргы суаѡҫсыми, уара!..
Аиашаз, аҫақьымцәагы зегьы аҫеипҫыху, ламыск змаз,
арыцҫашьарагы злаз азәы инапаҫы сќалан, иаарласзаны
уҫҫатәуп хәа сеиҫхәеит. Сҫыбақәа тыќка ишыќазгы
срыцҫаишьазар акәхап, астал снықәитцеит сҫиҫаразы, аха
ари ахы иақәитым, азәы иникылахьеит, ашьыбжьышьтахь
дықәпаҫҫоит, заанатц ахәгы ахишәаахьеит иҫәан, убри
аламҫалаз ус даҫа хақьымк дааҫадгылеит, сеизќьа сызқьыз
астал ҳамаикырц. Ааи, аха шыыбжьышьтахьынза сара

сыңсуеит, сыца шыңжәара иҕоуп хәа сархәеит схәан, снаидгәтцәылеит... Иңсуа зеггы хара иахзынкылоума, уара уеиңш егәәггы ңсхьеит ихәан, иафәршәзаны ахәггы-афггы сықәимыргылт. Асҕак сара исзычхауазма, абас хшеиҕыхоз ус сыңсы аасылшәшәаны салаңсит, заҕаамҕа убас сыҕазггы сгәалашәом. Ҙхызк салазшәа схы шызбоз ашьтахь сан илаҳазар акәһап, даины даасхагылан, нан, шыҕа араҕа иузаңсам арахь усышыҕталаны уаала лхәан, снапы санкны сырқәас-қәасуа шәара шәахь слыманы дааит... Убасҕан схаақәаггы ааиқәтәеит, уф, гәышыа, сахьяаиз сыңсы еивызымгеи, уара!

– Ахәшәтәырҕаф ашьталараз иудыршәо ухы иқәу-кып, уеызлаухәшәтәыша ахәшәқәа раахәара уара иуқәдымыршәозтггы! – убри атцыхәала агәала дузза шимаз иажәа иааныңшит Албақь. – Илҕааны иааурҕо ахәшәқәаггы аахәаны уара ируҕтароуп,ңыым,ңыым, ма рыхәқәа шңақоу, шәхәарауеи! Афәхәага азаагза, алаҕақатага, ашьалатага инаркны зеггы уара иааухәароуп, анаңьалбеит, иззаамхәакәа ачымазара иахңсаахыоуггы заҕааы ыҕада! Шәхатақәаггы ижәдыруеит, убартқәа зеггы рнафсан уахьырхәшәтәуа азын-ггы хазы ахәңсаггы шахшәаатәу. Иудыргало иара ахәшәмыждаггы узыңшаауа иҕазтггы иубаргәыз, угәаҕ-цәақуа ушашьтоу ңара иаауңыхьашәарггы, фынтә-хынтә аху ахыумшәаакәа ихьаңшынггы иуахәаңшуам.

– Ех, анаңьалбеит, хәшәык аахәага змам шыҕа ишңарыңсыхәо?! – ус азәы ибжыы аагеит.

– Ҙсыхәас иамоу убри ауп, заанатц уеыхәхәа-уеызәзәа, амаҕа цқьақәа наушәтцаны,нас ухала уееиқәкны наҕ аҕара амш азыңшроуп иузаанхо, – уи азцаара лафк наххәааны дагьяаңышәарччеит Мамаҕла. – Аңара умазар уеиқәхеит, иумамзар урыңхазшьашагь уаф дзыҕалом,сеысхәышәтәыроуп хәа ахәшәтәырҕа ашҕагь ушыапы таумыргылан... Иахья абри аҕагылазаашьаф хнеины хәакоуп. Арыңхаибашьареи аицхыраarei ахатыңан хибартцәарахеит иҕалаз,пыҕоык рңыыба иазхәыцны ирыдыркылахыоу аҳақьым иҕоуба рхарштны аңсыцәгьара рәамардеит. Даафнаңаланы

гөырк наулазыркыакыоу лакөзааит, ачымазцөа ахышыштоу хөымсагк онызшыа лакөзааит, инаухылапшуашөа зөы-көзтцө инарыдыркны дарбанзаалакгы рцыба акы нтамцакөа, апсхыхра уафызаргы уааигөа азөы дааираны дыкам.

– Нан, убри азоуми ауафы душөирц утахызар ахөшө-төыртаф узбааит хөа дшөиы хөа ипхьан изхысхөааз, ари сгазаны исхөаз цышөшьоума, – акры еилызцоз пхөыск лакара леаартамамны лыбжыы налыргеит Какала.

Убри аамтаз ацөажөаракөа ааикөтөан, мацк акара иаатынчрахеит. Албакь дахынапшы-аапшуа, апсабара абыржөы акара ипцзаны имбацызт, уи ахызгөамтацыз азынгыы ихы аафөишьеит. Кыр шыкөса рапхьа ипсхьаз иаб Дажөырагы адөы атцыхөан дцөыркьа-цөырасуа акы дафүшөагы уажөы-уажөы илапш даахгылалоит, аха ибара дамеигөыргөоушөа иааигөа дааиуам, акы игөы иалоушөагы иара иахь даахьапшыны лактахакгы иирбахуам, арахь даакөымтцзакөа дцө-даауа дыбжөоуп. Мшөан, абри саб сабра зицөымыгххазеи хөагы игөы интихөааит атцыхөтөан.

– Ауаа зеггы цьалк-цьалк рымоуп, риишьацөагы еипшуп, аха рыпсышьацөа зеипшхом, ус Анцө хөаишеит, нан! – лхөан, Какала лхатца Пөхө дахьтөаз ахь дынхьапшыны, нас еитөх лажөа инацылцеит. – Ачымазара бзиа збахьада! Атцыхөтөан саазкөылаз хьаакөак сыхтаркуа саныкала, аибашьра зыпсы алызгаз смөта сикөахшөуп, нанду ари бафөхеи шака ибзеигьхо ббап ихөан, өнак зны татын ссирзак саирхеит. Аиаша шөасхөап, уи афөыза хазынак ыкөуп хөагы сыкамызт. Ажөала сгөы ишөтаху еитөхөашьа сымам, уи ушаахалак уласкөантраза, апырцалыкь еипш упырпыруа, хьаакгы аханаз иумазамызшөа акыр-кырхөа аччара угөапхө, адунеи заггы уара иутөушөатцөкьа укөанатцөит. Ашьтахь убри убыскак сашьцылан, иансимталозгы атцыхөтөан ицөгычрагы са-лагеит, аха зеггы акоуп исыцидыраауан, сгыдхөыражө! Сыпсы зфөаша, сара сицөгычуа, иара өымдыр катцө мацара хшааиуаз, насгы игөы иахөашаз усуртөк арака анизымпшаа ашьтахь дфөыкөланы Урыстөылака дцеит. Сара ашөикка,

уижьтєи дыгəхьааганы сгəы дытцалама сыздыруам, убри на-
хыс ауп цəгьалатцəкьа саныкала. Сыбаѡкəа еилапытцəтцəо,
цьарак самкуа,стəар сзымтəо,сгылар сеихада сыннамкыло,
сыцəа кьаланы,амац азыхəангы зегь сырзытрысуа, арахь
хьаашəк сызцəыртны зынза ацсзара саналага, ашьтахь
саашьтыхны ахəшəтəыртахь сааргеит. Исыхəацшыз ахақьым,
цьым, ари шəтəкəажə ацахəцахə шкəакəа хəа изышьтоу аса-
унара чмазара ауп дзыргəакуа хəа сцацəа ирахəаны агəра
диргеит, ихы циеыртə.

– Иараби, данызгабызгы абыскак дцахəцахəо дзыць-
бароузеи хəа сыкахын, уи акəзаарын ак аасхəацыпхьаза
сəы зцылжəоз! Иара уажəыгь лзамѡакəа зака еицрашəаны
икюу шəымбои, макьанагы лгəы тцапуа еицхауеит
сцакəажə леишəацəгьа, ус лара дымсааит! – ихəан, Пехə
ипшəма атыхəтəан лафкгы налхихəааит.

– Нас, ура уеицш сгəатцəа жəпоу цьушьоума, сара
арасазыхьаа сыртыцхауп! – лхəан, Қақалагы датцам-
хакəа нас лажəа инацылтцеит. – Аиашаз, ахəшəкəа сыгд-
мырхеит, исзаарымцаз акы ыкам, аха иаакарцаз иара
ус акы иаасмыхəакəа, атыхəтəан ишысгахымыз, амыж-
дара зыкалаша даеа мацк иаасараза хəа ацсцəаха
сышидгьатцəылоз имукəа,абра ижəбо абри сытахмадажə
сишьтаигалеит.

– Уф, Қьач-ныха бəасны бабакоу рхəааит, ибцəа-
жəашьоузеи! Шəышықəса иртысыз ацакəажə хачақьа
есымша бхəыцу цьыбшьоума! Барей сарей иарбан хəшəу
шьта ихəхəараны икоу? Уи афыза ахəшə шьта иахьыкоу
абракоуп! – даалафит Пехə.

– Цьым, макьана уахь сыказтгы ура сабоуцырхагаз!
Жəларык зыѡнасаазаз хəѡнацафь атыхəтəан смыцхəхеит
хəа уархəазма? Макьана арахь сааумгазтгы, зны-зынла
уаасгəаларшəаны зыкгы узхысымтəаларыз! Бзия иубо
ачыс хаакəакгы чачхадылаз уеишəа иқəсмыргыларыз!
Уцшыз, шьта ахампалқəацəгы уоураны укам! Сара саны-
кам ура узтахыда,уахь шьта зəыр уигəалашəарангы
дыкоума! – лхатца иихəаз ацак ньыкалтцеит.

«Ках, Қыач-ныха атызшәа имазар, арт Чагьамтәқәазар
ҕалап!» – убасқан гәаныла ихы дназтааит Албақы.

Убри аламталазтәқыа, аңсәә рышьтатарта ҕны шыказ,
ус иаалырқыаны артәәа-артәәахәа хәхәабжықәак аафит.

– Сишь, азырәра ҕашәтцей! – лхәан, Қақала убри
аамтаз лхы ҕышьтыхны уи аганахь дыпшуа ллымха кыдта
даазырфит. – Ках, мшәан, ҕашьашьас исымои, табыргны
ари стәца хәычы лыбжыы акәзар? Уажәраанза башаза
хаизытрысузаарын, ибыхьша-мышьша бзыхшаз бан дага-
аит, аиашаз астәқыа бгәы былует хәаггы сыҕамызт, нан!

– Бтаца лакәын быбз зхымкысыцыз! Избан, Бырфын-
кеи барей шәыззеитрысуаз? Илымабкәыз ? – убри аамтаз
ипхәыс дналазтааит Пехә.

– Мшәан, уеизггы-уеизггы еимақык хамамызт, аха
бхаткы сцейт, бхәычгы барггы шәшейбго шәәпхәа
сыпсааит, сара тақәажәык шыта аңсәәаха иоуп сызтәу хәа
есымша ишласхәоз, ус ҕнак зны, хаи шыри усеипш аб-
зиара сара исзырбода хәа анаалҕытқыа нахыс, рацәак
хаизыуаамкәа хаҕашәа хақан, аха абар уажәы лмыткәма
хәашьа шыкоу... Агха сымазаарын, кыр быхьраны быҕазар
бан лакәхааит, нан! Убас,убас, агылацәа бахьырбоуггы
ланхәа рыцха шаҕа бзиа дылбооз, дзакә анхәоузеи илыг-
хаз хәаггы бзырхәап, нан!

– Уф,нхәарас ибылоу айха, быпсы абақылази рхәааит! –
ихәан, Пехә ҕапхәа иқышә днықәтшәа лафк налхихәааит.

– Мшәан, аңсрақәа рҕы атәыуара иакәытхьейт рхәейт,
нас, иарбан хәхәароу уажәы арт ирзааз? – ус азәы ибжыы
ааиргейт.

– Қымса,уара арахь уанааргоз утәыуаны ауми ушаа-
рышьтыз,аха уахьырцәыуаз акыр иухәашәа убама? – убри
аамтаз тцаарала атәы наилихит азәы.

– Цьым,аңсәә ртәыуара иакәытхьазар, нас, шыта
иртәыуо абзацәа ракәхама? – уи иаеңнихәаз игәампхакәа
иарггы тцаарала атак ныҕаитцейт Қымса.

– Сишь, иааихашәкишь, хгәыла хәсақәаггы рыбжықәа
сахауашәа сыкоуп! Сымҕашьозар, абжыы цыршәа икоу,

хымҗада Дилчка лыбжбы ауп! Хаи, шөызтаху шөкөкәра
ргааит, сшөырпшзарц зеггы шөеикөышьшы шөсышьталаны
шөаама! – шөаҗхьа лыбжбы налыргеит Қақала.

– Ахы, апарпарра бааҗкөйтны шыта бөааибыҗишы!..
Ибхагыланы мыткөмак бхызҗөааша зыҗалар, бцөуыуаны
арахь баҗзааргаанза ашны быҗаз... Ахы, Албақь, уаргы
ушөахынхөны уахынтөааз уца, макьана араҗа уара ус
умам! Ишубо, ари сҗакөажө дымцөабазакөа арахь лаа-
гашьа сымам аҗнытө, лцөууараз ашнынза дымшөаҗганы
лассы схынхөыроуп, – ихөеит Пөхө. – Аҗа, дад, баша ара
ушөадымхалан, насгы ас ухы уахымццакын арахь уанаашагы
уахьзап!

– Иаасаразеи, Пөхө, иаасараза... Ишьҗахьҗа дшөыр-
хынхөаанза саргы акы наиасхөкөар сҗахуп! – убри
аамҗаз зыгөҗөамҗатцөҗьа ирҗагылаз арпыск дкара-уараха
даарыдгылт.

Албақь уи цьа днаихөаҗшызар, аибашьраан инапала
еиқөикыз, енак зны ажөылара гөҗөа аныҗкалаз Ахра цьара
ивыршьааз Бақьыр абар иаҗхьа дахьгылоу. Жөыларақ
аламҗалаз ианеицнагала нахыс иааицрымшөакөа еицын,
еишөызцөа бзиақөахөит, аха уажөы дизымдырзозшөа, аха-
аназгы димбацызшөа иөыҗатцны, Албақь иахь гөала дук
имазшөа ихөҗсахьа еицрашөаны акөын дшизыҗшуаз.

– Албақь, уара, зегь рыла суқөҗөыҗуан, бзиагы
хөаибабон, аха аибашьраан хөеибамыжькөа хөрт зеггы
хшөихөаҗгылаз еицшҗөҗьа еснагы хөанхөз цьысшьон! –
иажөакөа дрыцрала- рыцрало гөынамзарыла даацөажөеит
Бақьыр. – Аибашьра ашьҗахь ишөзыҗкалеи хөа суазҗаауөит,
Албақь? Ишөҗөыҗшөөеи, ас акөызма хөҗөыҗрақөа шыҗаз?
Иараби, хөрт изакөазы хҗахөз хзымдыруа хҗашөҗарц ак-
гы шөыгым! Иабажөгеи усқан ихөамаз арыцхөаибашьара?
Егырт шыҗазаалакгы, уара иухьзеи, Албақь? Знык аибашь-
ра хөалцны хөдгыл хөеиқөырхар хөара-хөара хөашьҗибахуа
хшыҗало, уинахыс хөаҗсҗазаара шыхөзынахо хөа еснагы
изхөоз уара уакөымзи! Уара уөицшҗөҗьа уи зеггы агөра рым-
гози, убас иҗкаларашөа иагықөымгөыҗуази, аха иҗкалеи нас?

Ҳашьхақәа рылпқала ҳадгьыл аеанарыцқьа, ҳжыырақәеи хныхақәеи рдоухамчла ҳбындыдгьыл анеиқәха, азәы иҕы аеырҕаслымра ҕазымҕацыз ҳажәлар ршьацқьа азқатәаны рхы анеиқәдырха, нас, иҕалазеи жәларык армаҕырма еихартә!.. Аҕак узыҕаҕару абри?

– Изхәада усеиңш? – абри иара изы иеңныхәа дуны иҕаитцеит Албақь. – Уи аамҕалатәиуп, избанзар адемократиатә псҕазаара иаарласзаны иузышьақәмыргыло акуп рхәеит! Зегьы раҕхьагьы иаҕахуп, иара атәы здыруа аҕәыҕацәа, иарала иаазоу ауаа!

– Мап, Албақь,иузымхәеит! Аҕсуаа демократиас ирымоу, Аҕсуара затҕык ауп, уи еихау даҕа хныҕәгашык рымам. Адемократиа хәа уара узынцәажәо аҕсуаа ианрымаз,адунеиае азәгьы имамзар ҕаларын. Уажәы аҕсуара инахырхәхәаны иаҕсыуам адемократиа ҕахҕоит хәа шәызлагаз изакәу цқьа еилымкаакәа,изуасхәозаалакгьы шәхы шәмырзын, цьым! Уи ззеиҕыу ыҕазар ҕалоит, иаххәап амилат ҕцаара ахыкәгылам егырт атәылақәа рҕны инхо ауаа.

– Уи шҕеилкаатәу?

– Уи аилкаара митәык аҕахзам! Иаххәап, амилат рхеикәырхара ыҕамкәа тәылакае еицынхарц еизнагаз ауаатәыоҕса еилаҕса роуп уи ззыхәан ихырхәгоу, аха шәаргьы урт хреицәамханда хәа шәгәахәуазар, зегьы иҕарҕо хәа акәымкәаны аҕсуа демократиа акәзароуп шәзеилахаша! Уи азыхәан шәаҕхьа еснагь игылазароуп, адунеи ааршеижьҕеи хабациәа имырзкәа хара хҕынза иааргаз– Аҕсуара!

– Бақьырхеит, уи ус шақәу ззымдыруада?

– Албақь уи уара иуздыруам хәа акәым, аха ара хәхыҕоугьы угәы узырхьша акырқәа хбарҕахеит харгьы! Убри аҕнытә, уахь иҕоу хшәыхәоит, нырцәыҕа иааз хәпсқәа гәаҕуа иҕашәымҕарцаз! Шәышқәса нызтца уахь еизынхаз зегьы шәыбзиоушәа узар уҕахуп, аха шәҕагылазаашәа иахьынзахәҕоу ишыхирым аҕара ибзиатҕәҕангьы иудыруеит, Албақь! – дцәажәонаты лактахаак ҕаимҕацызт Бақьыр.

– Тәанк ҳаицзааушәа зеггы ҳнеидкылары устәкыа уахымцәажәан, макыаназ икоуп абзиақәагы! – убри аамтәз Бақыр иварахь данаахьахә, убасқан ахы аниқәшәаз ихәра уажәыгь ашьа алыжжуашәагы ааиамхабахит Албақы.– Хаи, абрахь смаакәа уақа сышьтақсырауааз, схы кәнысшьартә сышпақанатцеи исоухәаз агәынхажәақәа! Асеицш аеңнықәа уоуыр атқыс, иаауқәшәаны уцсыр цыанат умцои!

– Сажәақәа усеицш кыр уанахәазар, иаҳахьчаз аим-цәарагы шәақәыцроуп! Икалозар, шыта иашәышшәырха! Шәыхшара шәаарызхәыцны рыхәтаа зеггы рцәышәымфан, уртгы шуау шәхашәмырштлан!

– Хадгыл еимызтәаз иҳақәлаз роуп! Агәыцәхәы иқәдыртәаз ауаақсыра ишпақартцарыз, аибашьра ашьтахь изларылшо ала ахныкәгара иафгәышьоуп, аха макыанагы ргәы ишатаху рыбга рзеитцымхыц. Иашоуп, амамзаара иахкыаны ақсыцәгәарагы фыкхеит, дасу ихала ихы дахуар акәхейт... Абрыгь уаазхәыцроуп, Бақыр! – атыхәтәан ахыркыарагы иеаазикыхит Албақы.

– Макыанагы ауадафрақәа шәшыртагыло ҳаргы иаабоит, Албақы! Аха, акаамет калоит анырхәа, икалаз абаанза ахәац аблақәа тнахит хәа, ҳақстазаара цәгыоуп хәа иабалак ухы иақәоушяр калома! Хара иҳацтахаз ҳқытатәик Ноузыць хәа арқыс дшабицазатәызгы атәыуара имоузакәа данырж ашьтахь, иқышана катцаны идамра иахадаргылейт, аха иазуеи, ашоурақәа аныкала иара иҳақықан тахмадак ипацақәа цар-царуа ахәхә ианықшуа, ашыцагы цыарак еикәаржызшәа рсахьақәа аныззала иаакәлейт. Абригы бзианы икарцейт хәоума исоухәарц иутаху? Ицбан, зықсадгылаз итахаз хахәцәык дақсамкәа дзыкалаз?

– Амамзаара атыхәала ақара мацара иазхәыцыз итахаз дигәалашәо дыкахума!

– О, убри ауп цытфыкгы цхастәзтәыз! Ахәхәамта еитахынхәышшәа иахьа еиха кәырцахакгы цыара икаршәны иубом! Урт акашәарахқәагы шыта инцәоушәа анырба, уажәы иаалаган иаҳахьчаз адгылгы цыоуки рәақәырцсны аахәарей атирей иалагейт хәагы хәхәуейт.

Инамзаша ахэычы агара дакуам хэа, иарбан самарлықу шэызымыртэо? Шэхи шэазымиааиртэ еипш,ишэзыќалеи аибашьра ашьтахь?

– Дад, хара ххаан даеа аамтан, излашэхэо ала уажэтэи апстазаара зынза даеакхазаап, уи шэара афарацэа шэоуп апхьаќа иќататэу иашаны еилызкааша! – даараза данырзызырфы ашьтахь иажэа нарылеитцеит Ҳабыцьгы. – Ҳадгьыл зтиуа ќалеит хэа Баќьыр иихэаз уазхэыцратэи иќоуп, избанзар, иутиз нас архынхэышыа амазам... Даараза аизхэыцра ќашэымтцар, апхьаќа шэыпхастахар ќалоит Албаќь, дад!

– Ҳабапхастамхо, Ҳабыцьхеит, аибашьра ашьтахь апсуаа рхэыцќэа рхатэи бызшэа дызмыртцо рацэафхеит рхэеит, псыуала раазара иацэхьатцуа ќалеит рхэеит, аидгылареи аиххэыцреи мацхеит рхэеит, уаха-саха хэа зхы мацара иашьталаз еихахеит рхэеит, уара, нас, изакэазы еибашьи хажэлар? Избан, хайќэырхо хэазго хапсуара раќтамшьакэа, атэым доуха еилахауа зырацэафхаз? Шэмыла апсуаа ртыпхацэеи рцеицэеи изакэазы итахаз, пытфык астдэќьа лассы иагьанбархашти, анацъалбеит!.. Албаќь уоуп изасхэо, избан, абасеипш ицэырцуа иќалаз амырѓацагаќэа зрылафэышэымтуа?

– Дад, уи азын баша шэара шэгэќэа неибамырхан, убартќэа зегьы хык иќэызтцаша ауаа ќалап! – днарыбжьаќазашэа ќаитцеит Ҳабыць.

– Уххь згеит Ҳабыць! Анќьа зхацламхэа гэгэаз абыргцэа дукэа аныќаз, урт аќэыгацэа ирхэоз зегьы рзы ихшыфортцан, ирхэозгьы нарыгзон, аха иахьа ќэышрас иќалаз ацара рхара акэхеит. Ани, зыжэлар рзы зхы ацъыка ыќэызххьоу уи дырќьарынцъафны еснагь дыќазарц ќэадас иќэушэа, ае-ура апшлапќьа хтэахак арбаны шахабаала иркуеит хэа, ирхауа псымышьтыгак ипсы тырќьакыашэа дакуп, аха егьырт унарыхэапшыр акгьы ишафымгьы аќьяфмш иалачо игэароуп. Уимоу акгьы зыхзым уаасгьы ирымшьо иалагеит хэа,арахь иахзауа атыхэтэан уахьынтэи жэабжьќэакгьы хзааргалоит, – ашьамцхэ аницэцаз абыржэы акэшэа

ихәра инапы адкыланы дыхцәышааза агәамтра дафыхуп Бақыр.

– Дад, Бақыр, дасу излаилшо ала ихы дахәагәышьоит, аха зегы ирылшоума аңара арҳара,уи арҳашья иаманшәало дшыкоу еиңш, иаманшәаламгы дыкахми! – иаазгәеитеит Хабыць.

– Ааи, аха аехарззаларыла аума ауафы ихә злашьатәу, Хабыць? Аамта иарғарыз уажәы даеа уафхама? Хәтыр имамшәа ихәаңшы ихәамңшуа дзыкалары?

– Тәи млашы ахаангы изеибамдырыц, дад! Уи, ус Анцәа ду иакәйтәхәеит, аха икахуп аеакгы, изыхьзу – Ауафра! Дадхеит, уи ахыкам аҳәра иафыхахоит! Сара саамтаз даараза арыцҳаибашьяра ыкан, пҳәысеибак лакәзаргы агәылацәа хлаңшыда даанрыжьюамызт. Аңсуаа зегы анык еицлыхшазшәа ускан ауафра ду рылажын, уи азын азәы ихы дхашшаауа дкамлацыт, дарбанзаалакгы ауафымра ихы иатәеимшыацыт, аха уажәы убри иазрыцҳахазшәа шәынцәажәо, абри аңхьяка зегы зыхәыцша акы акәшәа збоит!– ихәеит Хабыць, ипҳәыс Қақала днаскьеигарц илабашья иеантаны дахьяагылаз иеаанкыланы.

– Ажәакала, Албақы,еибаххәаша ицегы ирацәоуп, аха уажәы зегы рхәара хәхьзарым! – игәынамзарақәа иштыхәаңцәарадамызгы иажәа ахыркәшара иеыназикит Бақыр.

– Аңанаң узылашааит, дад, Бақыр! Уара уеиңш идыру ауафы уахь акәмыз дахьаңахыз! – игәы дахәаны иаазгәеитеит Хабыць.

– Албақы, абыржәы абрантәи ушьтахька ухынхәыроуп! – абырг идикылаз арехәаңхьыз хыркьяцәароуп хәа ипҳьазаны уи игәы ақынза инамгакәа иажәа ахыркәшамта инацитцеит Бақыр.– Аиҳабацәа ишуархәаз еиңш,мышкы зны уанаашагь калап, арахь аара макьяна уахымццакын! Ушьтахька урхынхәра зегь хәқәшахәтуп, уахьнеиуа хгәалақәа рзеитоухәарцгы хәхуп!

– Иашоуп, дад, иашаны иазгәоутеит! Бақыр уаазхәыцны ихәатәы хәца,дад! Харгы иахәхуп ирласны ухынхәырц,– днақәшахәтхеит Хабыцьгы. – Уахь-

неиуа хгэалакэа рцэымтэахыкэа зегыи ихазроухэарц,
абыржэйтцэ́кыа ушьта́хь́ка угъежыроуп!

– Ха́цсқэа тынчхарц шэ́тахызар, ара хахы́кыоу агэала-
кэа ха́таны ха́цсқэа шэ́хыыцшлартэ шэ́еы́кашэымтан! –
инацицеит Бақырғы.

– Аиеи, дад, аиеи! Ха́цсқэа гэа́кыа икэ́шэмырхан!

– Мшэан, сахы́ааз сзахы́жэбаауеи, шэ́ара шэ́еипш саргыи
ара саагылар с́тахуп! Ара сы́казар кыр сы́шэпырхагоума? –
ахэ́шэ́тэ́ырта́хь дахы́дырхынхэ́уаз ааигэ́ампхэит Албақы.

– Албақы! Иаууеи, уаргыи хабыргцэа ду́кэа рхэ́атэы
ахатцара уа́кэытызшэа збоит! – убри аамта́з ифы́за
ае́цныхэа и́то ибжыи наиргеит Бақыр. – Ахэ́атэ́хамцара
узыкэ́наршэо узымдыруашэа асцэ́кыа уе́ыумыргазан.
Хабы́ць ухынхэ́ы ихэ́азар, цыоу́кы-цыоу́кы реипш уахь-
неиуа амшгара уалага имхэ́еит. Ухы мацара уа́шьталаны
ае́ырбеиара уе́азкы хэ́а удимхэ́еит, ихавыршы́ааз
изакэ́азы и́тахаз уаазхы́цны ауаа ирзеи́тахэ́ала, еихара́зак
а́фар идеилуркааларц и́тахуп азоуп ухынхэ́ырц еихабта́с
изудитца́з!

– Ааи, ухынхэ́ыроуп! Акы зхэ́аша хэ́а уахь и́кыоу ас
шэ́ацэ́хьатцауа шэ́алагар, усқан хажэ́лар аиа́заара амфа иаз-
кылсыр калоит! Хымца́да ухынхэ́ыроуп, ухынхэ́ы... – абас
ааицырхэ́ан инаиабжы́ргеит егы́ртгыи.

– Албақы ухынхэ́ы... ухынхэ́ы... ухынхэ́ы...

Абас быжы́кэак Албақы игэ́ы икэ́оо́ра иа́фыхуп, аха
ихала ие́еи́кэи́кызшэа инапкэ́а неи́кэ́цаны асакаса
кэ́ры дахы́ану цы́кыа ие́изырты́суам. Адабла икэ́хазшэ́а
ибао́кэа хы́анта́за дахы́кэ́у, да́тцэ́ахы́ртэ икэ́ыршэ́у
азанциар шкэ́акэ́а икэ́ихы́рцгыи и́тахуп, аха имчы́-
даз инапкэ́а руак убри аамта́з игэ́ы ины́кэ́ырфаны
инаива́хаит. Ишьта́хь́ка дхынхэ́ны акыр дша́аскы́ахы́о-
угыи, и́та́кыаны ды́цхадырсызшэ́а ухынхэ́ы хэ́а макы́а-
нагыи ишы́клафы́ртуанаты доу́ха мчы́к иханы иды́с-
хахы́аз ице́еи́жыи цэ́аныррак цы́шаала азы́хынхэ́ра
иша́фугыи, цы́ыбла́кыи ды́лкызшэ́а макы́анагыи ае́ыркэ́а-
цара ице́ыуада́оуп.

«Шьта уфых, Албақы,уфых! Уззаза ушқакажбу, ирласны угыл!.. Угыл!.. Угыл!..» – абас акы игәы итцанахәара ианақәымтцза иаоҫтаахәцәа ихицозшәа атцыхәтәан даа-хәацымацны даанапқьа-шьапқьашәа кәитцеит.

Убри аламталаз ифәршәыз азанциар дахәәеуазшәагы анааиамхаба, ашьтахь изнапыкла дааханы имақфахәаранза иааиқәихит, аха дахықаз макьанагы изеилымкаауа ишхабызза ихтыз иблақәа ахынкыдхалаз иаақәымтцзакәа итаптауан. Пытраамтак игәы дтахәыцуа дианатцы цшьаала ихшыо еимыгго мацара атцыхәтәан ус дкаххаа данааихыкка, убри аамтаз ахақахәа иааигәалашәеит ахәышәтәыртаф дшышьтаз, аха зыпстазаара иалтхьоу Хәбыңы Бақыри рыбжқәа макьанагы илабфабоушәа игәы иқәыофыхуеит. Макьанагы иахаидеик ықамкәа ус ихшыоаф игәоараха иаацәырқьа-цәырасит нырцәынтәи дшыхынхәыз ақара, ашьтахь итабыргхатаны убри шиашатқәкьаз ала агәра анига, анаңьалбеит, сыпсны сыбзахама хәагы атцыхәтәан ихгы дназтаауеит, дахьалцыз деигәарғьарызу дамеигәырғьарызу изымдыруа.

Ахәшәтәыртаф ишьтаз ачымазцәа убри аламталаз зегы тахәхәа ацәа иалоуп, иаразатцәык дтынхадаха акоридор еикәылашьца атцыхәан цъара дықфәршәуп. Иараби, баша ара санбанзақәагәышьои, сычкәын даар арахь сеитәааигәышьап, уаанза сыоны сықәагәышьаз хәа атцыхәтәан абас игәы интыхәааны, нас иқәыршәыз азынциар наикәхны дәагыларц ақәикызар, амбатә ибла иабеит. Иан дшаалыхшаз дқьантазза дырианы дышрымаз аниба, хәи, шәарахәашақәа шәапсуаазами, абас ауафы изыруама хәа даагәрымын, нас азәы дибанза иқәыршәыз азынциар иаразнак инаикәыршаны иеаалеихәеит. Акгы имыхкәа табыргны ипсы штәз аниба, ашьтахь илымханкыдцаны днаңшы-ааңшуа акыргы даазырөит, аха акоридор уаөпсык дыбжәршәымкәа лахьхьынза иууаза итацәуп, дцеит хәа азәы дибарангы дықамызт.

– «Ных,ных,сцәашәцатә сывамзаргы ағыаурым, сырмышьтыр атқыс еиғуп зынзагы схы дсырбарым!»–

атдыхэтэан абас ааигэахэны дѡагылан, икэиршаз азынѡиар
цѡа иеаалахэаны ,нас дхьаѡшкэаѡшуа иѡынаихеит, азѡы
иеимырбакэа ашьшьыхэа ахэышэтэырта дындэылѡцны
иѡныка дѡаразы.

Убри аамѡаз аихыггара иаѡыз атх кэызгаза акэын
ишыказ. Амза ыкамызт, аха уахьѡ убаратэы, аѡсабара иа-
хажьыз алашьѡара шыѡ есааира аихалашара аѡазнакхьан.
Еилаѡѡѡуаз аѡѡаѡаѡагы убри аламѡалаз ѡшьаала ажѡ-
ѡан аѡаларзра иалагахьан... Дук мырѡыкэа ус иаашарк-
коит, аха ауаа раѡхьа аѡсаатѡ ѡыханы аибарѡарѡалеира
реазыркхьан. Даѡа ѡѡтрак ашьѡахь амра бзарыбзыруа
ус ашьхаѡа иаарыхшэан, еимгеимѡараха геи шыхеи не-
имазакны иаархаѡхеит. Убри аамѡаз меигзарахда иаѡѡоз
ашэахэа ѡхаѡа дгыли жѡѡани ирхьыгѡо, ус ахэышѡ-
тэыртаѡагы ахышѡѡа иныркылѡханы ачымазѡа ахьышьѡаз
иѡалалха иѡарыѡѡѡхеит.

Убри аламѡалаз ахэшэтэыртаѡ аус зуаз аѡссаѡѡа
инадыркны аѡаѡым хада иѡынза, иаалыркьаны амыѡѡ-
шэатѡ рзыкалазшэа иѡартѡо-ируа иаѡѡымшэо рызегьы
ѡѡѡала иааилаѡырит. Асеиѡш аныкала ачымазѡа хьаас
измаѡаз,аѡаѡым хадаѡагы ихэда адашѡа ргыланы убри
аамѡаз аѡѡаѡара даѡын, аха икэшаны игылаз хэсагы
хаѡаѡагы иаха изыз аѡсы дахьырѡшааша рыздыруамызт.

– Уара, дабажѡгеи хэа сшэазѡаауеит, сара? Иѡсы
ѡаланы дыбнамлазар, нас, иабаѡѡыѡашэтѡахи аѡсыбаѡ?
Инеиѡѡѡа-ааиѡѡѡо ара шэысхамгылакэа, еитарѡыѡны
цѡа шэеимѡаа! – игэы ѡыжѡжэо аѡѡара даѡын иара. –
Исхэаз шэлымѡа аѡѡара иѡамлазеи, шэааласы!

– Чуѡурбеи ѡамѡарович! Мшэан, асакаса данѡаны ако-
ридор атыхэан дыѡхьазкыз амеѡеѡшья ѡѡушьеи сареи
ѡауп, аха иахьа ашыѡкыраз хнеизар, дызныз акэры ахала
иѡѡѡны игылоуп, аѡсы дыѡказам! – ихэеит хѡаѡымк дахьыг-
лаз иѡѡымыхханы.

– Арахь уаасѡаѡшишь ѡаѡына ѡраѡ-иѡа! Шэаашьаны
уаѡа изѡѡыѡашэыргылоз иѡызѡа аѡсѡа ахьыказ ахь
иаразнак дзыѡхьашэымки хэа ауѡ сышшэазѡааз, сара!..

Цасхэан ишэымтizar,нас иаха иабажеги? – иихэац еитэхэо атыхэтэан еихагы дхыкапшыахеит ахақым.

– Чучурбеи Тамғар-ица! – иажэа ахэаха иамразакэа ахырқыара иеыназикит Чағэынагы. – Иара данпсуаз илашьцахьан. Аңсцэа рыфны адэахьгы афнуцкагы цэашьык ақуоу иамқуоу уажэы иубама, еиқэылашьца уахь излағгарыз? Шьыжынза икаларызеи хэа хгэхэны ауп, иахьылашьцаз акоридор атыхэан иганы изыпхьахкыз,аха иаацэылашоны хнеизар, иабакаху,аңсы дубар дааху, дызныз асакаса тацэза ахала игылоуп...

– Иахьыпхьахкыз!..Итацэза!.. Дабакаху аңсы! – игэы изыпжэаны дааицеикит ахақым.– Нас, иабақоу ипхьашэ-кыз? Издыруада аңсыбаф аңсы таланы мазала ибналазар? Аңсы дырцэызит хэа азэы иааиахар, нас чмазафык хааигэа дааиру хэа сшээзтаауеит? Ишпахзырхэо ауаа!.. Ахы, ара баша шэысхамгылан, амфа иқэу ица дхэхьзаанза уи аңсыбаф иахьышэтаху ипшааны абра саңхьа иааганы ишэыргылоит!

– Ишпа, аңагы димоума? – дцааит ахақымцэа руазэк.

– Дышпаимам,дыхшарадоупхэаакэызма ишыжэдыруаз?

– Ках, аиеитқэьа, уажэоуп данысгэалашэа! – ихэеит даеазэы. – Сара издыруа хэа иказ ихатэ пацхаф аус иуан, убри иакэхап иаауа!

– Ааи,убри ихатаңсаңа иоуп амфа иқэугы! Уажэы Маскэа дықоуп иара. Уакагы аңацхақэа аартны имазаап, иааиңаххар ақалақ абжа ааихэартэ далақоуп хэагы рхэо сахахьеит. Аракагы изгылоуп «Зызлан» зыхьзу ихатэы асасааирта ханчаңакгы, иара убас акыр хэаххэтыртақэа-гы ауаа ыңаргыланы имоуп, иааилымшо акы ыкам хэагы изырхэоит, – иаазгэеитеит ахақым хада.

– Нас, абыскак амеилага ду дшалажыу аума, иаб иеызлаихэшэтэыша имамшэа иеыкатцаны ихы зхадисшылаз?! – иааизымбатэбарахеит сыхэшэтэы хэа Албақы аңхьа ихы зирбаз ахақым.

– Икалаз калагэышьеит, аха иңсыз саб ибаф сышэт хэа даашэызкылсыр, ишэтараны иқоу ауп исзымды-

руа. Уи шәхы иқәышәкрыв, арахь дицны иаауа дызустоу жәдыруазтгы.

– Дызустада?.. Иааигода?.. Ицда? – инеицырхәеит пыт-
шык.

– Арахь иааиго уи Маскәа еицырдыруа хәкыым дуззак иоуп, цара гәартак ихишәаазар акәхап, убри дицны днеиу-
еит хәа ицхьаншәа Цсоунтәи ател исзасит! Шьта егырыгым
«Анхуа лыбз» амәа акынза иаазарц!

Убри аамтаз ацсы итәыуара иаафналазшәа ус амед-
еҳәшьцәа лактахаак рымамкәа иааины еикәашышыы
иааикәагылт.

– Чүцурбеи Тамгьар-ица!– рханза игылаз руазәык
лахфыхрак лымамкәа ус лыбжыы налыргеит. – Иахьабалак
еимаадеит, акаруатқәатцәкьа рытцакәа хрытцапшит, аатра-
мыттракәа акы нахмыжыит, аха цьарамзар цьара ацсыбаф
ахабарк ыкам!.. Ишцакахцари?

– Уара, Цағәына, издыруада цкьа дыпсаанза дыпсыз
цьшьаны мыхтәык шәыхьзар? – ацсыбаф ахьызыз
цьшьаны деитатцааит ахәкыым хада. – Мшәан, ацсыбаф
зтахыда, игычны уеизгы азәы игарымызт. Дыпсыз
цьшьаны шәәашьеит, убри ауп икалаз!

– Мшәан, ацсцәа уажәада исымбацкәа сыкоума,
закафгы сымпытацсхьада! – атак ныкаитцеит Цағәына.

– Хаи, шәанацьалбеит,нас ацсцәа рыцсы тало иалагама!
– икамлацыз ахтыс аацьеишьеит даеазәгы.

– Шәаагыли, шәаагыл... Икататәу сара издыруеит! Из-
дыруа азәы амилиция рфы аус иуеит, дақәшахатхозар ац-
хыраара хайтарц сиҳәоит! – ихәан, Цағәына убри аамтаз
ателефон атрубка аакәхны арыцхәкәа рылхра дналагеит.

Мацзак акара иааеаха-фымтрахеит. Ашьтахь, ус дук
мыртыкәа азәы ибжыы атрубка иаатышит.

– Сзырфәуеит!

– Гәыгәын Лапыгә-ица уоума?... Нас, изхәо уарбану?..
Аа, ишыза уакәзар даараза ибзиоуп, ус акәзар уаргыы
уҳәхәоит... Икалеи уҳәама?.. Иахьа икамло арбану! Уара,
ихаутозар иаха псык дахцәызит, ицшаараф шәхацхраар

хтахын!.. Аа?... Ахәшәтәырҭа аҕынтәи сасуеит, уара, ахәшәтәырҭа... Сҭақьымуп иуацәажәо, сҭақьым... Ишҭа?.. Мап, мап,макьаназ сеиқәшәагәышьоуп, усеицш Анцә искәырхуп!.. Аа?.. Иаха дыбналт, уара, иаха...

Иаалырҕьаны Чағәына дааикәашәан, убри аамҭаз илахь еиқәышьышы, игәы пҭәаны аҕыгәхәа атрубка нықәиҕьит.

– Иуеиҳәеи? – дҭааит азәы.

– Истәхыз дсықәымшәеит, даҕазәын сзацәажәоз... Аҭсы дыбналеит хәа заҭахәада, ҕьым, ухы еиқәшәамзар ахагацәа рыфнахьы узгаша ҭынха думазами...Шәара шәыпсцәа ракәым абзацәа хазкыхуам ихәан, уаҭагьы сзызырфара иҭахымхеит,– ихәеит Чағәына, дзацәажәаз игәы изыпҭәо.

– Зегьы шәычешәырҭынч! – убри аамҭаз иаафнашылаз ацхыраагзатә машьына ласы аныкәцафы Кәаҕь бзиа-ра дук ҕаитазшәа дҕапхаҕаччо даины даарыдгылт.– Исҕышшәшьозар, агәырҕьаҕәхәаша шәзаазгеит! Шәзышьҭоу аҭсыбаф, уара, абри аҭсы ҭаланы афныка имцазааит хәа схы иааҭашәан, сашьҭаланы снейзар,ицсыз иҭсы ҭаланы ипҭхәыс дихагьыжьуа дихагылоуп, иара инапқәа ихы иацатцаны ате-левизор дахәапшуа диоуп. Уара, уанаҕьалбеит, иахьа апа-латахь уиаргараны иҕан, азәгы иамхәазакәа убналаны ушҭааи, аky ухьыз ҕышьыны аҭақьымцәа зегьы агәыҭҕьа иақәуршәеит схәан, сара стәала снаиагьшәа ҕаҭцеит, аха сыцқәын даанза шьҭа ҕьаргьы сызцом ихәан, арахь сыца-ара мап ацәикит.

– Кыр игәалашәо егыиуа дыкоума? – дҭааит Чағәына.

– Акәхап, избанзар ҕыхьашәа зынгы убас дҕала-хьазаарын, аха нас абыржәы дшалцыз еицш ихала далцит лхәеит ипҭхәыс, – еиликаақәаз рзеиҭахәара дналагеит Кәаҕь. – Аибашьраан дырхәызаарын, абомба аҕәырҭаха илоу аныкәара аҕазнакызаап, убри игәы ианаацтагылалак акәзаап дыцсхабзаны дзыҕало. Абыржәы ихьызгьы убри ауп, аха аразҕьы имазаарын, дырфегьых ихала даналт, иа-хьа ашамҭаз ифныка дхынхәит. Уажәы ималазатә дааныжь-ны сызнейуам, уа ицәынхаз имаҭәакәа сызшәыргьыжь хәа ипҭхәысгьы каамет ҕалцеит, иабихәац,уажәы уи гатәыс

исоуит. Имаҫақәа ааилахәаны исышәтар, наҕ иганы ин-сыжыуан.

– Хаи, агәабзиара зауша Кәағь! – убри аамтаз игәы нтгәыргәаит ахақьым хада. – Уаалаган, хгәы ацәымыг жьакца алухит. Иаххәаша ацыхәа кырта анхаугәышыа шыта ипа дааиргьы иаххәаша хамдыруеи,уара. Амала, уажәы иҕашәцаша убри ауп, абри имаҫақәа аниго хақьымкгы уахь диццароуп! Иахцәыбналаз акы изымхәартә игәы ҕатца, ихы ҕатца цқьа дихәапшыроуп... Чағәына, уахь ухаҫа уцоит!

– Сышцамцо,арацшыга анхаугәышыа шыта шыапылагы сцап!

– Ахәшә-мыхәшәқәакгы аашьтых,ахахаи, уцсы цәгьаханы уи азын царак имумхын, еибашьыз дарбан-заалакгы амалахәа ишыхәшәлатәу шәымдыруеи! Абри заҕантәы исхәахьоу уеизгьы ижәдыруеит, аха иухәо захауада, ачымазцәа ашьталаха рамразакәа иаразнак рцыбақәа ааҫазырцәуа зусцәоугы хамдырхуеи!.. Ахы, Чағәына баша умгылан, Кәағь даашьтхны уца!

Дук мырцкәа ахақьымцәа зеггы рыгәқәа аартынчны ашьтахь индәылтц-аадәылтцкәан, нас дасу русқәа рахь рҕынархеит. Иахатәи ахтыс макьанагы ргәы иҫам-зо, ирзышьтақәаз егьырт ачымазцәагы азәазәала ирцәыбналаны ирыцәцарашәа акәын, иахышьыҫаз иона-ланы рхатцкы камыршәуа урт ишынархацшлак ргәы ишаарыцанахәоз.

Аиашаз ацыхәтәантәи аамтақәа рзы иахьынтәианааноз, иахьынтәигәрлоз уафы изымдыруа, анкьа иҕазамыз ачымазара хкқәа мацымкәа, изоа-ҕыкха есаaira арацәахара хтанакит. Амилат ргәабзиара шыуашәшәырахаз анубашаз аамтаз,ачымазара злаҕуаз зәырфы, рҕылархәшәтәыша ахьрымамыз азы, зыфны зәаанызкылозгьы рацәафзан. Зхатабзиара акырза ицсыҕыз акәзаргьы, мамзаргьы заамта цахьаз хәышәқәазаргьы рыцшаара ус имариамызт, иуцшаазаргьы иабаҕаху аахәага, убри ацыхәала заҕафы нышьтапс ицахьызгьы азәгы издыруамызт, кыдды рыдунеи рыцсахуагы здырхуада... Иа,шьарда

зымчу Анцэа ду, зцара-зшьара ыкам ахэшэтэыртахь
хнанамгарц хуашьяпкуеит! Хэхшареи хареи хгэабзиара
уахылацшларц хухэоит хэа есены зэырфы рхы рныхэоит,
ирныхэоит иахьяггы.

2007

АИМҘАЛАЦӘ

Цхнын. Аены даараза амра каццеиуан. Ахәырмарака ицоз амашына «Икарус» аөнүцқа иааузымчхаратәы ахауа кәыкы тачны иқан. Иаццараны иказ ауаагы, заанатгы иааишаз аины итатәахьан, итәкәыкны иказ ашоура ахьырзымчхауаз ихаш-пышуа, ацхзбаа ахьрылцуаз рчабрақәа нарфшыуа. Аксана илкыз аршәы лымпыцкәкәаны ус лкалт ианаалатәа, «Уеишәа икәырцааит, ара уаны иабаутиуаз, иреиғьысшьоз сыткы фыц салымгеи!» хәа, гәаныла аршәы зтиуаз днаизышәин, нас ахышә лнапы нтырхәхәаны ирббаза адәахьы инкалыжыт. Убри аамтаз уи амашына иавтагыланы аицәажәара иафыз ардыски тыпқаки ргәыреынзамкәа илыршәыз аршәы ршыпы ианаатқаа, афыцагы аахьацшны Аксана иналзыцшит. Уи арпыс дыгәрымуа ашытахь ихы ларкәны дкәындкәындуа еикәа ашыпы инапы нахьышь-аахьышьын, нас дзацәажәоз атыпқа лмахәар данкны мацк нак днаскеит.

«Уеикәа мкьашыхкәа, ах ица! Иухәаз уара иумазааит!» – убасқан абасгы лгәы интылхәааит ирзылуыз лызгәамтазашәа дцәытцшны урт дырзыцшуа.

Амашына адәықәлара аамта ааихьан еицш, ус амашынаныкәцафы даатацалан дынтацшит, аха ауаа макьана имацфызшәа ибазар акәхап, иаразнак нак дынтыцан, нас ифызцәа рыбз иаасуа иахьгылаз ахь еицафьынаихеит. Зтыпқәа нызкылахьаз апассацьыруаа рыцқәа тәкәыкны убри аамтаз ицслмыткуа иахьтатәаз шыта рычхара мацханы ицәхашхауа иаагәрымит адәықәлара дахьахымццакуаз атыхәала, аха амашынаныкәцафы цасхәан ихабарк дирбомызт. Акы дахнагазшәа иенырханы кәапеиашәа атәра дазыцшызар акәхарын.

Уи дахьымццакуаз атцыхэала егырт амашьынаныкэ-цаџцаагы пшны иахьгылаз игэамтц-хамтуа изагыра иа-лагахьан, иаамта иахьахирпоз азын,аха ус дук мыртыкэа иаргы дклышь-млышыуа дшааиуаз урт данаарывсу-аз аламталаз изгэааны ажэалагы инаизытрысит, аха ихырхэааз ихахы инамгакэа, дагырыламцэажэакэа дыши-ашаз имашьына дынталеит.

– Зегы шэыкоума? – уи аамтаз ишьтахька даахьахэны, итытны иказ азэ дицэаанхар хэа дшэаны итатэаз џацхьа днарылацшны ибжы нарылаиргеит.

– Хакоуп!.. Хакоуп!.. Удэыкэыл абаацсы, ашоура хтан-тэеит! Ари афыза амашьына кэыркэамза азы хагоу дтатэааит, афэйдмжэы еипш, хамжэи, уара!– уи аамтаз пытџык рыбжькэа надыргеит, еихаразакгы ахэса.

Ус иаагэыгыны имашьына аус аруны ифанынаихагы ақалакь алтра дахымццакзо, аангылартацыпцхьаза да-агыланы азэазэала ишьтыхуа мацара, ус ииулакгы шыапыргылартак амакэа имашьына уаала еивтарцахны иртэит. Дук мыртыкэа ус ақалакь уахьаалсуа иказ амџақэтцага агэатартатэ тыц афны данааи, имашьына аамџахыганы иааникылан, нас амџақэтцага қбаад атаџразы дынтыпан ифэнаихеит. Ахышэ хэычы зхы кылпшуаз ахатца цэылдыз ду абилет змақэамыз уаха ирааимырхэаразы парақэак наимтаицсан, нас инапы атаџразы иикыз амџақэтцага наимтаикит.

Убри аламталаз, абилет амылхразы тыцхак ама-шьынаныкэцафы ишьтахькала дааидгылоит, аха иара дылпырхагазшэа анылба дылпырцаанза хэа дизыпшуа даагылт. Аксана асаркь далцшны адэахьы дахьпшуаз уи атыпца лышьтахькала иаразнак дылдырит ацара лыцызтоз лџыза. Цабыргны лара шлакэыз агэра анылга, нас дзыдтэалаз асаркьагы днас-насит, аха лара уи лахауамызт.

«Мшэан, ақалакь алтыртафэ дабаанагеи?.. Ари сызтатэоу амашьына аума ларгы дзыццарц илтэху?» – лџыза да-хьылбаз деигэыргыны атцыхэтэан абасгы лхы дназцааит.

Амашынананькәцафы икәадкәа аарымхны иаахьа-хәымтәз ишьтахь игылаз атыпқа абилет амылхырц шыл-тахыз аниба, убри аамтәз бзиарак лзиурц итаххазшәа илаамырхәакәа амашынахь дындәықәйтдан, нас икәадкәа рены аңыба итацо иаргы дналышьтәлеит.

Аксана лфыза амашына аталаха ламразакәа,лыхыз хәаны лыбжыы налықәлыргеит лара дахьтәаз ахь дааскьаразы. Лынхьаңшымтәз лықәфызтыз лфыза Аксана дшыл-базтәкьа ларгы лхы-лфы иаразнакала иналхалашан, нас атәартә змаукәа ибжягылақәаз цәгьала дывсуа, уи лахь лфәалхеит.

– Аксана!..Беиқәыкакақха бабаанагеи, ара? – лхәан, уи атыпқа ус цәгьала дааины лфыза дшаалхагылазтәкьа ләаалыркәны атәах хәагы даагәыдылкылеит.

– Ақалақь ахь имаазалоз Марушьа бахьызбаз цьасшьеит?.. Анаңьалбеит, хаибамбеижьтеи итцоузеи! Бысцәызит зынза, бысцәыз!.. Марушьа, бышңақоу? Бани башьеи зфүзеи?.. Шәеибгоума зегьы? – лхәан, Аксана убасқан иливатәаз арпысгы днаихәаңшит лфыза дахьтәамыз азынгы гәалас иқатцаны, ашьтахь атдыхәтәан усшәагы нацылцеит. – Бара бгылоуп, сара стәоуп... атәартә тыпгы ыкам.

– Егьаурым, сгылазааит! Агылара уажәы избаз цыбшьоума, – лхәан, Марушьа лцәажәара иалагзаны убри аамтәз атәартәқәагы лаңшыла иааимылдеит издыруада дзыртәашаз зәыр дылбозар хәагы.

– Ахацәа гыланы бдыртәар хәа бшәо, иахьа изакәытә аамтәхаз бымбои... Абжыьсра хәфуп, абжыьсра... ахәса хәхәтыр абара зынза иакәытцит, – лхәеит Аксана, иливатәаз арпыс иахьиахауаз цасхәан хәа лажәакәа ыыстаарак рыцагаланы.

Убри аамтәз арпыс дахьтәаз даахәатцәы-хәатцәын, дызватәаз илхәаз ажәакәа иара ишизкыз акара гәшарас иаакатцаны, бшамтәеит хәа ихәарашәа дшәагылеит, аха ихагылаз бтәа хәа ламхәакәа ауп дналывсны нақ дшынаскьаз.

– Марушьа бтэа, арҕыс итыҕ биҕеит бымбои... Анцэа иҕышьоуп, ламыск змоу макъанагы азэ дыҕазаап... Иҕа-буп! Узтэу урыгымхааит! – лхэан, Аксана уи арҕыс инаишьталхэеит.

– Ҧынч угыланы уцартэ уҕазар иубаргэызеи, утыҕаанза урҕбацны инаухысуеит, – лҕыртынчны лҕыза данаалыд-тэала ацэажэара лҕаазылкит Марушьа. – Аксана!.. Хэыҕ-ла-дула зегь шэышҕаҕақәоу? Бхатца Рушьни аус ахыиуц уажэыгы иуама?

– Уаха дабабышьтуеи, асталовиақәа реиҕабы... Абааҕс, деимиааны цэгьала дысцэыҕкалеит. Акаруатҕы шыта даку-ам, маҕэак иара инаалом, есымза еиқәақәа шиҕсахуаз уаха халам... Уи бзиоуп, аха бара бгэы иҕоузеи, Марушьа?

– Иарбан?

– Иарбан хэа бышҕатцаауеи... Ы, хатцацара зынза ба-ҕэытырц бгэы иҕоума? Даҕа цытрак ашьтахь ауахэамахь бымцозар, нас, бызгаша хэа ибдыруеи? Бшылаҕшуаз бахыҕеит, бахыҕа... Алаҕшцэара бзиоуп хэоума ишыбды-руа!.. Цыбеит, ас кыр иаҕсоума!

Марушьа лҕыза илаҕеҕнылхэаз лгэарҕцханы убри аам-таз аҕыр-ҕырхэа даҕаарччеит, аха уи аҕак ацынхэрас лыжэахырла дналыцэхасит.

– Марушьахеит, ас бшызҕабу мацара бызцоума! Сынтэа ибыхэаҕшуа, хаҕхьа дбыхэаҕшуа цыыбшьоума! Хатцацара анаамҕо хэагы акы ыҕахми!

– Узыццаша дабаҕоу, Аксана! Даара сыҕеныскылеит, аха макъана исгэаҕцаша хэа уаҕ дсымбац.

– Бара бзы ахацэа нтцэеит, усоума? Банацылбеит, иахьа азҕаццэа хазгарыда хэа иангэароу аамтаз бара бҕеыцэах-ны бтэаз!

– Излабхэо ала, абааҕсы азэы симгақәа сшынхаз шэымбазои, ахацэа шэабаҕоу хэа ишакэхалак азэы схы идысгэалар акэхеит, бара бтэала... Аксанахеит, хатца ушым-цара иҕои, аха хатцацарагы ҕмак амазар ауми.

– Акгыы згым, ахашәалахә ду змоу, царалагыы ихәыдам бишьтазар акәхап. Сара сызлабыхәапшуала еихаракгыы убри ауп ибыхьны икоу... Ибтаху мсааит,исхәаз иашаза-ми? Иакәсыршәама?

– Бара... Нас, хатца хәа уаниццах, дувагыланы уа-хәаацәыртца дыкәнумшьартә дыкәзароуп хәа акәымзар, дахьхатцоу мацараз уабаиццари! – лхәан,Марушьа убри аамтаз еитәх ақыр-кыр хәагыы дааччеит.

– Иабихәац, шәышкол афгыы уаха уаф дбымбеи?

– Икам, цьым, ика...

– Бара, падажди! Иахыбхәаауа сыздыруам акәымзар, сара аус ахызуа абыржәы аакыыскыа арцыс заманазак ау-сура далагеит. Аиашаз, мацк дбеитцбызар калап, аха уи бара иабапырхаго, ашықәс иахәампшыкәа усеипш егыафгыы еи-багахьейт. Бақәшахатзар, ихы сынтагыежыны ихала бара бахьднеиуа дкастцит.

– Цьым, нак быскәатц, кәыркәа шоураха иабатәи хатцацароу иахыа ибзааз...

– Нас, ус бкалтыруа бгәараз! Бара ибыкәнагахаша хатцак дымицзаап, бара бтәала! Уахагыы уи салацәажәом, ишыбта-ху быкәз!.. Бара, исгәалашәаз... Ани атцара хацизтцоз чкәын-ки барей анкыа шәейдфырбалозшәа шәыкамзи, ашьтахь ишәыхы, ацгәеикәатцәа шәыбжыысызшәа ишәзыкалей? Дызкабыжыи уи?

– Иабихәац, дпагыацәан, исеигу уаф дыкам хәа афырзажәра идыруан, насгыы зегыы иреицәасшьо баацсыла афхәарагыы илан.

– Уи бара иабапырхагаз. Ицшра ыкан, исахыа ыкан, ихатәы машыына, итаацәа ухәару, атцыс хшы быгхараны быкамызт... уа даараза агха кабтцит!

– Иабихәац, уи дабабгәалашәахи уажәы... Уи атцкыс, бусуракәа шцо сабхәар, убри ауп исахарц истахугыы.

– Не говори! Абри арцафра халымгакәа хакәзтгыы ихабыргәыиз! Иабахтахыз бхәарауеи, аха ускан хазынак акәыз цыахамшьоз... Аитцагылара иафү ахәыцкәа ракәзар,

аиаша басхэап иахьынзахэтоу аазара рымамшэа збоит. Аурысшэа еиғашьяны рхатэы бызшэа раҥарымшьоушэа, акалашэақэа иҥаланы иҥоуп.

– Избан, аус ахьыбуа абызшэа ззымдыруа раҥааоума?

– Иззымдыруа бхэахт, рхатэы бызшэала два слова не могут говорить,слушаи.

– Нас, аңхьақа дыбгарахеит бхэар смахаи, – лхэеит Марушья, убри лгэы шылнархьыз убаратэы атыхэтэан лылахь ааиқәцаны.– Ари чмазараны ақыҥақәагыи уи акәал иааҥагылар, хбызшэа азрахь ахы археит бхэар смахаи. Асала хьынаххар, хмилаҥ рзы ирыцхара дуззахоит!

– Нас, ишҥа, уи ауми сгэы иалоу, аха ахэыцқәа ирхароузеи, зегь зхароу аҥаацәа рақәзар!.. Абыржэы аакыскья цафык ситцакьяны ифныҥа дсышьтит, иан ма иаб азэы дааигаразы. Амыждараз дысмышьтуаз, бара! Иааигаз иан дышсацәхаз бдыруазтгыи, егья бхэарын! Ацара шэыздырцозар, ишахэтоу ишэзымаазозар, нас, хартцафцәоуп хәа ахэынҥарра аҥара ыфо ара баша шэыҥоузеи, лхэеит... Еиҥахгыи изхарахаз хара хакәхеит. Аҥаацәа рхатыҥан, рыхшара хара иҥаазалар акәхеит, ацара дхарцалар акәхеит, рымаазатәқәа хара инахаджбыланы убри аамҥаз дара аҥара рхара иафуп. Рхы иазеиҥгу аусқәа ирышьтоуп, дара реицш хара хуаам цушьап, ирзеилкаауазар дара реицштәкья харгыи ахшара хамагэышьоуп... Ани сахьлыхәацшыз лхэычы длаазо дыҥоума, аҥбабаа ахьидызбало азын ҥабуп хәа сахәара ацынхәрас, лыбз ҥхәаны ала иамхәара насықәхәацәаны дцеит. Арупап пхэыс илыбаргэызи уи лааста... Хҥбабаа абас аҥаацәа пату ахьырзақәымҥо азы, честное слово, убраанза снейны сыҥоуп, иахьацәкья сзанаат нышьҥатцаны даҥа уск сеазыскында хәа схәартә аҥынза.

– Арҥафара иацу аҥбабаа зегьыцәкья иабардыргэышьои, аха аазара аганахьяла урҥ рааста бара бкәыҥами, дара рааста еилыбымкаауеи, иаархәо зегьы базхэыцуама!– лхэеит Марушья.

– Бара ибхэан еицш, аиашаз изакэйтэ җыбааузеи ихамоу! Җытҗык усшэа ргэы иаанагоит, рхэыцкэа аш-кол ахь ицозар, уаха даеакала раазара аҗахымшэа. Җара ихагыу рбоит, ани дара ирыгкэоу рызгэаҗазом, акы хагуп хэагыы иҗам. Уи акэым ибхэаша, рхэыцкэа атцара шырцо аилкаараз иаангыы ихадцааломеи, ус аҗахуп хэагыы иҗам, нас атцара дуқэа иртартар рҗахуп, ус дара мсааит!

– Бара, абас аныбхэах, абыржэы акы аасгэалашэеит, – лхэан, Марушья мчылашэа даапышэарччеит.

– Ибгэалашэеи, бара нцэа?

– Атцара ханҗаз енак зны, ани, хлөктор ихэеҗнихэаз бгэаламшэазои?

– Иарбан, җым,җым!.. Иаасгэаларшэеи!

– Аөбатэи акурс анахаркуаз, азҗабцэа ргэаҗ шьтыхны ацсуа бызшэазы имышьтырц анақеикыз ауп сызҗу.

– Аа! Уи схаштуа сыкоума! Иабихэац, шэара шэааста уи саразэк зынза сгэы ифахьан. Аиашаз ацхыраара идырғэышон, аха иазыбуеи цэгьалатцэҗья дуаөхжэан. Ачуан диплом боурц азоуп арахь бзаауа хэа сеимхэеи, бара! Мамоу, цкэа базхэыци, абас азэы иархэома! Ускан зака сыпхашьазеи, аха ак сызиахэо сыказма, ахпатэи акурсахь симышьтыр хэа сшэаны сықан,– уи дацэыпхамшьакэа лхы ааиҗалхэеит Аксана.

– Бхала боума, усеицш зегь хнеилакны ихэеҗнимхэеи.

– Нас, бара!.. Марушья,аиашаз атцараҗы зегьы ихаҗыбгон, аха уи аены баргыы хара бнахадкыланы, хатца цага адиплом, ачуан диплом абарцэахгари хэа шэаауеит акэымзар, атцара азэгыы ишэҗахзам имхэеи, бара,зхы җызеша!

– Ихы зҗичеуеи аиаша ихэазар.

– Ааи, аха мыцхэы хажьиргэакуаз азы ауми изхысхэаауа.

– Шьыри, быхэда иахоу ахы-хэыдхатца сгэаҗхеит, шака ибзиоузеи! – лхэан, Марушья убри аамҗаз аеакахы реицэажэара нахылгеит.

– Батцашьыцма?

– Узеиламхаша аума, ссирзак ауп.

– Ари ҳамтас хаттак исзааихеит.

– Аксанахеит, ахатца дышбымоу, атəым хацəагы ахам-тақəа бзаархəо иалагама! – лхəан, Марушьа лəыза даалых-лафит.

– Ты не пониала, – убри аамтəз илгəарпханы аччара дналагеит Аксана. – Ари сцəаык иаб иаахəамтəуоп. Ицкəын ицара тəшьа зеицшраз имдыруази, апышəақəа рыцираан сицхрааразы хамтəс исзааигеит. Ариакара зыхə цəгыз ансыдигала, аиашаз саргы саамапхашьаны ахəшьара бзиа изықəсыргылар акəхеит. Ахамтақəа рыдкылараз зака рхəахьоузеи агараноуаагы, азəы акы аахадигалар иаразнак рхы аарыхнахуеит... Цьым, артəаы ицəбаа цəгыоуп, аха уи еилыркаарц ртəхым! Ани, иаакəымтцəкəа ацəытəгычрақəа ирцəу акгы рархəазахуам, хара хакəхуп еиха ирбаз, ус дара мсааит. Бог свидетель, ахамта затцəык ауп изгаз.

Убри аамтəз, амəан рахəык амашьына иапырамхакəа икам, амашьынаныкəцааы иаразнакы аанкылага данакəыггəа цьара акы рысыз цьшьаны, итəтəаз зегы рыггəа нтыцсааит, аку-сухəа еибархəхəаз хсакəакгы калеит.

– Шака сшəазеи, чтобы твои гроб видела! – лхəан, Аксана убри аамтəз лыбжы рдуны фəалтит амашьына аапхья пшьяала афанынахагы макьанагы лыпсы лхаханы, лгəы ахылыкыз акраамта илзоумыжьуа.

– Ианацьялбеит, изыкалазеи ашьшьыхəа дцалар зəыр дишьуама! – лхəеит Марушьагы, цытрак ашьтахь лшьараф данааи. – Ус дук дагхо цыбшьап, дабаццакуеи бхəарауеи! Иабихəац, акы ханымкьякəа аонынза хазнеиндаз! Сыпсы сыманы сызнеир, сан рбагык лыршьны схы сныхəоит.

– Убас ауми амашьырқəагы шыкало, – иаазгəалтєит Марушьа.

– Ах, ани былзапши, былзыпшы...

– Дарбан?

– Ани ипхьан италаз атакəажə дхəазо цасхəан арахь дахьяаиуа ббарауеи! – лхəан, Аксана днахəны убри аамтəз

адәахы ацшра дналагеит. – Лықәра зықәро дгәагәо амәа ианылхуазеи, тынч лыфны дакыр... Барггы лара лахь бымпшыкәа сышка баахьяцшны бсацәажәала.

– Бара, хуазәык дахмыртәар цхашьарами, – убри аамтаз ламысрак дааимнадеит Марушья.

– Ках, Анцә ицьшьоуп, хатцак дгыланы диртәеит, шыта бгәы ртынч!

– Бара, уатцәы артцацәа ирымшми, ибыдысныхәалоит! – лхәан, Марушья ашытахь даеа зцааракахь лыынахыганы лқыза лнапггы кны иаалырғәгәеит.

– Насцәкьа, иа совсем забыла!.. Барггы ибыдысныхәалоит!

– Иансыдыбныхәалаша, асперантура санталалак ауп.

– Ишца, бызхара уаха цара камлазеи!?

– Истахуп иацыстцарц.

– Уаха ус бымам!.. Ах, илыкастцеи! Ужас!.. Сыбшьырауеи, о чиом иа думала!.. Ишысхаштыз иасхәар, точно хдиректор сума соидиот! – лхәан, Аксана реицәажәара лыынахыганы убри аамтаз лзамцакәа еимлагәа иаалкит.

– Ибхаштзеи, цыым, цыым?

– Хминистраваф шәкәык нсыжыырц иситан, сара исхаштны арахь иаазгеит. Сыкәынцәааит, схи абакоу абри сара!

– Мшәан, уи уиакара бицәшәозар, ишыбхаштыз зынзаггы иамхәакәа бышнеилак цошытала ишыты.

– Аиашатцәкьа бхәеит Аксана! Афны снеиаанза сышиашоу ацошытаф снеины заказноила идәыкәстцап.

– Изакаытә шәкәузеи ибхаштыз?

– Абыржәы аакыкькьа акомиссиа хтамзи... Мчыбжык ирххо убрахь ихаманы хақәын. Игәартақәаз агхақәа шхарееиз ала адырра ритарц иифыз, арахь ирхынхәны иаазгеит, сара ахтыкәкәа.

– Бара ибыламтәазеи?

– Анцәа ицьшьаны, сара сахь имнеит! Инеизтггы идсырбаша хәа исымада, азәык-фыцьбак рыда аахтәоу

рыздыруаеи... Зегъы схы икәыскрын, аха реиҳарафык
псышәала ишзымцәажәо рбазтгы, хаи, маладец хәа
сархәап хәа быкәзма! Цыпх зны убас иансылатәаз,
дәабырхәацәа исызтәаз цәаы аамзышәак цатәыс ирымаз
шеитеиҳәаз ббазшәа быкәндаз... Исылатәараны ишыкәз
сымдыруази, хар змамшәа икәкәаз ибзианы ицаны иа-
арц, сышразтәауаз ала заанатц ргәыреаныстахьан, аха
ихалатәаз даалаган иара ихала иалихит, амыждараз.
Ацарамтәацәа роуп цасхәан хәа дзызтәазгы. Уи аены,
ажәеинраала «Апартизан» аилыргара акәын иҳамаз. Чоц
зыхьзу мбжьахк дсызтәоуп, азтәарақәа итара данала-
га сахьтәаз сыцсит, сзәтит, аха икәсцарыз! Ажәеинраала
атцыхәтәанза ианизымхәа «Днепр зыхьзуи?» хәа даниаз-
тәа, «аречками» ихәеит. «Иара абакоу?» хәа анихәа, «Уи
аречка находитсиа... находитсиа Урыстәыла» ихәеит.

– Ках, бимырцхашьеи, бара!

– Сирцхашьеит хәоума быштәауа... Афьбырхәацәкәа
рзы, усқан авигаворгы фәфәза инаганы исыртәит. Изакәазы
бхәарауеи?.. Иараби, рхатәы бызшәа рзымдыруазар, уи
аикәырхараз сара схала исылшо хәа икои? Акымзарак! Уи
азы сара исхарои?

– Аксана биашоуп! Хәбызшәа хәтыр хәкәымшәа збо-
ит, еиҳарак ақалақькәа рфь. Ааи, асеипш икоу аус гәгәа
артәаы ихала имч ақәхом, дасу ихы дырны иара ихьчароуп
акәымзар.

– Марушья, изыхьчаша злақалои, реиҳарафык наганы
атәым школқәа иртәртцозар?– лхәеит Аксана, убри лгәы
иалеижьтеи акраатцуашәа лылахь неикәтцаны.

– Убри бхәарауеи!

– Нас, абартқәа атаацәа ракәзми изхароу? Рхәыцқәа
акы рылтцраны икәзаргы атагылазаашья рыртөм. Мшәан,
уиақара заххәои, ақалақькәа рфь шамахамзар псышәала
зәыр дцәажәо баҳахьоума. Аурук акны хәанаикәшәало,
убасқан цәгьапсышьала кьжәбыжәк мчыла идхәрхәоит
акәымзар, абжьяацны хәбызшәа баҳап хәа бымшәан.

– Уи азын, атәымуаа уахьрыхәаңшуа аиашаз уаары-
цашыцыртә иҕоуп! Бырзызырҕи иҕаланхо амилатқәа
рхатәы бызшәада аеакала еицәажәозар... Ҷара иҕаиңшқәоу
цыйбшоума, рыбызшәа ҕаҕыр ақәырцоит азоуп рбызшәа
мацарала изеицәажәо! – иаазгәалтеит Марушьа.

– Ахәыцқәа рхала роума, иара адуцәа ҕәа иҕоугы
злеицәажәо бымбои.

– Ааи, ари абызшәеиқәырхаџцәа рзы иус дуны аңхәаҕа
изызхәыцша акәны раңхәа ишьтоуп.

– Иабихәац, аҕызшәа шыта наҕ иазҕархап, бареи са-
реи еибәххәеит ҕәа акры аанагоума, ари еибызхәаша,
изызбаша даҕа уаауп... Уи бзиоуп, аха бымацара иахәа
арахь баазцеи Марушьа?

– Ибасхәар бысхыччар ҕәа сшәоит.

– Икалеи сыбхыччартә!

– Сан иахьлаҕах дыр, абра Кьалашәыр цшџык дыҕоуп
ҕәа анлархәа, убранза бцароуп ҕәа иахәа саалышьтит.

– Марушьахеит, ажәытәан еиңш, уажәыгь аңшыџцәа
брышьтоума!.. Ирхәо хабцоума!

– Сара ишңахастцо, аха ишңакастцарыз, сан саныхталкза
сааит.

– Изакәазы?

– Сызхаалышьтыз ҕәа акры ыҕахума! Сашәа иңхәыси
иареи абыржәы аакыскыа рыгәқәа неибырхашәа иаакалан,
абри иңхәыс дицәымыгххазар калап ҕәа азхалцеит лара
лтәала. Акы еимазымкыц хатцеи пхәыси абаббахьеи. Ҷтаца
цәгьалатцәкыа сан бзиа дылбоит, абарт ирзеимақырахах
аңшџы лыкны бцаны еилыбкаароуп, арахь ахәацы цшқәа
дрыбжәагылоуп, лхәан иахәа смаар аалымутцәкьеит.

– Нас, бахәааз ибалхәазеи аңшџы?

– Иаасалымхәаз ҕәа иҕои, аха илхәаз зегы сан
иласхәараны сыҕоума, сахьнеиуа мцык дызжәап, ирңырхаго
ҕәа акы ыҕам ҕәа ласхәап.

– Ибҕаху мсааит, ибалхәаз хәычык шаасабхәара?

– Аңшыџцәа ирхәо уажәы иббама, ант рхәатәы хаб-

цар, нас икабтеит. Барамыжда, пхэыск длыхнахэааны дыкоушэа агэра слыргарц далагеит, аха сашья ус икакэоу ма дреиуахында! Убри итдырааны лара дызустоу еилканы бысзаа, нас убри ашыза шэкэык изыкастап, ипхэыслыда уаха даеа пхэыск иара изы дкамлартэ афынза хэа, агэра слыргарц акэылкит, лара нтэа.

– Ус бхэеит, аха издыруагы ыкам цыбшыоума!

– Урт ирдыруа сыздыруам, аха иахьада азэы лэы сымнеицыт... Ахы, шыта саргыы апхьака снаскьалап, хамоахытырта хэааигэахэоушэа збоит!–лхэеит Марушья, адэахыы дынынхьапш амашына дахьтыцшаз шыта иазааигэахазшэа анылба.

– Банафьалбеит, зынза хаицэызит, иагэагыны уахак аоныка бсыцааларауеи, хгэазхарагыы хмеицэажэарыз?

– Итэбуп, Аксана, аха уаха сан слымбар дхагамхои. Агэылацэа зегыы ршыапы икэыргыланы иблырбап. Сахыкоу лзымдыруа ахаан схала цьара сылмышьтыц.

– Дбыцэшэартэ, иаха быхшэама?

– Иаха схымшэеит, аха аоныка сыхнымхэыр агэырфа дамгои, – лхэан, Марушья агылара лэыназылкит.

– Ус акэзар пацелуи мениа, уажэшьта ханеибабо бог знает.

Аксана абас шаалхэазтэка атэах-саххэа иагэыдеибакылан, нас Марушья ауаа дрылсуа пхьака лэыналхеит. Рэырбжьяфуыкэны атэартакэа рыбжьара ирыбжьягылаз амфа лыртаразы дрыхэо мацара, ус илулакгыы днеины амашынаныкэцафы ивараф даагылт, убри аамтаз амашына ахьылзааникылашагыы наиалхэеит.

– Абрацэка иаанкыл, абра... – лхэеит Марушья, амфахытырта давигозшэа анааламхаба.

Амашына дынтыцуаны еицш,лышьтахька даахьацшны, ус Аксана лыбжыы налыкэлыргеит.

– Аксана бымоахэ сшэар стахын, аха бара уеизгыы абилет бймоуп!

– Исымоуп, исыма... Итэбуп Марушья!

– Аха боуазар, сабшак аены аоныка бнеи, Ахэтца ақытае
хахынхо усгы ибдыруеит.

– Ианакэхо сыздыруам, аха хымпада ари сарей
хаицнеиуеит.

– Ацэажэара аазырханы ирласны бтытц, аамта сывам,
сагхоит, – ихэеит амашьынаныкэцафы, лэынлырхоушэа
аниба даалыкэгэамтын.

Уи иихээз Аксана ллымха ишаатасызтэфа, лыбжыы зе-
гы ирахаратэы иотцаны днаикэымчит.

– Падажди, ура, апажар умоума... Икалозар атытца
аалараза!

– Абзиараз Аксана!

– Абзиараз Марушьа!

Марушьа лшьататэы хараккэа пхыала атытца дана-
мырманшэала, нас даахэны шытахыла пшьаала дналбан, ад-
гыл лшьапы ныкэлыргылт. Амашьына адцыха ламразакэа,
амашьынаныкэцафы ус ашэ наиркын, абри дацэханы
машэырк лыхып хэагы лыгэхэаа мкыкэа алэа налфэрчны,
имашьына аввы ахга иналыварэны афынаирхеит.

НАС ИАНЕИҚӘШӘЗ

Ахәтца ақыта ақынтәи амәа иқәыз автобус машына, зык амбеижьтәи шыта кыр шаатцхьаз убаратәи ижәпаза иакәжьыз асаба, анкьаза зны изларшәхьаз ашәыга еикәыцәашьха аарла акәын иацшшәыхәыз аөежьра шаныцшуаз. Азәы дыхәмарны ианитцазар акәхап, асаба адчыла иказ ашьтахьтәи асаркьаф «Кәйтка дурак! Помои мениа!» хәагы, нацәашьтала иөны ианын. Оумакала иқәсхьаз машынакахьакәыз азы, аөнүцқагы даарак ихирмызт, амәа иқәланы афанынахалак, абыржәы иааимфышәшәарашәа аихасыртақәа иаакәымтцзакәа ишфьыжуаз мацара, ақалакь ақынтәи ацсы аманы, уф гәышья хәа машәырда есены аөныка иаахынхәуан. Ажьакца иакны иахьафахьаз азы акырцъара икылыхха икалахьан, уантәи акәын цақантә асаба златалозгы. Қытацыцхьаза цсреи бзареи аанмыжкәа зцәа зхытцхьаз, акырцъара ибғалахьаз, акырынтә ажрақәа иртахахьаз, зныкымкәаны икәакәахьаз, икыдкьахьаз амашына шыта «цсшьара» иказарц ахәтәи жьтәи акраатцуан, аха ахы хьаас иамамызшәа аарла ацсы штәкьакьазгы излалшоз ала ақытауаа рыматц аура иафын, макьанагы ауаацсыра ауадафрақәа иахьыртагылаз азы ирыцханашьозшәа. Неихаркәа змам ауафы днатәа-аатәо дышцо еицш, ацъармыкьа ақынза инеиаанза икарахазшәа амәан акырцъара иаатгылон, ишнеиуаз иаалыркьаны зны ацсы азеивымго иааихәлачлон, дачәа зных азба еикәантәо амәа агәтаныцдәкьа икәызгаза иаанхалон. Уи аамтәз

афәрзқәеи ажра зқәеи нафәрхәхәаны җафхьа ижьа-жьо афьнаирхон, аңсы ацара макьана имышьтыкәа тахак аамтакәа иаазгоз, ахлахәацәгьа Кәытка. Изымхәацыз азәы дыкьамызт, абри акы анахь рацәа хатцабгеит, нас ныкәашьас ихамоузеи, ақалақь ашқа аңитәкәа злахгои, уахьынтәи арахь хайдарақәа злаахгои хәагьы, хәсагьы хацәагьы шынталалак иаразнак абри азцаара аацәырганы рмашьыназатцәы ианызбо аныхәа-ныпхьара иналагон. Иаргьы урт рныхәапхьыз апыланы икәазшәа, уаха на-злоу иңсра убааит хәа ишыкәлахьазгьы, аңсы нахшәаанза ақытауаа реидарақәеи дарей аمانы, вара-варала иахьныкәоз иткьафәза икәлахьаз азганк хьыңсааза, уажәы-уажәы иааихәлацәкьысуа, зных аеадхәыс еиңш изымтцысуа иаатгыло, даеа зных акамчы нахыркьазшәа итрысны икәарчәруа афьнахо мацара, есены ицо-иаауа икарауара-ха уахь амҗа иангәышьан, шыта аңбал аины ишаадгыла-хьазгьы.

Иахьагьы шыжьынатцы ауаа реидарақәа аمانы амҗа еитәқәлагәышьеит, ишьшьылахауа акыргьы икәхеит, аха уеизгьы амра агыламтаз аарла аңсы аманы ишааиуаз, ус Кәараш аңха иаакәсны ақалақь шыкәаз афьнанахеит. Ирыцхәхәха излакәаз азымхозшәа иахьак зынза аидара рацәа иатцартцеит, араса зтаз аатцәақәа рыла ашьтахь зегьы кфәртәааны, аңхьакагьы шыапыргылартак амамкәа ауаа рыла кәапеиашәа итәын. Атәартәа змаукәа игылақәаз ршьапқәа ирытатцәиуа, хазы аатцәақәа иртәфәхәаз шыарақәакгьы амашьына иахьафьоз рыхлахатц аргьежьы-зар акәхап, иаакәымтцзакәа аибарчычәра иафьын, ирыхкьоз рыфшы бааңс атыртырхәа ауаа рдыңтца иаатасуа.

Ахәрашәа аххәауа иааргозшәа, иахьакгьы амҗан рыцхәрак азыкамлакәа, еихеигәо ус Мацаранза иаазеит. Ари амҗыза амашьына кәарчәр, амҗа анылара иахьақәитыртәуаз азы есены иазыпцәаз ахәңса ахишәааразы, Мацаратәи агәатарта афәпхьатцәкьа амҗаду азганк ахь Кутка иенатаны иааникылан, нас дынтыңан уақа игылаз амилиция рахь ифьнаихеит. Ус, дук мыртыкәа акәытуаци ашьарақәа рыфшы

неилалан, зынзаск игэырынхэыгаха иаразнак амашына иааҗачит, убри аамҗаз уи ззымчхаз җытҗык асаркыақәа инарыха-аарыханы иаадыртит җшак җадырсразы. Кэыткагы убри идыруазшәа рацәак иенамырхакәа иаразнак ишьтахька даахынхэны амашына иеынҗаиҗыит, аха ашә ишимчыз акырынтә иааргәгәашәа ианыдиҗыла ауп нас афергьхәа ианакы. Ашьтахь аус аирурц иеыназикит, аха цасхәан изнауазшәа ацаҗха аҗеикшацыҗхыза ағыр-ғыр аахганы иаацәон, сыҗсра убааит уаха неихаркәа сымам, сызургәаҗәуеи ахәарашәа. Аҗыт ахәлымго иззаза амәа ианаанхала, уа игылақәаз амилициа руазык дааскыны, Кэытка днаиазҗааит:

– Иазыкалеи, кыр ахма?

– Мап, цыоушьт, абас аныканатцало ыҗоуп, зны-зынла ус адырлоит, – ихәеит Кэытка, уи иахь ихы нтырхәхәаны имашына аус аруа.

Абас анааибырхәа ашьтахь, ари исазҗаауа даеа зныкгы сыхәҗса иҗаххама хәа аагәахәызшәа, убри аамҗаз аеиехәларчны аҗыкь-җықәхәа ианааимса ашьтахь, нас ахыухәа иааибаган, амч зынза ишкаҗсахыаз гәгәала ианыҗшуа еиҗакы-еиҗакуа инатчысны афергь-афергьхәа аҗынанахеит иахьакгы ақалақь аҗынза сзыназанда хәа агәахәызшәа, уанза шыҗа рацәакгы бжыамызт. Амәан машынас иааказ зеггы ахьзаны иаҗысуа, иара зеггы рышьтахьза иаанханы еихеигәо ишнеиуаз ус ақалақь акалҗ иаалагылоны еиҗш, Кэытка амашына зымәа инымәахыганы иааникылан, нас иҗатәақәаз реидарақәеи рымәа ахәҗсеи рымхуа днарылалеит, убасҗан аҗара змақәамыз хәсақәакгы калеит.

– Нан, иҗахҗдарызеи, уажәы иҗамам, хәҗитәқәа җины ханыхынхәуа еидкыланы иуахҗап! – рхәеит урҗ.

– җым, ишәымамзар шәыфны шәакы! Шәеидарақәагы шәаргы шәырхәазаны шәаазго ари амашынагы шәара шәеиҗш «акрыҗара» шаҗахугы жәдырла!– абасеиҗш есымша иахызыруаз азы шыҗа игәы кыднаргылахыазшәа имырхаакәа абас аҗак нариҗеит иаргы.

Уф гәышья хәа аңсы аманы ус рацәак аамырцыкәа аңбармыкьяф ианаакылс, егырт ақытәкәа рҕынтәигы аңхәа иаакәахәаз амашынакәа ахьеишьтагылаз рышьтахьза иаарышьтагылоны еиңш, аидаракәа рықәхра иахьзаанза иҗеи аахәаҗцәа нарыжәлеит, араса аазгада, ашә змада, аутратых змоу шәыуа дарбану, апатырқал, амандарина титәы хара иҳашәырхәа хәа, ирықәпапаны ақытауаа амашына атытхәа рымто. Марушьагы иаалгаз х-аатцәак араса ақәыхәа ламразакәа, ибтиуазар хара иҳат хәа иаалысны хәсақәак дыхтаркит. Руазәыкгы цъара дылбахьоушәа дыкахуп, ахәа цкәа лҗәпшыхәа лалразом, аатцәакәа лҗерықәырцсны егырт ахәсақәа лааигәа иаалмышьтырц рҗәғьағьара дафын, егыртгы убастәкәа акәын рычешыкартоз,убри аамтаз азә дгыланы дырзыңшуазар атитәкәа зтәыз акгы рхәомызт, изтәымыз уи еимакны аибәхәәчәра иәфын. Арт ахаатцәакгы сара иныскылеит хәа егырт ахәсақәа ирымазкуаз аңхәыс, лыхцәа ашлара ааланаңсахьазар акәхарын, иахьылшәуаз азы атқәашәара убартаны идырцәаз ататын аиңш ихәежьаза иқан, уи лакәын Марушьа илбахьазшәа иқазгы.

«Мшәан, анаңьалбеит, абри исзымдырыз Аксана лоума?»
– хәагы атыхәтәан лгәы интылхәааит.

Ашьтахь ианылымчхәаза дынлыцәхәсшәа лара лахь даахьарцшны дагыналазцааит, титәыс иаалгаз лраса лара дылмазцаакәа цьюкы иахьрымалкуаз азын цьшьахәыс дқатцаны.

– Еи, бара, шыта арахь баасыхәәпши, иқалозар! Сраса мтазырсуа, анкәа издыруаз Аксана бакәзәами?

Лҗырахьны лҗәкәырцс илкыз аатцәакәа азәы илцәаигар хәа дшәаны, уи азыхәан уахьгы лгәылҗәанцаны, ашьтахь даахьахәшәа Марушьа дналҗәпшшәа калцеит.

– Унан, сыңсында, Марушьа боума зтәы еимақкуа! – дшылдырызтәкәа дҗәтқәаны атцәах хәагы даагәыдылкылеит. – Сакәымкәа сыббааит, сара соуми? Аксана соуп! Сызфәу бымбои, иахьеи уахеи абри мацара сафуп!

– Ари азәы илзаазгеит, истизом, егырт ртәкәа жәга!
– лхәан, Марушьа лҗыза данылба шыта лаатцәакәа уи

иылытаразы иаразнак рыхьчара лчыназылкын илыкә-папаз егырт ахәсақәагы атыхәтәан лыбжыы нарыкә-лыргеит. – Иҕалозар, наҕ шәыспырҕ... сеидарақәа ақә-ыха аасашәраза!.. Абааҕсы, хшәымшыын, амашына атытҕа хашәт!.. Ишәыхыи, бара, антәара шәзыҕалама? Шәнаскыа,шәнаскыа иҕалозар...

– Марушыа, баатәа азхык арахь исырки, саргыи сна-быцхраап, – лхәан, Аксана убри аамтаз ашырхәа руак маҕ иныкәшыны иаалырхәазеит.

Ашытахь ашыцыагы еицхырааны, ирулакгы аатәақәа еимақы-еиҕак иаатҕаны цыарак инеикәадыргылан, нас рәаадырцкыашәа кәрцеит.

– Раса кәаззар, хара ихәт, иааххәоит! – ақы айбыхәаха иахьзаанза ус даҕа хәсақәак убри аамтаз иаарыдгылеит.

– Шәанацалбеит, азәы лзыхәан иаазгеит хәа сым-хәахьеи знык, заҕантә исшәырхәои! Амлагара шәзыҕалама, истизом! – лхәеит Марушыа, ахәсақәа еицлабны аимтцаара иахьашьтаз цыашьо.

– Итиуп, ари итиы...Илхәаз шәлымхақәа ирмахәзеи?– лхәеит Аксанагыи.

– Араҕагыи цстазаарас ишәымоу башоуп!.. Аксана, банацалбеит, хаибамбеижьтеи итцоузеи! – лхәан, Марушыа нас урт ахәсақәа дааркәатцны, лчынахыгашәа лшыза лацәажәара дналагеит.

– Имтыкәа, ианеитамха уеизгыи жәабаҕа шыкәса иреихамзар еитам.

– Ааи,ааи ус акәхоит. Хаибамбеижьтеи, аиашаз каамет тыткәкьоит... Уи бзиоуп, аха бзанаат кажьны ахәхәхәтра бәазыбкыма?

– Марушыа, ишпаҕастцарыз икасмыжыыр! Х-оык астудентцәа хамоуп, аитцбы макыана ашкол дтоуп. Рцара ахә, рымәа кыра ахә, реилахәара, хазы ацәгыи абзиеи ухәару,санамыхәаза икасмыжыыр цсыхәа смоуит. Х-оык ахшара,нас схатца, сара хназлоу, зынза хәоык ауааҕсыра рныкәгара имариа усума,цыым!

– Избан, бхатца Рушьни акгы дафэзами?
– Абна, хыхь кэаццкафыс аус иуеит.
– Мшэан, шэаргы арахь нхара шэаама?
– Хмаар ишцакахцдарыз! Зеггы ахьаауаз харгы хаар акэхеит!

– Шака бейбыцсахзеи, Аксана! Анкья избяхью бакэзам! Бысымдырырцгы ацсык аасыгхеит.

– Ибзымдырша сакэхааит, аиеи! Икабцари, иахья убри афыза аамтахеит, бейбымпсахыр бабацои. Арахь цкья баасыхэацши, сшейбытақэоу бымбо, абас азэы сидыруа сыкахума! – лхэан,Аксана илышьхаркаца илышьаз аиқэа абақ-абақхэа лшыьмхтагы днас-насит убаскан.– Ишыбдыруа еицш, анкья аеакала псеивгагак хаман, аха иахья хшыкалаз бымбои. Мышкы зны ацьырмакыаф иаргы саргы хаанагап хэа сгэыгуазма,цхыз избаргы ихастцозма, аха ишыббо хатцеи цхэыси иахья абри хадцшылоит. Ари иакэзар, анкья азэы диатэеишьо егыа дыказма, аха, аа, абар уажэы анхацэа дрыхэаны, ырахэқэа ыылганы ажыза импыцатата акэаццкара дафуп. Абас дахьыкалаз зака игэниго бдыруоу, анкья дшам-шамуа иказ ауафы уажэы дцэыграцсза дкалан, ицэытбаахаз анкьатэи еиқэақэа зеггы еизыхэхэаны убра афны икфажьуп. Уаанза ииббахьац Рушьни дабакаху, ихы дшанызбоз мацара игханы деиқэаааа дкалан, ицынца ааукыр ицсы шааихшэара дыкоуп.. Цыхья сара соуп хэа игэараз, атыхэтэан иаагартэақэа зеггы анимпыцышша, уажэыф убри шыгэниго мацара дыцсырц акгы игым... Марушьа усеицш Анцэ бақэимыршэааит, аха ацстазаара бзиа иашьцылоу иаалыркьяны данцархо атэы цэгыоуп!

– Мшэан, уажэы дызфэ аусураф акгы ихамшэалазои?

– Дызхашэало хэа акры ыкахума! Ианикапануа иацэзашэа црыцкэак неизакны афныка игэареигалоит ауп, уаха акымзарак. Насгы, анхацэа уажэы иаазқэылаз акырза ырахэқэа шьтырхит, аха уи азы гэыбган ытатэума,избанзар дасу итэы иара ишитаху итиуеит, зэыр мчыла иуитоума, утахызар иааумхэан. Абасала хфыцьягы хайцхырааны цьабаала иаахархауа иара ус акымзарак аанаго хэа икам,

арахь маҗәзааит, фатәызааит, иарбанзаалак зегь хазы
рыхәкәа шытыцит, акы узаахәо хәа иҗам... Марушьа, ари
браса заҗа хәа ибтиуеи?

– Акыр здыруоу, Аксана! Кылак җажәамаат иаңсоуп
рхәан, истирц иаазгеит, арахь ма акы атира саманшәа-
лахындаз!

– Ус базхәаз амц бижьеит. Иашоуп, мчыбжьык аңхәа
ибхәаз иаңсан, аха уажәы ахә лаҗәит, кылак зеижәамаат
рҗны иааит.

– Иабихәац, изыңсазаалакгы шыта наҗ истироуп, җаңхәа
саңдаланы шытахьҗа исызгагәышьом!

– Анцәа иңышьоуп, сара сахьбықәшәаз, мамзар арт ахәса
хәыртлағькәа быргазаны зынза хәмариаала ибцәыргаргы
җалон акы атишьа бшақәымшәоз аабыдырбалазтгы! Ари
аусағ даараза уағыстаазароуп акәымзар, иугазгы ааумге-
ит хәа ургазаны утарфоит!

– Излазбо, сраса бара иаабхәарц бтахуп? – лхәан, Мару-
шьа дагьяаңышәарччеит.

– Ааи,ааи, иҗанато аңарагы неидкыланы иаразнак
бнапы иасыркуеит.

– Араса аума еиҳарак иаабхәало? Бызлазбо ахәхәхәтра
беабтазеит! – лхәеит Марушьа, анкьатәи лҗыза дызфыз
шыта ишылдырхьазгы.

– А как же! Жәашқәса раахижьтеи абри ауми сызғзо.
Сара стәала абизнес сағуп. Есышьыжь җитәыс иааргало ара-
са, акакан, амандарина, апатырқал, аутрағых, ашә, акәтағь,
аңыка, акәаха, ашәыр...атаркьнеи... Инеиңынкыланы иа-
асыдсымкыло хәа акы иҗам. Амимоза шәтгы анызгало
иҗоуп.

– Цьым, цьым, ас аҗацара сара исылшагәышьоум,
бызлахәоузеи ари аҗыза аусхьанта!

– Ишңақастари, уаҳа цсыхәа сымам! Ухы мыргәаҗкәан-
гы утәаны акыр узтода! Акы уалаҗамзар, иахәа уашьатҗкәа
уаниҗахым аамтахеит... Бара, Марушьа акы басхәашан!
Бытитәкәа усгы сара изгахьеит, шыта бызхыццакыша
иҗам. Бааи,цъара тынч хнеидтәаланы кахуак еицаажып,

хаибамбеижьтеи хгэазхарагыи хаицэажэарын. Анкыа ар-
шэгыи бзиа ибымбалози, ихьшэашэаза иахфарын.

– Уи бхата бакэын иафэинцэаауаз,– лхэан, Марушьа да-
аччеит.

– Аиаша бхэеит. Иара абыржэгыи ахэыцкэа реицш бзиа
избоит, мышкы хэба-фба ркынза ымфакэа афныка сымцац.

– Арт аидаракэа ара иааныжыны хцоума?

– Беилацсама?! Ара инбыжыи,нас иббеит! Инхажыуа
хакоума, ари сышытахь игылоу базыцши, цшыбырбалк
ацацаны исымоу схатэи гэаргэалеи, машынак иафсуеит,
инакэцаны хахьтэо хавараф инахаргылт ауп.

– Ус бтахызар, нас, мап сызбыцэкуам.

Абас ианеикэышахатха ашытахь аатэакэа аашытыхны
уи агэаргэалеи инакэыртцан, нас еицхырааны еицагэы-
цасуа ирыма рфэинархеит.

– Амфэ!.. Амфэ!.. Шэанчылааит, наф шэнаскыарауазеи!..
Дорога сымхэеи, ура, дорога!.. Отоиди, ура,отоиди!.. Уан
улыхнахэааит, уззаза ушцагыло!

– Аксанахеит ибцэажэашыои! Ауаа рыгэта быцхамшьа-
закэа бызлацэауеи, цыи,цыи! – илбахьац лакэымкэа
лфыза лыцхамшьара аацбалшьеит Марушьа.

– Ара иумцо хэа акры ыкоума... Хазфэу аусаф убас ада
уаха цэажэашыа амазам.

Ус, арыгыарахь иахьнаватэитцэфкыаз кахуажэыртцак ацхьа
иаагылан, адэафэи игылакэаз астоккэа руак аанкыланы, нас
еицацшуа инеицэатэеит.

– Еи, ахкыдкыа, исхэо бахауама!.. Ацэа тадыршааит
зынза идагэахама, тышадуаа ртаца боуп изасхэо! Ибылшо-
зар, убра кахауак ршны иахзааги!

– Ибызсмыршыккэа, ахкэажэ быстааит... Ус бара бым-
сит!.. Арка,бара! Убас! Убас! Ауаа фатэаны, иргазаны, зегь
рыла брейжыаны рыцитэкэа рымхла. Акахуа лыржэны
хатырк фибцоушэа, егыуашэа бхы лырбаны, уажэи да-
фазэи дкагэаны лхыхра бафуп... Аферистка бара!– лхэан,
ус цхэыс фак убри аамтаз лхы ахышэ иаакыллырхэан
датцамхакэа ларгыи атак ныфалцеит.

– Уф, иахьахәатцәкьо ашьа ташәааит, иахәашазеи! Азәы иааиахаргыы иашоу цымшьои. Апарпарра баакәытцны, ба-нааиуа убра ихьшәашәаза икоу зыхаак хзааг. Аршәгы бы-мазар, арахь ихәт.

– Цьым, сара сыбматцуафым,ибтахызар бәагыланы бхәта ига... Насгы шыжьнаты зегы рацхьа истааз бара боуп, беикәымышьтацәгьаха шыта иахьа кыр сзытираны сыкоума,–лхәеит уи ацхәысгы атаккатцараз дхәыдамкәа.

– Сымышьта бакәыхшахааит... Бхәтацәкьа боуп амшь-тацәгьа. Арахь ибусхәыз, убра атышаду бабхәарааф быкәзтгы ацьма хырцәы быстацхак нәцажьны бызхара бымфаларыз!

– Сарамыжда, бара есыуаха абыстацха афара бафуп,ус ба бымсааит! Ауаа жьаны ирцәыбго аидарақәа шбырхәазоз мацара бкарахан, афны баннеилак баашьаны бтаацәа зыршык аадыржәны, нас илцәытцаианы ицәо боума, ас аецныхәа сазырго!

– Ариу, бара, ари... Ари лыбз хәгоу дафәшәааит!.. Лақарагы зхәода... Убра снамышьткәа бшыбзиоу баа-ласы,бара бымшгаха аамта сывам...

Есены еицш, иахьагы ацьармыкьаф аахәафцәеи атифцәеи еилыхо еилан. Арака акәын ладагы-фадагы иа-аргоз жәабжь хкыс икәз зегы ахьуахауаз, арака акәын еи-зоз ухәан-схәанкәа ртыфрагы ахьыкәз. Зхатәы тиртақәа змаз агәфыгь иамгаразы, акаҳуа аажәуа иахьытатәаз атәым ашәақәа цакыс ирыцаз шырзеилымкаауазгы бзиа ибаны иадырхәоз абжду картцәазаны ацьармыкьа иалыффуан. Иахьазны цсыуашәак машәыршәа цьара им-гозар, егыс акы утахны ацьырмыкьа уналалар цсышәак умахәзо, тәымцьара уанагазшәа акәын ухы шубоз. Иа-хьагы уахьазырфлакгы есены еицшцәкьа иуахауаз тәым бызшәан, амала Марушьеи Аксанеи, нас ани тышады-уаа ртацеи дарей рымацара ракәын абыржәы цсышәала ицәажәозгы.

– Бара, Марушьа, иаабгаз раса кәазума? – дцааит Акса-на, дызфыхәаз акаҳуа ныкәыргыланы, нас лнапы нагзаны

лыварағытәкба агәаргәалеи ианцаны иахылывагылаз иагәалтан.

– Ааи! Дәеа убриақара ассагы сымоуп, аха уи аеазны иаазгап.

– Правда!.. Иашоуп, асса ахә еиқа еитцоуп, аха итагы иагхаанза ибзаагар, ыбабаа бмырбакәа убригы сара иаасхәон. Иара саргы хәа икоу кыр схашәало ыыбшьоума, кылацыпхьза ө-бака маат роуп исзыннажьуа... Аидара архәазарагы шпаббои!

– Иабихәац, бара былахәааххәтшьас исымои, зака былшо ахшәаа... Нас, ассагы бзаазгоит,– лхәеит Марушьа, лфыза бзиа дахылылахәхәтуаз азгы хазы дацәыпхашьо.

– Итабуп!.. Уи бзиоуп, аха бара уажәыг ашкалаф аус буама, Марушьа?

– Макьаназ изуашәа сыкоуп.

– Аиашаз каамет бычхауеит... Атаөцәа рацәаөу?

– Сынтәа закаөы алхаргаз бдыроуу?.. Х-өык затцәык роуп!

– Не может быт!

– Не может быт, хәала, уаха ыкамызт. Хқыта зынза итацәит, иаанхазгы ықәцны ацара иафуп... Артаөцәагы абакаху! Аиаша бтахызар, артаөцәа рзымхара ауп ауаа рықәцра еихаракгы изыхкьаз. Зхәыцкәа раазара зтахымда, шәзықәцүазеи хәа иахьа гәыбгангы азәы иузитом.

– Убри ауми харгы ихахьыз. Аракагы кыр соуаз ыыбшьоума, сгәы анкыдгылаза наф саңырцит. Исыртоз ауалафахәы ө-мшгы хнаногомызт. Аиаша басхәап, жит стало не выносима... очен тиажело... Артаөы дхәаркьиуашәа атаөәа инапы анрымцаик нахыс, иахәтыр иаразнак икахаит хәа сазхәыцуеит, абри бара ишыбтаху ихатца.

– Сара сгәы иалоу, наф-наказ ақыта школкаа зынза иакыр хәа сацәшәоит. Иагьа бымхәан, ыым, ақытақәа ркны ауп макьаназ аңсуара мацк еиқәхашәа иахьыкоу, цсышәала иахьцәажәо, атдаскәа ахьмызыц, – лгәы иалақәаз шыказ ала лцәажәара иналагзаны лхафсахьагы иаанлырцшит Марушьа.

– Ето верно, – лхэан, Аксана лхазы азыхаа еитанталтэан, нас Марушьа лтэггы инахатэаны лажэа анагзара деитаналагеит. – Аңсуара еиқэзырхараны икоуггы абызшэа адырра ауми, аха иазыбуеи тыбгарахеит икалаз, аңсуаа рыбжеихарафзак рхэыцкэа уажэык зынза атэым школкэа роуп изтарцо. Исзеилкаатцэкъом, аңсуа школкэа мап зацэыркуа, рхатэы бызшэала ацэажэара изацэыпхашьо? Мшэан, ирызнауи абри рхатэы бызшэа? Адунеи ааршеижьтэи имызкэа иаиуа ҳабызшэа хазына, атдыхэтэан иратэарымшьо ишпақалеи? Бааңсрас иадырбалей? Иара, ақытақэа ркынтэи иаазггы иргэытдашэеи? Атэым гара иаазаз цушьап, уртггы рыхшара наганы атэым школкэа ртатцара иафуп. Уи азын ҳцарауаа заќа рхэахьеи, заќа рыфхьеи, абри азтаара заќантэы иалацэажэахьеи, иахьаггы уи рфэытакуп, аха иутаху хэала, уи рхахьы инамгакэа иќартцарц ќартцоит.

– Убасала иахдеицшхараны икоу тыбгарами! – иаазггалтэит Марушьаггы.

– Нас, сбазтаауеит, хачкэынцэа изакэазы итахеи? Рхы зыхтныртцаз аңсуара ииқэырхара акэу, мамзарггы атэым бызшэеи урт ркэыльтуреи ииқэырхара азыхэан акэу?.. Абри базхэыци, Марушьа!

– Анцэа хаибароуп хэа акэымзар, ҳабызшэа ҳнапала ианхарзгэышьа ҳаиазааит, ҳмилац рмилац цсы рхытцит ауми изызхэахо!

– Ма, цытшык атэымбызшэа шцархэо, ианцэажэо урзызырфыр аќатабаахэа угэы архынхэып... Уимоу, ақытақэа ркынтэи иаақэаз хэсақэакггы, арахь ишаазтцэќба рыбызшэа рхаштызшэа иазцагганы атэым бызшэала хцэажэоит хэа иафыхуп, арахь ирхэо закэызи, ишцалацэажэо... Нын,нын, рыцсы штоу ухы уаасны иуцэыуап! Ахшара изшаз исасуп, икоуп аазара бзиа змақэоу, аха егырт атэым школкэа ишыртартцазггы атцара агэахэара рымамызт, уажэык зынза иааќэытцеит... Ари зладдыруа, арахь нхарахэа ҳанааз цсыуа школкаф атып анысмоу, аурыс школаф аусура саламгеи, ашьтахь саќэытцит бымхэозар.

Убри ашколаҕе быжышәык инарыцны ахәыцкәа ҕан, иҕан аерманкәа, абырзенкәа, аурыскәа, атәым хәыцкәа зегы ааидукилар шәык инархыхәхәон, егырт иаанхаз зегы иапсыуааз ракәын, арахь аурыс школ ахызыхуп.

– Ааи, макъанагы азбатәкәа рацәаны иҕоуп.

– Иҕамкәа, ишҕаҕам! Марушьа аиаша бдырузарц бҕахызар, еиҳаразак убри азоуп саргы аусура заансыжыыз. Аҕаацәа ракәзар, иара ус абык, анык дааны ашкол иадымтаалацыт. Зегы аҕарархара иханагалазаны иамоуп, аха идырхауа азыруеи рыхшара иуаабжақәаны иаанхозар.

– Иашами... Дарбанзаалакгы дасу рыҕнаҕа иаазароуп хәарыла акәымкәаны рыба иабо ала, мамзар ашкол затә ахала ауаҕы зегь рыла даазо абаббахыыз? Аҕаацәеи ашколи рыбжъара ахәычы даныҕалалак, акы илымтыр ҕалашьа амам. Цоуп ашкол иалшо рацәазоуп, аха ахәычы зегь раҕхыагы аазара ахьиоуша иҕны акәзароуп,– уи днақәшахатхейт Марушьагы.

– Цыым, дарбан еиҳабу, дарбан ҕарауаҕу аҕхьа арцаҕы димаазакәа ауаҕра злытхыоу! Аиаша бҕахызар, ахәынҕқарра ҕәҕәа аҕахтарц хҕахызар, зегы раҕхыагы арцаҕы иахатыр ашытырала иалагатәуп хәа сазхәыцуейт. Иҕьабааҕса иақәнагахаша имамкәа уажә хашцо хчалар, нас исыздырцәом арцаҕы ида хмилаҕ ркәыҕара зейишрахаша, – еиҕах гәала дула даацәажәейт Аксана.

– Мшәан,уиаҕара зыбхәои, ашколкәа рҕы аусураз ахацәа неиуазар бымбои! Хатца бжыла, хатца гьамалагы имаазакәа ахәса рымацарала иаазоуаҕар зейишрахашагы, шыта бара базхыц, – убригы лгәы ишалаз ала лҕыза дналыдышшылейт Марушьагы.

– Аҕарацәа ртәоуп ибхәо, иара адучәагы аҕхьара хәҕәымтхьейт. Иашоуп, уажәы акы аҕхьаха аамҕа змада, аха иара саргы шәҕәык, газетк, журналк самыпхьейжыҕейт заҕа ҕуазейт, цыбейт. Анкы ауаа ашәшырақәа ирыцатәаны цыара акы иаҕхьон, ҕымҕак иалацәажәон, аҕны инеиргы акы иамыпхыакәа ишыҕаломызт. Уажәы бахынапшыаапшуа ус азәы даҕхыо дыббахыоума?.. Ажәакала,

Рыңсы ааитаркырц рҕаххазшәа маҷк аҕара рцәажәара аанкыланы, ауаа рацәа ирзыпшуа иаатәеит. Аксана дахьтәаз лганахыла азәы даалаәсцпхыза, араса агәаргәалеи ианцаны иахылывагылаз имцпааны илцәыргар хәа дшәозшәа, уажәы-уажәы аатцәақәа рахьгыы лылапш на-рыхылырслон. Иахыа шыжьбаахыс амашыынақәеи ауаа рацәеи амәа реибамто аилыхара иафын,рышьтабжькәагы кыр ицәгъан. Лассы-лассы иаадгылалоз атролеибуқәа, ахатәы таксиқәа, автобусқәа ухәа, ладантә-әадантә иаар-гоз ауаа рацәа тыпны ацъармыкыа иналалон, даеа цъоукых раахәатәқәа рыманы рыфныҕақәа рахь иццакуан.

– Аксана, уаха исабхәои? – ус лыбжьы налыргеит Марушыа. – Баргыы бызлазбо азәыхәа ахәхәтәра бәабта-зеит. Ари, мышкым, фымшым, инеипынкыланы бгәы ахымшәазакәа излабылшоу цъасшьоит.

– Арахь исабымхәан!.. Аидара архәазара сыннарцәан, игылаз аеы сеипцшханы уаха сылам! Абыржәы пара хәычык сзеидкылар, нас саргыы амацәа атира сеазыскып хәоуп сгәы итоу. Уажәы зегы икарто бымбои, амацәақәа рыхәпса еиҕа иахьмачу ҕыркәтәыла, Урыстәыла ухәа, ицаны хәышә-фышә хәа иаарго, изыпцоу аҕара жәантәрыла еиҕатәны араҕа иаурҕатцит... Иабихәац, ма сыцкыашәкыза сымныҕәалари! – лусура ахыгәхәара аҕынза инамгакәа ачырцхәтәра акәын еиҕа илынлырцшуаз, Аксана.

– Аиашаз, кааметцәҕыа былшоит, Аксана! Есены ацъырмакыа ақәгылара бызлахәартоузеи, ди,ди!

– Иахыа ухала иҕаумцаз зәыр кыр уитоума? Сахәа-самыхәа,шьта уахь сеихалароуп!.. Иабихәац, зынза ацәажәара саланагалан, макыанагыы ибыцстазаашьоу самызцаац, Марушыа!.. Саҕабымцан!.. Сара, сара соуп, аха бара бхәта бызфәуи? Ахшара заҕафы бымада?

– Макыаназ ус сыҕагәышьоуп.

– Ишца, цъоушьт, уажәыгь хәта бымцазаци?!

– Аксанахейт, иахыа изакә аамтахахз ббоит, хәта аца-ха узтода! – ацыхәтәан ччапшьк еиқәытцәытцәха лқышә иаақәылтцит Марушыа.

– Ҳаи, бара ахәаша, бхы бражәма бымцазакәә!.. Уи сзыбцьымшьеит! Бцыркьым, блашәым, быпшра ыка, бсахья ыка, бцара ухәару, зегь рыла беиқәышәшәа быкоуп, нас, ибзыкалеи азәы бимгартә?

– Ус лахьынцас исымазар акәхарын.

– Алахьынца уоуразы хәычык уаргыы уеурманшәа-лароуп!.. Биашам, цьым, ус бмыхьыр акәын!.. Бан дышпакоу? Башья Нарсоу дызфәуи?

Убри аамтаз, Марушья лылахь гәгәала иааикәылцан, ллакыцакәа гәырша хьынтак ныцатәеит. Убаскан лыблакәагы алагырз нархыхәхәылеит.

– Бтәашья сгәацхом, излазбо рыцхарақакәә бәкәшәахьеит?

– Сашьазатә дабакаху, аибашьяраан дтахагәышьеит! Сангы лышкәс макьяна имцыц, абыржәы лцәымзахәык сзыкатозар хәоуп араса сацаланы сзаазгыы. Макьяна дажәабааны дыкамызт, аха лычкәын ицсра лызхымгеит. Аибашьяра анеилга шықәсык акара цхьаны еипш, дахьнышьталаз дзымгылакәа цыпх лыдунеи лыпсахгәышьеит, – лхафсахья шыкац иаанханы жәагәыршала даацәажәеит Марушья.

– Ках, ках!.. Ҳаи, сыпсында абри смахакаә! – лхәан, Аксана убри аамтаз лзамшақәа лыфнапыкла еидыргәгәала иаалкит. – Даараза сгәы иалсит бани башьеи ираамтамкәа иахьбыцхаз!.. Сацабымцан, арыцхара бшақәшәаз сзыдыруамызт... Мшәан,абри, аиқәатцәа зылшәузеи хәагы аасгәамхәи, аха ус баша ибшәцаны баазшәа самхабеит... Ибасхәара сфашәом, Марушья! Уажәы, уеизгыы телехәацшралоуп ашәацхәара шыкарцо, аха удырцәа ртынхацәа зегьы злаудырри, насгыы есымша ателевизор уадтәалоума. Иараби,абри аасахазтгыы, шыапыла акәзаргыы, бахатыраз сымнеир зуамызт.

– Иабихәац, иаанза бымнеиааит, гәыбган бызтода! Бзымнеизаргыы, агәаурым, насгыы иахья ақытақәа рахь ацара-аарақәа уадашуп. Кыацәхәа иахья-зны машьынак ныбжьысуеит хәа акәымзар, егыс хатәы машьынада цъара узымцо, утынхацәа узымбо икалеит, – абас анылхәа дызлааз

амашыынагы аалгэалашэан, убаскан лсаатгы днахэацшит Марушьа.

– Нас, нас!.. Иашами!.. Убас зақацъара сзымцазакэа саанхэхьюзеи саргы. Ацэгъеи абзиеи ахьуахауа, ацара ахьухэтоу уцар ауми, аха бара ибхэан еицш, хатэи машиынак умамзар иахьыхароу цашьас иаутои? Абри дышцазымааи, ихы шпасыгирхеи хэа иахьа азэи изумхэароуп, гэыбгангы иумтароуп.

– Иашоуп, аицанаиааира даараза иуадафхеит, еихаразак ақытауаа уи азыхэан арыцхара ду итагылоуп. Шьыж шаанза иаауа амашыына уахьынхаланы уанзымаа, нас узгаша хэа акы ыкам.

– Изымдыруеи, Марушьа, саргы сан дсымбеижътеи зақа цуа бдыруама. Сцаны дызбап ухэар, фы-мш дузза урзроуп, арахь ибжью амашыынагы анаауеи ианымаауеи еикароуп.

– Иашоуп Аксана! Ара уахьааиуагы, уускэа зегы урыхьзаанза, уаазгаз амашыына аенышыыбжьон ифахынхэны ицоит. Ибылшагэышьои, уажэи уеизгы амашыынакэа дара ирхатэуп, ишыртэху иныкэоит, ианыртэху ихынхэуеит, иааргэамцхар зынзагы иаазом. – убри лгэи ишалаз аалынлырцшит Марушьа. – Иахьымаара ицеит, сара исныхэанза! Барей сарей урт харнызбеит хэа шыта кыр аанагоума, рхы дара ақэитуп.

– Биарак калозар хэа еицахгы хамгэыгуеи, Марушьа! – лхэан, Аксана реицэажэара даеакахы инахыганы ашьтахь лфыза дналазтааит. – Нас, Марушьа, уажэи бара бхала боума афны икоу?

– Схала сышцакоу, итахаз сашьа ицхэыси ихэыци цыарак хайцыками.

– Хаи, Анцэ ицьшьоуп, ус зэыр дитынхазар!

– Анцэа илцха боуааит, шыта ахатца хэа хазхэыцшуа уи азэк иоуп.

– Шэымацара уақа шэызалахэои анхара, арахь аара шэгэи итазами, Марушьа?

– Ҳнышэынтрақәа кажьны ҳазлаари, Аксана!
– Уигьы иашагэышьоуп... Шьта, еиҫах арахь банбаауеи?
– Лассы саароуп, избанзар гынҫыс ҳәақәакгыы сымоуп, бгак иахцәафаанза иааганы истироуп... Ақытауаа рацәафны ианахытц иахьабалак бнарахеит, ақыацтақәа зегьы аҳәира рхытцәаны ианыкала, абгассеи абгақәеи ҳәа ицәырцыз бдыруама! Есышықәса кәты гәартак аазаны дара рҫацара ҳаҫуп, иныбзақьша урт абгақәа!.. Рахәык нтуцарггы, уаха игәарлоу изгәарымло уздыруам, – лҫацеи лареи рҫабаа акы иалаҳәазамкәа иахьырцәыбжәзуаз лгәы иаланы даацәажәеит Марушьа.

– Агынҫысқәа ҳәа бызҫу кыр идухахьоума?

– Агынҫысра аҫны иҫоума, шьта ҳәадуқәак ирақарахарц акгыы рыгым.

– Ус ибтїиша бымазар арахь иаага, сарггы сбыцхра-ап. Схатца уеизггы акәац даҫыми, инаганы инаиахтар, уа бышгылоу бпарақәаггы набиркуеит,– убас алаггы дышлырманшәалоз азынггы лгәаалҫанылҫеит.

– Аҳәақәа еибарҫыҫуа срыдгыланы иахьыстиуа акгыы ыҫам, устҫәкьа сбырманшәалозар иааиуа асабша аҫны иа-азгоит.

– Иаага!.. Иаага!.. Хымҫада иаага!.. Ибзаагозар, ани ин-хаз браса ассаггы аага, ирытныбхуа апарақәаггы неидкы-ланы ибгап. Бан леишәашьтыхра уеизггы бацхьа ишьтоуп, цытқ неизакны ибзатныхыр, бхы иабырхуап, – лхәеит Акса-на, улзызырҫуазар абри маанала Марушьа длытцаланы акы ахьылцәылгаша дашьтазар қалап ҳәа ааугәахәыртә еипш ауп ацыхәтәан лцәажәашьа шылцәықалаз.

– Аҳы, Аксана, сарггы саамҫа ааигәахеит, амашьына саг-хар атцкыс заанатц саахәатәқәа аахәаны сәахьызыгзароуп,– лхәан, Марушьа дҫагылеит. – Иҫабуп, пату сықәыбҫеит! Бчеицьыка иазқалааит!

– Ҳаи, иабихәац, митәык бзыҫацтазшәеир бзынцәажәо закәызеи! Ас акәызма пату шбықәтатәыз, аха ианаамҫамыз ҳаиқәшәеит! Бмыццакуа, егьиуа, уаха баагылартә аамҫа бы-мазар, афныҫа бсыцаала, сшыбцылоуггы ббап?

– Мап, мап, итабуп! Аамта сызтахуада! Иахья цөыкья сымнеир,арахэқәа реилыргара сҕаца лхала лымч ақәхараны дыкам.

– Нас,ус акәзар уаха бынсырхом! – лхәан, Аксана илгақәаз рыхә лшәаразы лҕыналхеит.

Уа дахһнеизгьы, уақагы пытрак даапарпарны ауп,нас илзыпшны игылаз Марушьа лахь даныхынхә. Иахья шыжьнацы дахһманшәалахаз азы длахҕыхза, даины лҕыза дшаалыдгылацәкьаз дналазцааит.

– Марушьа, браса капанны иаабгама?

– Рыхаатцәакгы шәкылак рзыхәан мацзак агуп.

– Быгәра сымгоушәа икалоит, аха иахқапанроуп. Бгәы еихһнашьуа изыкастари, – лхәеит Аксана, аатцәак араса зака кыла тытуаз уажәы ацхьагы илдыруеижьҕеи кыр шаатцуазгьы. – Иаазхәо дымбылуа, изтиуагы игәы азтаны ианеипыртцуа ауп ашыцагы хырхагас ианроуа!

– Анцәа ибоит, сазыразны ибыстоит, бара ишыбтаху икатца! – лхәеит Марушьа, лҕыза бзиа дахһылахәаххәтуаз азы рацәак лгәы иатахцәамкәа.

Избанзар, Аксана анкья илбахьац лакәымшәагы ламхабаны дыкан уажәы ацара затцәык дазхәыцуа дахһыкалаз лызцъшьараханы, аха абас бышцакалеи хәа цҕеи илҕыцкьарын.

– Марушьа баалеи, абра ааигәа акапанга ду ахыкоу здыруеит, иганы была ишабо иахқапанып, – лхәан, Аксана лгәаргәалеи аартцәины ахы ааадака иналырхеит. Иахһылхәаз, цабыргны зынза иааигәан. Акапанга инақәыжьны иахһыркапаныз, Марушьа ишылхәаз еипш, илхәаз иагьацымкәа иагьагымкәа икалеит. Нас уақа ишеидгылаз Аксана лацхьакала лыбгазара иадҕахәаланы илымгаз лсакәалеи хәыцы ацарақәа аатганы, зака канатцаз иаразнак иаацхьазаны Марушьа иналыркит.

– Итабуп, Аксана, цьабаа смырбакәа сбырманшәалт!

– Марушьа, шыта иахһарнахыс ибдыруз, изакәызаалак титәыс иаабгараны икоу зегьы сара сыда даеазәы ибымталан. Ажәакала, шытарнахыс сара бара клиент соуп,– лхәан, Аксана нас ақыр-кырхәагы даачеит.

– Иахъа еилыскааит бызфыз! Сытитэккәа тәймуафык исталар ааста, шытарнахыс бара ибыстала еиғми. Уи азын бгәи ртынчны быказ... Ахы, Аксана, шыта саргыи сцалап! Саахәатәккәа аасхәаанза амашына сыцәцар хәагыи сацәшәоит!

– Уахык баагылартә бзаазтгыи ишцабзиаи, Марушьа!

– Санаагылашагыи калап, насгыи шыта бахыпцаатәу уеизгыи издыруеит, уаанза егыраангыи хайбабап... Ахы, быказ, Аксана!.. Сара сцеит!.. Абзиараз!

– Абзиара бзыкалааит, – лхәан, Аксана лфыза дналыдгыланы ацәаххәа даагыдылкылт. – Асабшаз уеизгыи саауеит бхәеит, шыжынатцы шәмашына ахәаагыло атыц ағныи сыбзыпшуп... Иаанхаз арасагыи сзаага.

– Цъара акы сахнамгар, хымцада саауеит.

– Ааи, ааи, бмаакәа бымуын! Уи аены ибзаагозар, ант бгынфысқәагыи бхабмырштын... Банааиуа аламцалаз сбымбаргыи, хымцада баасзыпшы... Ибахама?

– Исахаит, исаха... Абзиараз!

– Абзиараз... Амәа бзиа!

Мышкы зны хайлахәхәхәтып хәа зыпхыз иаламшәаацыз, акыр шыкәса раахыс еибамбаацыз, уаанза занаатла еимәалацәаз, аха айбашыра ашытахь аеацъара аусура иархаз Аксанеи ақытараф зейнкыланы иказ лфыза Марушьеи убри аены абасала еилахәхәхәтны еицырцит. Афыцъагыи зака игәхәааибаныи иказ, аха ианеибаба ашытахь рыгәкәа зака еибаблыз атәи хара ихаздыруам, уи дара рхәтақәа нас тынч иазхәицуазар акәхап.

АБЫРЛАШ МАЦӘАЗ

Ажәван кеикеиуа птацк Ъьалангы цъара икыдыр-шәыламызт. Рыңсы нарылзааны есаaira аңсычәхара иафыз аецәақәа, ажәван цам-цам цшаала реаларзытра иафын. Макъанагы алашьцара ицакыз адунеи ашара шыта ласы иаџаараны ишыказ ала гәырґафәхәшак аанагозшәа, еиха-еиха ахыкапшьхаара иафыз ашьыжътәи ашәапшь афьиртбаазаны мрагыларахь ажәвангәы ицәхапшь-еиқәараха иныцатәеит. Ус, дук мырцыкәа амырхәага рацәа аеаaidкыланы уи ашәапшь иалхәраа, нахьхьи цъара ираґаны цәванцәыка аеаґеит,убри аламталаз адунеигы цшаала ашара азылпхара иналагеит. Абыржәымзар-абыржәы хәа ишыказ, ус ашьхақәа рґәаґәа ибзары-бзыруа иаахшәаз амра гьагьа иагәыцәхәхәа иаанагоз амырхәага шәахәақәа меигзарахда ахәйтәхәа ицсаґьаны ашьха тәыла, геи шыхеи зегьы ламчәхакны афырхәа иваланапсеит.

Абжәапны еипш, иахьагы ажәлар ццакы-ццакуа дасу русқәа ирыхьзаразы, шыжьнатцы амәақәа тыртәаа ирныланы рфьнархеит. Зхатә машьынақәа змаз, ус шыапыла иказ, автобусқәа ирзыпшыз ухәа, ақалақь өапхьа ацстазаара аилашыөкра иаамчәханакит.

Арсоу Кадыр-иґа ишыкаитцалац еипш, шыжьнатцы дышиашаз аргыларақәа ахьцоз аусқәа рґагылазаашьа гәатаны дшааиуаз, ус дааихьзеит аргылара аусбарта аиґабы Қаласа Мачархәыхә-иґа.

– Арсоу, шыжьшаанза арахь уабаґаз? – аңсшәа анеибырхәа ашьтахь дцааит Қаласа.

– Аргылащца зѣу збап сгѣахѣын, дара рѣынза снабжьѣеит, аха иазуеи сахънеиз усда еилатѣоуп.

– Ирыгхаз арбаныху уажѣы?

– Иацы ашыбжьышьтахъ иааргараны иѣаз алампагѣы уажѣыгъы ирзаарымгац!

– Иабихѣац, исзеилкаауам, абри, Хына Мыча-иѣа игѣы иѣоу! – уи дизгѣааны дыѣеижѣтеи акраатцуазшѣа иѣааѣаитѣеит Қаласа.– Зны ацемент ѣагижълап, аѣазных аѣырмыт ианаамѣоу изаамышьтлап, уи шахъѣо, нас атѣымыѣ ѣшазыѣшу ѣаанхалап... Ас кыр иаѣсоума, ауснархага! Исзеилкаауам, нас абасоума аѣѣѣара иѣагъы еитѣатѣны аргылара ѣалиргарц шиѣаху? ѣаргъы аамѣа ѣаѣеирзуеит, мызкала иѣаѣѣаша ѣымз-хымз ѣадирхалоит, ас уаѣы ибахъоума!.. Аа, уажѣы, алампагѣы анбаѣзааиго ѣѣа шыѣа ѣаѣшны ѣтѣаз!

– Цыхъа наплакѣѣас иѣаз зегъы аѣѣынѣѣарра ианахатѣыз даѣа ѣагылазаашъак ыѣан, аха уажѣы усеиѣш акгъы ыѣам, Хына еиѣш иахъа зегъы зхатѣызтѣыз рѣѣатѣала шыѣа аус улатѣхеит, – гѣынамзарак илыжжуа иаазгѣеиѣеит Арсоу. Ииѣахыз атѣыхѣтѣанза изымѣѣазшѣа, нас ѣаѣѣа иаѣѣа инаѣиѣеит.– Анкъа акы угха уаѣѣыѣѣ, иаразнак зегъы ршьапы иѣѣыргылары иудырбарын. Зхарала аус еиѣаѣѣоз иаразнак иѣѣханы игѣеиѣанырѣѣон, иамузакѣан ианыѣалагъы, баба, ари уара иуѣыѣым ѣѣа наиаѣѣаны даѣырыгон,аха уажѣы... Уажѣы иамухѣада, иауѣода, дасу ишиѣаху аус иуеит, ирхатѣыртѣыз анаплакѣѣагъы уаанзагъы дара ирхатѣызшѣатѣѣѣа иѣѣхазаны ишааргѣахуа аусѣѣа дырѣѣеиуеит идырхынѣѣеит, уи азыѣѣан акы узрахѣогъы иѣам.

– Ари азѣы ихала избаз ѣушьѣоума, адемократиатѣ ѣѣѣазаара убас ада иаузом! – убри иара дахъынзазыраѣаѣыз налкааны имѣѣазаргъы шыѣа убас ада ѣсыхѣа шыѣамыз, изышьѣыламыз ѣыѣѣла аусура аѣаѣѣыршѣара шахѣѣаз ирѣабыргырц иѣахызшѣа иаазгѣеиѣеит Қаласа. – Иѣкалаз аѣеиѣакра ду ганкахъалагъы иѣѣгъѣоу ѣушьѣоу, аха убри иаѣу абзиараѣѣа лабѣабахарц азыѣѣан иара аразѣы знапы иану дарбанзаалакгъы дуаѣыѣѣязароуп. Насгъы, аѣарѣѣеи

абеиакәеи хәа ауаа еишаны иқанатцгы, иапахцтоит хәа хазәу ахақәйтра бзиарак азаагараны икам!

– Абзиара згымхаша, Қаласа Мачархәыхә-ица! – уи иихәаз гәахәас иаакаитцеит Арсоу. – Иухәаз иашагәышьоуп, аха хара хнапы злаку аргылара ахәынтқарра иацәыб-зацоушәа цьюкы хәеридхәаланы хпара-хшьара ыкамкәа, анкәа арашәатә змада хәа хәа ауаа ирылаз цьюкы умдыруеи, убарт реипштәкәа уажәы аусутә змада хәа хцаа-пшаауа хдәықәзар акәхеит. Зегы ишықартқаз еипш, Қаласа Мачархәыхә-ица, иара уаргы уаалаган хара хнаплагы ухатәутәыр еигъзами?

Убри аамтаз, Қаласа ақыр-қырхәа дааччеит, аха иарз-нак атак камцакәа, Арсоу дивағәғәа дивагыла днеиуан. Ари арпыс иабжыгарц иитәхыз цкәа дазхәыцырц итәхызшәа, пытраамтакгы ибжы иргомызт.

– Уртәи хәреи еипшымзаарас ихамоу умбои, Арсоу! – ус җааитит Қаласа. – Хара ақалақь анапхгара есышықәса иазоурыжәуа ахарць алоуп аус шаауа, насгы аргыларатә матәахәкәа рылагы хәикәдыршәоит, егырт зхатә нап-лаккәа змоу, урт дара идырхәауа ала аус рулароуп. Уи азоуп, Хынагы хәрцшны хазимоу, аха уажәы зегь рыла деипкәаны дықазар акәхап.

– Исыздыруам иалсхәааша, исыздыртәкьом, аха акы иаҗу дарбанзаалакгы ари зырхаз сара соуп, изтәугы сара затәык сакәзароуп хәа ахашәалахәы зегы дасу рцьыбақәа рахь ирышьтуазар, уи азыхәан улахь уцьымшь ыкоуп хәагы азәы иреимхәозар, нас, исзеилкаауам, абас мацара ахәынтқарра ацьыба антәыша!

– Идырхәауа рыцсы иаацәганы итарцар имтәуеи.

– Имтәгәышьои ахылацшәы бзиа дқалар, – уи днақә-шахатхеит Арсоугы.

Абас ажәеи ажәеи шейхырхәаалоз, ус аус ахыруаз ахыб иаатцагылт. Қаласа икабинет ацапқақәа ырхярхәа-руа иаацәырганы аартра иҗыназикуаны еипш, ус иварахь дынхәхәны Арсоу инаишьтеихәеит, Хына ател дизасны ишизыцшыз адырра иитаразы.

Қаласа Мачархәйхә-иңа анаалашьа бзиа змаз, аңьабаа ду зыжәәа иқәызххьаз, еснагь аиаша иашьтаз, ҳаңыргыи зқәыи уафын. Иңсҗазаара зегьы аргыларатә занат акәын изидхәалаз, шьта иқәрахь дышнеихьазгыи макьанагыи аргылара аус камыжкәә дааиуан. Дызхагылаз анхамәә, атыхәтәан игәы ишаҗахьтәкьаз еиңштәкьа аусқәа пхьака изымцозаргыи, зегь рыла ирыгыз шырацәазгыи ицәгьа-ибзиа уеизгыи уахь еиламыжкәә иааигон. Арсоу ибон, рус шынарыгзози уи ахатабзиара ахьынзаҳаракызи адкылараз аихабыра ркынтәи хылапшфыс ирыдыртқаз, Ғаңьадла Чахә-иңа данықарта нахыс Қаласа маңк иешипсахыз, аха излаил-шоз ала инаимырпшырц дшафыз. Акы ақатқараз ишьтырхуаз аусутә нагзаны ианалгалак ашьтахь, Қаласа инапы ақынза илеиаанза аңхьа Арсоу инапы атцеишыр акәын, ақатқатә шынагзоу ала шаҳатра азуразы, аха рхьидтқәә зны-зынла ианырзынамыгзалозгыи иқатқам қатқоушәә Ғаңьадла еиқәиршәоз ақьаадқәә амза анцәамтаз инапы атқоуразы идигало далагеит, уи азын иара ихәтаагыи хазы ишизыпцәаз агәра ирганы. Абри, Қаласагыи изымдыруа дқаларым, аха акгыи захимхәауеи хәагыи иааңьеишьақәахьан, ашьтахь убри ибжыи ақәимыргазоушәә аниба игәы иҗеикит, шьта иаарласны абри илымҳа инҗишьырц. Ус иагыиқатцеит, аха Қаласа иеынахыга-аахыганы зьидтқәә наҳагзо ус атахуп рхәеит, хазхьымзакәаз нас инаҳагзап хәә аниеихәә, анаңьалбеит, ламысцқьала иқаз ауафы, иажәымтҗеҗа цьоуку еижьаны рхәатәахьы диаргама хәагыи атыхәтәан хәыцырҗас иаақатцеит. Ажәакала, Ғаңьадла хылапшфыс данрыдыртқаз нахыс изыхкьоз изеилкаауамызт, аха уи ихара дара ирхара ишықазалакгыи русура еиңкьо афанынаха, уи еытқас изауз аусуцәагыи азәазәала ирпырҗны ацара иалагеит. Ианакәзаалакгыи аиаша иашьтаз Қаласа ифымҗра, рықатқамтқәә ахә азтоз Ғаңьадла Чахә-иңа дызлачоз ахамакәачра, реиҗкаанаплакы усда аиңкьара ухәә, зыхкьоз амазакәә бжьрабжьтәә инаганы макьаназ Арсоу изы итқәахын, уи ахы цәытқанагараны ианықазгыи издыруамызт.

Абартқәа гәйтқас иқатқазаны дшықаз җенак зны икабинет иааоналамтаз, аонуцқала ашәхымс иларшәыз бғыыцеицарса хәычык илацш нақәшәеит. Иаашьтыхны днахәапшызар, хьзы зтафымкәа имазаз ашшабгыцк аҳасабеиларгафы илызкны азәы иоуан, аха Қаласа иахә акәымкәаны хыла иара далкааны икабинет иахыыфнадыршәыз азы акырза иааизцьшьарахеит. Ашьтахь тынч днатәаны данацхьа, иашатцәкьаны шыта лабҗаба еиликаартә дқанатцеит, Хацъадла инафсангыы даҗа пытфык мазала рееидкыланы еитцәкәкәарақәак ишырҗыыз шараргамоз ақара. Ираби, снапы зтазфхьоу рацәоуп, саргыы цъара акы салыркьашьяанза сцаны икоу еилсыргап игәахәын, акадрқәа рыкәшафы еихабыс иқаз Фаина Адгәыр-ипцха шахатс даашьтыхны, амазақәа реизгарта хәа иахьалыркааз аҳасабеилыргаф хада иналыдтааларц аеныцәкьа ифықәланы ицеит. Уа ишнеизцәкьа Арсоу иаацәырганы Сузанна Зыкәыр-ипцха уи ақад маза аацәырганы дшаирцхьазтәкьа даараза илцәымыгххеит, иалылхәара лзымдыруа илхәашагы лҗамшәо убри аамтаз дхәантеисантеиуа даарыдхалт.

– Сузанна, цқьа базхәыц, иаапшыз хәмарга усым! – ихәеит Арсоу, абжыгара лыто. – Ари бхала бакәзам, аңареихшафгы арахь датанакуеит. Сара анцьныр хадас сызлакоу ала азин снацоит снапы зтазыфхьоу иарбанзаалакгы аитәхәацшра, насгыы истахуп иаххысыз амзаф атыхәтәан снапы зтазфыз зақа рыхә артәои, аусутә назыгзаз аусуцәа уалафхәны зақа зақа рырцәзи еилыскаарц. Убри ақнытә, сынтәа ауалафхәы зышәтахьоу зеггы рыхьзынтца зну ацъамшантцәкәа цшааны исбырбароуп.

Уи азын уаха имырхәакәа иаразнак деимдаауа ақьаадқәа днарылалеит, уи ацшаара шыуадафмзгыы мацк лҗаадлырхалт, аха уи акгыы шаанамгоз атыхәтәан лхафы иаалгазшәа ашьтахь ақацыхәа иаацәырганы инаиларкит. Арсоууи наимтцатцаны, нас ихтәкзаны ахәацшра данақәымтцза, аңареихшафыс иқаз Аду Тарас-ипцха дахьтәаз убри аамтаз хәатцәыхәтцәраха илысит, уи аагәеитеит иаргыы,

аха җемирба җатташәа дызхәаҗшуаз аҗәаадаҗ иарбақәаз аусуҗәа рыхьзқәа дмыццакыкәа атцаара даҗын.

Сузанна лхатца Анзори лареи хәатәыеиқәшәала еинаалашьак рзыҗамтцозаргы,еибачхашәа х-шык ахшара раазара иаҗын, ашьтахь ақалақь ахь нхара ианиас, аусуртақәа рзынгы иаразнак ирықәманшәалахеит. Ақытаҗ ашә аркны иаанрыжьыз анхарагы карыжьыртә иҗазма, аха ахәыцқәа раҗхьаҗатәи рыҗстазаара иазхәыцтәуп хәа, есыуаха ианаатәалоз лхатца иахь атызшәа лыршо да-лагеит абасеиҗш: « Хара хәда зхы иахәоз зегы тыҗцны ицеит, ашколгы ашә адыркуеит рхәеит, ахәыцқәа уаха ирыцхаумшьазои? Хҗғыла җианцагы дықәҗцны Кьалашәыр дахьцаз, иҗыхьашәаз нхара дук дахатәеит рхәеит! Уажәы ус сахауеит, Фытагы Аҗәаҗа нхара диасырц игәы иҗоуп хәагы! Мшәан, зегы хара хреицәоушәа ара хзаанхари! Арахь иаахақәыршаны бнарахеит, кәты нхом, рахә нхом, иаахамоу зегы абгақәеи абгахәыцқәеи иахцәырфахьеит!.. Ахәыцқәа ракәзар акы рбом, акы рахауам, агыгшәыгқәеи хареи хәаицрыхо ара абна ханбанзалатәари, харгы ақалақьахь нхара хәиасыроуп!..» – абас лхатца дазыҗатцо мацара аҗыхәтәан илулакгы длыманы дааит.

Арсоу ихы азышьт дызхәаҗшуаз аҗьамшантца, иараби, абригы мазак аҗамзааит хәа игәы иҗыхәаауа, убартқәа зегы рханза игылаз даҗәа хаҗык гәырз-шашәарзцас җьара аҗытәахны ишыҗаз аҗарагы аҗыхәтәан гәшарас иааҗаитцеит. Убри аиаша еиликаарц аниҗахха, нас җеаыршьагала Сузанна лахь ус ихәеит:

– Сузанна Зыкәыр-иҗҗа! Амц анарха шамам уеизгы ибдыруеит, аха ари дусеиларгашым, дгәташым иусс иа-лоузеи хәа быбла сызлаҗырыбгаша башьҗазар, уажәнатә ибасхәоит агха гәҗәаны ишыҗабтцо. Сара сзышьтоу акгы сшалаҗьашьым арҗабыргроуп, убри аҗнытә быҗца цқьазар, аказы бхы бацәымшәозар, усқан хымҗада аиаша сабымхәар бгәы иаурым.

– Схы сацәшәартә ахаангы сҗамлац! Зегь рыла сыцқьазар, иараби, нас схы сзацәшәарызеи! – аҗак ны-

ҕалцеит, аха убри аамтаз илкуа-илшьтуа дақөымшөо деиқөыпсы дшааҕалазгы аалнымцшыр амуит.

– Цөгьахэароуп хэа ипхьазаны, цөоуки сныцхарым хэа измырзо, нас уи ахҕарала изгэамтазакэа ихата харада ахара ихы анынаҕаижьюагы ҕалалоит, – лыцсычера ахыҕаз дақөшэаны лаҕакырта аниоу ашьтахь агэеынтарақөагы лытара иеыназикит. – Уажэы баргы баалаганы бызфөу убри акөушэа збоит. Уи шыбдыруа ауп ишыҕабтоугы, аха акгы бзеилымкаауашэа бхы сбырбоит акөымзар. Шаҕа истаху бдыруама, ххэаак бымамкэа быцкьаза баанхарцаз.

– Арсоу, исзеилкаауам, ахара зду цөгьаҕатцафым еипштцөкьа сыцхьазаны узсацөажөо! – илитоз аецныхэакэа аанимкылар лгэы ннархар шыҕалоз илырдырыц аеыргэаара лееиуатэны даацөажөеит лара.

– Аиаша бтахызар, ацөгьаҕатцафы иаастагы ацөгьахэыцыф еихагы дшэартоуп хэа сихэацшуеит, – рзеипш маза лара лызгы ишшэартаз леилыркааны лхата илирхэаразы аеазышэара дафын Арсоу.

Убри аамтаз, парпылтас еицрашэаны иҕаз Сузанна лхы-лфы ашьтахь иаалырҕкьаны иаахцөышаахан, лхы налыкөыжшэа дахьтөаз лыблақөагы ыртац-тапуа ирццакны реихарҕөысра дналагеит.

– Угэы уажьоит! – лхэеит Сузанна, аха иҕацшратцөкьа лзымгэагыкэа ганха цьара ацшра дафын. – Сшааубац сыҕоуп, уажэы сеысыцсахызшэа субоит акөымзар... Цөоуки акы еиқөдыреаеазар, сухэоит уи сара салаумҕьашьын!

– О, уажэы бхала ахэара балагеитеи мазақөак шыбдыруа аҕара! – иаразнак уи днаҕеикит. – Амала, сахьы исзаагом цөоук рыцөгьа быцсы иахырзааны ибцөахырц зыбтаху? Издыруада, азэы бицөшэаны мап ацөыбкуазар? Абри иашаны иақөсыршэазар, усқан беилыскаауеит, уи азын гөыбгангы сызбытом, аха саргы ақөфымтшэа сымам, иҕасымтац атмыхэхэарахра схтагы сахьаланакуа азын... Ажөакала, ибабжьызгада ацьамшынцда быриашаларц?

Сузанна иаразнак уи аҕак аҕаҕа аалцэуадафхеит, дынкахэыцуа ҕыҕраамҕакгы леаанылкылт, аха Арсоугы иҕаитдоз афымҕрала дшылзыҕшыз анылба, насгы шыҕа аиаша лымхэар шимуазгы даназхэыц, аҕыхэтэан афергхэа лыбжыы налыргеит:

– Сус злам ссахыы изгар сҕахым, уи ааилумкаар умуазар, уцаны Қаласа Мачархэыхэ-иҕа уиазҕаа! Сара саҕкысгы урҕкэа бзианы издыруа иара иоуп!

Аус мазақэа реиҕаҕаҕаараз ахаангы згэалашэараф иҕамыз, уи хатцашыагы змамыз ауафы ҕаҕыр избаху анаалҕыҕкыа, Арсоу иаразнакы ииҕэаша ифамшэакэа азҕарақэа наифабаны убри аамҕаз акыргыы иаицэымыҕххеит, игэарақэа зынзагы иахыыҕазамыз лажэакэа анлыркша. Даашанхашэа илаҕш ахынылыдирхалаз иаанханы ишыҕаз, нас даалкыаны иеырҕынчшэа ааҕаитдан, аҕыхэтэан еиҕа иеырхаашэа даацэажэеит.

– Ус акэзар, иаасабхэаз зегыы ақбаадаф ифны, шаҕаҕас бнапы аҕафны исыбҕоит. Насгы, еиҕабасхэахуеит, аҕым харагы бхэхы имгакэа ҕсыцкыала бшыҕоу бырҕабыргырц. Бхэыцкэагы макыана азара шырҕахугы баазхэыц, аныда аҕазаара макыана ирцэуадафхашт... Иахынзабҕаху аамҕагы бымоуп, бмыццакыкэа еиқэҕаб ифны снапы иабыркуеит. Саргы,цьаргы сыццакзом, ибшаанза саабзыҕшуеит.

Сузанна уаҕа ажэак мхэакэа ахышэтхэа астал акыҕцшы днадтэалан, нас қбаадцкыак налымҕаҕаны аффахэа афра дналагеит. Акыргыы даадхалт, аха ус илулакгы ифны да наалга, Арсоу иаалымхны днаҕххеит. Цабыргны иара ишиҕахыз илфызшэа аниба, нас ианылфыз амза лнапы налатцаирфын, ашыҕахы иаарфены иҕыба инҕеитдан, ицамҕаз ус иҕэеит:

– Абри мцрак аламкэа аиаша бфызар, нас азбафцэа рфаҕхыагы арҕабыргра бықэшэар калоит... Уаанза быҕшыз!

Иаалыркыаны иааҕшыз амаза ус Арсоу иахыахэҕоу ианцэырига аамҕаз ахэтэы рацэаны ишцэырнагоз,

ускан ари аус ацэгъарахь ишкылсуаз аҕара Фаина цҕа даназхэыц, афыцъагы рышьтахьҕа ихынхэны ишнеиуаз лажэа ахы наларкит абасала.

– Мшэан, уажэы аакыыскыа акэымзи агэатаф данахтаз, нас, абартқэа изгэамтазакэа ишцаицэынхеи? Исзеилкаауам!

– Ибазаргыы цъара еиҕазмырхэаша акы дыхнахзар акэхап, аҕара иҕканамтцо арбану? Иахыа закэытэ аамтахахз бымбо!

– Уи бзиоуп, аха Қаласа инапы атцаҕа иҕоу ауаа зфү шцаизгэамтац? Игэытдашэеи, хырџаа риҕартэ еиҕш? Ма, иара ус иҕоу азэ иакэхында! – лцэажэара атцыхэтэан изцааралтэит лара.

– Макъаназ акы ахэара удаџуп,аха иҕалоит, ацъамшынҕа иара иахы ианнаргоз дара ишыртахыз еиқэыршэаны, нас еижыаны инапы иатцадырџуазтгыы.

– Уара уакэшахатхо сыздыруам, аха убас сгэы иаанагоит, ацхыа убри цҕа еилымкаакэа макъана Қаласа иахэатэым хэа, избанзар Сузанна акы лхэеит хэа иашатцэҕкыаны убартқэа акымзарак изымдыруазаргыы ҕалоит. Сгэанала, убри Сузанна лымаза лыцеиџызшо Аду лнаџсангыы ицагыы убри иалахуқэо ыҕазар ҕалоит, насгыы цъара азэы иқэымгэыҕтцэҕкыо иҕазтгыы, имшэа-имырха астцэҕкыа аҕатцара рзыгэаҕрымызт, – иееимкэа иаацшыз аус ларгыы лгэы ишалаз лныцшуа даацэажэеит Фаина.

– Ааи, сбықэшахатуп, ицагыы атцаарақэа атахны иҕоуп, аха иахыа аусурахь имааз аџбатэи ахасабеиларгаџ, Қэаталеи-пҕа Амина илхэараны иҕоу ауп шыта аус злоу.

џымшҕа рышьтахь Фаина дацэхыатцырц шылтахыз убаратэы, Арсоу ихала изқэикыз аус атцаара аеалархэра лџацэылыхычо далагеит, иҕалап дацэшэазар, мамзаргыы дара рцыхэала азэы игэы нлырхар ахыылтахымыз иахлырҕыазаргыы. Убри атцыхэала енак зны, Арсоу днаиабжыарцы абасгыы наиабжыылгеит.

– Убри наҕ иухаршт, Арсоу! Цьюкы рыгэнаха зуқэуцари! Ацэгъара ухахыы имгакэа убри зусу рҕны еиҕоухэар еиҕыушэа збоит. Қаласеи уареи шэҕэы еихшэыршэарц

утахымзар, унаидтэаланы икоу еилыркаа... Изтаху ииҥаху азиуааит, хара хазустцэада?

– Фаина, абри сара бзиа ибаны саҥу ҫыбышьоума, аха саргы снапы зҫазыҫхьюо аҫбаадқәа аҫхья схала иҥыстцар сҫахуп, убри азы уаҫа ҫсыхәа сымам сызлагаз намызгакәа ааныжыра. Ас зхыбхәаауагы еилыскаауеит, аха абри аус шыҫа сҫаҫа цқя агәра згаанза иахыбхәаз ахь ацәыргара макьана иахыццактәым хәа сгәы иаанагоит. Бхатагы ибымхәеи, макьана Қаласа иахәатәым хәа, иашангы иазгәабтеит, саргы уи сақәшаҫаҫуп, избанзар ари амаза зықәҫераны икоу уажәтәиала дхаздыруам, – усеилыргаҫык иақарацәкья иеааирқасеит Арсоу.

Асурамшы ашыҫахь енак зны, Арсоу иҫныҫа дцарц дышнеиуаз, аибашыраан ирблыз өндук даавсуаны еиҫш, ахатәы крыфарҫаҫаҫ хәыҫаҫаҫыс аус зуаз ргәыла, Ерына Макьындол-иҫҫа уа дааиҫылеит.

– Хәлыбзиа, Арсоу!.. Иҫкалеи, аҫсшәа самхәазакәа узсыв-суа? – лхәан, Ерына даатгыланы Арсоу изыҫшра дналагеит.

– Ках, Ерына боума! Абыржәы акы сазхәыцуа акәын сшааиуаз, бсызгәамҫеит!.. Саҫабымҫан!

– Агьяурым, ус ауаҫы ианихыло ыкоуп... Уи бзиоуп, аха аусқәа шҫацо, Арсоу?

– Иарбан усу бызҫу?

– Сара сызҫу, Сузаннеи Аминеи рус ауп!

Ерына лцәажәашья иаразнак игәиҫаннаҫан, Амина хәа дызҫу дазустадашь хәагы убри аамҫаз хәыцырҫас дааҫаитҫеит. Насгы, иааҫьеишыеит макьана азәы имаҫац абри аус иаразнак Ерынагы илаҫартә ишҫақалеи хәа, аха урҫқәа акымзarak изымдыруашәа цасхәан хәа дыҫхырҫааит иаргы.

– Ерына бзиа, асеиҫш ажәабжь базхәада?

– Сымҫашьозар иаҫыжәац ус мазак аҫҫаара уашыҫан хәа сархәеит. Убра аҫарашаҫыс икоу сахәшыаҫҫа Аду иаха аҫныҫа дшыхынхәызҫәкья лыфа-лыжә ыҫамкәа ауха шаанза дышҫәыуаз мацара лыҫсы ааҫылхт. Адкыларҫаҫ уа ирызтәо аҫхамшыа длазҫаар, мазала идыршо зегы

цкъа еилкааны иалхэап хэа, уара узы акы далацэажэон. Убас акы салхэакэеит, аха сара цкъа исзеилмыргеит, убри аҕнытэ абас зхылхэааз еилкааишь, Арсоу... Аду абаржэы акыскыоуп убра аусура даналагаз, макъана пышэа дукгы лымам, дыргазаны цъара акы лдырҕатцар хэа слыцэшэоит. Усеицш акы данакэшэаггы, хэгеитэ, сахэшьа днасылзааит ауп!.. Иарбан цэгъароу иҕартцаз сара исыздыруам, аха убри тызтаауаз уара шуакэыз ансалхэа, бымшэан, уи хара иахтэу уаџуп, хгэыла бзиа иоуп хэа цэгъала дсыргэыбзыгшэа зуит. Иалудыраауеи ахэычы рыцха дырџашыаны, илеи-жыаны ус хэымгак даларҕыашыыр ҕалоит... Сухэоит, Аду угэы дҕаз! – лхэан, Ерына илхэаз атак дазымпшыкэа ахэатахэа лҕыналхеит, аха мацк днаскыахыаны еицш, ус даҕакгы анаалгэалашэа лышьтахыҕа даахыахэны абасгы наишьталхэеит. – Арсоу, исхэо уахауоу! Убра адкылартаҕе итэоу убри атыцха, абырлаш мацэаз Аду изакэазы илылҕаз атэгы еилкаа!

Адырџаены шыыжынатцы, Арсоу аихаб иахь днеира-зы адкыларта уада иааџналамҕаз илацш нақэшэеит, уаҕа ирызтэаз Елита дшылбазтэҕыа зыџра даҕыз ақбаад еи-царса хэычы аарҕэычны, иаартыз ахышэ инкылыршэтны адэахы ишынкалыршэыз. Қаласа макъана дмааиц хэа аниалхэа, ани ргэыла Ерына иалхэахыазгы игэы иҕахэхэа иҕамзи, дицэшэаны икалыршэыз уи абҕыц цъара мазак ишазкыз аҕара гэџарас иҕатцаны, нас уаха иенамырхакэа ишьтахыҕа даахынхэны адкыларта дындэылтцит. Ус баша днацшы-аанацшырц аатцра днавалазшэа ҕатцаны, аҕатын днаҕыхо тынч дышьтацшуа дышнеиуаз, ус илацш нақэшэеит дзышьҕаз аџашытра ишаваршэыз.

Икабинет дныџналаны данынатэа, уи ақбаад цыцжэаха ааитцхны урысшэала ианыз днацхьеит: «Сузанна! Арвелод цсшьара дахыцазынтэи макъана дыхнымхэыц, аха Изольда дыцшааны иласхэ...» – абас иҕахтэаз ажэа анагзаха дахызымыгзаз иара шиакэызгы идырит.

Цытраамҕак абри дазхэыцуа дыштэаз, нас дырџегыых уи абҕыц илацш еиҕанахигеит, аха зыцтаара даҕыз аус изладхэалаз хэа акгы изатцбаауамызт.

«Цакыс ирымоузеи инагзам, арт ажәакәа? Изусцәада Арвелоди Изольдеи? Сыоналамтаз дзыцәшәеи Елита? Издыруада лара ус азәы изылфазтгы, аха дхатцоу дыпхәысу ззыхәан илфырц илтахыз дарбанхарушь?..» – иаалыркыны ахәыцра рацәа лаижәлан игәтыхақәа аарфәыхеит.

Атыхәтәан игәы дажызар хәагы ааигәахәит, избанзар Арвелоди Изольдеи хәа дара рфәы азәгы аус иуамызт, ашытахь уи абгыц пижәарцгы аакәикит, аха нас днеипххәыцаан истол амгәа дааханы интаиршәит.

Сузанна аус лыцызуаз Қәәтәлеи-пқа Амина есымша лыхәда ихшыыз лсакәалеи азна есены ақара лүтозаргы, хәылбычханза акгы лымамкәа иааныхны даатәон. Ианлаамтазтәкәа зыпсы еивыганы иказ атаацәа дрыланагалт, аха лхатәи лареи рхәатәы зеиқәымшәакәа, ф-бака шықәса аатхәаны, лхәычы затә дааштыхны лтаацәа рахь дхынхәит. Зегы реилкаара иашычылахыз агәыла хәсақәагы иаразнакы аилкаара иахызыхан, Амина лыфныка дзааз, аха лхатә ацәыбза данлыдибала дыпхарсны дшаишьтыз ахәарацәкәа макыназ ирзымгәагыцызт.

Ан лгәы иахәон лыпқа Амина луалафахәы анафсангы даеакалагы аагартә бзиа ахылымаз, аха насыпла дахьеиқәымшәаз даназхәыцлак, уаха азәы димгакәа зынза дрыдхалар хәагы длыцәшәон. Аусурагы усуран, аха лапхәака азыхәан еитәх лынасып дазхәыцларцгы лассы-лассы дналабжьалон: «Анцәа исгәаумырпхан акәымзар, шыта сыштакәажәугы даеа знык хатә сцап, иабихәац! Иараби, зегы бреицәоушәа ибыхы, бара? Бара бакәым, Жьужьуна лыпқа Чутитәкәа хынтә хатә дцахьейт. Зегь рыла быпшра ыказар, бсахьа ыказар, ибеичырбақәо рацәафызар, нас уафцас икоу даеазәы дыбзымпшаауа быкоума! Ибзыкалеи, бара бзыхәан ахацәа нцәама?.. Цыым, избасхәазаалакгы баша бхы бымражәын, есымша бызгабу цыыбшоума!» – абжьгарақәа анылталоз абасгы нацылталон.

Арсоу Амина данылфәацәажәоз, ақхәа акгы лзымдыруашәа, акымзarak лзеилымкаазозшәа лчыкалтейт, аха убасала илызмырәеиуашәа анылба, атыхәтәан акыр

лычелыртатеит дшафашәоз аҗара анеилылкаа. Лыхәда лыкәарешәа дахьтәаз, ишәыгәза илымғаз ахы мацәаз лнацәа инахаргыжыуа, нас илымгыхуа, лгәы иҗашны иҗаз агәамтра ду алалхылгозшәа даакәымтцзакәа арҗатцыматцра дафын.Ацәымыг жыакца злаз аҗынтәи алхра шыуадафыз еипш акәын, убри аамтаз лажәакәа мчыла лфы иаатыганы ацәажәара дшафыз.

– Амина арахь баасыхәаҗши!.. Ацәмшынцда ҳаихабы инапы ацәфымкәа шәхала уи аҗатцара шәылшарымызт, – ихәеит Арсоу, афымтра леалтазоушәа аниба. – Насгы, амза антәамтаз ҳазхымыз азусутә нагзаны ҳалгазшәа, уи снапы ацәфымкәа иҗаз сара схаҗыңан знапы анызтоз дазустәа?

– Уртқәа акгы сыздыруам ҳәа сымхәеи знык!

– Ибзиоуп, уи бзымдыруазааит, аха абырлаш мацәазк ибиднагалахьаз иахылҗиааз азбахәкәа бзианы ибдыруеит ҳәа азәы исеихәеит, ма уи атәы аацәыргеишь?

Арсоу убри атәгы шеиликаахьаз аҗара анылба, уи нахыс лажәакәа еиҗа ирҗәата-ңсатаны ацәажәара дналагеит, таха зылымтоз лмацәаз ахаҗыңан уажәы лнацәкьарақәа акы рыдылбалазшәа ацыхәтәан урт аахталкит.

– Сара излаздыруа ала, Елита луалк Аду илыдхаланы дыҗан, – шыта илымхәар шамуаз анылба уи атәы аиҗахәара дналагеит, – аха, изыңсаз ацара анылзымңшаа, ашьтахь уи ацынхәрас лбырлаш мацәаз анлыдылгала, Елита илгәаҗхан мап ацәымкыкәа илыдылкылт. Уи датцаеарбо ңытрак иныҗкәылгахьан еипш, уахык амилициа лыфны инеины дрыманы ицеит, убри ауа Адугы дыргеит, аха адыршафны Елита амацәаз лымхны ашьтахь ашыцьягы еицоурыжыит. Иҗалаз уи ауп, амацәаз мазарахк изтиуаз ңхәыск лҗынтәи Аду илхәзаап, аха уи лара иабалдыруаз, ашьтахь Елита лнапы ишамгаз, ацәыз зтәыз илыдылбалазаап, излалдырызгы амацәаз зтәыз адырга чыда алтахьазаарын. Елита уи амацәаз амилициа ианылцәырга ашьтахь, иҗычыз амазарах шҗасыдыбгалеи ҳәа еимакны Адуи лареи ркәакәыл аақәибагеит, убри еимакны аусураф еибанҗеит, рыхцәкәа ыҗибахыртә аҗынза инеибагеит.

– Ари анбакалеи?
– Шьта ыымзка туюит.
– Уи аахижьтеи еиышэахьюма?
– Макьана ишеибамбара икоуп.
– Ажэакала, уи абырлаш мацэаз акэхеит амазақәа рытра цызжэаз! – ихэан, Арсоу икышэқәа ччапшык нарықәирхэмарт, аха ус зхиқәааз Амина иабалдыруаз, иара ус гәоаракгы лнамтеит.

Мышқәак ирылагзаны Арсоу еиликаакэахьаз рацэан, насгы шьта мдыршыа имамызт изфыз аитцакәакәарақәа зегы реикәхәаларта Қаласа инапы ишакыз. Иараби, хатыр зықәны еицырдыруаз ауафы абри афыза аус къашь ихы ишпәтәеишьеи хәа зақантә дизхәыцхьааз, насгы шьта агәра мгашьас имоузеи адкылартаф изтәоу Елита лыкны инаганы иара ихәтаагы нрыжьюазар хәа азхатцаны дықан. Қаласа уажәшьта аггы изымдырзоушәа хфыхшыак имамызт, насгы шьта Сузаннагы иалымхәацкәа дықазма рымазақәа шрытыцыз, аха уи атыхәала ибжы ахымыргоз азы дзыкәгәыгша цыара акы далақазар акәхап хәа азишьеит атыхәтәан. Уи анаоосангы Сузаннеи, Адуи, Елитеи ишыхоыкыз иаразнак рфы рыкәшахәтхәхан уеизгы, уажәшьта иаанхоны хәа иқаз абартқәа зегы Қаласа такс икаитцараны иқаз акөын. Иааирпшыз аилагарақәа ртыхәала шьта иара ифы анеира иаамтоуп хәа анигәахәуаз, алкаақәа зирбаз ақбаадқәеи, амза антәамтаз иадыркыз аңамшынца ахыриашақәаз иирбаразы енак зны, еизикыз ақбаадқәа Қаласа иаңхәа инықәтцаны днаифәтәеит.

– Ари агәра сызгом, Арсоу Кадыр-ица! – имцаитцаз ақбаадқәа акакала илапш анырхига ашьтахь цышьарак зтаз цөымыгххарыла ибжы наиргеит Қаласа. – Астқәкьа қалашья амам, гхак умыхьзааит? Мап!.. Мап!.. Ари цқя еилкаатәуп!

Еснагь ашьанца иафызаз Қаласа, уажәы дааилашшаны ихәашаз цқя ифамшәо, абри афыза атмыхәхәарахра икоуп хәа игы итамкәа, ихы итамкәа, амазақәа зырша-

ха́туаз иаалыръканы иқышә иахьныкәикыз оумашәа иба-
ны иалихәаара издыруамызт.

– Умыццакын, Арсоу, аиаша уафдас еилахқаап! Ара
цъара рыцхарак ыкоуп хәа акәымзар, сыхәтаахьала агәра
злазгаша збом!

– Ара ирыцхароу хәа акгыы ыкам, Қаласа Мачархәыхә-
ица! Ари заанатц избны икацоу усуп, ашьтахь амаза арахь
ицәытырфит умхәозар! Израргамазгыы, иахьабалак унапы
ахьатцаоу ауп, – ихәан, Арсоу инацәа ақьаадқәа инарықәкны
инапы ахьатцаоқәаз наиирбеит.

– Иашоуп, снапы ауп иатцаоу, аха... – итцабыргхатаны
инапы ахьатцаофыз атыхәала азы акгыы изымхәакәа иажәа
нафәахитдәеит.

Убрыгыы азырхакәа, ихьзала иааргоз иара ихәтаагыы
адкылартаф изтәаз Елита лнапала ишиоуаз ала здыру-
аз хөыуаак ишдырцабыргхьаз аниеихәа, уиак зынза
иааизымбатәбарахан, ибз ақәакәа акы ицнацәазшәа уи
нахыс ажәак ихәламшәо, дхашхатәарахазшәа атыхәтәан
дқәызгаза дааканатцеит. Игәы мыцхәы иахьыпжәоз акәхап,
иаалыръканы ихы-иғгыы хшәааза иааикәарахейт.

– Егьа абри урцабыргырггыы, зеггыы акәоуп макьанагыы
агәра сызгом абастцәкьа картцон хәа! – ус аарла ибжыы аа-
иргеит.

– Ихаутца, ихаумца, уи шыта уара иуусуп, аха арт
ақьаадқәа амц шыддырхәоз ала жьымдыртдас иаргама-
ханы хабла ихыпалозар, хамташьас иумоу ауп исзеи-
лымкаауа... Қаласа Магархәыхә-ица! Ибзиоуп, абартқәа
рхала еикәдырәеәеит ххәап, аха аабыкьа ахәычбахчагыы
ргыланы ирахтазшәа арбаны, сара схаҭагыы снапы
атцазфызшәа икацаны схаҭыңан азәы инапы ахьатцаоу
сызлақәшахәтхари? Усеипш зақацъара снапы ацаоузеи!
Уи азын иазоужьыз ауалафахәы шхауз ала уаргыы уна-
пы натцафны, нас хылапшфыс ихәду Хаҭьадлеи уарей
шәеибадырны ацара амхны ибжыыжәгазшәа икацоу, убри-
гыы акгыы уанамхәазеи? – абарт ажәакәа игәы инытырхх-
аатцырххны ауп ишихәаз Арсоу.

– Усцәкә зегы ухахы иумган, Арсоу! – иара иамхәакәа мазала дитцаланы дызфыз аус атцаара игы ишамыхуаз иирдырырц итахызшәа даацәажәеит Қаласа. – Имырзакәа ухатәпышәала агәатара угәазырқхаз сыздыруам, аха абартқәа шубатәкәаз иаразнак сара сөы еиҫоухәар ухәтан! Макьяна сара соуп ара еихабыс иҫоу, цъара акы қаларгы уара иуазтцаарым, еиҫахгы сара атың икәстцароуп!

Қаласа дызфашәаз шыта тәахышыа шамамыз дырын, аха абартқәа зегы Арсоу макьяна цъара еиҫеимхәаразы дахымыхәоз азгы игәацсахы еибанаркуан. Цабыргны, Қаласа ихатагы акырынтә игы итихәааит, ари амаза ус цәыргамзар цсыхәа шамамыз, аха уи атыхәала иара ихатагы апхәа цқәа итицаар акәын. Аоны даннеигы, уи ауха лацәааихышык изықамтқәа, атцхабжьон адәахы дындәылтцны атаҫын ахара аныхтеикза, зныкыр ас қайтцо зымбацыз иңшәма цхәыс ивараф дахышыҫтаз ацәаха ахылимтоз акырынтәгы даагәрымит, аха измыцәара змааназ лахәара атахны ибомызт.

«Иацы ихшәаз арцыс сыгхақәа сөеиқырц иеазикит!– ашытахы ииартаф иеаашытеикын, Арсоу иажәақәа еиҫарфөыцны игәаларшәо ахәыцрақәа рдунеи дазцеит Қаласа. – Ацәгәа аәатцәахуа абуобахыеи хәа дысфәагыланы исеихәеит! Иқаз аилагарақәа еилкааны ихала дырфәагыларц ақәикит... Ишҫеихәеи, мшәан? Апаркы зхаз ақанцқәа цәрцалыкыхоит, аха зегытәкәа апаркы атыпраара рылшом хәа саеҫнимхәеи, уара! Аха, изхарада, ус ихәартә сара схата дқастцазар?.. Мап,мап, ихәатәы злахастқәааша ыҫоуп, избанзар Хаҫьядла Пехә-ица иусура аанижыырц иҫахуп хәа саҳаит, иқалап аусқәа шееимыз азәы ианиеихәа, заанатц ихы хҫыригарц иҫаххазар? Ааи, зегы сара исхароуп, ахылаҫшра сыцәрыгхеит...Хаи, иараби,иараби,изакәытә цхашьяара дузеи сызтадыргылаз!.. Мап, мап, зегы зхароу схата соуп, уртқәа зегы рҫакқәа қазтцашагы сара сакәзароуп!..» – абас дышхәыцуаз мацара ус иаацәылашеит.

Қаласеи иареи абри аус атыхәала ианеицәажәа ашьтахь адырџаены шыбжьоншәа, ақалақь ахада дупхьоит хәа Арсоу ател ианизас, иаразнак игәы азџеит, Хапара Хындыгә-ица иаалырқьаны дзитаххаз змааназ. Мшәан, мазала атыртышагара ишафыз дсырдырит, Қаласа ухаҗагы уи уалақьашьуп, шыта иуҗаху катца, ишутаху изба хәа ишьақәысцалаз ақьаадқәа нақь инаимцажьны сиңыртып, мамзар ара гьамала аус сзыруыша ракәым хәагы атыхәтәан абас аазбны, ашьтахь иеахымгакәа иахьицхьаз ахь иеынаихеит.

Арсоу адкылартаҗе аңшра иқәымшәакәа дышнеизтқьба ақалақь ахада икабинет данааџнарыжьла, Хапара ашырхәа дџагыланы днаицылан аңсшәа иахәо инапгы аамитхит. Астқәба иахәтыр базаны данихатгыла, анацалбеит, аригь кыр дацәшәоума хәагы убри аамтаз Арсоу игәы даатхәыцит. Ианеибартәа ашьтахь, инытџџы-аатцыџны акы шиахәқәаз ала Хапара Хындыгә-ица аитәхәара даналага, Арсоу уи азын азәгы аара иқәымцакәа, ишакәым алагы азәы дихымцәажәакәа иааңшыз аилагара затцәык еилыркаара иеыназикит.

– Изфыз атыртышагара ахьрытудырааз уцьысшьоит, аха Қаласа Мачархәыхә-ица игәра ахьузымго агха уыхьызшәа збоит, – ихәеит Хапара, атыхәтәанза данизызырџы ашьтахь. – Уи, ус ақьашьрақәа зхы иаҗәазшьо уаџым, ишакәым ихцәажәарагы азәгы хәқәитцам! Усурала зцәа зхытхьоу Қаласа иңсыцқьара ахьынзақоу хара ибзиазаны иаадыруеит!

– Хапара Хындыгә-ица! Иузеилкаауам хәа сызхәом, аха уаргы иудыруеит уи арцабыргра шаҗаху, насгы сара исхарои мазала еитарқәакәоз аус иара ахала даңшаазар, уи атыхәтәан дцәырнагазар? – ихәеит Арсоу, ахара здибалаз ауаџы гәыбған иҗара ахәтыпан дихьчарц зитаххаз изеилымкаауа. – Акгы ихарамзар, нас, ишихарам ирцабыргаит, сара игәақь сыманы изызуама. Анцәа ихәааит дыцқьаны далцуа, саргы истаху уи ауп. Дызларкыз аңсымцқьара шиашам изыртцабыргыр, усқан хылаңшыс ихәдуцаз

Ҳаҷбадла Пехә-иҶа иакәхоит ахара зыдхало,избанзар нап злаҳамкыц аҶататәқәа наҳагзашәа, ҳазлымгацызгы нагзаны ирахташәа, урт зеггы сара снапы атказыџуазшәа иҶатцаны аҶара маҷымкәа ишыбжыыгоу цытцыпшааит. Насгы иҷыоушьаша, абыржәы аакыскыа џымчыбжыҶа гәатаџыкгы даҳтан, нас абартқәа акымзарак изгәамтакәа ишҶеицәынхеи, мамзаргы зеггы баны ицәыримго?.. Ха-пара Хындыгә-иҶа! Иакәымала иаапшыз аилагарақәа рдырра ухатагы иуҶахым хәа сызхәом?

Убри аамтаз ақалақь афинанскәа реиҳабы, Мирон Ламшьатә-иҶа дааџналеит, аха ақалақь ахада иаха имамшәа аниба дырҶырхагамхаразы кәакы иеатаны даатәан, излацәажәоз азызырџара дналагеит. ҲаҶыр ду зқәыз Қаласа иҶызшәа шрымаз аниба, Ҷытраамтакгы днарзызырџит, аха нас изымчҶакәа реицәажәара иаргы ихы налаигалт.

– Мап, Қаласа уи дацәыхычатәуп, мамзар табыргытә-Ҷаны урт рҶамыхәхәарахрақәа иаргы даларҶыашыр Ҷалоит! – ихәан, Мирон иаҶаршәзаны Арсоу игәаанагара мап ацәикит.

– Сара сеиҳабы аус дақәыршәатәуп хәа сымхәеит, аха инапы тцаџқәоу ақбаадқәа абоугои ихамбылуазар? – ихәан, Арсоу иварахы дынхыахәны иблақәа уажәы Мирон инаидир-халт.ыт – Ихала иакәзам, иара саргы снапы атказышәа еиқәыршәо ақбаадқәа ахәычбаҳҶакәеи, ашколқәеи, ацҶа-қәеи, зынза иҶазам аџнқәеи,иара убас азышьтрақәа рыргәғәареи ухәа Ҷатцазшәа ақбаадқәа амц шаҳатс иҶатцаны ибжыыгоу аҶара рацәа тәахышьыак аиоузаргы,нас хыхынтәи даеа гәатаџык днеины иаагәеиҶар? Уртқәа ры-дагы, уажәы адәыгбақәа агәгәахәа ицо-иаауа иахзыбжыоу Ҷыушьап, иарбан дәыгба аадгылартоу аабыкыа иҶахҶаз?

– Хапара Хындыгә-иҶа! Ииҳәаз ушазхәыцуа сызды-руам, аха абри ауаџ диашоуп! Сызлаҳәапшуа, иаапшыз тәахышьа змам усуп, убри аҶнытә еиғызар Ҷалап, абри аус апрокуратура иаҶазар. Убасқан иаапшуеит, ахара здуи из-дыми зустцәақәоу, – иажәа налеитцеит Миронгы.

– Ааи, Қаласа гхак имам хәа сызхәом, избанзар инапы аҗака иказ хылацшра ицәагхеит,аха еиҗасхәахуеит иара иахь иқәыргыло агәаанагара шиашам! – ихәеит Хапара, иҗьамшьқәа данаарәаха илахь рғазтас иалдаз акачырақәа ааизыцәаны цьарак рәааидыркылан, аха дук мыртыкәа нас өацхьа ртыцаҗ инаганы иажәа инацитцеит. – Цсшьахак имамкәа акырза аҗьабаа збахьоу уәәуп, уаха наҗахымкәангы даацсахьеит, иҗалап убри иаацсара ахьбарала инапы аҗака иҗоу ауаа зҗеыз ахылацшра рыцәигхазар. Иахьа ашьыжь ара сара сҗеы дықан иара, акыргыы хәицәажәеит абыржәы хәзлацәажәо атыхәала, насгы агәра гәцәкьаны сыҗоуп акымзарак акы далакьашьны дшыкам ала.

– Ааи, аха ихы злаириашаша хәа имоуи? – дҗааит Арсоу.

– Иҗоуп ихы злаириашашагы, убри азоуп суцхьаны узаазгазгы. Зыгәра умго Қаласа дуеигәыргьатәа дыҗоуп, насгы абаөхәтәра анаөсангы адырреи агәырцкәыл бзи-еи змоу арҗысаап хәагы узихәеит. Цабыргуп, иаацшыз амазақәа даарак иееим, аха Мирон ихәан еицш, ари аус апрокуратура иахҗаргы калоит, – нас истол амгәа дааханы қьаадк ааҗганы Арсоу инаииркит. – Абра иану уацхьа, нас еиха дәеакала угәы уцсахып! Ари уа адкыларҗаҗ ишәызтәоу илырҗоз аҗарақәа Қаласа ахаангы ишилымҗацыз, мазала идыршоз аиҗақәақәарақәагы шизымдыруаз ала илырөны иахьа исзааигеит.

Арсоу дмыццакыкәа, Елита лнапала илөыз ацхьара дналагеит. Убри аамҗаз уажәы-уажәы илацш накәганы Хапара иахьгы дынхәацшлон, аха нас еиҗах инацҗаны ацхьара дналагон.

– Абри узыцхьаз аршаҗаҗга аус азбраангы азбаөцәа ирыхәоит. Иҗалап уи амацара азымхозаргы, аха ахылацшразы ишәзынахашьҗыз ауаөгы ацхыраара аиҗап, Қаласа акгы шихарам ала. Уи адагы, адкыларҗаҗ ишәызтәоу илырҗабыргит, Қаласа ихәҗаа хәа илыдыргалоз Хәҗьадла инапала иоуазшәа, еилкаауп усшәа кәҗаны урҗ аҗарақәагы иара ишихәтәитәуаз, аха убарҗақәа

ахынзаиашоу цкъа еилырганы шыта аустцаащцаа ишыақәдыргылап, – ихэан, Хапара истол амгәа дааханы Арсоу дзыпхъаз ақбаад имхны интаиршәит.

– Хапара Хындыгә-ица даара агәра ганы уқоуп, Хацъадла ифы иқәшақатханы, Қаласа ххәаак имамкәа дыбжьытып хәа? – уи азынгы игәаанагара шыказ аацәыригеит Арсоу. – Иашоуп, Хацъадла Елита диҕагылашт, аха иаҕаҕеразы уи азхәомашь дызлаҕалкша мзык лымамкәа? Инапы зцаиоуаз сара сус иалоузеи, уи азын сара зәыр дсазцаауазма, шәара шәеибадырны мазала еиҕшәырцаауазтгы сара исхароузеи хәа хазы ахасабеиларгащгы даақәгылар, усқан зеггы раастагы Қаласа иакәхоит ахара зыдхало...Ааи, уи акгы шихарам ақара уажәшты саргы сгәы азшәит, аха иқатцоу аилагарақәа рзы егәа ихы ирқьиаргы ахатцара удащуп.

– Агәаурым, уи аекспертиза ишыақәнаргылап! – ихэан, Хапара дщагылеит.

Арсоу ишытахька дхынхәны аусура даннеи, Қаласа итыцаҕ дықан, уи аены икабинет даащнымтцзакәа дшыщнатәаз мацара иааирхәлеит. Иахьяк Арсоу дицәгәышуазшәа зныкгы димыцхәеит, ател дизасны аказы димазцааит,иара Арсоугы иара иахь дыщнамлакәа ус аусура мшы анынцәа, икабинет ашә наркны ащныка дцаразы иҕынаханы дышнеиуаз ацтека дазааигәахоны еицш, ус Фаина уахынтәи даадәылцны дааицылт.

– Арсоу ицәытцупшааз аус еилаханта иарырхаз цьоук шықалаз мщашьо, хазы мазала аус уцаура иаҕушәагы збоит! – лхәан, Фаина гәеынцарала даацәажәеит ацшәа шааибырхәазтәкәа.

– Изхыбхәааи?

– Макьана ицәыргамыз Цьаанымба Арвелод иацуха Сузанна луадахь дышхалоз абарт сыблақәа рыла дызбеит, – убри аамтаз лыблақәа лнапгы нырхылкылт.

– Арвелод бхәама?.. Арвелод!.. Арвелод!.. Мшәан, уи гәатащыс ихазнеиз иакәзами бызҕу?

– Ааи, уи иоуми сызҕу!

– Аа, абыржәоуп шыта схы аназца! – ихәан, Арсоу дкахәыцуа даагылт. – Аңсшыара ахынтәи ихынхәыз Арвелод абар дхынхәны дахьяаз, аха дызустәда Изольда?

Убри аамтаз, Елита ифны зны икалыршәхьаз абгьыц абыржәы ианааигәалашәа, ашытахь уаҕа ианыз Фаина иналзеитеихәеит, аха кыр азын истәхума хәа мышқәак рышытахь дазымхәыцкәа иахьҕижәаз азыхәан агха шыҕаиттазгьы налирдырит атыхәтәан.

– Ҙах, ус акәзар зегьы еилкаауп! – лхәеит Фаина, азырора дшафыз даалкьаны илакта дынтаңшын. – Рымазақәа шрытырөыз аҕара Сузанна ианеилылкаа, Арвелод ифныҕа Елита дрышытырц рҕаххеит аусқәа шшәартахаз ала адырра илтаразы. Уи аамтаз Арвелод афны длықәымшәеит, аха иңшәма Изольда илахәаны дааит, лхатца дшаахынхәлак дигшааразы. Арвелод ус аңсшыарахынтә даныхынхә, иңшәма иалхәазар акәхап иишыһтаз, ашытахь Сузанна дзылтаххаз еиликааразы иацуха лыфныҕа дааит. Шыта еилукаама иҕақәоу?

– О!.. Арқа, бара, иашаны базхәыцит! Усеиларгафыс бҕацазар акәын, – атыхәтәан лафкгьы налхихәааит.

– Исылымшап угәахума?

– Ибылшоит азын ауми ус зхысхәааз...

Ииасит мышқәак. Аргыларә усбартаф зытра җжәаз амаза арахь ишдәылырөхьазгьы, макьана уи атызшәа мырхаухаукәа ицәытахаычешәа иааиуан, цабыргны ақалақь ахадараф аус зуқәозгьы усшәа инцәытаф-аацәытафшәа акы рахақәахьан, аха уи аргамара азәы ихахьы агара изымгәаҕьыцыт. Есшәахьатәи аилатәара аҕынгы уи атызшәа дырөегьых ицәырымгакәа ианааилгақәа ашытахь, апрокуратура аусеилыргаф Шьалуа Ҙьыргә-иңеи аекспертиза ҕацәы Фыфа Дыргәын-иңеи еицны иаафналеит.

– Ааи, аргыларә анҕьныр хадас иҕоу агха имыхьит, – ихәан, Фыфа ауалафахәқәа зтафыз ахөылаа Хапара иаңхьа инықәитцеит. – Цабыргны арыцхәқәа шыриашоу убаратәи иҕоуп, иаххәап 9000 маат зауаз инапы нацәфны

иуалафахэы анамихлак ашьтахь «1» арыцхэ анадургыла-
лак, 19 000 маат амхны игазшэа алтцеит. Арыцхэқэа ры-
дыргылара ахьауа атыцқэа зегы ркны, убас иахьабалак
иаццаны ириашоуп... Хапара Хындыгэ-ица! Абар, уахэацши
убасала зақацъара ириашоу убап!

– Шьалуа Цьыргэ-ица, абри уара иахьухэаауеи?–
дтааит Хапара, цабыргны иахьабалак ишыриашаз агэра
анига ашьтахь, илацш нас уи иахь инырханы.

– Иахьсхэаахуеи шыта зегы еилкаазар! Иаалаганы
ацхьа Қаласа инапы иаццдыршоун, нас инеидтэаланы
ишыртахыз мазала арыцхэқэа дыриашон. Арсоу Кадыр-ица
ишышьақэиргылаз еицш, зынзагы аусурақэа ахьымшацгам
атыцқэа арбаны икацоушэа уи здызкылоз ахылацшөи
ахасабеилыргаф хадеи мазала еицдырцаауаз усуп хэа
сахэацшуеит. Убри уаха зэыр даланакуа сыздыруам, аха
уажэы азын урт ашыцагы нкыланы ихамоуп.

– Ааи, иееимкэа икалеит, – ихэан, Хапара игэы
дынтақэыпсычхаит. – Амазақэа ртыфра зыртатыз анцънырс
аус зуа уи ардыс убас каимцазтгы, макъанагы еицах зака
бжыырфараны иказ, шыта шэара шэазхэыц!

– Жэахэарада? – днақэшахатхеит Шьалуагы.

Абасала иаацшыз амаза иахьканы излагаз атцаарақэа
атцыхэтэан зынза ацацъара ахы архо иалагеит, изқэымгэыгуаз
ауаагы аланакыртэ аецэырнагеит, акы зхаразгы изхара-
мызгы еилыргатэыс аусеилыргацэа рцацхьа иаагылт.

– Арсоу азэы дицэымшэакэа иаахэытцицшааз закэызеи
шэхаарауазеи! – ихэеит Хапара, енак зны еицах Қаласа иара
икны даннеиз убри атызшэа дыршегых иаацэырганы.–
Узыкэгэыцша цеиуп, мышкы зны утыц иара иахтаргы
калап! Абри иахьухэаауеи, Хапара Хындыгэ-ица?

– Ааи, уи еицбу дузыцшаарангы укам! Уи адагы,
егьырт атыцқэа регы ухы дахьаурхэаша рацэоуп, ацхьака
угэы дтаз! – днақэшахатхеит Қаласагы. – Уи бзиоуп, аха
ари излагаз атцаарақэа ахьынзанарцахьоу хэа иудыруеи,
Хапара Хындыгэ-ица?

– Макъана исыздыруам иуасхәаша! Аустцаащцаа злахәапшуа ала итагыи атызшәа гәгәа артысраны икоуп рхәеит. Пытфокгыи мазала уи реафажныи иртәахырц ишашьталахьюугыи сахәхьеит!

– Усшәа саргыи слымха акы тасқәахьеит, аха убри уара ушқәаапшуеи Хапара?

– Пшра атахзам, шьта аузбарахь икылгатәуп хәа сазхәицуеит.

– Иашангыи уазхәицуеит, саргыи истәхым убри ртәахыр! Сахәтыр алахьинта цюукы рнапы иакәушәа иртахар иртәахуа, иааргәампхар ицәырырго, сыпсы танаты ус қалашья амоуроуп! Сыламыс афапхья еснагь сыпсы шыцкыаз икан, атыхәтәанза убас иагәаанхароуп!

– Икауцари, апсыцәгәра иахкьяны ибжьнахыз ратәащхеит. Иахья апара архара мариахазшәа збаз хәсагыи хәцәагыи ор, хьи змахауа ракәхеит. Анкья ззин ыкамыз абжбахәхәтра иахья абизнес ахьзцаны, жәларык хызхыз иахья хыхәроуп иқалаз рхәан, тыгьзәа реипш маха-маха еихеит, шьта нкылашьягь рымам. Убас мацара хәхькылсыша сыздыруам, аха хзышыцылаз ахымацара азхәицра атыхәала хмилиат нак-нак ипхастанатәрашәа збоит.

– Хапара, иумдыруеи анкья ишьақәыргылаз аифекаара зақа ицьбараз, еилазгазгыи ақапыхәа дшахьдырхуаз. Икәалзбаагәараха иқаз ахәынтқарра гәгәа акы ахьуеит хәа иқадаз, насгьи ахырбгалара шыца-хөи затцәык рымацара ирылшоит хәагыи иқадаз, азә иоухәаргыи ихазцодаз? Иахья ххы здахкылаз апстазаара фыц иннатцауа сыздыруам, аха уара уазхәиц, уаанза амчра дузза змаз жәлар дук реидгыла ханәажәижәаба шықәса затцәык роуп иннатцыз, ахааназ акы ахьып хәагыи игәыгуадаз. Ускантәи апстазаара ееимызт, ажәларгыи зынза иаргарит, убри ақнытә адемократиа еигьу акгыи ыкам рхәан, иаалаган ажәйтәра ахьышьтрахь аитархынхәра реазыркит, амала абеиәцәа рааста ағаруаа еихә еихәртәит акгыи рзымхәарц азы, – агәала ду иманы апстазаара ацашья днахашшааит урт ирзызырфуаз Қаласа.

– Бзиара збаша Қаласа, азэы инапы уананцшыло убас акахоит ишыќало, – иазгэеитеит Хапара.

– Хапарахеит, азэы хидымцшыло хеыќахцарами! Аиаша утахызар, цыбаада ихауа иахќаны ауп иахыа атмы-хэхэарахраќаагы зырацаахаз, – игэы инытцырххны аќа ныќаитеит Қаласа.

– Усцаќыа угэы умышьтын Қаласа, аамта астцаќыа ицарым! Уажэы азын егыа хгэаќыргы, ацхыаќа еитах цыара акы хашцазызкылымсри хэа сгэахуеит!

– Усеицш лцхак хазкылсаанза хара хадхастахозар, хмилат зламацфу ала хадсуара хадера зынза иарзыргы калоеит.

– Ааи, убас хмыхыразы аиххэыцра хамазароуп! Иумбои макыанагы ауалафахэы заќа имачу! Убри заќа сгэы иалоу удыруама, аха иааг ирыт? Иабантэиаазгари? Ирзацахцашагы абаќоу?

– Уи азын ура иухарагэышьои!

– Ааи, аха азэы ихы дахамышшаауа дыќазар стахыми.

– Ажэлар рымчи рыхшыфеи еихау зыќалом, убри аќнытэажэлар уи рзеилымкаауа иќоу цыушьоума!

Зхы рцысыз аус маза цытрак ашытахь инкылашэа иќалеит, аха ус дук мырцыкэа аустцаара еитах иаадырцых-цыхт, изытцааќаахыз дырфегыых ирфыцны рчанабаќэа рфыхра рэазыркит, рхэахыанцаќэа знырцоз аќаадќэа рхыцхызара фацхыа еизхауа афынанахеит, уахагы хыркэашыак амоукэа ишааиуаз ашытахь аилагараќэа кзатцаз абарт роуп хэа мазала зызбахэќэа рхэахызгы атыхэтэан иаалырќаны ирхадырштэа иалагеит. Аустцаара зны иаанкыло, нас еитахыртло ирыма ишыќэыз мацара аамта акырза аныбжыыс, насгы цызшэа дукгы ахылымфеиаакэа ианынха, атыхэтэан иашамзар ќалап хэа згэахэќазгы калоеит.

Убри аахижытегы уаха-сахахэа есены аусура еилашуеит, адарархафгы акы зытнихша, цыара цыхыашэак ахыоуша иахыеи-уахеи дгыжы-хынхэуа дашытоуп, уи аамтаз

даҕа ҕоукукы зеггы рзы рхы аҕыка нықәхуа амзатәи
ауалафахәы анбахаури хәа иазыпшуп,рҕьабааҕсахә
аҕаратәҕьа абаҕаху, аха мчыбжьыктәи рымгәахәгы акыр
ирзаҕсан. Усуртада иаанхозгы есаaira ирацәаәхон,
ишышәтаху шәхы ныкәыжәгала хәа зегь рыла ахақәитра
рызтаз аамтаҕыц иахьей-уахеи иқәха ацара иаҕуп ацәгьей
абзиеи азейкараханы уаә деилнамхзо, аагылашьак
амамкәа ҕоукукы зынза иргаруа, даҕа ҕоукукы абеиара
алҕа нарыто...

1998

УС СГАЗАНДАЗ...

Егырт ахәсаамгацәа реицш, ускан саргыи аҗацхақәеи акрыфартақәеи снанытахауа срыцан. Уынәажәа шықәсагыи ныжьны, шыта наҗ схи сырхахьан, аха Анцәа ицъшьаны макьанагыи ачарақәа рҗы зеггыи рышьтахьза акәын сангылоз. Пытшык ахацәа ирыцхараны хазшаз иҗацшаз атыхәала схи агәта кылкыашаахьазаргыи, уеизгыи иара уажәыгыи исеиҗырбақәоз рацәауын, еспхынра арахь цшьара иаалоз алахамтозар. Ақалакыаҗ сыздыруаз рацәауын, ахацәа рхыхра иазкыазз инадыркны зхацәа кызыжьхьаз рҗынза, уажәшыта шәара шәазхәыц, аскатәи ахәса уанырдырлак изакәытә хақәитроу иуоураны иҗоу. Иснылахьаз акачырақәагыи хьаас иҗамцакәа, убасеицш хәсақәак рнапаҗы сахьыҗалаша иашьтан, иаагозар иаҗаракыз, илаҗәыц, ишәпажәпаз, зцәеи зыбаҗи еикәыршаз, злакытақәа цышәаауаз, зыцъымшықәа ытзыркәуәаз, бжаранза зычхтны иныкәоз, ахацәа раастагыи игызмалқәаз, уааргәабзыҗны уцъыбақәа аатазырцәуаз ухәа, аха урт сара срызыхуа иҗазма, саргыи дара ахыскаҗәаша сашьтан. Урт рахьынтә иҗан, сара сеицш ицшаауа идәықәқәазгыи, рхы иадырхәашаз, рыматц здыруышаз азәы мариаала дырцыхьашәозар хәа ахацәа ирзышәарыцақәоз, амала агәра згеит, ацара рацәаны иумажьызар реиҗарауацк уара ишутәхоз ала, аха ауадалық хәсақәа реицш цшьара иаауа зеггыи рныкәгара узларыхәартәузеи. Саргыи урт ишрацәажәалатәыц, ргәы кышыас иҗататәыц сзымдыруа сауыҗахыз, абас даргыи саргыи хнейбажыа-аибажыо,

схы иазынханы иказ сыхцәы ацшь хәычы сатцәеырбо сыхдәықәыз, ус иаалырқьаны сара истәымыз аразқыдара аасыхәлаччеит. Убри хәрғыы иаадыруанда хәа агәахәара шәымазар, уи шықалаз абас ауп.

Ақхьа-ақхьаза аиашаз акырза иаасцәыцәгыахеит, аха сызтацсхьаз аихаза еизганы иалатцо мацара цытк анеизызга ашьтахь саалаган ақалақь агәтаныцәкьа аршәытиртак азәы имсхәаит. Инеиужьзаны уи атира сшафыз, нас азы еиларзқакгыы сәаланагалашәа сшааиуаз атыхәтәан акахуагыы нацсырхырааит. Абас мацарала исырхауаз неизакы-ааизакуа ус цытк анеидыскыла ашьтахь абылтәытиртагыы аасхәеит, исырхауаз зегь неицырхырааны атыхәтәан амәаду ааигәарацәкьа схатәы цацхакгыы сырғылт. Хар сымазамкәа сшьапы санықәгыла, ацара ацара канатцоит хәа шырхәо еипш, инкыланы исымаз ауадақәагыы ацсшьащәа өнатцо мацара, убасала исырхауаз ацсеивгарта ду снаҗеит. Снапы злакыз зегьы цытк-цытк рыцрыцуа ианықала, уажәы асасааирта аоны еихачацакгыы аргылара нап аласкит, акымкәа ахәаахәыртақәа аахәаны сыхьзала ауаа ыцаргыланы исымоуп, амашьыназәзәарта азаагза ифьсхәхаз амшынталарта ақәара ухәа, сымч зықәхаша аусқәа снапы рыласкит, уртгыы исханаршәало збап. Анкьа троллебусла анықәага ахә змамыз ауафьы, уажәы есышықәса ахәаанырцәтәи амашьынақәа сыпсахуеит, иахьа соуп зхәо азәы шыта саргыы ишьтахь сгылом, аха иазыуеи атыхәтәан саазқәылаз агәыхь сыхтанакуа иалагеит, иаалырқьаны исыдызгалах дыр. Исхымцсаазоушәа анызба ченак зны сөықәланы ахәшәтәыртахь сҗеит схы азәы исырбаразы, уа сахьнеиз зегь рацхьаза знапы сампыцашәаз ахақьым заанатц исырмазеихьаз царақәакгыы ицьыба интасыцьгәан, нас сзыргәакуаз, сзынхьаауаз зегьы аатырттаны исырдырит. Акгыы змам реипш снапы царцәны сшизымааз аниба, уашьтан азынгыы дысзаап хәа игәахәзар акәхап, ашьтахь даасыцәнымхазоушәа иеықатцаны, ианеитцамха уеизгыы саатк инеиханы сыхәацшра иеадирхалт. Калакәытла сшьа-

мхкәа дрысит, сыбла агәкәа дырхыңшылт, ала абз шытнаго еипш, сыбз тганы дахәақшит, сәу цыушыап, атыхәтәан сфәы аартны схапыцқәагы днарыцәқшит. Акы игәамқхоушәа иесыдырхалазаны сыхәақшра данакәымтца, саргыы сгәы иамукәа кыр сыдубалама хәагы снаиазцааит, аха иара атак сымтакәа, ихәда ихшыыз «абыкы» хәыцала атыхәтәан сгәы аисышыагы дназызырөит. Даасыцәнымхарашәа снархәы-аархәуа мацара акраамтцагагы сыхәақшра дакәыцуаамызт.

– Ках, иаууеи, угәгы ашша ытцачны иказаап!– ихәан, ахақым исыхуаз атыхәтәан ианеиликаа ицәымыгххазшәа иеыкацаны ибласаркыкәагы ихы агәта иныкәыргаланы ус даасәақшит.

– Нас, уи ишцәпсыхәои? – снаиазцааит иаасцәымыгхханы.

– Амцхә уфәцәоит, шыбжышытәхыла зынза акрыфара уакәыцроуп!..

– Акрыфара сакәытыр сымцсуеи ! – исеихәаз аацъасшыеит сара.

– Апива-мивакәагы уааркәатцны азыжәрахь уиасыроуп. Даеа цытраамтак указарц утахызар зегы уркәыцроуп, мамзар умәа ахурхо ацсәаха иахь акәхоит, – атак наситәит абас.

– Нас, ишцәкастцари!? – ицъшыаны снаиазцааит.

– Икауцаша убри ауп, уаанза иуфәкәоз уааркәатцны аиатәа-бгъахыи уиасыроуп, есены убри адагы даеакы умфалароуп, – ихәан, нас инапкәа зык нархыршашәа истол хәычы днахатәаны хәшәкәакгы рыләара иеаназикүаз аамтазы атыхәтәан абасшәагы нацитәит: – Мамзар иаарласны арахьтәи адунеи ааныжыра уқәшәоит!

– Нас, макъана сыказарц азы икататәузеи? – зынза иаасыкәшәацәгъаханы снаиазцааит.

– Икауцалаша убри ауп, лассы-лассы уаасыдцәалала! Ахылацшра шутаху алагы утазыөуеит, сара сыдагы шыта псыхәа умам, мызкахыи өынтә-хынтә иадамзаргыи хымцада уааны ухы сырбала, мамзар уускәа ееихом! – цара гәартак

шистазгы аҗхьаҗа азыхәангы шыта есымша убасеиҗш шатахыз ицәажәашьала исырдыруа, атак ныҗаитцеит иара.

– Мышкы ажьтаа сымфар ззымчхауаз ауафы, ашьтахь сыцьмахаз җушыап, шытарнахыс абҗгы иатәа уфалароуп хәа исабжыгаз ацыхәала сгәалаҗазаара бжыисны ахәшәтәырта сындәылтцит. Аиашаз, саргы устәҗьа зхы иацәшәақәоз среиуамызт, аха еҗьа умхәан, уи аҗақьым исиҗаз агәеынҗарақәа срызхәыцыртә сҗанатцеит. Уи сгәы иахәашаз акәмызт, насгы убри гәҗәала иахыгәнызгаз гәалаҗазаарак сымамкәа, шытарнахыс адунеи уаҗа акгы сзаламшәа сгәы җаланы, ашьтахь җшахьк насҗасырсырҗ смашына «җыыҗ» сынталан, ахәшәтәырта аҗынтәи сышиашаз амшын аҗәарахыс сцеит. Убри аамҗаз сыблақәа лашарак рымбо ишыҗазгы зәызкәабақәоз ахәса җшзақәа сылаҗш нарыдырхаланы, смашына ашәқәа аартны аҗша җарсуа сыштатәаз, ус иахәаахьаз тыцьхак дшамшамуа даасыдгылан, арыжәтә ааигәа иахыртиуаз здыруазар хәа днасазҗааит.

– Ани сҗақьым ахәсақәагы уеаарцәыхьчала хәа шсеихәазгы уеизгы сгәы иамукәа бабантәиааи? – сҗәеит сара, убри аамҗазтәҗьа сгәырәақәа зегы насыхьканы ицазшәа амра иашәхьаз лцәа җшза сылаҗш сзәҗымго.

– Сабантәиаарыз, ура утәала? – уи аамҗаз илгәарҗханы дааччеит лара.

– Иаххәап, Маскәантәи, Питернтәи, Казанынтәи, мацхәума аҗсшьаҗцәа ахынтәиааша, – налаҗаскит сара.

Убри аамҗаз лыбжы җшқарах нарганы, абыржәык зынза илгәарҗхатәҗьаны акыр-кырхәа даасҗаччеит.

– Сара Иаштхәантәи иааз җсшьаҗуп! – лыччара иналагзаны атак ныҗалтцеит.

– Мшәан, араҗатәума, бара?

– Ааи, уажәы ара Каштак сынхоит.

– Араҗатәызар, нас, арыжәтә ахыртиуа шҗабазымдыруеи?! – сҗәан, иагьааҗьасшьеит сара.

– Ишҗасзымдыруеи, аха сганы сааугозар хәа ауми... Иахьак иҗоу ашоура умбои, сгара уацәымаашьозар еилы-

скаар сҕахын, – убаскан хыргэаҕаҕык шлакэыз аҕарагы аагэастеит.

– Ааи, аха азэы хааидибалар?– сналазцааит иаразнак.

– Умшэан, иупырхагахаша хэа уаф дыкам, схатцеи сарей хаицырцижытеи акраатцуеит, – насаталкит лара.

– Бхала боума иҕоу?

– Ааи!

– Нас,бымалазатцэ арыжэтэ бжэуама?

– Уара исыцужэуазар хэа ауми.

– Ари аҕыза аҕаршоураха ажэра бгэазырцхеи?

– Иахья сиирамшы ауп... Иуҕахзами уаасыкэныхэар?

– Ишҕастахым! Бара бҕыза аупшэыл сбыкэымныхэар, бызшаз ашацэаҕы исыыршыарым! – схэан, сыкэа цшак нҕасырсып хэа иааибасыртыз ахэынцэрақэа иаразнак еибаркны афырхэа смашына аус насыруит. – Бҕатэа! Бара бзыхэан машынала акэым, шыапыла ашьханхыцҕаҕы сцоит!

– О, узлазбо уара ахэса рҕэы иазмырго азэ уакэтцэ-кызаап! Цабыргны сҕэы самжэеит,абыржэоуп цкыа агэра анызгацэкыа. Насҕы избоит сшугэаламшэо– амашына дшынҕатэазцэкыа абас ацэажэара аахлыртлеит лара.

– Хабеибабахэеи? Имазамзар иаасырдыр!

– Уара бзиа иҕоу азэы шуакэу здыруеижытеи акраатцуеит. Иугэалашэом хэа акэымзар, тыпцх Шыоҕа иҕацхаҕы хаицыкэашахыан. Убаскан сҕызцэеи сарей иахҕаз афатэ-кэаҕы рыхэҕса ахшэааны уцеит.

Ас лхы сзааигээзатэны леаныҕалтца, иаразнакала сарҕы амыргэырҕак ласыгралан, амҕа хэхынзакэыз дзырччашаз лафкэакҕы наласхэашэа ҕастцеит. Алафхэара шылнаалоз аҕара анызба, издыруада дакэшахатзар лирамшы азгэатараз иреиҕзоу ресторанкахь дызгарц шыстахызҕы налсырдырит. Мап сцэылымкразы акы ахэаха ламразакэа, агэаҕхачара лыстарцҕы ажыцаа,ахэша агэылыцэтцэа ашэыркэачы згэылаз абыстаҕа, ишэымацараха изыз ачашэмҕал, акахуа, ицахэ-цахэо иҕаз ашампанска ҕы ухэа, илгэаҕхашақэа анеикэысыпхыазоз аамҕаз лыблақэа рыла иаразнак издырит, шыҕа дахыызгозаалакҕы сыццара дшақэшахатыз аҕара.

– Саргы схала соуп икоу, ахәса уеизгы сара сзы изит, – схәахт атыхәтәан, шыта зегь рыла сыката дшалашәаз акара анызба.

– Хәсамзар икои, избан, хацатцас уеибамгазои? – еиҥах илгәырцханы дааччеит лара.

– Аибагараз макьана сеибагагәышьоит, насгы бара бшыза азә дсықәшәазтгы бзиагәышьан, аха макьана усеицш разкык сцымлац... Амала, издыруада абыржәы исзылцхазар?

– Ааи, аха макьана цқьа хәеибадыруам, – лхәан, лыбла кәаз пцзақәа рыла даасыхәацшит, сзашьтоузеи хәа иаасфьтқьаз агәра ганы.

Ларгы убри лахарц лтахызшәа атыхәтәан лцәажәашьяқәа злакалцаз ала иаразнак издырит, шыта ақәшахәтхара ишамааназ акара. Убри аамтаз акацыхәа сыгәгы нтгәыргәаит, хымцада уажәшыта снапы дшампыцашәаз акара агәра ганы.

– Иашоуп, хәибабахьанбхәеит, ахасарабысгәалашәомызт. Абыржәы цқьа санынбыхәацш ауп цабыргны шака быссиру анызба, аиаша басхәап быршышыгаха зныккьарала акацыхәа сыгәгы бынцашит ихабцозар. Шыта цқьа хәибадырырцгы сҥахуп, – схәан, дахьсыватәаз сызнапыкла лзамфәагы снахьыс-аахьысит. – Иахыбхәаауа сыздыруам, аха бшысгәацхазгы бцәыззом!

– Саб уиқәлахару? – исызнымкылакәа дзыршышыуаз снапы лшыамхқәа шыказ ианысцәыбры нак днахашәа аакалцан, нас дыхәмарны илхәазу ецныхәаны исылтоу сзеилымкаауа иаалыркьаны абас анаалфьтқьа атықәхәа дсеихсызшәа саакалеит, аха саргы сацтамхакәа иаарцацъашәа атак налыстеит.

– Баргы иацы бышхымшәаз збоит, ахәажәцәа беи-фьрбозаргы уеизгы акы бысгәанарцхеит!

Схафсахьа сымбеижьтеи акырза цуазшәа, убаскан сгәы иазымчхакәа сацхьа иамаз асаркьагы снанцшылеит. Ацла иақәло ашыцламшә еицш, ауафы дрыцхазымшьо абарт акачыра мыждақәа шака уцшра еицаркуазеи, аха качыралла аума ахатца илшарақәа злашьатәу хәагы

атыхэтэан сгэы интысхэааит, асаркыа ианыпшуаз сылахь акачырақәеи ахәажәцәа шытызххыаз сзамѡа псылеи сылапш ианаахгыла.

Аиашаз, абыз азыхэан ларгыы мыждазак лакэын, амѡа хәкәнатцы изласылшоз ала ирмаанашәа ахацәа рахатыр сыхьчон, аха ларгыы леатцамырхакәа ахәсақәагы ахацәа рышьтахь ишымгылоз агәра слыргарц дафын. Илхәоз абжакы сшақәшахатмызгыы мыцхәы уи лымаскырггыы стахымызт, избанзар лхәатәафы сөыкасымцар, нас днасымпытцпраа дсыцәцар калон. Уаха даеакы халамцәажәакәа ахәсеи ахацәеи ртызшәа шхамаз мацара, ус ихәзгәамтазакәа Мархәаултәи апацха хәадгылеит, насгыы ақалақяаф сыздыруаз рацәафын акнытә иахыпхыакыртаз цыара хнатәарц стаххеит. Атәа-цла ду амцан итацәны игылқәаз еишәак акны ларгыы саргыы хәиқәапшуа хшынатәазтәкыа, убри аамтаз еихыс-еипысуа ауаа рыматц аура иафыз ахәытаѡцәа руазык даацхәаны иахтахқәаз хәаалгарц налыдыстеит. Уи лцамта иақәыршәаны зыхыра сафыз апхәыс ус иаалыркыаны азаара лзаазшәа ччараха илысит акы лкыатеиах ахыпцәо, аха зынза дафхагаахазаны аччара данакәымцза сналазцааит:

- Мшәан, аскак бзыфгәыгәауа змаанои?
- Мне смешно!
- Почему?

Атак сылтаанза саргыы лычыччара сналагеит, дызыхыччоз шысзымдыруазгыы ѡызара лызуа. Атыхэтэан, мшәан, абри дызыхыччо сара сакәымзааит хәагы азнаказ усшәагы сгэы иаасытцанахәеит, аха уи азцаашыа сымамызт, избанзар есымша ишсыхылоз еипш, нас иахыакәым цыара исыцәкылсыр хәа сацәшәон. Дызыхыччоз аилкаара сахьзаанза ус афатәкәа ачарма ианыргылыны дааххагылт ахәынахаѡ,убасканоуп дызхыпсаауаз лыччара анаанылкыла. Уртқәа хәас изкыда, насгыы иахыа акы сеигзо сыкәзма, ишымцхәыз шызбозгыы аишәа фатәы-жәтәыла исырхиет, цытѡык хәдтәалазаргыы ирызхаша ыкан.

Акакала зыхѡақәа зхысыҕыҕыоз ашампанска ѡы сара даасытдамхо илжәуазшәа анызба,ашьтахь аишыыкь иштәз иааганы иҳамтәхаргылт. Цабыргны шыта сыката дшалашәаз аҕара анеилыскаа сгәы ахынтгәырҕааз иаанханы, лҕы иаатшәоз иарбанзаалакгы сеигзомызт, амузыка ханацкәашозгы иаагәаҕны знык аҕарагы атәах хәагы даагәыдыскылеит, убри нахыс шыта сара дшыстәхазгы збон. Илзаасцоз ларгы илгәацхозар акәхарын, амузыка абжы аагацпхыза сыхмахцә санкны кәашара сныкәылгалон. Егәаумхәан, арыжәтәгы иара атәы канамцоз, игәаамыгзазакәа исамхажәыз кыргы сарпацьпацьит, уантәи ханцоз апацха аҕынтәи хшыхынхәыз, смашына аҕныка аагашыас иастаз хәа акымзарак сгәалашәомызт, амала схамыждараз иҕастаз анеилыскааз адырѡаены ауп ...

Есены еипш, адырѡаечынгы заанатц сҕыхеит схы стәны. Сыблақәа цкы иаахыстзар, иацижьтәи исыцыз ацхәыс абар ара сывараҕ дахышытәу. Убри аамтаз исцәымыгҕханы схы еимлагәа иааскит, аха ухы иазууа уаҕа иузиуам хәа, снапала схы зтәсыргылаз атыхәала иаразнак сцәагы насхыбзааит, убаскан пхызтас аҳаҷаҳәагы иаасгәалашәеит иласхәахызгы. Анацьалбеит, кыр дақәсыргәыгызма хәа сгәы сҕахәыцуа сшылхатәаз, ус ларгы ацәа даалтын дааҕырхасны, лҕырххо лыбжы насыкәлыргеит.

– Уҕыхахьоума, мои теленок! Даи мне сигарет!

– Иа, не телеонк, иа человек... Бгылар бахап!– схәан, убри аамтаз схы сназгәааны мазала сыжыгы нтысбгыцааит.

– Слушаи, бичок! Амц сумжьзааит, уара? – дҕьантазза дшыкәаз ашырхәа дѡытыззаны аиартәа даалатәеит.

– Изақәазы?! – иаацьасшьеит сара.

– Бзиа сшубаз, сыда ушхәартам, уара санутәха заҕа сҕаху аҕара, амаҕәа шыгумырхо, амашына «лексус» шысзааухо, унапы сықәыргыланы шубо, сара сзы акы ушаеигзо... Аиаша хәа, мамзар зегы унапала ицхастәутәуеит! – лхәан, ашьтахь схалаҕ ашәцара сахымыгзакәа лара налышәхалырҕеит.

– Избан, бшызго ала анахьхы, ахәсеи ахацәеи ахьелдырго снапы атказыѡхьоума? – исалхәаз зынза иаасзымбатәбарахеит.

– Ну, лысаиа голова, излазбо арыжәтә иагахьаза-ап! – лхәан, лыхцәы цакуа дѡагылеит. – Ы,апхьа унапы уатцасмарѡыр, угәра гашьас исымааз! Сшубараз субеит, да? Хатцеи пхәыси реилыхѡыси реибытаѡыси уа итәоу апхәыс лахь сануга, арзаҳал ѡны мызкы аҕара шәаапшыроуп хәа анылхәа, уара уакәзами иумукәа җара гәартак налымцажьны, уиаҕара апшыха хәмазам, иахьатцәҕьа дсыпхәысны дҕабтароуп хәа мчыла илзырҕатцаз? Иахеижьтеи упхәыс шсакәу иагьынбаухашти?.. Иараби, абарт ахацәа зегьы тышак шәеицтытызшәа шәышҗеипшу, ухәарауазеи!

– Ибыхьзу схамшти?

– Аикануш.

– Мшәан, бызмилатда? Ибыжәлои?

– Сермануп, серманы... Кочканиан сыжәлоуп.

– Аҗсшәа абатцеи?

– Сан ислыртцазшәа.

– Ишҗабхәеи! Бан даҗсыуоума?

– Ааи.

– Баб дызҗуи?

– Уи дабауҗаху, сани иареи анеилытдықәтны дцеит. Сара зынзагьы дсыздырзом. Сыжәла ус иҕоуп хәа акәымзар, аерманра хәа акымзаракгьы сылам, издыруа аҗсуара затцәык ауп.

– Ус акәзар, харгьы хәилытцроуп!

– Упшыз.

– Избан?

– Избан хәа ушҗатцаауеи! Иацижьтеи ишыуҗахыз усызныйкәаны, нас сыпхаурсырц уҗаххеит! О, нет, умник на-шиолсиа, да? Сургазарц уҗахуп, аха не получитсиа! Амала, иумузатцәҕьозар, нас, саргьы иҕастҗари, амала, нас умашьынагьы сыхьзала иҗаѡны, иухатәу ант ухәхәхәҗыртақәагьы рыбжакы сзынуыжьбуазар хәилытцра сақәшахәтуп. Издыру-

ада мап ухәозар, усқан сыхәтаа соуразы азбарта иалазга-
лоит, нас уақа еилдыргалап исыхәтоу.

Смазара абжакы этәызтәырц зтаххаз сыпқәыс гьангыаши
сарей убри аены инаркны абас ауп аицынхара шахлагаз,
амала егырт сыхәсақәа рааста лара дызлареипшқәамыз
рацәан, егырт рааста уажәтәи еиқа абз хаа лған, сгәы
акышыа леақәлыршәон. Аусура ақынтәи саныхынхәуаз
аоны аоналаха самразакәа амаалықь бжыы налхатцаны,
«Уара, соупшәыл! Сгәалшыап ду! Сбегемотик!» хәа,
сааргәабзығны сұбыбақәа ааталырцәуан. Схы санақәитыз
иаастахыз зегьы қастозтгыы, уажәы убас еипш дцақәак
атцыхәтәантәи сыпқәыс сытара леазылкит, иахьа ақәса
рхатақәа ацәаашьаны зықатцара иақәытцхәоу асаанзәзәара,
апссара, афатәқатцара, азәзәара-ақәхәара ухәа, аонытә
усқәа зегьы наганы сыхәда инықәлыжыт...

Уахык, абар асаат жәааа инахысит, аха сыпқәыс лыха-
бар ықамызт. Дахьымаара дцартә, дыхнымхәзар еиқагы
еигьысшьон, аха дабакылази хәа сшықаз, ус атцхыбжьон
агәазы атәцәа абжыы аагеит. Снеины ашә аасыртызар,
дыблақьаны дшааиуаз даасгәйдхәлеит, аха лычекамыжкәа
сыхәда днахьынцашалт.

– Бабазаахәлеи иахьа? – схәан, иаразнак лағьра снала-
геит.

– Мерси, – лхәан, лғы зеилымго убри аамтз
дааихәлацәкьысит.

– Уажәшьта бара бануп ибдыруазар, шыта быпқашьар-
гыы қалойт! – сағыуа-сыпсуа лкаруат ахь слытагыла дсыма-
ны сғынасхеит.

– Ех, уара агазәжә! Ацара ада уақа акгыы зымбо, саба-
уднагалей, сара, хыпчы! Иахьа ақәса рымш ныхәа акәын,
аха уи згәаларшәаны ацқәыс илыдызныхәалаша ахатца
сара дсызтагәышыада... Қаах... блк.. Уфф! – ағыфьы лыфқыа
атцыхәтәан еицах дааихәлацәкьысит илжәыз шыта лгәы
изықәымгыло.

– Аоны иазгәабтар қамлазоз?

– Нас, ант үцөыбза хәсақәагы ааганы исыдуртәаларц...
– лыбз еилаго абас шаалхәазтәкьа дшеилахәаз аиартә
лыченылажьны иаразнакы ацәа леналтеит.

Ицон аамта ықәха. Сыфнаҗаҗы уеизгы сыпхәыс лакәын
еихабыз, сара еҗрааны субаргы, сыхп-хыпуа лыдтақәа
рынагзара сшафзас саҗын, сызбоз агәылацәагы шыта
сырцәыпхашьо ақынзагы сналгахьан. Акыргы исычхәит,
аха иаасымаз-исыхзыз зегы лгозаргы шыта хьас исы-
мамызт, хәилытырц акырынтәгы сгәы итаскхьан, аха
иаххылтыз сыпха лырзра сзымгәагыкәа сааиуан. Ауафы
знык ауп ацстазаара анимоу, дыканатц гьамала, игәы ишаҗау
данзыкамла, нас, ари дыкан ахьзума? Саргы сыкәоушәа
сыкамшәаакәынстагылазаашьа шықаз, атыхәтәанубришьта
зынза схы ианалнаркьаза, иаасымаз зегы лара ишлыстоз
агәра лырганы аилытраз хәикәышахәтханы арзахал алаз-
галт, аха иааины ианаахәдгыла, дныкәгьежьааны мап лкит,
убри зыхкьазгы азбаф иоуп, сыгәнаха изымгартә хәилытца
иапырхагахазгы ихәта иоуп, уи шықалазгы абас ауп:

Хәилытцраны хәнықаз аены хьыцъагы иныкәыршәны
азбаф иахь хцеит, хашнеизтәкьа хмырпшыкәа иаразнак хус
ахәапшра ичыназикит. Хәилытца зыхкьаз еитасхәаразы
апхьа ажәа сара иансиҗа, шыта усгы хәилытцун ақнытә
сыпхәыс лыграқәа зегы аацәырганы ахәара сеыназыскит.

Цабыргны убри аамтаз зылахь еикәцаны тҗагылазаашьа
цәгьа еитәзхәозахәта, иитәхыз зегы ихәанза хәа азбафгы
ихы азышыт изызырфра даҗын. Ипыригарц иитәхыз
апхәыс лыграқәа зегы акакала еикәыпхьазо, лыцәгьа
ахәара дахьақәымтцаз атыхәала ларгы илзымчхәкәа
уажәы-уажәы даатқьалон, аха ацәажәара иаҗыз лхәта
дипырхагамхаразы, убри аамтаз азбаф инапы даафханы
иналирбон леаанылкыларазы.

...– Уххь згеит, азбаф! Ишысхәахьоу еипш, хьыцъагы
хәикәышахәтны ихәзбеит хымцада хәилытцразы. Сухәоит,
уаха хәихьыпшымыкәа ирласзаны нақ хәилургаразы! – ихы
ааитәхәаны иажәа аахиркәшеит.

– Ааи, ааи, наӳ хаилырга, ус еиӳа иаӳзеиӳуп! – лӳеит сыпӳӳеисӳы, исӳӳашаз ӳӳаны саналга ашьӳаӳь, лыб-жыы ӳӳымчрак аныӳшуа. – Сӳӳычызатӳ дымсааит, сара сызӳагылоу аӳыза ахамышӳыхӳ збахӳазар! Амееи ииӳӳаз уаӳаит, уаӳа сахӳоум ари ауаӳ ицынхара!

Ас иаармариазаны иаразнакы шӳешилытцлак ауама, уи-гыы азыӳшра аӳахуп, шӳӳаӳымццакын! Макӳанагы аамӳа шӳӳмоуп, шӳӳӳы иӳашӳкыз еиӳахгы цӳба шӳӳазӳӳыц! – иӳеит азбаӳ, иажӳӳӳа абжӳгарак рытцагаланы.

Сӳы сӳӳы ахшӳазаны сахӳтӳаз избон, ахаан зылагырз аказы имаацыз сыпӳӳеис, уажӳы азбаӳ дахыибоз цасӳӳан ӳӳа аӳхарцӳӳуара дшалагаз. Машӳыршӳа лагырзык шылзымаауазгы,лыблаӳӳа ачабра нарыхшыло маца-ра мчыла ллакыцӳӳӳа аалырӳӳацшыын, нас мацк лееи-ӳӳылкызшӳа ӳӳцаны ацӳӳажӳара деиӳаналагеит.

– Анцӳа ибоит, сара акры схаразар, – дызлаӳазамаыз аӳазшыӳӳӳа лхы инадкыланы убри аамӳаз реиӳӳыпӳӳазара дналагеит лара. – Иараби, ма леишӳацӳӳак сакӳхында, араӳ митӳык сыдибалазшӳа алакышышь еиӳш сыӳӳакны симоуп. Изызӳауа ӳӳӳычы дызшаз дисасуп, насгы убриаӳара дуаӳӳӳыпӳӳӳоуп, гӳцӳӳыӳажӳӳак аалоуӳӳар иаразнак убри днахыӳсаа дцоит. Лаб иӳызшӳа убысӳак ӳӳыцӳӳагы ӳагӳӳӳа кыднаргылахӳеит, шӳӳа ларгы саргы иаӳзычӳатӳӳӳом. Сара сакӳзар, аӳӳӳеис гӳшаӳа ду, ариаӳара сӳӳы иалазо сыӳоума. Иареи сареи ӳааиднагалеиӳӳӳеи ӳызшӳамзар, ӳыӳ-ӳыӳмзар аӳынч цӳӳазаара смоуит, иара убас ӳшыӳазгы сцӳа иӳагзаны зегь сычӳауан, аха уше-ицнымхара иӳоузеи. Аицынхара аӳзума, ӳааибабар ӳаблаӳӳа кны иӳибахуазар! Акыргы исычӳаит, аха шӳӳа из-боит ӳааилымцыр ада цӳыӳӳа шӳамам, амала аӳӳычы лхы зланыӳӳызгаша лыӳӳӳаагы лзыниӳроуп.

– Илзыниӳыша имои? – дцӳааит азбаӳ.

– Илзыниӳыша мачхума, ихатӳы машына, ихатӳы сасааирӳа, мамзаргы абылтӳӳирӳа, аӳӳӳаӳӳирӳаӳӳӳа уӳӳа акымӳӳа имоу иӳӳазатӳ дахибаауазар, нас абартӳӳа зегы зитода, данцсуа анышӳӳӳ имгозар?

Азбаѡ ихшыѡ лзышыт аѡхэысгы лзызырѡра дахьяѡыз, убригы илхэоз азгы хазы даѡшахатызшэа иѡыкатцаны дтэан.

– Шѡыѡыагы шѡѡэажэашьяѡэа злаѡоу ала, шѡеилытыртѡ еиѡш аѡагылазаара сара избом, – ихэан, азбаѡ дѡышѡарчѡ аѡэажэара иаѡыз аѡхэыс дналѡыѡлеит аѡыхэтэан. – Сызлахэаѡшуа, шѡыѡстэаараѡ шѡгэы ишаѡаху шѡыѡоуп, шѡгэѡэа неибархазаргы хьяас иѡашѡымѡан, аѡнаѡаѡы акы еимазымкыѡ хэагы уаѡ дѡамлаѡ, шѡаргы наѡ ишѡхашѡыршт. Шѡхэатэы анеиѡшѡыршэа, аѡхьяѡа шѡшеиѡынхаша макьянагы ишѡыриашартѡ шѡыѡоуп.

Убри аамѡаз сыѡхэыси сарей бызла хэаибакит. Хшашѡыѡлахьяз еиѡш, узаѡу-бзаѡу хэа акыргы иааниѡахакшеит, аха ѡаѡыѡла лара дшысиааниуаз аѡара азбаѡгы ибон. Дахѡырхагамхакэа ѡыѡракгы даахзызырѡит, аха ашѡтахь игэы ианамуза хэаиѡэикразы, хѡыѡыагы иахзеиѡшны днахэазѡаит:

– Шѡхэыѡы заѡа шыѡэса лхыѡуеиѡ?

– Сынѡэа жэаа шыѡэса дыртэлит, – саѡхья аѡак ныѡалѡеит сыѡхэыс, лыѡхэа дышлагэдуыз ала убри аамѡаз лхаѡсахья гэаѡхарак наѡэышышылан. – Есыуаха хэаѡыѡыѡра ахэыѡ рыѡхэа убысѡак лгэы ѡнатѡэхэеит, хѡыѡыагы хэлбар аиѡкыс хэахылымбаша еиѡгылшьяртѡ аѡынза. Арахь лара убриаѡара аѡызшэаѡатѡара бзиа илбазом, схы аахѡэаны илхагылоушэа зынза схэаѡсаѡа лакэхэит, зегь рыла сара сахь дѡеит.

– Ус акэзар, шѡеилыѡ! – ихэан, азбаѡ убри аламѡалаз инапгы наѡиѡеит. – Ас шѡыѡазар аѡкыс наѡ шѡеилыѡыѡ еихэа ишѡзеиѡгуп. Хэѡа иѡаша аѡыѡхэа лыда уахэа аныѡэгэѡ дшѡымамзар наѡ шѡеилыѡгэышыа, уи нахыс шѡыѡсгы шѡшыап!

– Изыхызуи, уара, шѡеилыѡ! – лхэан, сыѡхэыс уи аамѡазы зегь ирейхэз ашхыѡѡэагь лыѡхэзшэа азбаѡ ииѡэаз даарѡаѡашьѡит. – Хэаилыѡѡроуп хэа ѡхэысѡ схы иѡнамѡакэа исхэазазаргы, уара излоугэагьзэзэи аѡаѡэа реилыхра!

Ахәычы дхабжыагылоуп, сара сеицш сыцхагы абыда даан-
хар дныкәызгода?.. Шака имарианы ихәезеи – шәеилыц!..
Хыц!.. Шәеилыц!

– Наќ хаилырга,абаац,наќ!.. Сухәоит, хахъеибамбаша
наќ хаицырга! Хык хақәымцакәа ус хаанумыжын!
Хаилыцразы арзахал алазгалазгы сара соуп, иаалтаху
лыхәтаагы лиманы дысцыртааит!.. Сухәоит, иахьацәкьа
наќ хаицыругарц! – убри аамтаз азбаф снаидгыатәы-
гыатәылеит.

– Абрахъ усапыкьаны уцалеи! – азбаф сара дсыдгы-
лар хәа сыцхәыс дшәаны ашырхәа дфаткьан, сыхацә
санкны саалыргылан, ацыхәтәан сықәмақаррагы дна-
лагеит.– Афны ханнеилак узықәшәаша дырла! Азбаф ила
уара сузыршәарым! Абыржәыцәкьа сапхьа угыланы уца-
ла акәымзар, абра ахьымзг усыргоит!.. Азбаф хәа икоугы
шәихәацши, уара! Ахәычы дызмоу ацхәыс лыцхыраара
ахатыпан, лфатахәы лфихыр итахын. Уара узашьтоузеи,
цьым! Ус сгазандаз!..

ИЗХАРАДА

Иаркыз ацәашы шаацәазцәкьа, иарзнакала ауада аонуцка еикәылашыца иаакәлит. Убри аамтаз зәааилыхны ишьталаз атыпқа, ухагы ацәашы дақәымшәоушәа қапқа нахәы-аахәраха илысит, ахалышьтабжык ыкамкәа дахкәыпсычхауаз мацара затәык акәын иуахауаз. Азмыцәара цылгеижтәгы шыта акраатцун, насгы атыхәтәан даазкәылаз зынза лхылгәы ахшәазаны акәын дшыказ, ахал дзыкәшәаны иказ мхәазакәа иахынзалзычхауазгы лыздыруамызт. Уахаразкык лмоукәа днеимгәажә дцарашәа ахәыцра рацәа еихаразак ианлыжәлоз, есуаха лхала лхы даназаанхалак акәын, убарт лыгәтыхақәа шаалыцрыхоз мацара дмыцәазакәа ианлыршалозгы рацәан. Зны-зынла зынзаск лхылгәы ахшәазаны даныкалалоз аамтаз жәакәандак лазхәаша дахыкамыз атыхәала, убаскан лыблақәа иархыжжәлоз лылағырзқәагы лзамқа иқәланы лыхәда ианаатцәалоз дааитцәкыызкызыргы цәгәа илымбо акынзагы днеилон, иара ухагы убасцәкьа акәын дшыказ, ахал мчыла лееихәлагәаны лгәатцанза дынтақәыпсычхауа мацара, нас даахәшәа егы лывара днықәөсит. Ишырхәо еипш, зхы змыхыц лхыхь макьаназ азәы иалымхәацызт, есаaira дзыргәашахоз лымазагы азәгы издыруамызт. Шака ацхыраара лтахызгы лбагәышьон, ахал изалхәарыда, дрыцхәзшьарыда, насгы граны илымаз ацәамшьарақәеи алапшцәареи шыта иаалхарштны лхы данамыхәа, нас дацәа пытрак ашьтахь азә дхәапшынгы дылмышәапшуа дшыкалоугы лдыргәышьоит. Убранза дышнеихыоугы иара

уажэыгы ылылахаэта даанызкылоз убри лгэыгра мыжда макъанагы лхы дахымццакразы лытанахаэозшэагы лгэы иабахуан,аха даеа ганкахьалагы лыхжъара атыхэала амшкэа акатахеа иниасны есены лышкэскэа акакала инеиццо, шыта ахажэара дамтцаа ахыфынанахахыоугы гэтыхас ылымагэышыоуп.

Изхарада?!.. Лара иаалхарам хэа икои, ухы иазумуа уага иузиуам хэа, илзеилкаауазар ахцэымыгххара афынза дназгаз лхала лхы иазылуз ауп. Иахьяк,уатцэык шылхэоз лышкэскэа еицыло мацара атыхэтэан ахэажэцаа шытылхуашэа анылба,иаууеи хэа лгэахэзар акэхап, ашытахь сақәлеи тэапшылеи лтэитпш еиқәлырхарц ақәылкит, аха ус алагы аеырхэычра шыуадашыз ақара агэра анылга, убри нахыс лхы дахгэаазшэа лыказшыагы хаарак атцамкэа имырғыақалха, азэы днаиацэажэаргы амағ лфытыхэхео акалашэақэа дқалеит, зегь рыла дыздырхызгы хатца амцара ус адыруеит рхэеит. Убри иахкыама, аеакы иахкыама, ишыказаалакгы атыхэтэан даазқәылаз алеишэа чыдакгы цылгеит, уаанза ылымаз анаалашья бзиа лызгэамтэазакэа аелынаркыахэит, ус дшааиуаз ахааназгы лазарак лымазамызшэа зынза лгэы цағаза данықала, аки-аки еиқшымкэа ылызкнахаз лышэтдатэқатқәагы дцэылхны илхыччозшэа есыуаха днышыталацқхыза абас акы ылытанахаэозшэа лхы иадылбалақэоз аграқэагы цылго далагеит. Абасала лхы иадылкылоз атыхэтэан убыскак аеараргамо иалагеит, мшэан, абри қхызу, мамзаргы лабфабоу хэа лхы иазылхэартэ афынза, насгы есыуаха дгызакны аиартэ дшылаз данкаразахалак акэын лыматэақэа ахытакнахаз лтызшэа ыршо иахыеибырхэоз акы илнархауашэа данықалозгы. Ааи, тцабыргны убартқэа зегы лара лхала избны лхы иадылкылоз акэгышыан, лгэы итылхэауазгы лцэашэтатэқэа ахылынызбоз рыбжкэа ракэызшэагы ламхабон, аа,абар урт абжкэа уажэ уахагы цасхэан лгэы ақэора иахыналагаз. Лылацэақэа еиқэцсаны дахышыштоу уртқэа лылмырхац ллымхақэагы еимлагэа иаалкит, ус алагы данамыхэа ашытахь лыхчгы лхы инақәлыжыт, аха зегы акэоуп

еибархэйтхэйтүаз урт абжықәа ахчгы иннамкылакәа ишлахац илахахуеит абас еипшгы:

...– Уи дзакәу сара сакара шәара дыжәдыруама?– убри аамтаз лыткы гра ахытакнахаз атыхәтәан уигы абас лыхнахәаазшәагы ааламхабеит.

– Иабихәац, макьана цқа ауаа рахь ицәырымтыц бара уиакара ибдыруеи?– уи иавакнахаз апхынтәи лыткыкапшыгы абас ахәазшәагы даеа бжык гәыр-шаха лгәы иаакәшыхит. – Иахьазатцөык блышәтцаны адәахы дындөылтцзар, уажәы хара хааста бара еигыны дыбдыруашәа бахәамцан, абаацсы! Сара есены Алиса дахьсырцшзашья сашьтагәышьоуп, аха чхарззаларыла адәахытәи аеырцшзара мацарала азәы уигәацхартә ухы узтыгом! Дхатца, дыцхәыс дарбанзаалакгы уафрыла, ламысла, гәатала, казшьала даныцшзамха, усқан уцшражә ада уаха акы уапсамкәа, абна лхафы икәгыло ашәт фыда уафызахоит... Атцла ацәала излаудырри, ипканы агәацшь мбакәа хәа рхәо шәмахазаци?

Уахагы ацәашья иакәымшәоз Алиса ахәацымацра даакәытын,убри нахыс дыцәазу дыцәамзу узымдыруа лахейдеик ыкамкәа лөыртынчзаны диоуп, убри аамтаз абыржәы дыршөггы лхы иадылкылакәаз зеггы ипхызлабфәабоушәа урт абжықәа еитах лгәы икәшәуашәа дахәынцаны дахьяку аеацәгашьяк анылзамтаза, нас лөыртааслымны лыхтхәаакәа лыченарымалдеит. Лцәамацәакәа еицфакны ауаатәыфса реипш цасхәан хәа лыкәзбра иахьяфү рыбжакы дрыхьчарц ртахыхуп, егырт дахьтәылырхыша иашьтахуп, илхырхәауа азы ларгы урт лгәы рзыпжәахуеит, аха еыркәацарак лымамкәа дшьахәитхазшәа дахышьтоу лыбжыы лызткауам, арахь дара аакәымцзакәа ирхәац рхәахуеит.

– Мшәан, бцәажәашья зынзагы иахзеилымкааит! – абгы ссақәа зкәыпсаз лыткы мыграхтцәа убри аамтаз илыдгыларц аеазнашәазшәагы ааламхабеит. – Бара, излабхәо, нас, Алиса хара лхы цәахыгас хлымоуп, усоума? Иараби, абзиара шпашәнымаало,бара, абри, шәара!.. Цьым,

баахэыцны бцэажэалеи, илзыбхэаз сара сыхэтаахыала зынзагыи сақэшақатым, ишакэым блыхцэажэаргыи зуам!

– Хэи, аф ишқасцэырфеи хэа беитдахэхэа бналымтцалтааит, бышқахацэажэо! Хэалымкаа дбыхьчарц бзафэу, хара хэаста бара еиха бзиа бахыылбаз азоума аскак зылхыбхэаауа! – зегь рханза икнахаз цкык иаалыркьаны иаагарымшэагыи лахахуеит. Убри аамтаз лыпсып алагафэагара аанкыланы зынзалыфелыртынчзеит, дцэылхны илыхцэажэоз уи атқыцкыа даазызырфэирц агэахэара лоузшэа. – Цьым, изыбымхэари, цыара данцало адагыи адэахыи даадэылтыццхыаза бара быда афэак лшэылтцар лтахым! Уи азоума, Алиса илеиғу дыкам хэа бызлафынцэаауа? Хара хэаста бызахышьала цэгыа былнаалоушэа бхы лбырбан, ларгыи акэу цышьаны дбылафырбаларц хэлаанза дгэарлом. Есены хари-хари хэа афылтырра дабыршыцылан, бара бцыхэала мышкы иадамзаргыи лан дылмыцхраац, афны леаанкыланы санк лмызэзэац, быстак лымуц, хэымсагк аашьтыхны афны ифнылымшьыц.

– Мшэан, шэара шэааста сара еиха сеиғызар, сыжэла аху хэаракны иршьозар, нас, исхароузеи, шэаткыс бзиа сылбазар? – инарфэххит уи атқы. – Апшза зегыи рыблақэа хылымкуеи, убасеипш ифэу соуп саргыи, зыжэла нагоу мафэажэлоуп, зыхэ хэаракзакэоу среиуоуп. Абыржэы аабыкыа абас-абас хэа сызбахэ Алиса ишаалахэазцэфкыа иаразнакала дфасышьталаны слыпшаан, хынтэхэ сыхтынцаны саалхэеит, дафэа убриафарагыи сыхтынцаны сылзахит, сара исыбзоураны уажэ зегыи ахылыташыыцуа атцыхэала иаасеилахауа зегыи чаракахь ицоума, сасра ицоума зэырфэы лыхэаны лассы-лассы уаара хэагыи сырғалоит, уртгыи срышэцаны исылафырбоит.

– Уф, быжэлагэхэхык ыкамкэа дук мыртыкэа иабази рхэааит, абастэфкыа бжыаны блымоума! – уи аагэампхэит атқы факшы. – Мыцхэы ифырбацэо лгэы ажэуам хэа, харт зегыи хаткыс бегыылшьазшэа анбамхаба, ашьтахь хара хэалымкаа бара еиха дбырцшзоушэа лхы ламхабырбеит. Ларахэаша, дбырцшзасшэа анламхаба, уи

ауп илеиҕу дыҕамшәа джьаны дызмоугы!.. Ацшреи аҕаҕареи еснаҕ еидеырбалоит рхәоит, аха аѳбагы ауаѳы иуаѳра атыхәтәанза ирызтымгац, убри ауп Алисагы илыхыны иҕоу. Бара беицш иҕоу ртыхәала зынза лгәы хышәхын, шәызегы шәеицхырааны ишакәым лхы бзиа иламхабацәартә дҕашәтцеит, аха арахь лара илыздыруам гәатала дахьынзацшзоу зегы ишеицгәартахьоу.

– Бара, илмырхаша, шәызегы арахь шәаасзызырѳи!– ичхашәа макьана акгы зымхәацыз аткыжәѳангәацшшәыла атыхәтәан урт инарѳацеит.– Шәлыдызцалазеи, бара, абри Алиса?Ариабжьаракалакышьашьеицш зынзадыхтәшәкзеит, ас азәы ибахьоума! Шәазхәыцыр зышәтахымзеи ауаа зегы цшралеи сахьалеи, гәаталеи, ҕазшьалеи ишеицшым, дасу еицшқәоу роуп еибацшаауагы, адунеи ааршеижытегы усоуп ишыҕоу! Алисагы леицш зеицшу мышкы зны азә дылбап, длахап, уи лынасыҕ ахыццакра хара иахуысым!

– Ааи, аха аеы змамыз акәадыр дахәон хәа, макьанагы дзыкәгәыҕуа лтеитцш деигәыҕны зегы дреиҕушәа лыцшра лхата дыхнаххьазар, лгәата итацшхьоугы шырацәаѳу гәѳарас илымазар, нас, илыхәамцшыша дахьрыдфеырбалаша дзашьталарызеи хәоуп абас зылхысхәаауа, – қәшахатхашьак азыҕатдомызт уи аткы ҕацшь. – Хара дахьхарцшзо иабзоураны мыцхәы лхы бзиа иламхабацәеит, абри ауп илыхыны иҕоугы. Ауаа дахьырбо аеырдаҕара зынзаск лааигәа иҕамшәа леыҕалцоит, арахь лхы инаркны лшьапы аҕынза лхамхабзиацәахара иахкьаны дпеипеиуа цаҕьарыла дыштәу рызгәамтац цьылшьоит. Дарбанзаалакгы дыцхәыс,дхатца зда дхәартам ақьиареи, ацшзареи, ауаѳреи, аҕазшьа бзиеи, анаалашьеи уаниуа иуцироуп хәа акәымзар,нас уаалаганы узлаҕам ала мчыла сыесырбзиоит, сыесырцшзоит хәа уалагар, усқан иаразнак зегы уеицгәарымтар ауам.

– Шәарт зегы дук мырцыкәа дышьмазәзәагас иҕалтцаша, исзеилкаауам абри Алиса абасеицш шәгәы лыхшәартә аҕынза шәызыхцәажәо? – аабыкьашәа илзахыз абырфын цкы иара штаҕаз еицш абжьгы цаҕаза убри аамтаз иааргазшәа ааламхабеит Алиса.

цкык атыхэтэан иаргы урт ахы аарылангалазшәа аалам-хабеит Алиса.

– Цыым, цыым, бара бызустада! Ахаан иахамбац ара бабаанагеи!? Ғыц былзахыма зынзагы бхаздырамеи? – лтыккәа зегы уажы уи аахтаркызшәа лгәы иабеит Алиса.

– Сыжәдырыц шәтахызар, иахы ақыта афынтәи сасра хәа хәаит! Алиса ланшы ицха Асида ана лнафс дахыцәоу шәымбазаци?

– Банацалбеит, бцәышхабица ибсахьюзеи! Аныцә андыршхауаз аамцәтәи ирхаштхьюу ашугьат маңәа баба-кыллыцшааи, бхәараузеи! Лцәа зынза ицәымсамзар, аҕаҕыхәа быцхауа беиқәыцәацәаха бахыылшәу злалч-хаузеи, цыым-цыым!.. Ибтаху мсааит, заҕа хәа баалхәаз шаахәбхәара? – абас лтыккәа руак анцәа асастцы атәарымбазшәагы лгәы интылхәааит Алиса.

– Шәара царалоума шәхы шышәшьо?

– Нас, абзиа ахәбзиа ишацсоу бзымдыруз, аха уи азын бара гәыбган бызтода! – аеханарззалазеит уи атцы. – Ажәытә цынцәарах быебырзажәзарц бтахуп, аха иааба-гәышьоит алахтыра шыцәмачу, аабагәышьоит! Бара бфыза цкык наушәцаны иахы ақалақ уналалар, иараби, ари ара дабаанагеи, иарбан тышоу дахытнагаз хәа уаазбо зегы иузырхәоит... Асида хәа бызәу Алиса длыуазтгы, нас, лычешейалхәалаша уажәыг илалымхәацкәа дыкоума?

– Избан, ақытатккәа шәатцыс еицәоума?! – аецныхәа агәамцхеит Асида лтыкы. – Есены усда-хәысда ашәшьыра шәыцәтәаны ахныкәгара қәафууроуп хәа аума ишыжәдыруа? Атыцхацәа реихарафык рнацәхыцкәа аеага еицш ихыри-ааны, ацапанхтра мода қалазшәа рымгәацәақәа хәақьаза ихтны, шәыбжафык азетын фы шәхышәшәа аҕатын ләа шәылачны, халаеырбоит хәа апақ-апақхәа шәгәатцәақәа былуа, шәханагаланы шәызмоу агәҕыҕра шәхәаеырц есы-уаха амузыка ацқамсара, есиаашаццхәаза усда-хәысда шәқалтыруа амшгара шәахыәу азоума алахтыра змоу хара хәа шәхы шәзахычәо?

– Бара бакәын уажы ихшыфрцаганы ихагыз! – убри хымызгыс иаақанатцеит даеа цкык.

– Азин шәызтада ақытауаа ратәамбара? – урт инар-
зытдкьейт асасткы. – Урт ыкмызтгы ара шәааны шәахьей-
латәоу ишәфоз хәа ижәдыруей? Галина Бланка леи-
ларапа азыршы иналаршәны кәтыжьда акәтыжь ффы
зхышәшәо азеитцырпдхьа ахәырпхәа шәнахәо, кәахак
мыршзакәа «кьечуп» кәахала, кәыдк аамрыхкәа аңар
каңшьяа ркәыдала, ишәчаңаргы иалашәыххыша хәсхәак
шәзыламкәа, латца шәымамкәа кәбанаа рыхрыгла, кәчышык
хымхкәа, кәтык маазакәа гәырла ирдсылоу кәтыжьла,
тлак еитамхакәа имбаарцаз ихәшәырку шәырла, рахә
шәзанымкәа асақә хышхыртәыла, сасык днышәтаргы
каҳуамзар аеак шәызцәырымго, шәеихарафык шәызхара
шәзымфо шәымлакымлатәо, арахь кәтца шәымамкәа
шәшьапкәа еикәыршәны ашәшьыра ататәара маца-
рала шәхы шәызныкәгарым, цьымраа! Ирыцхамхеи
шәхәыцкәагы!

– Ди, шыта бәаанкылишь, бәаанкыл!.. – убри аамтаз
уи гәалас иааканатейт цкык аеыргәааны. – Усеиңш баҳ-
мацәажәанишь, зегь здыруа акәыга! Бара бтәала, бахьяаз
бгәы иамышәашакәа ббейт, усоума?.. Ибзиоуп, ибхәаз
хәкәшахәтхәп, аха шытарнахыс ақалакькәа ркны инхаша
хәа ибдыруада, хара хәкәзәми шыта иааны инхаша? Мам-
заргы икәырцакәаз ант ақьяафыркәа дырфегьых арахь иа-
аганы инхархару? Абри бышцәзхәыцуей? Ибылшозар цкәа
бгәы баатәхәыци! Цьым, аңхьа еилкааны, нас аеңныхәа
кәтцала!.. Шыта ибзеилкаау?

– Арахь шәзаазей хәа азәгы аеңныхәа шәитом, аха
шәахьяаиз акы шәафызар акәзәми? Шәеихарафозак
усуртак шәымамкәа шәгиуа ақалакь шәахьялоу, мшга-
рамзар ишәнаҗей? Уаҳа акымзарак!.. Азәы иңсцәа
анигәалашәа итәыуан хәа, зегь рылымкаа Алиса лакәхуп
уажә шәылаңш итәшәаз, табыргәуп уи леиңш ахәтцәара
иахыңаны икәкәоу рацәафуп, аха аңхәысаагара иахыңаны
иқоу ахацәагы шырацәафу аагәашәтала! Иашоуп,
иахьатәи аамтаз аҗаацәа аңцаны рныкәгара уадафуп, уи
ауп цытфокгы еихарак ирыхьны иқоу, аха астәкьа рхы

иацешәо иалагар, шыта шәазхәыц аибашьра ду зхызгаз ажелар җиашьас ироураны иҗоу,ихазыртәаауада иҗахаз рхыпхьазарагы? – ирымаз агхақәа рҗарццеира иаҗын Асида лытқы.

– Иахзеилкаауазар, ари атқы ххы хаазнархәыцыртә ихацәажәеит! Избанзар, знапы азыхьшәашә амбац Алиса леипш иҗоу ақыта рҗарацәа ирго иалагар, иахьнарго иҗартдараны иҗоу хәа ижәдыруеи? Утрак баҳаны хәысхуак казымпсац, кәтык нхыртәаланы кәчарк хызымхыц, хрыҗк цызәзәааны быстахьык зымуц, цыымшьык иадамзаргы илазымтац, жәык инацатәаны изымхьац, кәыдк нҗацсаны изымжәыц, изымчапац, ашылатәкьа ахәышьа ззымдыруа, мажәак аакәаҳаны мгьалк зымзыц, шәхак хызымхыц, ахаатца нәтаны хыртәык артәышьа ззымдыруа ақытақәа рахь ианага, цабыргны уаҗа ахәашьас ирымои? Сара сыхәтаахьала Алиса лымкаала дахьшәырцәо зынзагы шәиашам хәа исыпхьазоит – атқы цхацшшәыла абас лыхнахәаазшәа лгәы иабахт Алиса.

– Мшәан, хара хазлацәажәоз зынза даҗакын, уажәы шәызланагалаз закәыхи, даҗацъара иахымгакәа убри шәалацәажәала! – ус даҗа цкык абас ахәазшәа иҗамыз быжьқәак лгәы иаакәәцит Алиса.– Хара уаха еилхаргарц иахҗаху, азәы имгакәа иаанханы иҗоу атыцхәцәа ртызшәоуп иҗамоу. Уажәы, хара Алиса хәа ларазәк дыхҗакны дахҗыцахеит, ақытақәеи ақалақьқәеи рахь шәцаны шәнацәа-цаакәеи, заҗафы тәанхаланы иҗоу жәбап. Аҗаацәара иаламлац арҗарацәагы шырацәауу агәра жәгап, ахшара раазара хамч ақәхом хәа ишәаны еилатәоуп. Алисагы дышгаз азәы диццазтгы илыбаргәыз, абар уажәы урт ркәал дааҗагылт ларгы. Шәлыхәацши қәрала дахьынзәнеихьоу, есымша лычелырхәыцуеит акәымзар, иацоума данфьтшәаз?

– Бара, ашықәс атәы анцәырызәгах еилыскаар стахын, абри Алиса хәа шәызҗу заҗа шықәса лхыцуа?– аабыкьа җыц илзахыз даҗа цкыкгы убри еилнакаарц аҗаххазшәа лгәы иабахит ларгы.

– Иацы дыхшәаз җыбшы, лхаҗыцкәа рыбжеихарак лыцәкаҗсахъеит, аха уажәы амса хаҗыцкәа җалтеит хәа сыҗоуп. Илҗалаз акаҗырақәагы есены сақәла ашыыхра даҗуп, аха зегь ажоуп пхәызба тәахьак шлаку удырыртә ақәра шытылххъеит, – рҗарамзар макъана бзиак зымхәацыз ани аткыкаҗшь еиҗах аҗак канатазшәагы бжык лгәы иаақәыхит Алиса.

– Аламака гәаацхьаза аҗыхәа иазытрысуан хәа, нас, лхы аума дзагоу, лара, мыжда! Азҗабгы ианлаамто лхы лырманшәлароуп хәа акәымзар, аҗша насны ишныҗабо еиҗш, илызгәамҗазакәа лқәыҗшра зегьы ныҗацәа ишцо дышҗазымхәыцуеи лара, ашәикка!..

– Ашанатәкьа шәалашоуп,абри,шәара! Бара, дрымгозар, нас, иҗалҗари, азәы сышҗеимгац хәа шыҗа лҗылшырыма? Ааи, аҗҗныхәа лутартә далакагәышоуп, ларакадыҗь, аха абыржәытәкьа сугароуп хәа мчыла азәы дызиццару? – абжыи нарҗеит аткыкаҗшь.

– Уеиҗш зеиҗшу иҗны ухы узнагар,ускацәа уигоит!– иаагәынкыит аткы мыҗрахҗәа.

– Сара дысцәымҗны акәу җышәшыоума лыграқәа зцәырызгаз? – дызлақәиаз лывара анааҗса ашыҗахь аҗҗахы лынахәымҗаз лыҗкыкаҗшь аҗырқьиара аҗазнакызшәа аҗыхәтәан абасшәагы лгәы инықәыызшәа ааламхабейт Алиса. – Шәгәы иаанагазар акәхап,абри бааҗсымзар Алиса лыбзиарак уаха илымбазои хәа? Ааи, лыцәгъеи лыбзиарей еикараны илыдызбалақәахьоу рацәазоуп, аха дышҗазаалакгы шыҗа азәы димазаргы сҗахуп. Грак змам хәагы иҗада, аха уртқәа зегьы урызхәыцуа уалагар...

– Зегь ирейцәаз ажә ажоура аҗынхейт хәа, жәәангәашәпхьара лзаатраны иҗамзар, нас, Алиса дызгаша ага ишыҗоу, дахьырымгаша ашыҗа аганахь дызхәаҗшырей? – изҗааратәны иаазгәанатейт коҗҗашкәакәагы.

– Ирымгакәа инхаз аҗыҗьа лыбз цәгьахоит рымхәои, даазқәылаз ллейшәагы акыр илыркьахәзейт,– данышыҗалоз лханы ихылшыыз аҗнытә лхалаҗ дугьы уи иадгылақәазшәагы ааламхабейт Алиса.

– Ибзиоуп, адәахьала дтәахны ҳара дхарцшзап, хнеицхырааны лтеитцшгыы таҳгап, аха лгәы ҫахаханы ҫнамтуазар, дырбартә-драхартә лыһнутцкәтәи аду-неи арцшзара ҳара хамч ақәхару? – аиаша адгылаоцәа иреигәығны Алиса лыграқәа агәылырпатра иаҫын атқыкапшь.

– Ааи, иаалхышәхәааз зегьы иашагәышьоуп, аха шытарнахысгыы лапхьака ишдәлыдсыхәо? – убри адыруа-зарц атаххеит дачәа тцкыкгыы.

– Иалахдыраагәышьои, аһны дыштәоу мацара дажә-уазар акәхап! Асаркьа уадымтцзар уцшзоушәа, макьанагыы уҫоушәа уамхабоит, ларгыы убри акәхап джьа-жьо дааз-го, – зегь рышьтахь урт инарықәшаҳатхашәа ааламхабеит лышьталага харпцкыкгыы

– Егьаумхәан, ашықәсгыы иара атәы амгар ауам, атдыхәтәан даазқәылаз мыцхәы ацәеижьгыы лкуа данала-га, исыгсырхоит хәа есышьыжь крымфазакәа тәыцак азна атәтәыра ыжәны ауп усура дышцало... Ланацәалбеит, цьара азәы дигаанза ахәаса кәаха дырцәашьра ды-коуп хәа лзызхәакәо агәылацәагыы кәлеит, – уи ина-қәшаҳатхеит асаркьа ду днадтәаланы лхы-лҫы анылрхи-алоз илшәылтцалоз лхалатгыы.

– Лхы дацхраауазар, нас, уи баацсрас иамоузеи? – зцаарала иаазгәанаҫеит аҫақы.

– Дацхрааит, уи азын мап зхәода, – ани атцкыжәһан-гәапшшәыла дырһегьых абас ахәазшәа лгәы иаатыһит, – аха, ухдырны уеурцшзар еигьу арбану? Иахьынзахәтоу ухаазароуп, уцшззароуп хәа акәымзар, уи унахыхәхәр иашоу апцстазарахь уархоит. Алисагыы убри аша агьама-хьоуп уажәы лтагылазаашьа ахы архазшәа ахьубо.

– Цьым, ианаамто хатца узцагәышьар ахы ахыгәырһа-ра уахнарһоит! Алисагыы иахьа-уатцәыхәа лымшқәа лыпхьазозар, макьана лынасып мааиц ауп. Заанатц шәылнымзбан, алапш лышәмыркын, лынасып лышьталаны ианылзааишагыы аамтәк кәлап! – ахәеит атцкыграгыы.

– Лынасың злаиуеи лыгәра рымгозар! – ус митәык наргәйднажьеит цкык ахьхәытцтәахыз аҕынтәи.– Асҕаамта зхы нызкылаз лхы дақәымгәыгуазар акәхап хәа лзызхәақәоугы ҕалеит атыхәтәан. Знык ауаа рыц уанақашәа рыбз узынкылоума, убри иашамзаргыи зегь аҕоуп акы ахьырхәо акы ыҕазар акәхап хәоуп абзасцәагыи ицәытцәгәаны ишузырхәо. Алисагыи усеицш акы далаҕамкәа илзырхәазар дрыцхамхеи, аха изхарада, насгыи абас аххәаа знык ианлоу нахыс шыта дызтахыда!

– Мап, мап, уиак сызхатом! – инарқәаххит Алиса лыуа цкы.– Убранзатәҕкәа лхы налгеит хәа илхырхәаауа шиашам ала, Асида днышьамхнышгыланы Елыр-ныха ақәақхәа дыкәуеит! Мап, ишәзымхәеит, Алиса усеицш аҕыашьрақәа зхы иатәазшыоу дреиуам! Ишәзымдыруа шәымхәан!

– Мап, цюоушьт, устәҕкәа лыдхамбалац!.. Рыбзқәа ахышьшыааит, акы далаҕамкәа дыҕазар абас аалзызхәаз зегы!.. Иабихәац, абзасцәа хрызхәыцрым!.. Дызлаҕам далаҕәоушәа аххәаа лытара иашам, уи гәнахароуп! – атыхәтәан лтыкқәа зегыи неицфакны абас инеицырхәазшәагыи лхы интылхәаахт Алиса.

– Ишцәгәнахарам, аха цасхәан уаха азәы даалышьытанамгәлеит, астәҕкәа иақәшәахыда? – иаазгәанатәеит лгәагзмаз аткыкақшь.

– Бара,издыруада малрхәафык лхы илыргарц дшыцшыз даанхазар? – абас аазгәанатәеит ацхынтәи лкофташкәақәагыи.

– Ааи, аха дабалцшаари усеицш иҕоу лара лзы дыҕамзар,– еиҕах иаагәрымит аткыкақшь.

– Бара, нас ларгыи гәыбҕанс илымоузеи, ахацәа реиҳарафзак иахьа рхы ианзамыхәо аамтаз азәы иццара агәагыра уадафзар? – хәылбычехала данаадәылтцлоз бзиа ибаны илшәылтцалоз лыткы цәыш уажәы урт рылымкәа дахьчарц атаххазшәа ааламхабеит Алиса.

– Иараби, цюоуки-цюоуки азы шыцәоу ирбазшәа изакәытә насыцүзеи инарқәахауа! – бзиа илбақәоз ире-

иуаз даеа тцкыкгы убри ицьшыа-цьшыо иаазгәанатазшәа лгәы инықәшит Алиса. – Ақыта ақынтәи нхара иааз ани хгәыла Кәйткәйт лыпқа Макака аицакыашәа икоу дызлаҳаз закәйтә насыңу жәымбо. Лыхыз шыкоу ауп лыпшрагы шыкоу, аха уи азын дынхама, дшымгәығзоз амал мазеи дагәылатәеит. Сара ицьасшьо, Алиса пшза дизгәамтәкәа ахьяжыршәага ацәаха асахья лытаны абнитцәкыа деигыашыаны дигеит, даалыцәнымхартә. Уи лааста пшрала-сахыала Алиса дабакоу егыи дабакоу, ахәыхәи ачынчеи узеидкылараха еидкылашыа рымам, аха улахь иану уакәшәозар акәхап.

– Уи лтәоуп ибхәо, ани актәи аихагылағә хатцакәтцәкыа инхо хгәыла Цытдыжә лыпқа ашытагыачшәа икоу Мыты-татцәкыа дшыманшәалахаз жәымбо, насың змоу алабаза ад-гыл инытцаиркыакыаргы абгы ағалоит хәа, иагәытцхәазаны иказ атаацәа дрылаҳаит, – ашәт дукәа зкәыпсаз цыара лцага аткы убри аамтаз лгәы иаатахәытхәытызшәа анлам-хаба лызыршәра еихагы иаалырцрит Алиса. – Импышыа ацыма аматцә азылакәит хәа зхырхәауагы, Мытыта леипш зфәтаҳәы мызуа рзын ауми. Дызланагалаз ишынтаацәоу машынак-машынак ирыкәтәоуп, зынза фмашынак рашта итагылоуп хәа саҳауеит. Абыржәы аабыкыашәа лара Мытыта лхаҗагы артцага машынак дакәтәаны ақалакыағә дшылашеиуаз збеит, рҗаца аицакыашәа икоугы шыта машынак лзаархәозар акәхап. Иахья илшәуатцәы илшәым, хылеи бырлашлеи лычәычаны, анкыа дызлакақәаз лхаршҗны сара исеиңу икада хәа лыетхәаны, нын, нын, лычешыкалцақәо жәбандаз, бхы шпабхашҗи хәа ухы уаасны дутцәыуап. Дызланагалазгы хара ҳауп хәа рыетхәазаны реыкарцеит, пшьык ракынза аматцәоцәагы рыдкыланы ирымоуп, рхы иацәшәартә цәгыарас икарцахәоу сыздыруам, аха иахыеи-уахеи изцапшыаша ахылапшәоцәагы адәы икәыргыланы ирымазаап... Зегь разкуп икоу, уаха акымзарак!

– Егызмам укәәшәра дыкәаумырпҗшын рымхәои, аха егызмам роуп еихагы зынасыпқәа маншәалахо! – убри азы агәы еихынашыа иаазгәанатәеит кофҗашкәакәа.

– Бара, ак шәасхәашан! – лгәы ахшәаны цыпх аахижъ-теи илшәылымтацыз цкык ирмаҳацыз акы ранахәарц атаххазшәа убри аамтаз убасшәа лгәы иаалытанахәеит Алиса. – Ауағага иикыз икит хәа, Алиса леипш иаанханы икоу атыцхәцәа ртәоуп уахатәиашара зтызшәа шәымоу, ант ишылапшуаз иаанхаз ахәсаамгацәа ртәы шәзаламцәажәои?

– Иаууеи, иаууеи, зака шәрыцхаузеи, анацълбеит! – еитахгы аецныхәа аақанатцеит Асида лыткы. – Атыпхәцәа рахатыр, рыпату, рхымѡапгашья, раамсташәашья ухәа, цшзарақәас ирымақәаз зегы нак шәнагәтасны, амал қамса қымсажәуп хәа зхырхәаауа шәазымхәыцуа ақынза шәхы шданажәгеи шәара рыцхәқәа! Ахан ааста апацха агәы тбаауп хәа зныкыр ирхәо шәахәхью,бара?

– Иараби, ианамузах ма анкьеипш атыпхәцәа мтадырсуазтгы ишдәбзиаз! – убри аамтаз абас иаазгәанатейт кофташкәакәа. – Фык итыцуа шә-фык ирталоит хәа ахырхәо шәмахахьеи, Алиса лан Қыта убри амтарсра деилаханы зақантәы лыпхә илалхәо сахәхьюзеи.

– Ках, ках! Иаууеи, зынзаск шәиазаахьязаап,арака! – уиак зынза цышәахәыс иаақанатцеит Асида лыткы. – Бзиа еибабо ардызбеи ақхәызбеи цсыуа цасала реибгашья иацыз ацшзарақәа зегы еицакуазшәа збоирт.

– Бара, иахья ахныкәгара аныцәгьюу аамтаз ақалақяә инхо убас малуафык дицимцар нкас ишпалыпсыхәо?

– Ашана шәалашоуп абри, шәара! – убри аамтаз урт инарфәанархыт атқыкапшь. – Бара, малк змоу рыда егырт уазаами, ағар уиццар пхашьяарахама иахья?

– Нас, бгәы ишдәанагоз! Акы змам азәы уиццар,хаи рыцхә,убри дицимцазтгы уаха дызгодаз хәа амал иарцәыцәхьюу агәыла хәсақәа зегы иузырхәоит,– иаазгәанатейт абырфын цкы.

– Бырфынка илхәаз иашоуп, уи саргы садгылаѡуп! – убри аамтаз уи инақәшахәтхейт атқыкапшь.– Хханза, ажәафтәи аихагылаә инхо ани ажурналист, Алисеи иареи шеибадырызцәкья лгәы изцашәа дыкамзи. Мацкгы

иааицныкѳашѳа кѳртеит, аха иуалафаху анаѳсан аагартак
имамкѳа,кѳаадымзар иуада акгы изыѳнагыламшѳа аныл-
ба, акыраз дылтахызма, дук мыртыкѳа иаарласзаны нак
дылхалырштит.

– Нас, ишѳакалцарыз! Икѳышра акыраз илтахызма,
– аѳѳатѳы анаиау иаразнак абас аазгѳанаѳеит аѳѳауаара
змауцыз амыграхцѳа.

– Ааи,аха зынза даанхазар аитцкыс ма убри диццазтгы
лзеигыымхоз, ларакадыць! – иара ус акала Алиса лхы
ахылымманшѳалоз атыхѳала лгѳаг шамаз еѳтах
иааныцшит лытцкыкацшь. – Шѳта дызгараны икѳоу ѳара
дѳаздыруам, аха, ажымыцхѳгы шѳтылхуа дшалагаз шѳта
мбашѳа амам, арахѳ лжыжѳлагѳ рбагѳзаап!

– Ых, уи акѳын уажѳы Алиса илыгыз! Азѳы данимгаза
атыхѳѳѳан дарбагѳхеит,усоума? – уи цышьахѳыс иаака-
наѳеит цкык.

– Мшѳан,зжыжѳла арбагѳу мамзаргѳы иарцыноу аѳѳа
рхала ракѳзам, ахаѳѳагѳы усоуп ишыкѳоу! Ауаатѳыѳса ус
ишоуп, ианиуа ирыциуеит.

– Ех, ѳаѳоу дышѳѳоуп! – убри аамѳаз Асида лытцкы
иаѳѳымыгѳазшѳа лгѳы иаалыцанаѳѳахит Алиса. – Сасраѳѳа
сааижѳѳеи избакѳаз раѳѳоуп,аиаша шѳасѳѳап сахѳаа-
шѳылацшыз уаѳа арахѳ аара сѳахымкѳа сѳалеит.

– Цѳым, го-го бызѳаѳѳажѳо, иѳадыббалаз бымѳѳо?! – уи
аѳѳныѳѳа агѳампѳахѳа инацыцкѳеит цкык.

– Иаашѳыдзымбалаз ѳѳа икѳои! – уи агѳалакѳа убри
аамѳаз лгѳы иаакѳѳуашѳа даакалоит Алиса.

– Иабихѳѳа, абри, бара, бааѳсымзар бзиарак бымбазо,
ибзыкалеи? – уи гѳалас иааканаѳѳеит, – иѳѳаѳшшѳылаз атцкы.

– Мап, абзиаракѳагѳы збоит, аха абааѳсракѳагѳы аб-
зиара аѳѳакаранатѳырц анубо, азѳы агѳаѳѳара инаѳап ѳѳа
сыкам, – аѳак ныканаѳѳеит асас цкы.

– Бара, башаза шѳѳаѳаѳои зегѳо рыла ииашазар!–
убри аамѳаз атцкыкацшь егѳырт инарѳанархѳит. – Мшѳан,
ѳаргѳы иѳамдыруеи, ани уныѳналаанза акаѳыѳѳа аѳѳѳѳа
цѳаны узыргѳыгѳуа, ѳгѳыла Паѳа лмагазин, «Алаѳсырѳа»

итаргыланы ылымоу Фычаца лҗа аамзышәагы амшгара дшыбжьнахыз.

– Уи шәаийәатны ахәсаамгацәеи атыцьхацәеи ирыхәаша акы шәалацәажәалар, убри ауп хәартара злоу,– инарҗанархыт атқыкапшь.

– Цьым, ибзеилкаауазар ианаамтоу атаацәа алаларагы азцаара шытыхуп, – убри аамтаз иаагәрымит атқы цапшшәыла.

– Абарт амыргәацагакәа роуп сааийжәтеи ишәыдызбалаз!.. Хаи,абаапсы! Наҗ-наҗ, уаха арахь саауа жәбарым, еиҗахгы ақыта рыцха зегь рыла ишәеиҗуп! – иназгәанатәит ақытатқы.

– Цьым, ибатәабымшьо хара хаума,усала бқышә хәкәтаны баҗмацәажәан! – ақытатқы иҗанатаз аеҗныхәа инацыткәеит цкык.

– Иабихәац, шыта наҗ лассы ишандаз! Асида араҗа ус лымам,дшааз еиҗш дхынхәыр еиҗуп. Уаҗа убызшә пшза уахауа, инхогы рыгәкәа разза, макьанагы ахәтыреикәтареи аламыси еиқәханы иахьыҗоу, насгы цсыуа цасла унхо-унтуа уҗазар еиҗу арбану...

Алиса лтыккәа абас деимаркуашәа лхы иадылкылақәоз лыхтхәаакәа шиашоу аҗарагы агәра лгоит,избанзар цабыргны аамта лара илзыцшума, даеа цытрак ашыҗахь длеимгәажә дышцоугы лдыргәышьоит,абыржәы убри лҗакәажәхарагы ааины иаалыдгылазшәагы ааламхабахуеит атыхәтәан. Абас лгәырәкәеи лареи еизынханы, арахь җызара лзызуша длымамкәа ихәлар ишо, иаашар еиҗахәло мацара амшкәа акатахәа иқәха ацара иаҗушәагы даазхәыцуеит. Аанҗасрада игьежьюаз адгыл лара илзаанкылозма,лышықәсқәа акакала инеиццо еишьтаргыла иахьагоз атыхәала шыта хәаас иҗалцартәгы дыҗоуп, убри гәҗәала ианаалныпш лҗазшыагы аеааҗсахызшәагы ламхабоит, лыччапшь ахаара акәзар, иаалырҗаны лқәышә иқәбеийжәтеи акраатцуазшәагы дааҗалоит. Дшылапшуаз мацара дынзырхаз аеырҗагыарагы даеа цытрак ашыҗахь илхалырштыр акәхоит, аха уеизгы дшашьцылахьаз еиҗш, имырхакәа

икалыжьуаз лымаҥақәа рхатыңан аҕыцқәа цәыртцуашәа, ахәажәцәа шытызхуаз лцәеижыи урт рыла илтәахуашәаҕы атцыхәтәан усшәаҕы лгәи иаалнаҥоит. Акачра зәазызкыз лтәитцш шыта аиқәырхара уадаҕын, аха макыана лгәи ажәны дахыыкамлацыз азы ишыыкалцалац еицш, есышыыжь хкы-хкыла аҕыштыи цыбарақәа рыла лхы-лҕы арбылра дшаҕыц даҕыхушәаҕы дыкахуп. Атцыхәтәантәи алацштцашәарақәа ракәын зынза лыпсы тызхуаз,аха ишпәкалцари,мышкы зны убасеицш дҕамлар ада цсыхәа шлымам акараҕы лбахуеит абасҕы... Лыбҕаҕы шыта ахәарахыи иааихәоны еицш, уа-хык зны ус хатцеиқәак акаруат аханы иахыкнахаз илкаҕрны адашымә ианаақәха, уи збаз уажәтәи Алиса лтыкқәа, убри аамтаз уртҕыи иаарзымбатәбарахазшәаҕы лыбла иаахгы-лоит. Лацхыака акыр шықәса инахараны абыржәи убасшәа иаалыркәаны дахыаазхәицыз, убри аамтаз лтақәажәхара ааламхабазшәаҕы лгәи иаалытцнахәеит. Алакә анеиқәдыршәо еицштцәкәа лхы иадкыланы лгәи итылхәауаз лабҕабаханы лыбла ихгылазшәа акәын атцыхәтәантәи лыгәтахәицрақәаҕы ишылнарбоз, ашытахы уажәтәи лытцкқәа руакҕы абас лыхнахәаазшәаҕы лгәи иабхт:

– Унан, ди-ди, хаас, ара уабаанагеи! Алиса лкаруатаҕ ухыршыыртә, узустада, цым, цым?!

– Сзеиқәоу ана Алиса лышытахы дахышытыоу шәымбазои!
– хатцатас аҕаарцаҕеит аиқәаҕы.

– Улыгажә кылдацыақә ицсымтаз, иарбан бзиабароу уажәи изаахыз!

– Абзиабара закәу шәзымдыруашәа, ахааназ Алиса уи лыдшәымбалацызшәа шәеыкашәымцан, дадраа, – убри аамтаз атцыкқәа инарҕанархит ахатцеиқәаҕы атцамхакәа.

– Узышыоуҕы пхәыск дымгакәа зхы азражәиыз азә иакәхап? – итааит атцыкқәа руак.

– Уртқәа сара исыздырам, цымраа! Сызхааным шәахәашыа сымам! Абыржәи избо, иажәымтаз аразкы шизылцхаз ауп!

– Лахынцала еицшыз ҕыцыа ауаа атцыхәтәан ишеиқә-шәаз ауп ишәхәаша! – уи мбатәыс иааканацтеит цкык.

– Ааи,сытахмадеи лареи арахь еибамбазтгы, ласы нырцэыка еикэшэон! Цабыргны, иара шықэсыла акыр длеихабуп, аха макьана акы илшақэартэ дыкоуп... Уи бзиоуп,аха аурыс пенсия зака лоуа жэдыруазар? – атыхэтэан убрыгь еилнакарц атаххеит айқэа.

– Зеггы ироуа ларггы илмоуеи!

– Икауцари, уиггы рацэам, аха иумоузар атцкыс илоуаггы кыр иапцоуп...

Алиса лгэы иқэыоуаз абжықэа иаалырқьаны иныбжызын, лхы иадылкылақэозггы атыхэтэан илхаштшэа даақалейт,уртқэа уаха илгэалаларшээрцггы лтахымызт. Ашытахь усшэа ааламхабахуеит, убри аены ашыжь деихеигэо джагыланы леааилалхэан, нас ани айқэа этэыз ахатца лывараф дахыцэаз днаицэхасшэа луит, аха цэыблакы дылкызшэа аапшышыак изықатомызт.

– Иахыак хашытахазейт, аскаамта азэы дыцэо убахыоума... Уанацьалбейт, зынза уцэлампсызар, шыта нак уоагыл, ацэартақэаггы аадэылганы амра иастар стахуп!.. Еи, уара! Мшэан, иумахазои исхэо? Уоамгылартэ, амлаггы уамгеи, икалозар шыта уфых, узфыхозар! – ейтах дницэхас-ааицэхасшэа аақалцейт.

Убри аамтаз иара ыырқэацарак имамкэа ахахэ хышэашэеипш деикэшэы дыказшэа анылба, ашытахь илцэымыгхханы инапггы кны даахеит, аха еикэоаоаха игэы иахыықэыз илықэырфоны инаивахаит.

– Унан, уара, нейтамхэа! Шыжьнатцы чагэылажэк узыкастап, хаа-мыхаақэакгы уфастап хэа сгэы иштэз, уирамшы аены нак ургама, уарамыжда! Хай, ихэылаурцэааит, ихэылаурцэа!.. Ихэылазкыз, уахь урымгар хэа ушэозма, иахыак ма иааучарауааз!

Пытрак днаихатэаны данылцаба ашытахь, джагыланы лкасы еикэатцэа налхалтан, илыдпсылаз деикэызкшаз шыта цэара гэылак даалгаразы, нас ллабачашь хэыцы леанцаны мацк ихэахыаз лыбга аариашашэа адэахыы дындэылтызшэа лхы итылхэауаз атыхэтэан илабфабахазшэаггы даақалахуеит...

Иашоуп, ацстазаараф икамлац арбану, аха Алиса лгана-хъала макъана астцѣкѣа икамлаша уахагыи лхы иадкыланы лгѣи дѣтахѣицуа лылацѣақѣа еиқѣцсаны дахъиаз дыцѣоушѣа дыцѣамшѣа, пхызк далоушѣа даламшѣа еидылхѣицлоз зегъи абыржѣи дырѣегъиы иаргамаха илбаз антѣамтѣа атцыхѣтѣан ишакѣиымыз ала дазхѣицзар акѣхап, цѣабыргны убранзатцѣкѣа днеихъазшѣа лгѣи ианаалыцанахѣа, убри аамтѣаз афырхѣа дѣагыланы ацѣашыгыи наларкит. Иказамыз урт асахъақѣа макъанагыи лыбла ихгылазшѣа дышгылаз, ашытахъ лѣаацѣа мырѣыхакѣа иахъицѣаз ауада ашышыхѣа дныѣнысын, нас ашѣ уахъааныѣналатцѣкѣио икыдкнахѣалаз асаркѣа днадгыланы днанцшылеит, цытѣраамтѣакгыи даадхалт цѣабыргны атѣакѣажѣ сахъа шытылххъазар лбаразы, аха иацы илбахъаз лхаѣсахъа акѣын абыржѣгыи игѣырѣацѣгъаха арахъ илыхѣапшуаз. Асаркѣа акынтѣи илбоз лѣеипш пшагыѣтаду макъаназ ѣыпсахрак амамкѣа ишыказ акара агѣра анылга ашытахъ ашырхѣа дныкѣцѣиананы ахѣиыкатцѣрта дныѣналан, нас атѣацѣ азнатцѣкѣа азы нѣтѣтѣаны дзышозшѣа даѣгѣахѣааны илжѣит. Уахѣа ашыталара лѣтахымкѣа дахъынатѣаз, ант лѣцыккѣа есыуаха илнызбозшѣа лхы иадылкылақѣазгыи иашатцѣкѣаны мышкы зны итѣабыргхар шыкалоз акара агѣра лгазшѣа: «Хѣаи, шыири, бысгѣапхоит хѣа шыѣа иаарласзаны азѣи исеихѣандаз!» хѣагыи, атцыхѣтѣан лхы иназылхѣеит. Аиашаз, дарбанзаалакгыи шака лхы лырманшѣалоз акѣхон насыпс илоураны иказ, Алисагыи убасеипш жѣѣангѣашѣпхъарак лзаатны, шыѣа цъара дна-нагаргыи цѣгъа илбомызт, издыруада усеипш алпѣхак лоуны дзыкалагѣишыар уи нахыстѣи илыпсѣтазаашыахоз хѣра хзы имазаны иахъаанхо азы уахѣа лѣызшѣа ххѣарым . Иара убас хѣалацѣажѣарым апѣхъиысагара иахыпѣахъоу ртѣгыи, избан-зар иззымдыруада дыпѣхъиыс дхатѣа дасу ихы иазиуа шакѣхо иапѣхъака цылас иоураны икоу.

ИРЫДРЫМКЫЛАЗ

Амацэыс лакьы-лакьуа алашьцара уажэы-уажэы ина-лыццауан. Ацста-гэаа итагэыргэаруаз ададгы, есаaira арахь ааскьара иафэын. Ирцэиуа, ирхынхэуа афыртын зысуаз ацсабара еилазызон,агафа азааигэа игылаз аханчаца ашта агэта игылаз ацэа-цлагы иазымчхакэа иныцыфрын, еизкьа агэараха инкахаит. Асеицш амш баацс камлеижэтеи акраатцуан, икыдтэаны илеиуаз ақэыршафы, зны-зынлагы ахэитцэхэа кырцхқэакы ааланацсалон. Афны ашьтахьшэа иааигэазаны ус ацыкьхэа адад абжыы иоумаха ианаа-га, ацсхыхра иафэыз ахатцагы даартрысит, икьацэза игэы иқэыргыланы идыркхьаз ацэа цэашьгы убри аамтаз имкэйтцшэаны инкашэеит. Уи збаз ачапшьафцэа руазэык днаихахын, ацэашьы аашьтхны амца наиркын, нас мчыла еитах инаимкэйтцакны ишьтахька даахынхэит.

Уи ацсхых макьанагы игэы афэышра имазар акэхарын, бжыы ахылымцзо иқэацқэацоз ифэы акы ахэара иафэын. Егыи ацсцэаха ичалаа ихарззала дааины дихагылазшэа ибозаарын, уи диацэажэозшэа ахыбоз акэзаарын иқышэқэагы зырқэацоз, аха уи макьана ирызгэамтацызт шыта дыцсуеит хэа ихатэаз ачапшьафцэа. Илашьцакхьаз ихдырра макьанагы, идыркыз ани ацэацэашь еицшха итааза игэкэышрак цьара дунеик атцаф иххаза еихэлакыхуп, аха нас иаалыркьаны ацсцэаха дахьцо дишьталаны ифэынаихаразы инапы нафьаны ианиирба, убри аамтаз ибжыы нарганы днаидгыатцэы-гыатцэылеит.

– Уанацалбеит, макьана сзыхуркьои, дафеа цытрак иаа-сараза адунеи ақэцшра! Сыкаазрц ахьынзастаху уеиг-зоума?

– Мап, Катцыца! Сара сыда шыта уаха уафы уиҥахым!
Дуцэнымхоушэа убра аусураҕе иудтэалаз иоуп, еиҥа-
разакгы уқэғара еилахауа. Асакаса уанцаны уфныка
ушыргазтэҕья, ари шыта уеизгы псык дыфозоуп хэа
ааибырхэан, нас иаразнакы иара даалырхын утыҕаҕе
дкэапца иара днадыртэеит, – аҕсцэаха абас иҥэазшэагы
Катцыца игэы иаакэфыхит.

– Уи, ҕалашья амам!.. Исызхатом!.. Ех, сара
агазажэ,башаза игэра згахуан! – иаалырҕьяны аҕсхых иб-
жыы аарганы иблақэагы тызза иаахтны данаахэацымацы,
иикыз ацэашыы еиҥанаимҕэйтшэаны инаивашэеит, аха нас
иаразнакы иеааикэкны фадхья дынҕахэахаа дынҕанагалт.

Убри аамҕаз аҕацшыацэа ирхэара рҕамшэо, зфы акны
нырцэыка амфэ иқэлахьяз ибжыы ахьиргаз аарзым-
батэбарахеит. Згэы еицамкыз гэыла хатцакгы ашырхэа
днаихыххын, фадхья дырҕеины дныкэитцан, ивашэаз ани
ацэашыгы наркны еиҥах инаимҕэйтцаикит.

– Нан, уажэшыта ихчгы итцх, иҕаитцақэо рыла шыта
нырцэытэи ацха аҕынза днаргахьязар ҕалап, рыцха!
– аҕсхых ишыапахышэа итэаз анхэа уи ахатца лыбжыы
наикэлыргеит.

– Макьяна иҕсыҕ лафга-фөеигоушэа дыҕоуп, иҕсра
хыхыццакуашэа ҕахцарым, быххызгеит! Цасым! – иҥэеит уи
ахатца.

– Аиеи, нан, аиеи, иҕсы мцо-имаауа излаҕоу ала
нырцэыка арра изымгэаҕуазар акэхап, неиҥамхэа! Ех!..
Сызҕаби уарей шэаҕхья сара сыҕсыр акэымзи, нан!
Алаха салбганы сшыапы аныҕтэоз, сыҕсра збашаз шэара
аитцабацэа шэакэмыз, аха аҕсцэаха сара саткыс уара
уеиҕишыеит,умбои, нан!.. Хаи, абаакэа!.. Егыди, хшҕашоу,
анацьялбеит!– лхэан, Катцыца ианхэа атдыхэтэан лыхгы
дназышэит уажэы -уажэы лгэы дынҕақэаҕсычхауа дахьтэаз.

Ус иаалырҕьяны аҕсхых дгыларц ақэикызшэа ахэацы-
мацра иеаназик, аҕсеизгара далагаз цышыаны аҕацшыацэа
фатцеибарҕьяны, дрыцэгылар хэа ишэозшэа иеизмыртысуа
дықэырҕаканы дааркит. Шыта аҕсцэа дышрылалаз убаратэы,

зыдунеи зыцсаххъаз цыоуки рыхъзкъа даакъымтцзакъа ифашэон, арахъ дзымпсуа дзыбзамхо дшыркыз мацара ианаапса, ашьтахъ мчыла деикъыркырцгы реыназырkit, аха макъана дшахъ-шахъауа дшыказ анырба, иаууеи, ари ипсра цэгъахозаап хъа нейбырхэан, нас даеа пытрак иааизыпшразы инейхыцит. Убри ашьтахъ ауп, ацапшьацаа абламбатэкъа рбо, ирахъауа ианалага. Ацсхых ихдырраф дшыкaмызгы ас агацхъа дцэажэо анырба, ихэозгы еилдыргартэ ианыкала, аамта алархыргарц еидшыланы изфыз амаца асра иаакъытын, рызеггы зыгъза азырфара иналагейт. Ацсцэа ирылалахъаз ауафы уахъ иибоз дара ирбартамызт, аха далкыа-аалкыаны арахъ ихэоз зеггы еилфаца ирахъауан.

– Катцыта бзиа сара усцэымшэан!– атцанаа дреипшны ацъма цатцатас ажакыа змаз ацэажэара дналагазшэагы ибахуейт.– Уныхъа-ныцхъаны снапала умфадызгарц сузааит! Мшэан, сузымдырзеи, сара еснагъ узырманшэалоз уафстааху соуми? Афстаацэа иахъыпшу дкачааума, дхэартлагъума, дыцнышума зеггы ааизибаганы снапы ианырцейт уаха усыманы срызнейрц! Хара хашка даарц акэикит, уцаны унаидцаал, уенымырхакэангы лассы арахъ дахъзаага хъа сузаарышьтит!

– Наф успырцкъа, иарбан дцаалароу ишэзааз! Сызбарыда хъа санбакалахъаз! Абаацс, шэсыдцаалароуп хъа зэыр иуасхъахъазма? – азэы диацэажэозшэа ибжыы наиргейт Катцыта.

– Катцыта дузза, ас шцаухэо! – убри аамтаз апсцэахъа ибжыы игэы иаакъоыхит. – Аилкаара змоу уоуп хъа зеггы хухэапшыхуейт, арахъ уара уаалаганы еыргаза-еыркъыш катцарц утахуп! Сара узлазбо, урткэеи уарей зынзаск шэеиматэахэым, иагъунаалом! Сыхэтаахъала бзиарак узыкастцанда хъа саргы сушьталаны сааит, схэатэы хауцозар шыта ушьтахъка ахынхэра узацсам, ушыбзоу наф урпыртыр хараза иузейгъхон. Закафы ргэы узынханы икоугы ухаумырштан. Урцапшьарц ртахушэа абра иудтэалакэоу рыбжафыкгы, ирласны наф дахпырзаанда хъа ауп ишыкоу... Катцыта, сара тынхак иакара утахуп азо-

уп шыта хашка уиас хәа уцахәара сзафү. Цьым, уажәшьта уара уазхыц ишыкауташа.

– Уи агәра сызгом!

– Иарбан?

– Ирласны сыңсра зтахәкәоу ыкоуп хәа иухәаз!

– Аа, иузхатом акәу! – алахь ааикәнатцеит иафстааху. –

Ус акәзар, абна уанхәа илыдтәало,цыңх ешьас указцаз ани ахыдамафьашәа икоу уизыңши. Уи есымша аңацхакәа рахь уганы пату зуқәйтцалоз, дахьуцәнымхоз акәыз цьюшьоума? Уаргыы даараза уиқәгәыгуан, аха уажәы амыргәыргьа ихы италаны дыкоуп, Катцыта иңхәыс шыта зынза сара дысзаан-хеит хәа агәра ганы.

– Еихақы!.. Маап-аап! – убри аамтаз аңсхых ибжьы нарганы дгыларцгыы дыншытыззеит, аха иааигәа итәакәаз хацәакәк ифатцеибарфьан, мшәан, дцозар шыта наф дахпырзаарауазеи, изакәызеи даакәымтцзакәа иеырхагаха икаитцо хәа еибаргәрымуа инихеибахәан,имч мырхакәа иаразнак деитаныкәыргәеит.

– Уара, машәырк кайтаанза иику ацәашьгыы наф имшәхи! – даеазә ибжьы нарганы урт инарыкәиргеит.– Абра хашидтәало ихамбазакәа амца хәцреитцоит, цсы-шьацәгьа зауыша! Аңацшьацәа аңсы дшырцәыблыз хәа, иара итыхәала ахьз фәастагьы ххы иахтоит мамзар!

Катцыта наф дыштәанагалахьазгьы деимазкуаз изырхәаз убри аамтаз дазхәыцызшәа иаразнакы иеааикәикын, атыхәтәан дшьахәитхазшәа зынза аңсы исахьа ааихуеит, аха иңсың алагафәагашьа макьана итынчын.

– Убри игәра умгалан хәа закәнтәы саргыы иуас-хәахьааз,Катцыта? – иахәхьаз бжьык ус игәы иаакәыфыхит, уи азоуп ичаңшьафцәагьы мыцхәза иеиртынч-зашшәа дзырбозгьы. – Ифны уганы баша азарақәеи ашьтәакәеи узишьуаз цьюшьозма, ус зхыкаитцоз акы ишамааназ удырыр акәын! Ашьтахь ианузеилымкааза, уара, абри иеиу уафым хәа наудасхәеит, аха усқан схәатәы хаумцеит. Иеыргьангыашны цакала иутцаз ифы иаатшәоз зегьы ахьыуиркәтоз узеилымкаакәа, иутцеихәоз агәра

ганы сусура самухит,убри ауп саңбал зыркаҕызыггы. Абас суцэымыгххартэ, бзиарамзар цэгъарас иузызухъааз, Катцыта? Маҕэа бзиак анысзаанагоз заќантэы амалахэа иустахъаз иагъынбаухашти? Упшэма лакэзар, лсумка дукэа кны есены уаќа дсыдтэаламзи...

– Мшэан, Цапыра уоума исзымдрыз? Иараби, усќан агха сыхъзарггы угэы иалумырсын,уи азын заќа сахъхухъо удыруама? Исыдтархэоз акэыз цъшьаны исдырќатцеит! Ашьтахъ исызбеит утыпахъ еиҕа усырхынхэырц, аха иахъоуп уанызба хэа акэымзар упшаара сафуйжътеи итца удыруама?

– Аа, уажэоума цќъа санеилукаа! Шьта иудырма сзыцсаз, аха усќан суабжьарц аныстаххалоз, цъым,ацсыз азсашъа аумырцалан хэа соумхэози, уажэшьта иубама ахэатэхамцара иузнауыз?

– Цапыра, баша убарбаруеит хэа акэымзар, иухэо шьта иара ихэо хэа иќам! – убри аамтаз иаазгэанаҕеит ацсцэаха.

– Иабихэац, абри ура инеицынкыланы зеггы рыцсќэа ахъугаша ушцашьто! Уцсы акы иамырҕеит, иузыќалеи? Цыпхтэиќеи цыпхцэатэиќеи харќэатцып, ари ашыќэс макъана ишнымцэацгы сынтэа мацара заќақы рыцсҕазаара угахъои? Рафстахэцэа рцэыцэгъаханы зыездыршьуа,анќъа иќазамыз гэгашаќэ аибарцсраќэа, амѡаф амашэырќэа,ацара змамќэа ахэшэтэырҕаќэа рфы ирыдрымкылакэа наќ иугахъоу ухэа, хазы афарацэа мацара кыдды заќақы арахътэи адунеи иацэурзхъоу уажэшьта уаазхэыцырггы ухэтоуп! Ауаа зеггы нцэарц утахымзар, иќалозар шьта упцы мацк иаанкыл! – абри даараза Цапыра игэы ишалаз иныцшуа ацсцэаха иахъ даагэрымышэа ибахит Катцыта.

– Уара, сара исхараны исыдыжэбалои,дара еиханы арахъ иаауазар? Уажэы ари шэзыдтэалоуггы сара мчыла дызгарцы саама, иара ус аниҕахха ауп саара зыхъяз!

– Аиаша шэҕахызар, Катцыта иафстаахэ ауп зегъ зхароу! – аира зшаз ашацэа атцыхэтэан дахъчарц аеазнакызшэа ааиамхабахит. – Ацсыцэгъара ацхъа инаргыланы цэгъарас, баацсрас, гэымхарас, цмыхэхэарахрас, уафымрас иааќаз

зегьы ирќатцо мацара, иуулакгы иацбал ааигеуотэит!
Убас ауаа шэырпырхагамхозтгы, адунеи зегь аќны
хагыреикэцарахон, еицхыраарахон, рыцхаибашьарахон
иќалоз, ацстазаарагы зынзаск даеакхон, зынзаск
игеазырхагахон!

– Сарамыжда, шэара ашацэа хэа иќоу есымша ауаа
абзиара дырќатцара шэафымзи! – игеаазшэа канатеит
Катцыца иафстаахэ. – Абри, ура ухата, Катцыца ахазына
хэа избэхэ злархэаша хэа бзиарас иурќатцахьааз? Даба
ихэеи?.. Хаи, зыцсаца бзиаша Катцыца, дзакэ хатааз,
дышпабзиаз, дышпахазыназ хэа зэыр иузирхэозар, абри
сжакьа мсит, иахьарнахыс афстаа хэа хьзы схымкэа
стэыоаќэа нхатэцэаны ишкасыцсо, иамузакэа иќалозар,
иара сжакьагы нфырќэыдааны Катцыца иафстахэ хэа уаха
сызбахэ шэзымхэо зынза наќ схы салгоит!

– Ус уыќатцар бзиагэышьамзи, нас иаргы даеакала
дќаларын, аха сахьухэацшуа уи згэагыша дабаќоу! –
аецныхэа ныќанатеит аламыс.

Катцыца илацэаќэа еиќэцсаны дахьыќэыз, игэы
иќэыоуаз абжьќэа цќа дырзызыршырц, иахеидеи
ыќамкэа зынза иеааиртынчзеит. Усеицш иеаныќаитца,
егьа хаирпшызаргы шыта рацэак нызцуа иакэым хэагы
ааргэахэт идтэалаќэазгы.

– Ура, зегьы шэеицлабны изыжэуша анизыжэуы,
уажэшьта амакра азнауеи? – абжыы наргахт ацсэаха.
– Умыжданы хара хзы ушцаоагылеи, угылара уцабааит
хэа изызхэо рацэафызар, шыта шытахьќа ирхынхэра
изацсазар шэазхэыци? Сара сыхэтаахьала,зынзагы уи
саќэшахатым!

– Убас изырхэозар, аоны дыќа, аусура дыќа, дахьцо-
алакгы иааипырымшэарц идикылаз ауафымра ауп зегьы
зхароу! – азгэата мацарала зегьы идеилнаркаарц атаххеит
Катцыца иламыс. – Дызлеицгэарташа бзиарак знызатэык
иадымзаргы изыќатцанда хэа санишьтаз аамтаз,ауафымра
наидтэаланы даргазон,иаргы хара ицаххэоз ааста
уи ахэатэы акэын еиха ихаитцоз,уи даќэгэыцны иара
иааигеацхоз амацара акэын есымша инаигзозгы! Уажэы

убартқәа зегы неидкыланы ҳахьахәацшуа, икаитцараны иказ абзиарақәа, ипсы танаты рыбжеитцарагы инамыр-кацеит.

– Аиаша иаиааиша акы зыкалом хәа есымша идәықәу шәара шәоуми, нас уи шәзафхагахаауа абзиарақәа ишәыркацаландаз! Уахьгы дыкамкәа арахьгы дыкамкәа, хылацшракгы имамкәа дгызхәыцца дшаанхоз акара анызба, атыхәтәан сара даасыдыскылеит сихылацшразы.

– Уара, аиҫыхара шәаакәытцны, ауаа дзырцәымыгххаз абрака абыржәы саргы иаасшәырдыри, икалозар? – ус ацсцәаха абжы наргахт.

– Уи уажәшьтан еилукаап, уажәы саргы акы ахәаха аасаразеишь! – ашацәа ацсцәаха агәааеаннацахызшәагы ибахуеит Катытца. – Харт, ашацәа шәхазтцауазар, хәхәтаахьала дцаркымкәа дләшәымкәа, хшылагы дхәыдамхарц ауаа зегы еицшны ишахшо еицштәкәа иаргы дшаны адәы дықәахтеит. Кәыгарыла зегы ирапимгозаргы, уеизгы ихы зланыкәигааша ахшыфгы иахтеит. Нас, исзеилкаауам абри ауаф абриакара деимашәкыртә дзышәфьтцахаз, иарбан цәгыароу икаитцаз?

– Уи, сара соуп ибзианы издыруа! – Катытца изынханы иказ ламыс хәычык абжы нароузаны игәы ақәыфара иналагазшәагы наиамахеит. – Ашацәа, ухаткы, уара гәыбқан азәы иануитцгы диашам хәа азысыпхьазоит, избанзар, ари иатәаушьаз ауафара иафстаахә напхгара анацо ианалага нахыс, ихы аахтәа иара еицшкәаз цюуку иарзак дааицгәартан, еиха-еиха дхагало мацара, абыржәы атыхәтәан дахьыказ дааганы дхәапца днадыртәеит. Усцәкәа ухы уахыццакны зегытцәкәа рыгәра умгалан, аетцәа ахькыду ианкыдшәалоугы ыкоуп хәа есымша игәиғаньстцалон, аха итцасхәоз цасхәан ихахы инеигомызт. Апхьаза, апхьазатцәкәа хар имамшәа иеаакаитцашәа иуит... Хаи, Анцәа ицъшьоуп, егьафы аанагахьазаргы абри ауаф шьта зегы ирыхәаша иакәхоит хәа ишизыцшыз, атыхәтәан ргәыграқәа рымпытцашшо мацара, абыржәы дахьынзажәбо дааит.

– Ыым, аиаша шәҗахызар, абри Катцыцагы убри аҗсыцәҗара ауп дызкәызыз! – ахәахт ашацәа. – Иламыс ишахәаз еицш, иаргы ихатәитәкәаз рацәазоуп, сасаиртәк иаҗараны иргылаз ари аоны ашыза уаха азәы изгыланы ыараакыр ижәбахьоума? Еилыргацәаси җссацәаси иди-кылаз фөык ахәса рымч ақәымхо ианыҗала, даеа хәөык ацицеит... Ирхәоит, шықәсыкахь өынтә-хынтә атәыла дүқәа рахь дцаны ицсы ишьалоит хәагы. Иахьынзаиашоу сыздыруам, аха иахьыхароу тәылакаҗ миллионла аҗаратәахырта изалоуп хәагы изызхәо рацәаөуп. Абас иҗаитцакәоу роуп дыҗхастәзтәызгы. Убри азоуми, уажәы ара хәҗхьа деизҗьа дзықужу!

– Ааи, ааи, иашоуп! – иаазгәанәтеит аламыс. – Игәра ганы дызхадьргылаз имариа усызма, иаразнакы ицсыцәҗара амөа аназааиртза, уи згәамцхаз цьоукгы неины игәичаньртцеит, аха урт рхәатәы хамцәкәа ицәхәыцуази ицатәази ргәахәарақәа нагзо иҗәаихеит. Атцыхәтәан адунеи амаа зынза иара идыркызшәа ихы ибо даныҗала, сара соуп хәа иеыҗатцаны ииҗахыз даитон, ииҗахымхаз дрырханы иара итәык днахаиргылон. Алаҗштәашәара иоузшәа убас аабыкьа зусура иамихыз азәы тәамбашақә дышизныҗкәаз ала ихы еиҗеихәазаап, аха акыр зылшо Катцыца хәа еицырдыруз игәы иасуазма, ашшра дахьнеиз дыргәыбзығны ишьтахьҗа ддырхынхәит, усуртада дшаанырмыжьуаз агәра ирганы.

– Хәи, цьаханым алцха уоуааит, Катцыца! Асцәҗьа укоуп хәа сыҗамызт, шыта сушьытцраны сыҗоума! – цьаханым иахәаз агәы иахәазаап.

– Ахы, хдәықәта, Катцыца! – аҗсәәаха ацара аҗәазна-кит.– Аамтәгь шыта рацәак сымам, тәкәажәык лыҗсы лхымцыц хәа адырра соуп, уигы лассы снәлыдцәалароуп!

– Абри, уара уанымццакуа аамтәк шҗаҗам, уеизгы! – уи аҗахымхеит ашацәа. – Думаны уцоит, аха дабантәиааугеи, маҗьана дзааугеи хәа дахьноуго иуазцәар ишҗароухәои?

– Шәанацьалбеит, уара, нас маҗк шәааласы, аамтә сымам хәа шәасымхәеи, сусура сагхоит!

– Ыым, ари цәҗьа баны бзиарак җаимтәцзар, шәҗәы иалымсын, сыхәтәахьала цьанәтҗа дсызгагәышьом, иҗахы-

зар җаханым дигаит! – абас бжык игәы иаакәөит Ка-
цыҗа.

– Мап, мап, җаханымҗа сызцом! Уаҗа азбахә арахь
исышәмырхан, уахь стахым! – убри аамтаз аҗсых
даалҗаны ибжы рдушә инаиргеит.

– Хаи, уанаҗалбеит, җаханымҗа ургартә абысҗак
цәҗарас иҗауҗахәаз,уара ахәаша! – аҗсра иаҗыз абас
анааихәа иаалцәымыҗххеит анхәа.

– Зҗы акны икәу дцәажәо збахәада,хазшаз улҗа-
угәыҗа хәҗ! – анхәа илыдтәалаз агәыла җхәысҗы лылахь-
лыҗамшь аалзатәит.

– Ус деимашәымкын, уара! Изахьзузеи даҗтахым!
җаханым уоуп изасхәо! җанаҗа дрыдыркылом, аха агәаҗ
рацәа зышьтоу ауаҗы, җаханымҗа игара шҗауҗахым? Уахь
азыхәан, ари еиҗу дузыҗшару? – аҗсцәаҗа уи инаҗаҗеит.

– Уара, шәихымццакын, иахыҗыҗу дшәызнамҗар хәа
шәшәоума! Ихәаҗшраз иаараны иҗоу аҗақьым, иихәараны
иҗоуҗы макьана иазыҗштәуп! – иаҗал абас ахәазшәаҗы
игәы иабеит Кавҗыҗа.

– Мшәан, җыхәашәа зынҗы ихы җиҗахьоушәа,
еиҗушәаҗы акы саҗақәахьан?... – убри алҗшәа еилнака-
арҗ аҗаххазәап ашацәа.

– Ааи,ааи, ихашыгә аартны иҗамҗшхьеи!– уи аарҗа-
быргит аҗал.

– Нас, идырбалеи зырхәа? – иҗааит аҗсцәаҗа.

– Акымзарак! Аҗақьымцәа ихы җҗаны инҗаҗшызар
итыкка иҗацәны ишыҗаз анырба, ара иухәшәтәыша хәа ак-
җы ыҗам рхәан, ус ишыҗаз изахны наҗ дызтәыз дрырҗеит!
– аҗак ныҗанатҗеит аҗал.

– Ха,ха,ха! Шәара уажәоуп уи анеилышәкаа, ари
хшыҗда дыҗоуиҗьҗеи иҗуа жәдыруама? Аламыс аниҗырҗ
нахыс ауп абас даныҗалаҗы. Ашьҗахь даалаҗшықәҗаны
аламысдара анапахьы данаанага, аҗыхәтәан дахькыл-
нагаз жәбоит уеизҗы, аха данхәыцша аамҗоуп макьана
шықәсла дызтаҗылоу, ижәдыруеи ихҗацәы иааҗашәаны
ирзыз иламыс җшааны еиҗа дазыхынхәыргьы!– аҗыхәтәан
абасшәаҗы аазгәанатҗеит ашацәа.

– Иараби, абри ауаф ихарашәтцозаалакгы, убриак агәра сызгацөом сара! – уи инаҗәҗеит аҗсәәхә.

– Уара, ани иахароуп, ари иахароуп хәа итызшәа мацараха изакәызеи шәызланагалаз! Харак азәы ихадымшәа ахалыршәшәара аҗахзам! Аиаша шәҗахызар, абартқәа зеггы хара ҳаидымгылара иахкьаз ауп, абри ауафгы иахьа рххатәыс дызҳауыз! – иаазгәанаҗеит Катцыҗа ирзхьаз ауафара.

– Хәҗала шәсазцаауазар, зеггы шәәпхьагы сара соуп ицәызыз! – еиҗах ахы ахашшаара иналагеит Катцыҗа иламыс. – Аҗсыцәгыара ааста ауафы иуафышыа еиха ианыҗәҗәамха, нас, ашьақартра иҗашәаз ашыш-камс атыҗшыа иақәымшәакәа ишҗаҗсуа еиҗш, ауафгы иҗсыцәгыара иуафара налаҗс ицоит. Ари зхысхәаауа, ашьҗахь Катцыҗа иахьеихаз даҗеа тыҗ дук ахь аламысдара данианага нахыс саҗатыр имбоушәа даналага, нас ицрысхуааз, дук мырҗыкәа сицәгәааны наҗ сиҗырҗны сҗеит.

– Зеггы арахь шәаасзызыришь! Иара, иара иоуп, аха дшыҗазаалакгы ихшаз ирызхәыцтәуп! Дарггы дааразак ихирны иҗазар жәбоит, раб еиҗшҗәкьа макьанатә рыхәадырззаларцгы иаҗуп, рхатәы бызшәәтәкьа раҗәашьаны ирхәахуам дара ртәала. Макьана рықәрақәа шынамзацгы машьынак-машьынак аахәаны ириҗахьеит. Уажәы иаалыркьаны абыда иаанхар илыбжьахәаша изуеит, мамзарггы иҗырхага дуқәаны зеггы ирзыҗкалар кәлоит! – иаарылабжьеит ашацәа.

– Иабихәәц, иахьа дызгап хәа смаахзи, аха шәара уи шәәкәшаҗатымзар, мыш дуззак ырзны шыҗа снапқәа ыркало сышҗахынхәри! – иаагәынқьит аҗсәәхә.

– Дуызамгар хәа ушәоума, даҗеа пыҗрак иааиаразеишь! Уихымццакын!.. Аиашаз, раҗхьаза аусура даналагоз заҗа дуафыеиқәчабыз? Зыҗсынҗры духаша, абри дҗеи бзи-ахоит хәа зегь шызыҗшыз, ашьҗахь ихы абанзәнеигеи, иара, ашәикка! Сарггы заҗа дсеиҗахәауааз, еснагь иапхьа сырғылангы симамзи! Ацәажәара данналагозгы зегь раҗхьаза сара сыла акәын дшалагоз, жәак

ааихэацыпхьаза сара сарбаны, стызшэа мхэакэа сихаштны икалахьазма!.. Ашьтахь иаалыркъаны играшэах дыр, избахьац иакэымшэа ихъзи-ипшеи дафхагахаауа, иара ихы зацэык зегъы ирыхирхэхээрц, иамузаргъы мчыла игаларц иехарззалазаны иеыкаитцеит. Ацсыз амшын зегъы иара иахатэушэа шабо еипш, ахэынтқарра амал уаргъы уалақамсала хэа дақэитыртэызшэа, дызлажъыз амеиллага зегъы иара ихатэызшэатэкъа иамхабеит, неитамхэа! Зынза ихахьгъы икамызт, мамзаргъы ацэыцэра иханарштит, ани амшын иалазсоз ацсыз, мышкы зны ағлам илбаанадар шыкалоз, уимоу еижэлантэу ацсызқэа дара дарагъы анеибафалогъы ыкахми, аха ахааназгъы игэы иаанагомизт иара изыхэан игламхараны иказ ипсыцэгъара дылбаанадараны дшыказ, – агэы нырханы иаазгэанатеит Катцыта иламыс.

– Убартқэа зегъы сара исыбзоуран! – аламыс иахэаз агэы иахэаны ахы иахычээрц аакэнакит аламысдара. – Дыззымдыруаз днардыруа-аардыруа, цыоуки бызла ихыхуа, егырт ргэыгуа, уртқэа знымаалоз рцыбақэа акы нтацъго, азэы игэы дамыргакэа иныргэабзыг-ааргэабзыгуа, убасала есаaira ситцгэо мацара, ахааназ ибараны икамыз атыпқэа акакала ирпсахуа мацара, уажэы ацыхэтэан дкэапца днаганы дахьсыртэаз жэбоит.

Катцыта ихы итэымкэа дшыказгъы дахьеимаркуаз быжықэак иахауашэа цапхьа ибла апыцъкэа аатцасит, аха нас еитах илацэа ташэашэақэа еикэышышьы иаакалеит.

– Ишьыгаф дааганы дкэапца дуртэеит! Убри ауп иулуршаз. Ишэгэаламшэои апхьаза ихамацагъара даныхнахыз, иеыргэапцаны иешыкаитцаз! Икауцахьоу аазырха, убартқэа ура иузапсам, мышкы зны уцхастанатэыр калоит хэа, есены саакэымтцакэа итцахэара сафымзи, аха егъа зундаз знызатэык иадамзаргъы даасзымхэыцит, абри ауаф! Уара, абри иацъал ааины икэакэа иаадгылама хэа дахьцалакгъы сааицрымшэакэа сишьтагэышьамзи, аха иазыжэуеи ахаангъы сиднамгалацызшэа, сизымдыруашэа иеыкацаны схацыпан аламысдара еиха хатыр акэитцо далагейт... Ашацэа, уххьзгейт, абри ауаф даниуаз аламталаз ипсынтра анузбоз иатэаушьаз ауафара, исхэаз хауцозар,

абасоуп ауафымрахь ишкылигаз! – еиҥах иаазгәанаҥеит аламыс.

– Аламыс уара уанирз ашьтахь ауп аҥхашьарагы ани-пыртцыз, нас ауафрагы рацәак идымхалацәакәа дныжь-ны ицеит, – уи аартцабыргит Катцыца дныжьтәума аҥсра дахырпәтәума хәа згәи-згәи еилацшуа изыцшыз аҥбал.

– Ааи, ааи, хәицпыртцын хҥазар, уи азын гәыбҥан хәтәтәума? – аҥарқьиарц аҥаххеит аламыс. – Сара сааста ауафымреи, аламысдареи, аҥсыцәгыареи фызцәас ианишьтых сара сымацара исылшоз? Еиҥаразак дыргазаны, еиҥаны игәы зҥаҥоз ауафымреи аҥсыцәгыареи есены астал иахартәаны иахымаз рхәатәы хәцаны сара иааигәа снаимышьтуа далагеит. Сыбла ишабоз аламысдареи аҥсыцәгыареи еиҥа идипхәало даналага, ишҥаҥастцарыз, узтаҥымхаз бзиа дызлоубари? Аҥны иҥнармыжьлаз ала сеицшыны саницхәаза, ицрысхуааз, ихы ас азиуа даналага саҥаҥыр азәы лахь аиҥаанза сицрыцит.

– Цыым, шәгәы иалсыргыы аиашоуп исхәо, абри шыта ихашәҥа-ихашәымҥа, сгәанала зегы шәыпсыҥероуп уб-ранза инагара зыхҥязгы! – ихашшаара иаҥыз рахь ацыхәтәан аара нархеит ашацәа. – Шәышҥа ииагара шәылымшакәа ахылацшыдара анишәҥа ауп, шыалеи-далеи доухаҥсылеи ишәзааигәам аҥсыцәгыареи аламысдареи, ауафымреи, аҥагыареи рҥааибаркны шәара шәҥыцқәа зааныркылаз... Изааныркылаз акәым, аха шәшымгәыгзоз ишәцәааныркылеит, убри ауп иҥалазгы. Ицхәан шәуазәык азәы иазгәеиҥеит, убри саргы уи сақәшахәтуп, ижәдыруеи урт изыруыз цабыргны шыта дахьхәхәзаргы калокит.

– Уаҥа умцсит! Ала ацыхәа узыриашараҥа уи шыта акы дариашап хәагы сыҥам! – иаагәрымит ауафра.

– Уи бзиоуп, аха иаркы-ирцә хәа иҥаз ауафы ашьтахь игәыцашәеи дыцсхабзаха, ицсы мцо-имаауа еимарххатәыс дхауртә? – хәа иҥааит ашацәа, Катцыца даниуаз ицшаз аилагарақәа шамаз аҥара анеилнакаа иара иацәагхаз цышьаны.

– Уиашоуп зегь рыла, аха иара иакәу ҫышыоума еибадырбо? Иҫсы атәы ахыршыртә абыскак аҫсыцәгъара изтәзеи, иабаҫоу иуафара, иабацеи иламыс хәа, еиҫахгы хара хакәхоит изхыччо! – ауафара иналабжьеит аламыс.

– Иухәо еилкаауп, аха исыздыруам, исыздыртәҫьом, избанзар сара сгәы ицәкаҫаижьтеи акраатцуеит, уажәшьта хныкәгара илшап хәагы сыҫам! Икылтәаз ахаҫыц ахыи ахырҫаны иуцәахыргыи, зегыи акоуп ишкылтәо иаанхоит! – макъанагыи агәы назомызт ауафара.

– Ха,ха,ха! – убри аамтәз иааччашәа ҫанатцеит Катцыта иҫсы аҫара дзыхзызаауаз ауафымра. – Ҙаҫхәа шәнапаҫы дҫалар, аҫарахәа дҫашәтап, сарамыжда! Зегыи деицырдыруа дҫазтаз, есаaira дҫаразкуаз шәара шәакәзу, сара сакәу? Сара сакәмызтгыи иуалқәа изымшәо, ирасақәа рххо, аатәақәа иҫәәкәа иқәта, аҫшатәытә дарчаланы иахәагыи ҫсоу дықәзаарын!

– ҫьым, ишәасхәара сыздыруам,хара ауаа анахшо рызегыи еиҫшны иахшагәышьоит, аҫсыцқәагыи еиҫшны ирхаҫтагәышьоит, аха нас зегытәҫьа уи аныкәгара рылымшакәа ҫыҫык аалаганы рыҫсы ҫсыцәгъартәуеит акәымзар! Убри аҫсыцәгъара ауп аламысгыи еснагыи изқәызуа! – ауафымра иазгәанатәз наҫанархит ашацәа.

– Иашоуп, иаша... Аламыс сахыҫам ауафара ахала иамчгәышьои! Сара заанатгыи идызбалақәахьан агра бааҫқәа цигараны дшыҫаз! Хәбацәа рҫьынҫь Анцәа иумырзын хәа аныхәәҫа анникылозгыи, иихәоз акәу ҫышышьоума? Сара дызлаздыруа ала ахаангыи иҫьынҫьдгьыл хәаасгыи иҫаимтацызт. Ауаа иахьраҫауа хәа, ҫьынҫьи зыжәлари ҫыжәгас мацара измоу уицлар, нас зегыи уеибарбаны иухыччо уҫалар атқкыс ушыцқәоу наҫ уиҫыртыр еиҫьми. Баак ргыланы, баак зырбгаз хәа, зыбзиара атқкыс зыцәгъара еиҫазтәуа ауафы иаабра цәгьоуп, бзиа хәизымбакәа хәаҫтыр иаграгылаз ицраҫхгәышьои, ҫьым! – агәынамзара макъанагыи иаиаиуа Катцыта дызлақәкәаз еиҫах иаазгәанатәеит аламыс.

– Уара, абри, Катцыта хәа иахья ихтаркыз царас имоу еилыскаар сҭахын? – убри адырырц аҭаххазаап аҭсцәаҭа.

– Ахшара зауа аҭәсақәа реилыргаратә цара далга-хьеит! – уи иаазгәдуны аҭак ныҭкаитцахт аламысдара.

– Аа, шыҭа еилкаауп! Ишәыргылоз аҭны еихагылақәа шықәсык цәанза изеилахауазеи хәа сыҭахын! – иаазгәанатейт иҭырицахьаз ауаҭра.

– О, сахьынапшы-ааҭшуа, Катцыта иханчаҭа аҭнуцҭкагы акырза иааныпшыртә амал аҭнаижьхьазаап! Ани,ашәт зҭагылоу шәазыпши, иара амацара машьынак ахә уеизгы иаҭсоуп! – ргәыцхақәа аҭаҭыра иааиаганы иаазгәанатейт ауаҭра аниҭырицоз иацыпҭаирсыз аламыс.

– Цьым, зныкыр уара акыр иурҭацхьазма, иаажәбо зегьы изаазгаз сара соуп! – иаразнак ахы иаахьгәхәеит, Катцыта иҭсыцәгьара. – Сара исыбзоураны амамзаара далызгеит, уажәы хауп хәа иҭоу аҭхарззалацәа раастагы ирапиго дыҭоуп, аха ашьҭахь дызҭахымхаз аалаганы акы дапсамкәа дҭарҭейт акәымзар. Сицхраауа, сицгәо мацара зда псыхәа ыҭамыз ауаа дуззақәа дыдсырдыруа, азәы дыргәыбзыҭуа, егы мап измырхәашаз наиҭаҭыҭго, убас мацарала аҭыхәтәан зегьы иара ихәалартә аҭынза дназымгеи, аха иазыжәуеи, игылара иаразнакала иҭабазшәа даадыртәейт иҭашьыццәа.

– Убасала уаалаган, зегь раҭхьагы дламысдаутәит! Иҭсы ахьурқымқымцәаз ауп, уажәы игарҭа хамамкәа ара дызхамҭоугьы! – уи инаҭҭнахәеит ауаҭра.

– Ее, цқьа уаахәыцны уцәажәалеи! – аламысдара ахьчарц уи инацыцҭкеит аҭсыцәгьара. – Цьым, хара иахья акыр усқәа зырхыцхыцуа хауп, усцәҭкьа унахәдыххыланы иуршәақәо хреиуам! Уажәы аамҭа аҭыпсахшьақәа злаабо ала, даҭа пьтрак ашьҭахь зегьы хара ихазҭаауа, хәа псыхәа рымамкәа иааҭагыларгы ҭалоит... иҭалоит акәзам, аҭалара иалагахьейт!

– Ахш ухыпшылацәар, ихәашьушәагы уамхабоит, убри ауп ишәыхьны иҭоугьы! – уи инаҭаҭейт аламыс. – Уажәнатә

ас агэыгра шэы иашэтахьазар, сыгэра га, хара ицаша шшэакэымхо ала! Убас иагыҕкалароуп хэа акэымзар, аматца реипш хыҕхьазара шэымамкэа шэыпланы иаашэтахэу зегыы ҕатцо шэаагэарлар, нас аиаша иацныҕэаша, уи назыгзашагыы цэашьыркыла уишьталаргыы, даҕа цытрак ашьтахь цэара дузымпшаауа иҕалоит!

– Уара,аказы сшэазтаашан! – ирзеимақыраз азтаара даҕацэара иааианагеит ауаара. – Сара, уеизгыы сипыртижыҕеи акраатцеит, иара иганахьала исзымдырқэо шырацеоугыы иахьа избеит, исахаит. Ипхьаншэа азэы ахэара уналаган, аха нас изакэазы Катцыта дыҕсхабзартэыз цэа инамыгзакэа аеакахыы инахигеит, убри аҕнытэ ацыхэтэанза еилыскаар сҕахын, ари ауаа аҕстазаара хазына аанижьыртэ азтаара зықэгылаз?.. Иаалырҕканы изыҕалеи? Дычмазыохазма?

– Дычмазыохама ухэахт! – ауаара ацаашьа цышьахэыс иааҕанатцеит аламыс. – Иацы ишакэымыз ала ианиацеажэа, зхы иақэгэыгуа згэы каршэзаны иҕаз ауааы иқэырхэацеаз гэгэала игэнигазар акэхап, убра дыштэаз ихы ашыгэра ашьацеҕа насын, ихы изымдыруа деизҕа днарылахаит. Дзыхдырҕкызгыы убри ауп, ҕнак иусураҕ дыштэаз исзымдыруаз цыцеҕыак икабинет иаааналан, иргэабзыгра иналагеит. Иаразнак издырит уи гьангыашрак збны ишиҕааз аҕара. Иаҕахыз дахаҕгыларазы, ацыхэтэан еилахэаракгыы иаҕхьа инықэнаҕцеит. Абааҕсы, аҕсыцеҕгара ахэатэы хатцаны убри умган, иееим мыждарак уақэнаршэаргыы ҕалоит хэа дрыцхашьаны инаитцасхэеит сшипыртхьазгыы, аха схаҕыпан ишьҕиххьаз аҕсыцеҕгара убри аамтаз уи аилахэара ыртланы илаз аҕара аҕхьазара иалагхьан. Уи акэхеит,ишеилыркаах дыр, ҕнак зны аиҕабыра рҕынтэи иаакылҕканы имоапыргаз агэаҕарақэа рышьтахь аизараҕ уаха акы даҕсамкэа, зык дазымызэзэо дҕартцеит мышрақэ! Издыруада, шьта убри ихы дазнархэыцыргыы здырхуада?

– Ыым, изыруыз уиакара уара ухы иакэымтацаан, еитахгы сара ыара ысыхэак изызуруп! – аламыс цэымгыс икзаны инахгэааит аысыцагыара. – Иудыруазар,макыанагы акыр зылшо, акыр зымчу аысыцагыакэа хралааууп, хнаицхрааны аагыа ишыапы дыкэхаргыларатэ хакоуп! Мамзар,хара хуаа ысыцкыакэоуп хэа зхы иахычэхэо игэароу роума шыта еитах ишыапы дыкэзыргылараны икоу?

– Уара, абри ауаа агыа дшыказ, ашытахь дшыкалаз хэа баша изеимахкуеи, ари шыта уеизгы ысык дидызаха- хыазар? Ауааы данцслак идызцаа аццаа ахыикоу ахь дыргоит,аха уажэы уахь игара мап ацэышэкуашэа аскак ахцаажэара азнауеи? – инарфацеит аццааха.

– Иаууеи, шыта ари сара дысымгар калап, дутахызар уара дгагышыа! – игаразы еитах мап акуа иалагеит аыанат.

– Уара, арт аламыси ауаауеи еицфакны абзиарахь дыргьежытэуп хэа ирхэо умахэзеи, ыаханымка игара уажэшыта саргы акэшахатхашьас исымои? – иаалакфакит ыаханымгы.

– Мшэан, нас, ара дыкэцаны ас мацара ханбанза- идтэалари!? – дахыиргаша рзымдыруа ас данааимарк, агэынамзара ааныцшит аццаахагы. – Анс иамуазар, арс иамуазар, нас, изахуша шэааласны ыара акы шэазкылс! Дгатэызар дахгап, мап шэхэозар дызтэу рахьдхархынхэып!

– Иашаны иазгэоуцеит аццаахажэ! – убри аамтаз ыарантэ иаафналаз цэыблакы лыбжыы налыргеит. – Ари дыпсуа ыышэшьоит, аха акымзарак ихыраны дыказам! Цоуп, ихы итэымкэа ааны дааргеит, аха сара дрыцхашыаны дымцсразы дыскит. Саргы ыара сымнеир-смааир калоума, агэыларахэа сахындэылтыз, убра снейны сааианза,шэарт зегы ара шышидтэалаз ауп ус сшаашэыхтыгэла... Ааи, иашоуп, абри идыза ауааы хазына дышцаахгхеи хэа ажэлар ргэы иалсны ирцэыуа иоуп ыанатка ирго. ыаханымаагы шэмацфым, аха изыхэтоу ас еилышэуа шэалагар, ытрак ашытахь ижэгаша дышэмоуа шэаакэхаргы калоит, амала сара сухызаанза ари игара заанат мап ахыацэукыз иашаны икаутцеит.

– Еилкаауп! Ибзиоуп, уажэы цъара дмышытыкэа хааипейицшып, аха ицсыцкъа ахатыпан ицсыцэгъа еиџа даашытнахыр, нас еыцсахрада цыхъа дшыџаз еицш деиџаанхоит? – агэеынцара џатцо иаазгэанатеит аџыанаџ.

– Еиџах уи данаџыџашэа, усџан ашаџэа уакэхоит ахара зыдхало, избанзар ихы апешора цкъа ихэыцлартэ еицш, ду-зымшеит ауп иаанаго!

– Мшэан, иуџэажэашыои, зегъы шшоу еицш аригъы дшаны адунеи дыкъэысџазар, цэгъарас иатџубааи? Цъым, сара исуалыз насыгзагэышыеит, аха нас ишахэџаз ихы изымџаџымгазар исхароуи, шыџа гэыбган зышэџалаша иара иоуп!

– Иабихэаџ, думшазар еихагъы еиџъзар џаларын!

– Усџан иани иаби хшарада иаанхон.

– Шыџа дырџыцны дахъушо хэа акгъы ыџам, дыбзиастэып хэа уалагаргъы акгъы алџуам,убри аџнытэ абыржэы дыџсымкэа дыбзамкэа дшыџоу дааныжъзар еиџъзар? – Катџыџа ишизутэыз аазгэанатеит цэыблаџы.

– Мап, мап, ус изура гэнахароуп, уи Анџэ дугъы ихаџэеишыарым! – ус аџаџара аџахымхеит аџыанаџ.

– Мшэан, ишыџахъџа иргъыжъра шэеилаџахма уажэы? Иабихэаџ, ишэџаху шэхаџагъы ишэыздырам! Ауаџра ныџаигаларџ ашаџэа дшаны дуаџитэит, аха уи шизныџэымгаз еилышэџаазар, уара, нас, наџ ауаа дрылгатэыми? – ачалаа аџыгэхэа иныџэкшаны иаагэрымит аџсџааџа. – Дгъыли жэџани рџны иара изы џыџџ џамлазшэа ара дџамџаџаны ханбанзаихэаџшлари?

– Игара шэахымџцакын, даныжэгашагъы аамџџаџ џалап! Макъана арахъ дыџазааит,ауаџреи аламыси акэу, мамзаргъы ауаџымреи аламысдареи ракэу шыџа рыуа иалихуа хбаанза! – инарабжэеит аџьал.

– Мшэан, агэнаџа раџэа џазџахъоу, усгъы ишэасхэахэеит цъанаџџа игашыа шсымам! Шыџа дааншэыжъыргъы даанышэмыжъыргъы, ари ауаџ избахэџэа иахъа изласаџаз ала, шыџа зегъы акоуп уеизгъы хашџа ахаангъы неишыа имам! – Катџыџа уахъ ишыџыџмыз ала агэеынцара ныџанаџеит аџыанаџ.

– Ыаханымыҕагы иара изы иахы инаркны ашә ар-куп! Иҕсыцәгыари, иуафымреи, иламысдареи иаартахар зегь рыла ддырманшәалоит, аха ргыреанзамкәа дырцәыбзиахар, нас уахыгы ишыапы алихит ауп!

– Ассир шәышпалашо, абри, шәара! Шәанаҕалбеит, асҕак зихышәхәаауа, нас дахыаҕгаша ыара акы шәымхәо! Ида шәхамшәалартә, ара дчаҕшьо ханбанзайхатәоу? – еиҕах иаагырымит аҕсцәаха. – Уахагы цасхәан дхамчаҕшьозар, шәааласны наҕ акы изыжәызба!

– Знык ихамхәахыеи, дызтәу рахы дырхынхәтәуп хәа! – ирхынхәразы аҕеилаҕшра шамазгы инакәшахәтхейт аҕынаҕ.

– Мшәан, уахыгы дыртахзам хәа зхәоз, Катцыца иламыси, иуафреи шәакәзами? Акгы захышәымхәаауеи? Анаҕалбеит, игарта хамамкәа хшҕейдхалеи шәхәарауауеи! Аиаша шәасхәап, асеиҕшҕәкы ахааназ сақәымшәацызт! Иараби, уахы шәара дышәтахымзар, хашка игара хара хакәшахәтымзар, нас ишҕаизутәу ари? Ида рхамшәалартә дызтаху дыргааит, нас уахы дрымаз иртаху изырулап! – иаарыбжыаҕакеит аҕынаҕ.

– Мап, хара азәгы дихәҕазом, уи дызтәу хара хауп! – убри аамтаз иагәамҕхакәа ифыцбыбит Катцыца иламысдара. – Ари, ариаҕара аҕыбаа идбаланы, зегь рыла даазаны шыта амалахәатәкы азәгы дхәзитаҕәышьом! Мачзак иаахашәрауеи! Харҕ аламысдакәеи, аҕсыцәгыакәеи, атцмыхәхәарахкәеи иаахалымшо акы шыҕам, шыта абри зегы ирдыруазарцгы рыхәтоуп!

– Ида шәхамшәалааит, хара акыр азыхәан дахтахума, аха нырцәыка дрыдрымкылакәа ишытахыка дыргыжыны шыта хара данхадрыжылах, шыта афызцәа ҕыцкәас ишытухуа зустцәада хәа хнаиазцаап, аха дзышыцылахыоу ацәгыаршракәеи, аиҕаҕәаҕаракәеи, ауафымреи, аламысдареи дырҕынцәауа, дырҕегыых цәгыарамзар бзиарак ҕаимтәо далагар, шыта уаха ххы хзырҕхашыаҕәышьом, шәара дшәымазар еиҕуп? – аҕаргәааит аламыс.

– Иабихэац, шэxy данышэ́кьяаит,абыскак еимактэыс дызшэоузеи абри! Ара еимашэ́кыша хэа сара азэгы дыз-бом! Иртахым ауафы деимаркуа абажэбахьей? Нырцэ́йка игара мап ацэ́ышэ́куазар, нас, на́к дырфыханы дьтцшэ́ыр-кья! – иаагэамтцит а́цсцэ́аха.

– Ааи, на́к сихы́тдроуп!– уи иазыразхеит цэ́ыблакы.

Убри аамтаз, Катцы́та зегы ирахаратэ́ы ибжы́ы нарганы дааччеит,аха ибжы́ы ахьяагаз ада, егы́ыс макьяна чы́ртцасы имамкэ́а иблакэ́а еиқэ́пцоуп, пхы́зк далоушэ́а пшшы́ ихга деизкья́ дықэуп.

– Унан,бла́тых,избо закэ́ызеи!.. Шэ́изыпши, шэ́изыпши, а́цсхых аччарагы́ дафуп! – лхэ́ан, дца́пшьарц иааз агэ́ыла та́кэажэ́ык лзамо́а качмао́анкэ́а нты́лбгы́чааит.

– Насцэ́кья!.. Сы́псы уфааит,нан, ша́ка иугэ́арпханы уччоузеи! – лхэ́еит анхэ́агы,уи аалзы́мбатэ́бараханы. – Аиеи, ры́цха, шы́та а́цсцэ́а дрылалазар акэ́ап, дахы́рго гэ́ыкала дды́рччоит бы́мбои!

Катцы́та ишы́арахь ахынхэ́ра ие́азикызшэ́а шы́та изамо́ақэ́а уаркалеиуа ишы́калахы́азгы́, уеизгы́ ма-кьянагы́ ихафсахы́а гэ́ыроа́цэгы́ак а́кэ́ышы́шы́ы и́кан. А́цыхэтэ́антэ́и а́цэ́ыкэ́бар анкашэ́о еи́пш, изблак а́кынтэ́и хэ́апафэ́к иа́караны ла́ғарзыкгы́ кьялазшэ́а изамо́а иқэ́-ланы ишааиуаз, ус акэ́апахэ́а иламшэ́аны ихэ́да ины́тца-шэ́еит. Убри аламта́лаз, и́псы ахэ́ыц еио́натэ́о амлагы́ дша́куагы́ игэ́ы еилна́ргахуеит, ашы́тахь ианизы́мчхэ́аза еи́тах даалкья́ны ибжы́гы наиргахт абас:

– Амла сакит, амла!.. Исфаша шэ́ырмэ́зеи, исфаша!..

– Ка́х, аскак узды́ргэ́акэ́узеи, иараби! Акрызфаша даба́каху, аха а́цыхэтэ́антэ́и и́фатца дахэ́еит, уажэ́шы́та и́псы ихы́тцуазар акэ́ап, ры́цха!– лхэ́ан, ани агэ́ыла та́кэажэ́ лы-лахь лы́цьамшь затэ́уа анхэ́а ллымхэ́а инта́лхэ́еит.

– Иаууеи, ари баша́за дахча́пшьо́заарын, акры́фара иахэ́аз шы́та акгы́ имыхы́уазаап!– рхэ́ан, а́ча́пшьао́цэ́а о́еибаргы́леит, аха убри аамта́з руазэ́ык ус ихэ́еит:– Катцы́тахеит, зегы́ цэгы́аза хуршэ́еит, а́сцэ́кья ал́тра узы-мариахап хэ́а ха́камы́т... Хаи, Анцэ́ и́цьшы́оуп, ушы́тахы́ка уды́ргьежы́зар!

– Избан, кыр сыхьит хәа шәахазма?

– Катцытца уеипш икоу ауашы иурхъуеи, мамзарггы акы дазгараны дыкоума! Ацсәахазггы дымчыдоуп уара укны! – абас аазгәеитеит уи агыла.

Зеггы андәылтц ашьтахь днапшызар, иацы гәгәала иацәхаз еихабы Хәмаскья Зафкара-ицеи изымдыруа хатцаки, абар акәакьяә иахыкфәтәоу. Анамаз ркуазшәа ашыцьяггы рылахь рнапкәа адкыланы иаакәымтцзакәа акы рхәон, нас атуан инатцапшны икәындркәындуа рылахыи рыцьямшыи аарзатәхуеит. Адәныка хәа рхы рныхәозшәа, рапхья икәгылаз ацәымзаггы ацыхәтәанза ихыблаарцггы шыта рацәак агмызт. Ианхәа Хаурханггы еикәа дук лышьатцаны, дзыдтәалоу астал лакә лшыапкәа ахыкә еикәыршәны, акахуа ажәра дафыхуп.

Ант ахацәа, Катцытца иблакәа камкамуа далтцызшәа анырба, иарзнак ашыцьяггы рхырфәкәа нархалашан, ашьтахь Хәмаскья ибжыи наиргеит.

– Катцытца уалтцызар шыта хара хыхь уааи, уарггы харггы ихәхәаша усказ хнауацәажәарц хтахуп!

– Сыфны уааны аракаггы усацәхарц утаххазар? – еихаби иарейи аизараф еибырхәаз уажәыг игәы ишалаз иныпшыртә даацәажәеит Катцытца.

– Арахь уааины уаахадтәали, нас сызуацәхазггы еилукаап! – ихәеит Хәмаскья.

Катцытца иацы игәы ахьпиджәацәаз иахкьяны, еихабы дибар аткыс имбара деилахауа дшыкызггы, днеины рнапкәа аарымхны псышәак нахәашәа, нас кәардәык дааханы дырфәапшуа днатәеит иарггы.

– Катцытца, ари исыцу Цыра Лагь-ицеи уарейи шытарнахыс шәеибадыруаз, хара иахтәу анаплаккәа зеггы ркны иара «смотриашчис» дкарцеит, шыта угәы ртынчны аус ула. Иахьатәи аамтәз иахабацәа раастаггы уажәшьта абарт роуп еиха амч зманы, ирхәоггы акы аанаго икалаз! Иаххәап, цәызк оума, гычфык дупырхагахама, уаазмырбуа еихабык духарахама, ацхыраараз уарацәажәаны дыррак шруталак, фымш-хымш иалагзаны иарзнак акапыхәа атып иныкәырцоит. Катцытца унапы ацака икоу амазара

мачума,убри азын ахылацшра уаргыи иузыкайтдаларц ду-
заазгеит. Мызкы шанызкъ затэык роуп италатэу, уи уара
узы акымзарак аанагом, насггы икаларызеи, исыхьрызеи
хэа умхэо убри нахыс угэи ртынчны ишутаху аус ула. Убри
атдыхэала шэеицэажэарцгыи стахуп!

– Избан, даеа ғыцкала аусура халагараны хакоума? –
иртахыз макьана цкьа изеилымкаауа дцааит Катцытца.

– Мап, шэусушьа шыкоу иаанхоит,аха уи атдыхэала
саргыи ишэытцасхэашакэа сымоуп! – Хэмаскьа иаастагыи
еихабыз иара иакэызшэа ацшэмара нкыланы ацэажэара
дналагеит Цыра. – Зеггы рацхьаза гэеынцарас ишэыстарц
истаху убри ауп, есены зыхэ цэгьоу аресторанкэа
шэнарытцахауа,есышыкэса иаашэхэо «ацыыц» машыынакэа,
«алексускэа», «амерседескэа», «бемвейкэа», «атоиотакаэа»
ухэа, хкыла амашыынакэа шэыпсахуа сымбароуп, избан-
зар ауаа рыбацкэа аш хылаз цышэшьоума, убас зака
икашэццо акара иаразнак зеггы шэеицгэартоит,рыгэкаэагыи
шэзыпжэартэ иканатцоит. Шэгэаг шытыхны ишэызкылпшуа
амашыына мцарсыоцэа шэеаэзо, уаха ихакэларыда,
акы хатцапызжэарыда хэа шэшэапырхапуа,шэгэи иша-
таху тынч шэызмыцэо,цъара шэзымтэо, иахышэтаху
шэзымнеиуа шэзымааиуа изыкашэццари? Убарткэа сара
сгэи цыртэахьейт, азэи имашыына ргычма, зэыр ионы
ионалама,зэыр акры ицэызма, зэыр ддырхэыма, рызеггы
еибароны, абаацс ухацхраа хэа иаасызкылсуейт, аиаша
шэасхэап, шыта уаха сыламкэа скарахеит, насггы аскаоык
зеггы урыхьзаны узларыцхраарызеи?

– Уеилахкаауейт Цыра Лагь-ица! Уаацсарагыи цэгьа-
гэишьоуп, аха Катцытцагыи саргыи улапц хагумырхароуп!

– Ибзиоуп, абриакара анышэхэах,шэара шэофыца
затэык рыда уаха даеазэи ихылапшышьа сымам, аха
шэаргыи уажэнатэ шэгэишэеаныстоит, иаашэырхауа
иаразнак шэпыбахь имышьтыкэа ацхьа ахэынцкарра
акышэ хэычык шыкэшьлатэу жэдыруазарц, насоуп зе-
ггы рзы шэыгэрагаоцэаны шэаныкало, убасканоуп шэа-
хатырггы анышьтыцуа. Насггы шэманшэалахарцаз есыуаха

шәанышьтало шәыхәсақәа идмырбакәа, шәылахь-шәы-
цьымшь шәзатәла.

– Хара хашьтра азатәра рыздырзом!– ихәеит Катцыца.

– Ках, шәиашам, уи гха дуны ишәымоуп!.. Аиашатәкьа
утахызар иара саргы сацәнымхәо сыкоу цыушьо, аха сы-
стол атәка уафы иахымбаша ацьаргы кыдцаны исымо-
уп, ант «ацьнышқәа» анысзаилогы, «Абыржәык еиҥах
сеиқәырха!» хәа, гәанылагы сматанеиуеит! Есышьыж
скабинет саафналацыңхәзагы «Сыбла иамбаша урт
иахьакгы арахь иқәумгалан!» хәа, снапгы нагзаны
инеицхьысшьаауеит! – имазақәагы ааиамхахәеит Хәма-
скья. – Еиҳаракгы узыстаххаз удыруоу Катцыца?

– Иалзыдыраауеи, макьяна акгы умхәацар!

– Ана, хатәка игылоу ахәырцьан уазыңши...

Катцыца иехырнааны изхатәаз астал дныцаңшит,
иашатәкьяны хәырцьанк еимгәалыҥза акы ҥаны иҥагылан.

– Иубама? – дҥааны, нас иажәа инацитцеит Хәмаскья.–
Убра иҥоуп жәамиллионк аҥара! Чыреи сареи угәра ахьа-
аго азы, убра иҥоу ахҥатәи ахәҥа уара иутәуп! Узхәыц
ибзианы! Иашоуп,аҥара уаргәакуа ушыкам здыруеит, аха
жәамиллионкгы ус баша амәаҥ икаҥсам.

Катцыца еиҳабы идигалаз иахиҳәаара издыруамызт,
издыруада салаҥишәарц икаитцозар хәа азнаказ игәгы
дааҥахәыцт, аха излеиҳәаз ала иара ихәҥаагы мац ыҥамызт,
уахьгы хазы игәы азхәаауа дыҥахуп.

– Хәмаскья Зафҥара-иҥа! Исхәара сыздыруам, аиа-
шаз гәрамгарҥасгы усамхаҥацеит, избанзар иацы ала
иамхәашала усаҥәаит, исаҥҥныухәаз уахьхәызшәа уажәы
уаахәны иахьа амиллионқәа сыдугаларц уҥахуп! Саб
имаҥуп, акымзарак шысзеилымкаауа?

– Иараби,суаҥәауазшәа зхыҥастааз уажәыгь ухахьы
иузаамгазаци, уара мыжда? Егьырт иахьрахауаз азауп,
суқәымчырц зыстаххаз! Иацы убас аҥахын, мамзар егьырт
акы раҥакышьа сзатараны сыҥамызт!.. О, Катцыца! Нас,
суаҥәахаз цышьаны аума уажәыгь угәы шыҥоу?

– Заанат исоухәандаз, иалздыраауаз сара избны иу-
мыз! Убыз сахҥсаарцгы акы аасыгымхеит!

- Сара сеилукаауаз ҫыысшыон!
- Уи ухаршт!.. Нас, сара иузыкастараны икоу арбану, зухәа? – атыхәтәан дцааит Катцытца.
- Ақбаад унапы ацафроуп иаҫаху, уаха акымзарак!
- Изакаэзы?
- Ашыҫатарҫақәа рҫы ашәкәы ианыхны иқәахагаз рацәоуп, убарт икарцараны иказ ауп ани иубаз ахәыр-ҫангы иҫоу! Насгы, узҫу аргыларакәа ирзоужьхараны икоу аҫара хых ицагы имаҫымкәа инаццаны унапәы икалартә икастцит, нас уара уаалаганы урт иацыстцақәаз ахаршәаланы иныхушәа ашәкәқәа неикәыршәаны икауцар,нас абра еидтәалоу ҳахәык хзы аригы акыхәа игәыршшагахоит!
- Уа иузтәоу аҳасабеилыргаф дзеицпрои?
- Уи уицәымшәан, ҳара иахтәу уафуп!
- Убас аҫатцара ҳазшәарҫахап ҳәа угәы иаанамгазои?
- О, Катцытца, ас ашәара даараза игра баапсуп! Уц-қбаза указарц уҫахызар, убасканоуп еихагы ухы уанацәшәаша,ускан узҫаххаша дҫалом, амлагы уагеит ауп! Насгы, асҫәкәа ушшәыргәындо анахьхитәи ҳаихабза иааиликаар, иаргы дуцәшәаны угәрагара дакәытцуеит, ушымшәо иурбар, нас уара дутәуп. Саргы есымша тыцқаҫ сыкоума, даҫаңара сниаргар, сҫып кәапца уара унахаир-гылап. Убас дуыхәарц уҫахызар, иаахауршәало абжа иар-гы изыҫила, еихаразак пату ақәитцит цсшьара данцало ихьугзалар. Узашьҫои угыы уҫыба иҫугом, ацхатра ана-пы аҫшьроуп иаҫаху, амала заанат еилкааны иумазароуп, хыхьчагак умамкәа ашьхымзатра уталар, зхәы зцәыугарц ақәурыз ааусны ушырфауа. Цхахәшала учаларц уҫахызар, зегь раҫхьагы маанала ацәгашьас иҫататәу дырны иума-зароуп.
- Хәмаскәа Зафкара-ица! Мшәан, иацы уара уакәзамзи шәызәқәоу аазырханы шәәанышәымкылар зегь ҳлақәз хцит ҳәа, агәра ҳарганы хгәаҫәанызҫаз? Нас, уажә иаалыркәаны узахьхәи?
- О, Катцытца, Катцытца, афашьагы цала,Катцытца! – ихәан, Хәмаскәа цәыбзашақә даапшәарччеит. – Ҫара

хаихабы инафсангы, знапы ацака хакоу ххылапшхэы «смотриашьчи» абар ара дахьхадтэало! Иагынбаухашти, хашьтатартақаа заќантэы ифены идырхэхэоу, ани хтахэп, ари хтахуп хэа цыхэаццэара рымамкэа заќаф хтаауа, хмашынаќаа згычуа, харшэаны аќараќаа хцэыргарц заќантэы иаќэыркхэоу! Иухаштма, Кэарата ихэычы заќаамта дгычны дрымаз, абысќак аажэымгар дахшыуеит хэа агэра дырганы усќан аќара заќа ицэыргаз умдыруеи? Уаргы ахшара умоуп, уцхэыс дыќоуп, Анцэ дугимырхартэ уанхэагы макъана дфэоуп, убартгы ахылапшра шыртауа дыр!

– Нас, иќастдараны иќои?

– Иќауцаша убри ауп, ихадтэало абри Цыра игэы акышыа уанаќашэа, мцак уналахаргы кыыс умамкэа иаразнакала уналипаауеит, нас уи нахыс уалазыжьшагы дзыќалом... Катцытахеит, иахья хылапшфык думамкэа усущьас ихамои! Жэаќканы ирымхэои, анапи анапи еибазэзэоит хэа, напык ахала иаурќацаша, даба исахэишь? Иуцырхаго дќамларазы, шыта Цыра затцэык иоуп убри зылшараны иќоу. Иареи уареи знык шэыгэра еибаго шэанеизааигэаха, нас азэгы хьяас думкын, улакьяќара азэы иааигэагыраргы иухылапшуа дызустоу шеиликаалаќ, нас иара уара ухаќа дучэшэо далагоит, – дааќэымцкэа Цыра ирехэара дафын Хэмасќа.

Цырагы уи игэы ќанатцазавар акэхап, астэќья ихэ харакзаны ианишыа, атцыхэтэан иаргы ихы даазпагыашэа ахырехэара дналагеит.

– Цыра рыцхарак саниар ишэасхэари акэымзар, егыс, сара сыќанатцы акы шэацэымшэан, шэxy хэыцк алшэараны иќам, шэцырхагахарагы азэы изыгэагырарны дыќам! Уахынла шэтаацэагы шэаргы шэгэы ртынчны шэыцэала, азэы шэлапшыќэитцарц аќэикуазар, уи сара дызбап!

– Иахья ацстазаара зырцэиуа, изырхынхэуа иќартцо рыцќауцалар ахатыр дуггы уацсахоит. Катцыта, изуасхэазаалаќгы зцэа иацэшэо ауаа урзымхэыцлан, урт акы ахыргаша акэым, дара рхатэыцэќья афашья иаќэымшэозар

ҕалап. Убас ишуаарыцхақәоу мацара рыпцтазаара зегы рхыргоит. Амцхә ҕара инырхыр хәа ишәаны рнапқәа штцысуа, ирымоу ахәычы шейкәдырчцо мацара, ирызгәамтазакәа илеимгәажәны илцәытцәпс ицоит, рызхара ымфазакәа... Иахья зынза дәәа аамтахеит, Катцыта. Ахшара умоуп хәа сыкоуп. Уцкәынцәа ахәса ааргап, узҕаб хатца дцап, убри аҕнытә макьяна ушыҕәҕәоу ҕытк узеидкылар, нас ухи ухшареи ишәыхәап, «идуззаны итабуп хаб» хәаҕы мышкы зны иузырхәап. Насҕы ицәҕамызт, макьяна иаахәамкәа инханы икоу ашьхақәа азәы игаанза, сара сеицш ҕытк уарҕы иузынкылар! Ишудыруа арахь усҕы дҕыл ҕатцак ҕара иузымпшаауа зегы аахәоуп, ма инкылоуп, мамзарҕы итиуп, шыта акы згап хәа уаҕыашьтамлан! Убас анызба ауп, абарт хашьхақәа азәы игаанза, ма Хәаҕал инаркны Цанаф иахьынзатцанакуа аҕынза ҕытк ныскылап хәа зысызбаз! Уарҕы азәы иуцәникилаанза заанатцы уалаганы сара иахьынзаныскылаз инаркны, Цабали Лаҕеи шыкоу ашьхахытцыртақәа инарытцакны, Псхәҕы арахь иааудкыланы нхыт ахәаа аҕынза, ахә харакхаанза иузгар бзиан. Абри абыржәнатә уанашьтамла, нас иуоуранҕы укам! Аиаша утахызар ҕәбинанзаҕы ажәйтәан хара ихатәҕышьамзи, аха уи архынхәра макьяна хамч ақәхом!

– Ирылсхәузеи, уара, ашьхақәа?

– Шака иркьяҕены ухәыцуа убо, Катцыта! Ирылухыша мачхәума, аҕсшьартақәа аауртып, азын ашәфала ачаразыртақәа ҕауцап, ухатәы фермақәа ургылап, ухатәы цсасеи шымакеи аҕуцап, уара иумазтаакәа аҕхын арахә ашьха иахькарцо ахәҕса мшәакәа ушьхақәа рахь изымениуа икауцап, аҕыхәшәтәыга ашьхазқәа аркны иутилап, ахахәжәла бзиа цәны атәылақәа рахь иушьтлап! Ашьхақәа рыртытра уалагар, иалудыраауеи, хык ҕара иаапшырҕы ҕалоит! Чыра ихәан еицш, ахәынтқарра ақышә цсымышьтыга хәычык ала иузырцәааклар, нас еҕы иаанхаз зегы уара иутәуп, уи нахыс иумазкышаҕы уаф дҕалом!

– Ааи, аха ашьхақәа раахәара Ажәеипшыаа иргәапхару? Анана-ҕәында аҕхья днарҕыланы иаргәаар, иухарахарҕы ҕалоит!

– О, ура Катцыца, аңара ихнамхуа дарбану хэа закантэы исурхэои? Аңара, аңара канатоит, аха аңара, аңара аркаташьас икататэу аңхья иудыруазароуп! Ацэхар ацэа ахыцуанатцы ауп ацэа анахырхуа! Ашьхыцтэҕья иканато умбои, ашэтыц инадтэаланы иалоу амати ахаара зегьы арахь иалнацэацэаанза иапырцуам!

– Иалцэыцэаатэуп ухэеит, аха нас атарбел еипш арахь иуфырхыр? – макьянагы уи агэрагара имацэамкэа иаазгэеитеит Катцыца.

– Иуфырымхыртэ икатца! Ашышкамс ахаа изалацсуеи зугэахуа? Избаз зегьы згароуп хэа хыда уалагар, иашоуп, ускан хымҕада мышкы зны арахь иуфырхуеит. Убас умыхьразы заанатцгы иудыруазароуп, агашьяқэагы зегьы шеипшым. Усеипш агэахэара ануоух, аманшэалахараз аңхья апышэа гэгэа атахэп, насгы ишахэтоу иуцаанза икалоит ишакэым цыара уафашэаргы, аха убри аамтаз уалызгаша ацхыраафгы думазароуп. Ипхьян иуасымхэеи, ацхырааф думазарцаз аңхья иара дурхароуп хэа! Ахылацшыф бзиа дануоу, нас угэра укэыршэны угэараз, амала убаскан лақэакгы наушьташыр калоит, аха аргэабзыгэра анулша, ала зышьталаз ицрымцуа абаубахьеи. Иумдыруеи, егы илацэгызаргы цыара хэыцхак намтауршэыр, нас ицыхэаршэшэо иудгэабзыглаха ишуцыло!

– Амшын ишцапсыхэоу, амшын?

– Амшыну? Цыоушьт, уи иалаххэызеи,изтаху иникылааит, насгы амшынчмазара есымша иацуп, цэгыала агэырхынхэрагы адыруеит!.. Катцыца иуасхэари,уеиха абаапсы, уеиха!.. Ацэхар ацэа ахыцуанатцы иахыухлароуп. Издыруада ажэйтэра ахышьтрахь ихынхэны, мышкы зны атауадра знык исзынкылар, нас уаргы аамстас укастцарын!

– Анапы зтафтэу арахь исырба! Сыхэтаагы аатганы абра сапхья икэца!

– Уи акыр аххарцуама... Итызгаанза аригы унапы нацафшишь, – абас шааихэазтэҕья астал ицагылаз ахэырцьян атыхара дналагеит Хэмаскья. Ус еилахэара дук

аатганы Катцыта иапцхьа иныкәйтцан, нас ус днаиазтцааит: – Жәамиллионк хыцьараны иушар зақа калои?

– Хмилионки хышәи җажәижәаба нызкыи хышәи җажәижәохә маати фыкәрышыкы бжаки!– аңарапхьазара уажәы ибазма азхәыцрак амтәкәа иаразнак атак ныкаитцеит Катцыта.

– Зақа ухәаз абра уапцхьа икәуп, иутәхызар ипцхьаза!– ихәан, Хәмаскья иаанхаз аңарақәа зтәз ахәырцъан аатцганы ихәда инхишьит шыта ацара иеазкуа.

– Иауазеи угәра сымгартә, иахьада акы еимахамдацкәа хәкоума!

– Ус акәзар, абзиараз! Уатцәы аусурае хәикәшәап!

– Абзиара шәәкәшәааит, аха шәзырццаки? Акы хнацхар шәымцарыз!

– Мап! Итабуп! Азәы хәидибалаанза хәипыртпроуп!– ихәан, Хәмаскья ифынаихеит.

Катцыта ихала данаанха, ипцхьыс дақәылкаанза аңарақәа ахьтеитцәахлоз интатцаны ианыпцхьеик ашытахь ауп, амла дшакуазгьы анааигәалашәа. Итаацәа ипцырцны ицазшәа ихала аоны данаафнаха, ипцхьыс лгәағ имамзи лыхьз хәаны налыкәфеитит, игәазхара длацәханы игәы ирдарц.

– Иууеи, уара! Изакәызеи аоны узыфнакаауа! – ус лыбжы аагеит лара.

– Бара, зхы кыдызкьаша аранза бааи, аказы снабзцаақәар стахуп!

– Изакәи, уара, уағны узцәәжәо? – ус даафналеит ларгьы. – Мышкы аоны уаафнахан, утызшәамзар акы ыкам! Шыта исзыхгом, уахьашыцылахьоу убрахь адәахьы указароуп акәымзар, уаазкәылаз уабра зынза ицәгьахеит!

– Ках, саабра цәгьоуп акәу! Шыта сыбзычхауам, ус бара бымсааит! Адәахьы сышытны, нас ани бцәыбза изфьытны даабгар, бынакьаҗа камлоз, аха шыта иалымтыр калап!

– Уи акәын иумхәацыз! Дарбан цәыбзоу уажәы исыду-кылах!

– Бәыбзымдрааит, зтызшәа сымоу дыбдырраха! Ускацәа дыбдыруеит!

– Цьым, уеилапсазар!

– Еилацсаз бхатацәкьа боуп! Ауаа сыбҕа икыдыччало, цыара сзымцәажәо сбырпхашьарц ақәыбкит, акәу? Сара ишәсырбап ахыччашьа зеипшроу!

– Закәи, уара иуфьыроуа! Ари афьыза ажәабжь хазына абантәиааугахи уажәы, издыруада пхыз иубазар? Исыду-кыларц иутаххаз дызустоу ма ихьзу аасахәишь?

– Иаргыы баргыы шәхы еинышәкьартә амашьы-на ныкцафьыс исымоу Шәышәа хыдамакьа иоума сзыт-ныбцсахлаз! Анхәашәа икоу, цьым, быпцха дыспырганы иахьатцәкьа дыбоит! Шәфьыцагыы ара уаха шәсымбароуп!

– Бара, ахкыдкьа, ари ибхицәааз иашоума?– акаҳуа ажәра даафьытцны лгәы иазымчхакәа лыпцха лахь даатцкьейт ангыы. – Анышәагәахы ытцзырчааша, изакә гра баапсуи, бара, итцыбгаз, аа? Убри бнашьцылар, нас бапцхьака бышцақало, бара, кыдцәала? Баасымсхааит!

– Абра сшәыдхәхәаларц шәтахымзар шәфьыцагыы шәыфцәа еихашәк!

– Бфьы еихаткачааит, сара бысныхәаанза! – ацха дналзагыт ан. – Бцыхәа кылырхәхәаны ибырбейт азоуп, атыхәтәан арахь избытцырфьыз! Бхәыцқәагыы быр-зымхәыцит, бара, тцыбга!

– Ацхамшәа, банцәыцәы атәым хатцагыы биеилаҳаит, акәу! Убри акәызма ибыгны иибоз? – ихшыф дахытцзейт Катцыца.

– Ашьа ташәааит иахьахәотцәкьа! Ахәыцқәа иаараҳар иашоу цьырымшьои!

– Ахәыцқәагыы ран дзаку аиаша рдыруазароуп! Иабакоу дара?.. Ара шәааи, уара!..

– Иаасыдукулаз саб изфьытны иасымхәозар, иара сипцхам! Зака узхәо хәала, ара дааир, нас сзакәхаз иарей уарей еилшәыргалап! – ашырхәа ателефон аақәхны лаб иахь асра дналагеит. – Алло! Ари амилиция аума?.. Бзия-ра жәбааит, бзия... Калаць Палыгә-ица аусураф дықазар?.. Ицха соуп изхәо!

– Даагеи, даага!.. Даароуп саргыы истәху! Бзакәқәоу наисырҳар игәы иахәап, дбеигәыргьап!.. Шәфьыцагыы

шәеибамбааит! Иабхәа иаишьтзар акәһап, рацәак аамыртыкәа, амилиция маҗәакәа зшәыз х-һык аһацәа шатлаҗьякәак аафнахны, Катцытца акы аҗәаһа иамразакәа иаразнак дааилышыны инапкәа аҗәагәыжь наһартцеит.

– Ижәуеи, ура, сара соума шәылапш итцашәаз? Икны ижәгаша абан ана дцәытцаччо дахьгылоу!.. Сшыбзиоу, наҗ соушәыжь!.. Сабажәго, ура араһь? – иеааирцәгьейт Катцытца.

– Уабхәа иоуп җазышытыз, иусураҗ дузыпшуп! – руазәык абас аҗак ныҗеитцахит.

Катцытца убри аамҗаз днарымпыткьяны ишьтаһька дытрысны иеааихеит, аһа рацәак днамышьткәа ихьзаны дааныркылан, нас даархынхәны еиҗах дырхыпхыпуа дрыманы рҗынархеит.

– Соушәыжь, ура, шәуаами!.. Заһантә ишшәырхәои соушәыжь җәа!.. Машәырк самһаҗатцаанза, абыржәыткәкья соушәыжь!..

Катцытца ибжыы иарҗыһаз аһәыцкәа ацәа иаалтын, раб изыҗалаз рзымдыруа днапкьяшьапкьо иҗаитцакәоз җышьаһәыс иааҗартцеит.

– Соушәыжь!.. Снапкәа сшәырхыт, ура!.. Митәык сымпыткьяанза шәшыбзиоу наҗ ашҗа шәҗыцкья!.. Иоужь снапы! – убри аамҗаз аиарҗа дзыламгыло азаара изаазшәа аеҗьара далагеит Катцытца.

– Цәыблаҗы илкыз, иҗауцо закәызеи, араһь уааскья уаҗауеит! – зыбжыы иарҗыһаз Катцытца иҗхәыс лхатца иҗаитцоз лызҗышьараһаны инапы кны ихара даҗын акаруаҗ агәҗаһь дааихаразы. – Мшәан, уеилагама, Анцә уеилеигааитеи, изакәызеи уаһа иҗауцо! Аһәыцкәа уршәоит, уеанкыл шыҗа!.. җым, уеилапсазар? Заһеи, мшәан, аһагацәа реипш иеырһаһаны иҗаитцакәо?

Аһатца цәылдыз ду лымч икәһозма, акаруаҗ иеалрәорны иекаижьырц иҗаһызшәа ддаҗашькны аихара даһьяҗыз длызнымкылакәа азаҗьяхәа җыцһа адашыма даныкәһа, ивацкьяракәа аҗәа аарыхгеит, ипынҗагыы ашыа җкылцәрааит.

– Уфымгылааит, аиеи, шьта уа укажьыз!

Макьанагы ацэа далан, аха данкаха гэгэала ихьзар акэхап, ашырхэа дөахыкэтэалан «Соушэыжь!.. Соушэыжь, ура!.. Сабажэго арахь!» хэа, даеазныкгы ибжыы аардуны инаиргеит. Убри атыхэтэантэи ибжыы дшарфыхаз мөашьо, ихьыз макьанагы изеилымкаауа, дахьыкызгы изымдыруа иблакэа тызза икатцаны ацхьа дныөнацшы-ааөнацшит, ашьтахь ацаракэа ахытцэахлос амазатцэахырта катцаны иахьимаз ашкэагы дынхьацшит, аха напыла итыхыз асахьа цшза иахьатцэахыз лацштцашэашьак амамкэа кысда ишыкыз аниба, убаскэаноуп ихшыөгы еимыгганы ихдырра анизыхынхэ. Газатцас дахьынацшы-аанацшуаз цсцэахагы дыкэамкэа, убасцэкэа иибоз ианхэагы лыхабарк ыкэамкэа, ивараф ишьтаз ицхэыс илыдибалазгы иашамхакэа, иаргы иусурта уажэыг дкэацза дшахагылаз, инапкэагы фахэамкэа ихы дакэитны, иибаз ацхызгы абжеихара лабфэабаны макьанагы арахь еикэаханы ишыкыз агэра анига ашьтахь ауп, атыхэтэан уф гэышьа хэа, игэатцанза даакэыпсычханы дласза ицсы анаавига.

Катцыта ихэыцкэа аиарта илатэаны раб икэитцоз рызцьшьараханы ишизыцшуаз, ашьтахь ихьыз еилыркаазар акэхап, нас рнапы хэыцкэа рхханы инаикэыркын, рыхыкгы ркьатеиах ццэо акыр-кырхэа аибарччара иналагеит. Ахэыцкэа рангы лееихагэаны кыргы иаалычхашэа калцеит, аха лыбла иабаз иучхашаз акэызма, ашьтахь лхата имырбакэа ларгы лгэазхара дыччаразы лхы ахчы инылалгэеит лыбжыы илмырхаразы.

2010

ИНЫРЦӘМ АЖӘБЖЬ

Икалахью

Апхын мшқәа руак азы иаалырҕяны ақалақь иналафит иуағеимшхараз жәабжък ғаастаха, ари ахтыс анықалаз акыр шықәса рақхья, 1981 шықәса латцарамза аеефшамтаз азын ауп. Ааңынреи апхынреи реилаламтаз җенак зны шыьбжышыьтахык, ақалақь абиблиотекақәа руак ахықаз афнеихагылаф инхоз пхәысеибак цьюуки лықәланы дыршыит хәа заҳаз ақалақыуаа инырхадыдызшәа зегыи иаарзымбатәбарахеит. Анацәалбеит, цәгьарак қазымтацыз апхәыс лышыра згәағьыда хәа цышыахәыс иқатцаны, иқалаз ахтыс ғааста заҳауаз зегыи ирхәаша рғашәомызт. Цабыргны убри аенытцәкья амилиция аусзуоцәа нашьтагыжыын, ауафшыра қазтаз зустцәаз иаразнакала ипшааны иааныркылеит, аха агәра рызгомызт ауафшыра згәағьыз абарт роуп хәа. (Ацәгьюоцәа рыдагыи аустцаареи аусзбареи иалахәыз рыхьзқәеи рыжәлақәеи цсахуп, иара убас иарбоу амза арыцхәқәагыи еицакуп ауафшыра шықалази уи атцыхәала аусзбра шымфәпысуази еиха ахы иақәитны аитәхәаразы. Имфәпгаз атцаарақәа иаарласзаны ишыақәцаланы, атцыхәтәан, ашыра қазтаз рус азбрахь инаган.)

1981 шықәса ноиабр мза 3, асаат 11 рзы, аусзбра рақхьатәи амш... Аусзбрақәа ахыымфәпыслоз ауадаф ауаа рацәа азкуамызт ақнытә, ауафшыра қазтаз русзбра акультура Ахан ақны имфәпгазарц азызбан. Убри аены аусзбрахәа иахьалырхыз ауада афнуцқа унацәа

гылазаара ыкоуп! – убри аамтаз ашырхэа дѡагыланы атак
ныкалцеит амазаныкэгаѡ.

– Даара ибзиоуп! Ус акэзар аѡхьа хэиызырѡып аха-
радцаѡы иихэараны икоу!.. Адгэа Сааныкэа-иѡа! Аха-
ра здыпхьазалоу ацэгьоуцэа ауаѡшьра шыкартаз атэы
хаилыркаа, – ихэан, азбаѡ ашьтахь апрокурор ихы
наикэикит.

Апрокурор дѡагыланы аусзбра иалахэыз иааркьаѡны
идеилиркааит, зыкэра намзацыз Пискунов Виктори Аи-
рынба Зафаси ауаѡшьра шеифыркааз атэы, нас хазы
дазаатгылеит аустцаара шымѡаѡгаз, имхэакэа инимыжыт
ацэгьоуцэа ртаацэагы зѡыз, рхымѡаѡгашьякэа зеипшраз.
Ашьра кэзтаз Пискунов Виктор бжыкласк рѡы дыштэаз
дтыцын афымцамеханикатэ кэзартаѡ аус иуан, мызкы
аѡхьа жэаа шыкэса даартагылт. Иан, Тимофеева Наталиа
апионерцэа рыѡны аѡны аазѡыс дыкан, еихау атара лы-
ман, ѡынѡажэихѡа шыкэса дьртагылан. Лхатца, Пискунов
Андреи ашахтаѡ рацэатхѡыс аус иуан, итаацэа иманы
арахь нхарахэа дааижьтэи акраатцуан, ашьра кэзтаз
рыцкэын инаѡсангы хатца ицахьаз аѡхагы дрыман.

Ауаѡшьра иалахэыз Аирынба Зафас иѡыза Виктор
иааста фымз рыла деихабын, азанаатиуртатэ училишьча
аѡны атара иѡон, ѡнѡажэифба иртагылаз иан Кулешо-
ва Анна милаѡла даурысын, акрыфартакаѡ фатэкаѡыс
аус луан, атыхэтэантэи аамтакэа рзы лцэа иалаѡыз
ачымазара дьхтакны даман. Фкласск атара иалгахьаз,
атара ааста аѡара рхара иашьцылахьаз Аирынба Зафас
иаб Гэадала есышыкэса Урыстэылака усурахэа дцалон,
ѡнѡажэижэба шыкэса дьртагылан, итаацэа рѡы даныкэз
аткыс даныкамыз еихан... Абасала идеилиркааз азырханы
ашьтахь ицэажэара ааникылт апрокурор.

– Адгэа Сааныкэа-иѡа! Ауаѡшьра шыкартаз ала
аѡыцьягы рѡы рыкэшахатхама? – дцааит азбаѡ.

– Ааи, аѡыцьягы ирыкэѡѡыс ацэгьоура мап аѡыркуам,
– атак ныкаитцеит ахэынѡарратэ харадцаѡыс икэз апро-
курор.

Зан дыршыыз Кожемиров Саша жәәа шықәса дрыл-
гарц мызқәак игын. Уахыхәәңшуаз ауқы, суствк, цәарала
иуащтынчыз азә иакәын.

– Арыцҳара иақәшәаз угыл! – ашьтахь уи ихы наиқәкны
ибжыы наиргеит азбаө.

Ахара здыцҳьазалаз иара иакәызшәа убри аамтаз
ихы-иґы арыцҳара аґыкәкәә, игәы зеггы бажәханы ихы
наиқәыжышәа дөагылеит Саша.

– Ухьз, ужәла, уабхьз? – дцааит азбаө.

– Кожемиров Александр Кирилл-ица!

– Указшьарбагаґ изларбо ала уан лыжәлала утаөуп, из-
бан ус изыкалаз?

– Сара сшыхәычыз сани саби анеилытц ашьтахь, сан
лыжәлала сталөит.

– Иужәлатәкьоу удыруама?

– Мап!

– Избан, исыжәлоузеи хәә уан улмазцаазацзи?

– Мышкызны иусырдыруеит хәә слыргәгыҳьан.

– Уаб зныкыр дубахьазма?

– Мап.

– Уани уареи шәыда уаҳа ишәыцынхода?

– Азәгы.

– Уан дызшызыи уареи шәеибадыруазма?

– Дареи сареи хәащызцәан.

– Иабыку ацара уахьтоу?

– Сынтәа Саратовтәи аиндустриатә техникум стәлеит.

Убри аамтаз азырөцәә рыбжыы оумаха аууыхәә иаа-
иләлеит. Азбаө акыргыы даарзыңшит, аха ґеиқәкышыак
иақәымшәоушәа аниба, ашьтахь инапы астал иқәкшо иб-
жыы рґәґәаны инарылаиргеит.

– Шәеиқәышәк! Даараза шәышьтабжь цәгыөуп, аусзбра
шәәңырхагамхан!

– Харгыы иаҳтаһуп еибышәхәо хәхаларц! Избан
шәыбжьқәә рмацны шәзеицәәжәо? – убри аамтаз цытөык
абас рыбжьқәә надыргеит.

– Шәара агәахәара шәоурц ақбачақыраз ара ҳмеизеит, аусзброуп хазәу! Шәахпырхагахо шәалагар, иқалоит зегыи шәиндәылцаны иарку аусзбрахь ҳаиасыргыи! – убри аамтаз абасала ргәааренитеит азбаө.

– Мшәан, баацсрас иаххәеи, шәыбжыи ицегыи иаашәырду хәа ахәара қахтеит ауп! Иқалозар хшәыхәоит харгыи иҳахалартә шәцәажәаларц! – ауада агәтахьшәа пхәыск лыбжыи убри аамтаз абас иаалыргеит.

– Уажәшьта ҳаиасып ашахатцәа разтаарахь... Ауаөшьра анықалаз аены иақәшәаз агыла шахат Леиба Ардашыын Қыазым-ица иибаз арцабырграз даашыиқхьа,– ихәан, азбаө нас иақхьа еиқәырчақәа иқәыз қыадқәак реилпшаара дналагеит.

– Шәахатыр, сақәитышәтәуазар жәалагалак қацдар стахуп! – убри аамтаз адукат ибжыи наиргеит.

– Сузызырәуеит, Иуана Рақма-ица!

– Аусзбра амәацгара еиламхәаразы, насгыи азбаө дарманшәаларазы ауаөшьра ахықалаз ахтыстып шықо гәатан рақхьаза итызтаақәаз апрокуратура аусеилыргаө Агрент Данил-ица ахьта илалан иахьа дзымааит, аха аены уи ицыз амилиция аусеилыргаө Цыамфер Леуа-ица ара дықоуп, ақхьа убри изызырәра ахәтазар қалап хәа сгәы иаанагоит.

– Азбаө идугалаз азтаараз ахәынтқарратә харадцаө мап ацәимкуазар, сара сақәшахатуп, – ихәан, азбаө нас ибға нкыдцаны иеыриашаны даатәеит.

– Шәара шәахатыр! Адукат ахьчаө иҳадигалаз ажәалагала ахарадцара излапырхагахаша збом, ус итаххазар саргыи сақәшахатуп,– атак нықаитеит апрокурор.

– Ус акәзар адукат иажәалагала ҳадахқылт хәа ипхьазааит... Хәузызырәуеит Цыамфер Леуа-ица! – ихәан, азбаө ашьтахь адукат ирыдигалаз ихы наиқәикит.

– Хатыр зқәу аусзбра алахәылацәа! – ашырхәа дәагыланы зегыи дахьырбартаз даагылан ацәажәара дналагеит Цыамфер. – Хатыр зқәу азбаө! Маи мза 26 аены аусураө сыштәаз, ашьыбжыишьтахь асаат фба рыбжа қалахьаны еипш, әөнүцқатәи аусқәа рықәша аиҳабы аполковник

Сеуа Кондрат – иҗа аҗел дысзасны исеихәеит, асанитар-эпидемиатә станция азааигәара иҗаз анхарҗатә җны № 47 аҗны, аҗшыбатәи аихагылаҗ инхоз пҗхәыск дыршыит хәа, иагысыдитеит ахтыстып ахыҗкалаз ах апрокуратура аусеилырга җ саргы сиццаразы. Агрент Данил-иҗеи сареи ауа җшыра ахыҗкалаз ауадаҗ ханы җахала, амилиция апоративтә гәып аусзу җҗәеи аекспертиза җаҗа җ Нумова Ели-теи хнеира иазыпшыны уаҗа игылан, иаабейт хара хнеиаанза гәыла хатҗак, аҗхәыс дзы җнаршыыз ауада ашә җҗены ишаа-иртхяз. Ауада ханы җнала, җажәи аабантә ахәызба лылаҗаны ишыыз пҗхәыск адиуан азааигәара дшыаартҗәыраха җыцха адышымаҗы дышытан, дызлашыыз ахәызбагы лхахышәа икаршыын. Ашыа иаганы иҗаз анапышыҗақәа атҗаҗы акырҗәара ианын, иара убас иҗжәаны иҗаз ателефонгы узымкуа ашыа ахышны иҗан. Агәылаҗәа излархәаз ала ишыыз аҗхәыс анаалашыа бзиа змаз, агәыларазгы ибзиаз, цәҗбарак лыдрымбалаҗкәа ламысла иҗаз азә лакәын. Иахҗшааз лпа-спорт иахәон: «Кожемирова Лена Андреи-ипҗа, диит 1936 шықәса май мза 17 азы, Хабаровтәи атәылаҗәаҗ Бериозовка ақытан. Иара убас иҗшаан амса зҗасаз, еилкаам зҗаҗпшзак лпатрәҗгы, уи лыпшаара идҗан амилиция аусеилырга җ ихаҗыҗуа җ акапитан Ахахәба Алмас.

– Нас, изпатрәҗыз дизиҗшаама? – дҗааит азба җ.

– Ааи, шәара шәахатыр, аусзбра даҗхраарҗ лхатәгы шахатс иахы даапхыоуп, – аҗак ныҗаитеит җҗамфер. – Азба җ, ухатҗкы, уаха зҗаарак сышәымҗозар сара сажәа салгеит.

– Амилиция аустҗаа җ иахы уаха азҗаара змада? – ихәан, азба җ нас хыызхәала ахәынҗқарра ахарадҗаи хыча җыс иҗақәаз адукатҗәеи ахытәаз ихы нарықәикит, аха рыхыкгы мап анырхәа ашыҗахы ус ихәеит: – җҗамфер Леуа-иҗа ихәилуркааз азы иҗабуп, шыҗа уҗыҗаҗ утәр җалоит... Уажәшыҗа хәизызыршып ашыра аныҗкалаз иақәшәаз агәыла Леиба Ардашыын. Арахы шәипхыа!

Ашахатҗәа рнаҗхыа-ааҗхыара аҗены иазкыз аусзбратә усқәа рынаҗаа убри аамҗаз дындәылҗын, азба җ зыхыз ихәаз раҗхызатәи ашахатҗы дааипхыоит. Дук мырҗыкәа

даафналоит хатца ауку, зтеитцш пшагытаза иказ агыла. Итээз азырщцаа дрыбжьысны азбаф ифеацхья игылаз ацаажэарта даахагылан, нас итээкээзгы днарылацш-аарылацшит.

– Леиба Ардашын Қыазым-ица, 1940 шықәсазы ииз,ашахтақәа руакаф аус уеит... Усоума? – ихәан, азбаф дзыпцхяз ақбаад нықәтцаны нас уи иахь дынхьяцшит.

– Ааи, шәара шәахатыр!

– Угәычаныстоит аиаша амхәара ашьаугатә закуан еи-лаугеит хәа шазхатцахо,насгы уи ацыхәала ахара уднатцар шыкало?

– Издыруеит, шәара шәахатыр... Уртқәа сытцаахәара атахым.

– Ус акәзар ихаилыркаа угыла цхәыс даныршыуаз аены иубаз-иуақаз, уақәшәашья шыкалаз?

– Хгәыла цхәыс даныршыуаз аены телевизорла ицоз асериал ашьтахь адәахыи сындәылтырц стаххеит, – ихәан, Ардашын ауафшыра дшақәшәаз аитәхәара дналагеит. – Агәыла хацәа хнапала адәафы еицаажэартас ихаргылаз ататәартәф есыхәылпазла уақа хайқәшәалоит аамта ххаагаларц, ашахмат, адамино, анард ухәа, уақа хайцыхәмарлоит. Убри аеынгыи цытрак саацаажәап хәа сгәахәны цақа сахьналбааз, сахьынхо анафстәи атцалартаф, гәыла хәсақәаки хацақәаки шгылаз збеит. Дара зегыи рфеацшыларақәа злақаз ала феирак шыкамыз ақара сцәа иалашәан, ашьтахь снарыдгыланы икалеи хәа санразцаа, хгәыла Лена цьюукуи луадаф ихаланы лышыра иафуп хәа сархәеит. Нас цыхыраарак лымтақәа ара шәзеикәагылои хәа нараефнысхәан, нас сара иаразнак уадак сныфнаххны амилиция рахь ател сасит, аха урт раара хазымцшыкәа гәыла хатцаки сареи хайцыхырааны ашә цены ауада хныфнашылазар, Лена дышыны фыцха адышьмафы ашьа даганы дшышьтаз аабейт. Издыруада ахақьымцәа ахьзаны леиқәырхара ауаз цышьаны иаразнакала ацыхыраара ласы ахьгыи адырра қәхцеит,аха усқан ихазгәамтеит акәымзар хара хәфналаанзагыи лыпстазаара далтцхьазаарын.

Убри аамтаз адукат Иуана Рақма-иңа азбаѡ иахь ахэара кайтеит, шахаѡыс икэгылаз азѡара иѡара дакэититэразы. Азбаѡ уи данакэшахаѡа, азѡара кайтеит абасеиңш:

– Ардашың Қыазым-иңа! Иршызы агэылараз дзеиңш-рааз? Хаѡыр лыкэызма? Амала мѡрак аламгалакэа дшуды-руаз аиаша хардыр.

– Сара сыңшқам, сыуаѡыбжара сырѡагылоуп, ауаѡы дызлақам ала ихѡэажэара ахаангы схи иаѡэасымшыац,– игэы иныѡаирххит Ардашың.

– Саѡоумѡан, цэгъарак аѡагаланы исымхэеит. Сара истахханы сазѡааит иршызы агэылацэа дшырзыкэз, мамзаргы агэылацэа лара ишылзыкэз аѡы хдыруазарц.

– Дхаѡа-дыңхэыс гэылак диаѡэахэан, мамзаргы лара илаѡэахэан хэа сара исмахаѡыт! Дахынзаздыруаз ала анаалашыа бзиа змаз, згэы разыз, хаѡыргы зхы иакэытѡоз пхэысын хэоуп дшыздыруаз. Схала сакэзам, агэылацэагы убаѡѡэа акэын зегы дшырдыруаз.

– Иѡабуп, Ардашың Қыазым-иңа. Шыѡа уѡэар калоит... Уажэшыѡа даашэңхыа аекспертиза кѡѡаѡы, акапитан Наумова Елита,– ибжы наиргеит азбаѡ.

Дук мырѡыкэа дааѡналеит, зыбла гэыѡрақэа ѡыңхаауа икэз пхэыс-ѡак деинаалаза, зныкэашэагы даараза иңшзэз, ларгы уи ахылдыруаз азы лныкэашыа даѡаѡырбазаны дшааиуаз ус азбаѡ иаңхыа лееикэаңса даагылеит. Лара лзанааѡ ала аус луанатѡы аңышэа бзиагы лоухэан, еснагъ ацхыраара ду зылѡалоз ашыауспшаацэеи аусеилыргаѡцэеи цъара хѡыск аакалацпхыза лара лыдагы цсыхэа рымамыт.

– Елита Тимоѡеи-иңа! Аусѡбра иацхрааша лкаакэак бзыкѡѡозар аекспертизатэ ѡѡарақэа иарѡабыргыз еилыскаар стахуп... Хабзызырѡеит! – еизакны иаңхыа икэыз ақбаад раѡа илаңш накэганы нас лара лахь дыңшуа даатэеит азбаѡ.

– Шэара шэахаѡыр, иѡѡауу иначыданы иѡыцу хэа аѡа-кы сзаѡѡом, аха аусѡбра аѡаңхыа еиѡашыакэсыргэѡоит

аекспертиза тцаара ирцабыргны иаанарпшыз арбанкәоу, – лхәан, Елита азбаѳ данизызырѳы ашьтахь ацәажәара дналагеит. – Ашьра ахьыкалаз саннеи апрокуратура аусеилыргаѳ икынтәи ақәшақатхара шсоузтәкьба ахтыстың ахьыкалаз акәша-мыкәша атцаара иаразнак нап асырkit. Ашьра ахьыкалаз ауада аѳнуцкә афотосахьақәа антырх ашьтахь, шыта амедицинатә експертиза иартцабырграны иказ аилкаараз иршыыз лыпсыбаѳ аңсцәа рышьтатцартахь идәықәахтәит. Амедицинатә експертиза иаарласзангьы ишьақәнаргылт иршыыз хәызбак амацарала дышшыыз, атехникатә експертизагьы хазы иартцабыргит уи ахәызбаѳ ицшаау анацәашьтақәа Пискунов Виктор имацара затцәык ишитәыз ала. Ус анакәха, ашьра кәзтәз уи иакәхеит... Шәара шәақатыр! Аңхәыс дызлашыу уака шәапхьа иқәуп, ахәызбаѳ ицшаау анацәашьтақәагьы зтәу дызустоу зхәо афотосахьақәагьы тыхны, уака ишәымтцоу аусхәапштәи иагәылоуп.

– Ааи, усеипш атцабыргра шыақәзыргәгәо ара сапхьа иқоуп, – урт анацәашьтақәа пшааны данрыхәапш, днақәшақатхеит азбаѳгьы.

– Шәара шәақатыр,уи азы сгәаанагаракгьы шәеилсыркаар стәхуп! Уи арбану хәа шәазтәауазар, икәтцоу ауаѳшыра архәра иатәымкәа гәағшақә ишыкәтцоу акара гәѳарас акацарахь ххьанарпшуеит, избанзар иршыыз илцәыргашаз хәа акгьы лымамызт, ауадагьы акгьы дәылганы игамызт, насгьы архәра дшақәшымыз арцабыргит ауаѳшыра ахьыкәтәз ауадаѳ хышәи хынѳажәа маат ркынза ицсақьаны иѳнапсәз аңара. Шақатра кәзтцо урт аңарақәагьы,шәара шәақатыр, уака шәапхьа иқәуп, – лхәан, Елита илтахыз хәаны лажәа аанылкылт.

Аекспертизакатәѳлахь азәгьы азцаара шимамыз азбаѳ ианеиликаа ашьтахь, нас анаѳстәи ашақатѳы даарпхьаразы ибжьы наиргеит. Ус дук мыртцкәа иааѳнарыжьлаз тьпңа пшзак ашәхымс дахьаахьтцәкьыз ләанаанылкыла, ашақатцәа рцәажәартахь дааскьаразы ашьтахь азбаѳ ибжьы анлықәирга, убри аамтәз шәапцыхәпрак дахәәеуа ахәаца-ахәацахәа ләәалхеит.

– Быхъз, быжәла? – ацәажәартә дшаадгылазтәкъба дцааит азбаф.

– Гавриленко Наташа.

– Аус цъаракыр ибуама?

– Азанаатиуртатә училишьча аҕны атцара стцоит.

– Азбаф аиаша иамхәакәа амцхәараз ашьаугәатә закәан дарбанзаалакгы ахара иднатцоит. Барггы убри бдырузарц бгәыбҕеаныстцоит... Еилыбкаама?

– Еилыскааит.

– Адгәа Сааныкәа-ица! Ашахатцәа разтцаара шыта уара уоуп изыхәтоу, – ихәан, азбаф аусзбра иацыз ачыдарақәа еиламгакәа ахәынтқарратә харадтцаф ажәа иицоит.

– Итәбуп, шәара шәахатыр! – ихәан, Адгәа нас ашахатқы лазтцаара иҕыназикит. – Ауафшьра иалаху Аирынба Зафасггы бара атцара ахыбтцо акәын иарггы атцара ахытцоз, иареи бареи шәеибадыруама?

– Иааигәаны мап!

– Зака шықәса бхытцуеи?

– Жәибжь шықәса сыртоуп!

Иаалыркъаны апрокурор изтцаарақәа аанкыланы азбаф иахь ахәара кәитцеит, аусзбра арманшәаларазы азбаф изааигәа иқәыз фотосахьак артцабырграз ашахатқы лырбара дақәититәразы. Уи азбаф данакәшахатха табуп хәа аххәаауа дцагылан, азбаф инафсшәа иқәыз уи афотосахьа аакәхны, нас ашахатқы дналыдгылан илырбо дналазтцааит:

– Ари изфотосахьоу бара боума?

– Ааи! – лхәеит дышнахәацшызтәкъба.

– Изыбтадаз ари бпатрет?

– Сара исымтазеит, мчыла иара исцәигеит!

– Усггы акәзааит... Ибцәызгаз ихъз, ижәла?

– Пискунов Виктор!

Убри аамтаз апрокурор ишьтахька даахынхәны иикыз афотосахьа уаанза иахьықәыз еитаныкәитдан, нас дааиасны итәартәф дшынатәазтәкъба цацхьа азбаф иахь ахәара кәитцеит.

– Шәара шәахатыр, икалозар ашахат лахь сызтцаарақәа еитарыцыстцар стәхуп?

- Иацца, Адгәа Саныкәа-ица!
- Иҗабуп! – ихәан, Адгәа нас ашахатҗыи еиҗах ихы на-
лыкәкны азцаарақәа лыҗара дналагеит. – Наташа! Зыхыз
бхәази барей шәеибадыруеиҗыҗтеи иҗуеи?
- Ашкол ханҗаз аахиҗыҗтеи, класск аҗны хәидтәалан.
- Ацара шәеицалгама?
- Мап, иара бжыкласск рҗы дыштәаз дтыҗит.
- Ауафшьяра аныкәлаз аены бабаказ? – ашьҗахь изцаа-
рақәа даҗеакахы инахигеит Адгәа.
- Уи аены сөызакы сарей Акәақәа хәиццеит.
- Ихыз, иҗәла?
- Аирынба Зафас.
- Акәа икәашәҗоз?
- Волгоградқа ицараны икәз Катушьиан зыжәлаз иҗыза
ерманык днаскъеигаразы дцон, бсыцаала хәа саныхҗеикза
ашьҗахь сарҗыи сиццеит.
- Аены шәхынхәыма?
- Мап. Иҗыза адәыҗба данеиҗа ашьҗахь, нас иара иха-
ла дааныҗны сара сьуацәақәак рахь сҗеит. Саницрыҗт
ашьҗахь иара дахьҗаз сьыздыруам.
- Шәара шәахәҗыр! Ари ашахәҗыи лахь уаха азцаара
уажәазын исымам – ихәан, Адгәа изцаарақәа ааникылт.
- Адукатцәа шәахынҗтә ари ашахәҗыи лахь азцаара
змада? – аҗыхәҗәан урҗ ихы нарықәикит азбаф.
- Шәара шәахәҗыр! Ари ашахәҗыи лахь мақьана азцаа-
ра хәмам, – адукатцәа руазык ибжыи наиргеит.
- Ус акәзар ашахәҗцәа ахьтәоу брыдтәал, мақьанаҗыи
иҗаҗыи хьызбазҗаашақәа қалар қалойт... Шьҗа даашыҗқьа
анафстәи ашахәҗыи! – ихәан, азбаф аамҗа ахьнеихьаз иба-
разы убри аамҗаз исаатҗыи днахәаҗшит.
- Азбаф, ухәҗкы! Шәара шәахәҗыр! Сақәиҗышәҗәуазар
ахара здыҗхьазаланы инкылоу ашахәҗыи Аирынба Арина
уажәшьҗа дааҗхьаны шәхаҗа шәлазҗаар аузбра ахыркә-
шараз ишәеилныркаауаз рацәахон хәа сҗәи иаанагойт, –
ихәан, Иуана Рақма-ица азбаф инаиҗаихәеит.

Адукат икаитцаз ажэалагала азбаѡ еиѡах данақаша-
хатха, икатцаз аѡарабжьгара дахыркъаны иныркыла-
хъаз Аирынба Арина илхылаѡшуаз милициаѡ длыц-
ны иаѡналан, аѡыѡагы шеиѡыз азбаѡ иѡаѡхъа
иаагылеит. Икалаз уиоуп, Алина мазала икалцаз аѡара-
бжьгара аѡыхэала дынкыланы дрымеижьѡеи ѡмзка ѡуан,
аустѡара хдыркэшараны ишыѡаз ауп шаѡатс иѡаз Ко-
жемирова дшыршыѡыз. Иаалыркъаны икалаз аѡаѡшьра
аѡыхэала ашьѡахь аусзбара ахыргар акэхеит, избанзар
икалон аѡарабжьгареи аѡаѡшьреи еидхэалазар, аха
аѡхтыск макъана еидхэаламкэа аусзбра хаз-хазы акэын
ишымѡаѡысуаз.

– Быбжьы неитѡыхны аѡак ѡатѡа! Еиѡах сбазѡаауеит,
иршыѡыз Кожемирова дыбдыруазма? – ихэеит азбаѡ, аѡак-
ѡатѡара лѡэѡаѡаѡханы даакэынѡдкэынѡдшэа илхэаз ани-
маѡа.

– Аус лыѡызуан!

– Лареи बारेи шэеизыѡазаашъа зеиѡшрааз?

– Бааѡсык еибаѡамхэаѡыѡызт.

– Аус еиѡыѡэуан, аха нас Кожемирова аусура даѡкэѡыѡы
даѡаѡыра дзиасыѡыз хэа ибдыруеи?

– Хэаиѡабы данамих ашьѡахь даѡаѡыра диасыр акэхеит.

– Бара ибыхкъаны... Усами? Аѡара шыбжьыбгаз аѡхъа
еилызѡаада?

– Хѡассир лоуп.

– Аус зѡыбуаз Кожемирова дызхыршыѡааз хэа ибдыру-
еи?

– Исыздыруам!– лхэан, Арина аѡыхэтэан лыѡэѡа-
хырѡэагы дѡарыхеит.

– Икабѡаз аѡарабжьгара иршыѡызгы далахэѡызма?

– Мап. Уи акгы лыздыруамыѡызт.

– Нас, шэеиѡабы лусура дзамихи?

– Лара дызлаѡасабеиларгаѡаѡадаз ала ахылаѡшра
ахылыѡмаѡхаз аѡыхэала.

Убри аамѡазѡэѡы азбаѡ маѡк аѡара игэѡы даѡаѡхэѡыѡшэа
ѡатѡаны дыштэаз, ашьѡахь даалкъаны ус ихэеит:

– Ахара зду Аирынба угыл!

Зус рызбоз Аирынба Зафас ихы икәыжыны дыштәаз ус азбаө ибжыы анааикәирга ашырхәа дөагылеит, аха изыпш-уаз алапш рацәа рышкә дызхьампшуа, иара иахь еилашуаз урт ргәаг дакәырны дахьакыз хөахашьак дакәнаршәомызт.

– Ухы уааөаханы арахь сышкә уаапши... Ари ужәлантә ашахәтөы дудыруама?

– Мап.

– Бара дыбдыруама?– ихәан, азбаө нас Арина лахь дынхьапшит.

– Мап. Иареи сареи хшеижәлантәыз ааигәоуп ианеилыскаа. Иахьадагыы дсымбац, итаацәагыы сыздыруам.

Аусзбра апхьатәи амш азы ашахәтцәа разцаара шыыбжыышьтахьынза иадхалеит, иззымцаацызгыы макьяна икан. Иаанхаз разцаара шыта уатцәахьы иахыгахарцаз азбаө ус ихәеит:

– Хазымцаац ашахәтцәа макьянагыы пытөык аанханы ыкоуп, убри акнытә иахьала аусзбра аанкыланы уатцәы асаат жәеиза рзы иацтахоит, – ихәан, азбаө иапхьа икәыз аусхәапштәкәа реизакра дналагеит. Убри аамтаз аусзбра амазаныкәгаө дышшәырза дөагылан, азбаө идәылтра иахатцгыларц лыбжыы налыргеит. Итәаз зегьы убри аамтаз иааибадырны адрухәа ианыөеицгыла, азбаөгыы икьяадкәа неиөытцаркны, азбаөцәа хазы изладәылтцлоз ашәахь ифьынаихеит.

Ноиабр 4, асаат 11 рзы...Аусзбра иазызырөразы адырөаеынгыы еизаз ауаа рхыпхьазара еихагыы еихан. Зегьы шыпшыз ус аамта аназгәәтаз иахмырцакәа азбаө дааины итыпаф дшынатәазтәкьа, иахьагыы аусзбра ишацтаз нарылахәаны, нас зегь рапхьа ажәа иитеит, ахәынтқарратә харадтаөыс икәз апрокурор. Адгәа Сааныкәа-ипца уи азын табуп хәа наххәааны ашьтахь ицәажәара ахы наиркирт абас:

– Шәара шәахәтыр! Хаззымцаац ашахәтцәа рахьынтә апхьа даапхьазар стахуп, Аирынба Зафаси Гавриленко Наташеи ирдыруа Катушьиан Завен Аршақ-ипца Волгоградка

данцоз дшынаскъаргаз аилкаараз, уи ирцабыргырц даап-хъоуп Завен иашъа Катушьиан Сетрак.

– Даашәпхъа зыхъз хәоу ашахатъы!– иаразнак уи днакәшахатханы ибжыи наиргеит азбаѡ.

Дук мыртыкәа дааѡналеит даара иуаѡеикәаз, ипында җартәахәны змышәхәы цкъа имаацыз,жәафка шықәса зхыцуаз хбыцк дшатлакъаза .

– Шәара шәахатыр! Сақәитышәтәуазар сызцаарақәа ирыцтар стахуп, – ихәеит апрокурор,шахатәс ирыдигалаз рапхъа данаагыла.

– Ааи, ааи, сзырѡеит, – днакәшахатхеит азбаѡ.

– Кашыиан ужәлоуп Сетрак ухъзуп... Иашаны исхәама?

– Ааи!

– Ауаѡшьра иалаху Аирынба Зафаси уареи шәеиба-дыруама? – ашьтахъ изцаарқәа ахы наиркит апрокурор.

– Хәѡизцәоуп,– атаккатцара дналагеит Сетракгы.

– Пискунов Виктор?

– Уи дызлаздырыз Зафас ибзоуралоуп.

– Иршьыз Кожемирова?

– Уи, мап!

– Аирынба Зафаси Гавриленко Наташеи уашъа Завен днаскъаганы адәыгба данартоз ура узрыцымцеи?

– Сара уи аены ашколахъ сцар акәын. Апышәарақәа раан исзымтииз маҗәарк азы аҗазыкатцара сыман.

– Ибзиоуп, ус акәзааит!.. Шыта ихәилыркаа уѡызцәа ауаѡы даныршыуаз аламталаз ура уахыкәаз?

– Ахәшәтәыртаҗ сыкан.

– Икауцоз?

– Сѡызак дышьтан,ибара сцеит. Уахынтәи схынхәны хәѡны ацаларта саатцагылоны еипш,хәҗақхъа игылаз аѡнаҗы иаалыркәаны хәхәабжык сахәит. Икалаз еилыска-арц саннеи,уи аѡны ауаа рацәаѡны иадизалахъан.

– Уа уаннеи иудыруаз хәа зәыр дубама?

– Гавриленко Наташа дышгылаз збеит.

Апрокурор иаалыркәаны изцаарақәа аанкыланы азбаѡ иахъ еиҗах ахәара кәитцеит, Гавриленко Наташа дырѡегых лазцаара шаҗаххаз еилыркаауа. Азбаѡ уи

днақәшахатхан,Наташа дахьтәаз илақш нарханы дгыларц налыдитцеит.

– Итәбуп, шәара шәахатыр! – ихәан, Адгәа нас уи атыңқа ихы налықәкны дналазтәаит. – Избан, аңхәыс даныршыуаз аламталаз ашьра ахықалаз аонағы сықамызт хәа усқан амц зхәбхәаз? Бажәаху аныбқырхуаз ирабхәаз бчанабақәа зну азбағғы имцоуп,уи ахыла абар ара сарғыы снапы иахьакәу,убри ақнытә сеитабазтәауеит усқан изыбымхәеи аиаша?

Убри аамтәз Наташа деицрашәаны дахьгылаз, ил-хәара лғамшәо даақалеит. Лхы ларқәны атакқатцара дақәымшәоушәа апрокурор ианиба, ашьтахь дәеа зныкғыы ибжыы аарғәғәашәа убри даназтәаа, атакқатцара лцәыуа-дақәханы аарла лыбжыы налыргеит.

– Сшәон!

– Бзыцәшәеи?

– Ауақшыра қазтәзи сарей хәхьейбадыруаз азын!

– Аңхәыс даныршыуаз аены бышқарыцнагалей?

– Уи аены иршыыз лахь амагнитафон аагара бхәацаала хәа ансархәа срыццеит, аха сара иабаздыруаз дыршыраны ишықаз. Уи аңхәыс дахьынхоз аонағы ханааи, уажәытәқьа ханхақаланы иаагоит рхәан, сара адәағы сааныжыны дара луадахь еицхалеит.

– Ауақшыра қазтәз Пискунов Виктор имихыз амагнитафон, ашьтахь 350 маат хәа изирхәхаз Конареикин Андреи Игор-иңей барей шәеибадыруама?

– Ааи.

– Шәара шәахатыр, уажәшьта сақитышәтә зыхьз схәаз ашахатқы Конареикин Андреи ионагалара,– ихәан, апрокурор азбағ иахь еитәх ахәара қайтцеит.

Ионаргалаз уи ашахатқы ихы-итцыхәа аңхәа азбағ дазтәаны ианеиликаа ашьтахь,нас апрокурор иахь дынхьаңшны ихы наиртәасит шыта азтәарақәа рықатцара дшақәитыз ирдыруа. Адгәа Саанықәа-ица уи тәбуп хәа наххәааны ашахатқы иахь иаразнак азтәарақәа итара иҕыназикит.

- Конареикин уажэшьта ихаилыркаа аус ахыууа?
- Амашына ныҕаэисцоит.
- Ашьра ҕазтаз Пискунов дудыруама?
- Ашкол хаицтан.
- Иршыыз апхэыс?
- Хаигэылацэан.
- Ауафшьра иалаху Аирынба дышцаудыруеи?
- Иааигэаны дсыздыруам.
- Иршыыз апхэыс дышэгэылазтгы, даныршыуаз аены уабаказ?
- Сөызак иирамшы ахызгэеитоз исамхажэын, ауха иара икны саанхеит.
- Хара иаадыруеит уашьеихаб Владимир дыштаку... Дзыхтаркааи?
- Абна итэоу Гавриленко Наташа мчыла лцэа ахыҕиэыз ацыхэала дтакуп.
- Дтаркижьтеи итцуеи?
- Сынтэа хышықэсоуп...
- Убри аамтаз Наташа дҕацшыыхэхэатцэараза дааицра-шэан, дахытээз лхы агарта лмоуа ахэатэы-хэатцэра днала-геит. Лааигэа-сигэа итэақазгы лара лахь рынхьацшым-таз, дзықэшэахыз азы лхы дшацэыпхашьоз иаразнак иаагэартеит.
- Ашьра ҕазтаз Пискунов имагнитафон заҕа маат хэа имуххаи?
- 350 маат хэа, аха ацарақэа нагзаны исымтацызт, – атак ныҕаицеит Конареикин.
- Аус зухыз амагнитафон зутаххеи, ифыцыз ахыртиуаз узымцаазоз?
- Уи амагнитафон абзиазақэа иреиуоу хэа адырга чыда змаз акэын.
- Иугэапханы имухызтгы, нас ашьтахь изакэазы иур-хынхэи?
- Исырхынхэырцсгэы итамызт, аха нас излеилыскаазала Виктор иан амилиция рфы ацэгьа лхэазар акэхап, ашьтахь милицияк дааны исымхны игеит.

Ауафшыра җазтаз Пискунов Виктор зықара намзацыз, уафы шкәакәак, зымаха-зышыаха цқья имшәыцыз қәығш-зак иакәын. Иарғья бла ибзианы ишамбоз убаратәы итақшәа акәын дшығшуаз, насгы иефапшыларәа злақаз ала зхәыжәла баапсзәаз азә шиакәхоз мөашыо, амамиқәара зхаханы иказ ихы-иёы гыгшәыгракгы анубаалон. Дахтәаз дгыларазы азбаф ибжы аниқәирга, убри аамтаз илактацәгья уаф дахыыҗазамыз ганха цъара ирпшны, игәы ишатахымыз убаратәы дыхшәааза дөагылеит.

– Царас иумои? – апрокурор ицынхәрас уажәы азцаарақәа рықатцара ихахы игеит азбаф.

– Уахынлатәи ашкол сынтәа салгоит, аха җынла афымца-механикатә җазартаҗ слесарс аус зует.

– Избан, уахынлатәи ашкол ахь узиасыз?

– Сыртафцәеи сарей хмааибит.

– Фызас ишытухыз Аирынба дудыруеиҗыҗтеи итцуеи?

– Ғынлатәи ашкол сантаз класскаҗ атцара еицақтон.

– Шәфызәа Кожемиров Саша ифныҗа шәаннеилоз, ишәызы иан шәышпалыдылкылоз?

– Лыққәын ифызцәа ахьхакәыз азы знызатцәыкгы дхатцәмҗацызт.

– Даара хәтыр лықәшәтцеит ...Убжыы рду, исаҳауам иухәо!?

– Уаҳа сылшом.

– Избан?

– Ара иҗоу сфызцәа рацәәфуп.

– Уфызцәа урцәығхашыоит акәу! Ускан узыпхамшыеи?..

Шьта ихәилыркаа шәфызәа иан дызхушыааз?

– Сан лхы марианы имфәапылгозшәа җенак зны абас шылхылхәаахыаз еилыскааит.Зцәа кказа изхылхыз сан есымша ахацәа лыпсахуазшәа ахыз баапс ахыылхылтаз атдыхәала,гәгәала лгәағ шытыхны сыҗан. Ашытахы җенак зны сфызәа Зафас иасхәеит, сан илхылтаз ахыымзг дахырҗканы дсыпҗарц, дсыршәарц шыстахыз. Убри анақәскуа аламталаз Зафасгы ацхыраара сиҗарц сиҳәеит,иаргы мап сцәимкит...

– Амза 26 рзы ауафы дышәшьит, аха амза 25 рзы убаҕаз?

– Уи аены аҕсшьарта лагераҕ сыйан.

– Алагер аҕынтәи уанбахынхәи?

– Адырҕаены.

– Аоны уахһааиз узаазеи хәа уаб думазтаазеи?

– Игәһааганы сааит хәа иасхәеит.

– Уи аены ишәшьыз луадаҕ шәннеира шҕаҕалеи?

– Саша имагнитафон аамтала иахлыркырц хлыхәеит, аха иҳалымтозшәа анызба дыршәаны илцәызгаразы ахәызба цәырызгеит. Уи аамтаз лара ахәхәара далагеит, аха лыбжыы рдуззаны аргара данаҕәымтца, азәы хәилыркыр хәа сшәаны ашьтахь ахәызба лыластцеит.

– Даньшәшь шәызлацеи?

– Уантәи атуан ххалан, анаҕстәи атцалартала халбааны хабналеит.

– Убла ухьуеижьтәи итцуеи? – иҳәан, азбаҕ изцаара даҕаҕара инахигеит.

– Ахәбатәи акласс аҕны сантәаз аахижьтәи...

– Ишҕаухьи?

– Акласс аҕнуцҕа резинала атцәкәа шеигәыдахтцоз ма-шәырни сыблагәы иалалеит.

Азбаҕ изцааракәа аанкыланы хәыцрак иенеитәит. Уи аамтаз аусзбра алазырҕцәа ажәак реҕшәар хәа ишәаны раҳаидеик ыҕамкәа еиқәышьшьы еилатәан, шьта уаҳа дзызцаарыда хәа рылаҕшқәа иара иахь икыдырхаланы. Ус рацәак мыртыкәа ибжыы наиргеит азбаҕ.

– Ахара зду Аирынба шьта уара угыл!

Аирынба изышьтымхша еидара хьантәк дацарцалаз-шәа убри аамтаз деитцыҕәҕәа дҕагылеит, насгыы итынхацәа-кәакгыы уаҕа ирылатәазар акәхарын, ихы ҕышьтыхны азырҕцәа дызрылапшуамызт, инубаалартә дықан ихы иа-зиуз даараза дахьхәны дшыҕаз аҕара.

– Азанаатиуртатә цара утоуп, усоума? – азцааракәа рыҕатцара ҕаҕхьа ихахьы игеит азбаҕ.

– Ааи.

- Занаатс иалухыз арбану?
 - Аилартэаф.
 - Знык ағычра қауцахьан, ашьтахь азэы иңыба ушталоз амилицияа уақәыркын уныркылеит, усоума?
 - Ааи.
 - Уус анырзбоз иуқәырцеи?
 - Сышқәс ахьатданамкуаз азы ышықәса ахылаңшра сытаны соурыжыит.
 - Уи ашьтахьғы уғәы иазымчхакәа ауафшьрағы уеа-лаурхәит... Уфызга игәтакыз ануеихәа,усеипш ацхыраара итара аңсоу аңсаму уазхәыцыр акәмыз, насғы ишәшьыз лықкәын Сашеи шәареи шәеиөызцәан, Пискунов иуабжыи-газ иаразнак узақәшақтхей?
 - Хөызга иан дишьуеит хәа сыкамызт!
 - Уахь шәанцоз ахәызба шимаз уимырбазеи уфызга?
 - Даласыршәарц ишьтысхит хәа сеихәеит.
- Азбаф изтаарақәа аанкыланы ахара здыз итыңаф днаиртәан, нас хәыцрак иенеиташәа қаитцеит, аха рацәак иеаламгалакәа ашьтахь алахәара қаитцеит, ахәашанза аузбара ишахыгахоз ала. Аузбра иацырцараны иқан асаат жәеиза рыбказы, ашьтахь инадирдырит убри аены аузбра акы аңырхагамхар ацыхәтәағы шхыркәшахоз, азбаф абас нахәаны дцаразы даныөагыла, убри аамтаз лыбжыи налыргеит ани амазаныкәгаф згабгы.
- Сшәыхәоит шәгыларазы, азбаф дцоит!

Ноиабр 7, ахәаша, асаат 10.30 рзы... Аузбра иалахәыз зегыи ааины ртыңқәа рфәи ишынатәазтәкьа, ашьра қазтаз Пискунов Виктор иан Тимофеева Наталиа зегь раңха дааипхьаны илазтаарц итаххеит азбаф.

- Быхьз, быжәла? – дшаафналазтәкьа дналазтааит апрокурор.
- Тимофеева Наталиа Кирилл-ипқа!
- Уақа ахшара шәымоума?
- Аңқа дхамоуп, аха хатца дцахьеит.
- Бықкәын иишьыз аңхәыс дыбдыруазма?

– Ааи! Даеа ѡныкахь нхара хайасаанза лареи хареи хайгэылацэан.

Наталиа абас атак аныкалта ашьтахь убри аамтаз илзымчхакэа лгэы пшааны ацэыуара дналагеит, акраамтагыы лэылзеикэкуамызт. Уажэы-уажэы лэылкажарц ақэылкуан, аха лылагырзқэа таха лыртэмызт, аха нас илулакгыы мчыла леааихэлагеаны лажэакэа цқэа илзымхэо ашьтахь лцэажэара инацылцеит.

– Сара...Сара... Леночка лыцэгъарахэа акымзарак сыздыруамызт, усеипш акгыы лыдсымбалацызт! Ахааназ исмахацызт баапсык схылхэаахэеит хэагыы,нас исыздыруам сычкэын дишьыртэ еипш, хара хзы цэгъарас икалтахэыз!

– Быцкэын ацэгъара кайтаанза ихымѡацгашыакэа шцаказ? Ацыхэтэантэи аамтақэа рзы иказшыа цсахны дшыказ акара кыр идыббалахэызма? – латцаара деитанагеит апрокурор.

– Мап, усеипш ибаапсыз ееитакрак идсымбалацызт, зықэра намзац хэычык ишизхауа еипш иаргыы изхауан. Цабыргны рықэра зықэроу ақэра назарахь ианиасуа акыр иласцэахоит, ажэа мыцхэы рымакра рналом, амац азынгыы игэаауеит. Сара уртқэа бзианы издыруеит,избанзар занатла сызларцаѡу ала аазара ацкарақэа инарықэыршэаны акэын игэахэарақэа шынасызоз.

Наталиа абас анаалхэатцэка еитэх лгэы иазымчхакэа аззы лыхга ацэыуара дналагеит, аха азцаарақэа лытара апрокурор дахыццакуамызт, лхала лееикэылкаанза даалцеипшырц итахызшэа.

– Енак зны иаалыркэаны хмагнитафон бжэызит, – лызхара дантэыуа ашьтахь апрокурор ибжыы иргаанза хэа дымпшыкэа, нас лхала лажэа еитанацылцеит макэанагыы дқыпшэыпуа. – Усшэа сгэы иаанагеит Виктор дыршэаны азэы ицэагазар калап хэа, аха иаби сареи таха аниахамтаза ацыхэтэан ихайхэеит Конареикин Андреи хэа иѡызак ишиитаз. Андреи иигаз ирхынхэразы адырѡаенытцэка адырра истеит, аха иааимтиуазшэа анызба енак зны милициак ила имхны иаазгеит.

– Ауафы дыршыраны ианыказ аены алагер акынтәи быцкәын аоныка дхынхәырц зитәххаз беимхәазей? – ихәан, апрокурор изцаара даеацьара инахигеит.

– Аоныка сцароуп хәа шсеихәатцәкьаз иаразнак иафаршәны мап ицәыскит, аха имузозшәа анызба игәы цызымжәарц азы ацыхәтәан сақәшахәтхеит. Аоныка дцеит хәа сгәы ртынчны сшыказ, убри аены ашыыбжышьтахь ссөызак лхатцеи лареи сахьыказ алагераф икылкьа ианы мазала исархәеит, анкьа иахгәылаз Лена сыцкәын дшишьыз. Сгәысеанымкәа ас ансаха сыхшыф сыхнахит, салацсит, сгәы ткәацырц акгыы сыгымхеит, аха икасцарыз амыждараз аоныка дахьысышьтыз аены амитә иамхакаитцеит.

– Иаби иареи реизыказаашьақәа зеицшрои?

– Ишцасхәари... Иаб ашахтаф аус иуеит, данибо ааста данимбо еихауп, абжеихан ижәны даауеит. Ажәакала иаб иааста сара еиха дысзааигәан.

Убри аамтаз афбатәи адукат Адгьагә Сагига-ица азбаф иахь ажәа дахәоит.

– Шәара шәахәтыр! Азцаарақәа рхарцәаараз саргыы исымоуп сзытцааша. Сақәитышәтәуазар саргыы зцаарақәак налыстар стахын.

– Улазцаа, Адгьагә Сагига-ица.

– Наталиа Кирилл-ицха! – ибжыы наиргеит адукат. – Бхатца ижәны данаалоз Виктор иаб ихитәымра шцаидикылоз?

– Хьаасгыы имамызт.

– Ибзиоуп, ус акәзааит, аха шәыцкәын абастцәкьа гыгшәыгцдас агәымбылцьбара илазцаз хәа бгәы ишцаанаго?

– Исыздыруам иаалыркьаны изыкалаз! Уаанза зегь рзы дхалалза акәын дшыказ.

– Бхатца ицкәын иаха имамызт, аха бара бганахьала иаазарафы ибыцәигхақәаз ыкоуп хәа кыр бгәы иаанагоума?

– Усура санцалоз рацәак ахылацшра сызимтозар каларын, аха уеизгыы аазара аганахьала акгыы шигысмыжьыз агәра ганы сыкоуп.

– Ататын дшахо аадыруеит,ахара данбалагеи?
– Ибла пќаны ахэшэтэыртаф данышьтаз инаркны.
– Ускан ихытцааз?
– Жәәәа шықәса.
– Нас, абасоума аазара шигыбмыжбыз! Бара бызлар-
цафыз, бызлаазафыз ала, иқәра зықәраз ататын ахара
шизеицааз итабымхәазацци? Абас акәызма дшыбаазоз!..
Ататын ахара дшалагаз иаб идыруазма?

– Ааи!

– Шьта еилкаауп,шәыцкәын ауафшьра игәағыртә аќынза
инагараз анғыы абғыы ишәыбзоуроу шыќоу, – изцаарақәа
изныртцаомызт адукат. – Зныкыр кыр шәцәиғычхьазу?

– Цыпх абыржәааны еицш,250 маат ақара ахытцаахыз
ицыхьашәан иамхагеит, аха иаби сареи ишигаз
аницахдыраа,ашьтахь инимхыцыз ааганы атыцаф иќаитцеит.

– Лассы-лассы ақара ишәталозма?

– Есены акәымзаргыы мчыбжыкахь знык-фынтә жәа-
маатк рќынза наихаркуан.

– Ҳара еилаққаахьеит быцкәын бзиа иибо зғабк дыши-
моу баргыы ишыбдыруа... Иахыбхәаауеи урт рыбзиабара?

– Истахымызт сыцкәын Гавриленко Наташа дахьлырац-
нагалаз. Иасхәеит лара иара изы дшыќамыз,ицәымзакәа
исырдырит иара иаткыс еиҳабациоу цкәынцақәәаки ла-
реи шеиқәшәалоз, ишакәым алагыы лхы шымфәпылгалоз,
аха иабжыызгоз ихахыы инеигомызт. Ашьтахь җенак
зны лхата дыцшааны лгәылҗеаныстцеит сыцкәын уаха
дицымныќәаларазы, аха егьа иасхәазаргыы бзиа дахьиам-
хабаз азы даалыцымныќәалар иуамызт иееимыз аусқәа
шылхылҗеаахьаз иаргыы ишидыруазгыы.

Виктор иаб Пискунов Андреи Захар-ица еиҳау ақара
далгахьан, аха изанаат ихы изамырхәакәа атыхәтәан
ашахтаф аусура далагеит. Убасқан участкак аќны азны-
казгыы еиҳабыс дахадыргылт, аха нас арыжәтә мыцхәы
иәадидцалацәо даналага дамырхит, уи нахысгыы еиғьхашьак
имамкәа иахьа уажәраанзагыы ишижәыц ижәуан. Иара ига-
нахьала аазара змауыз ицкәын итыхәала уажәы азбафцәа

рҕаҕа дгыланы иеыркыио,изиазцаауаз азцаарақәа рҕаҕа рыҕаҕара даҕын.

...– Уҕкәын иыыза Аирынба Зафас дудыруама?– азцаарақәа иҕара даҕын апрокурор.

– Ааи. Сыҕкәын иаҕараҕа ибзианы дыздыруеит.

– Иршыыз?

– Уи усҕак дсыздыруамызт. Ахәса ахаҕа рааста еиҕа еизааибагоит, сыҕкәыс лареи раҕкәын ибзианы еибадыруаз.

– Уҕкәын иаазараз иулурашаз хәа иҕои?

– Есымша сиябжыон аазара згыз абжыаҕалаҕа дрыҕымныҕаразы.

– Ааи,ааи,уҕабаагы уҕыланы уҕоуп! Уабжыарақәа шынаигаз еилкаауп!– азбаф иахь ажәа дамыҕаҕа убри аамҕаз ихатәҕышәала ибжыи наиргеит адукат Иуана Раҕмаиҕагы. Аҕыхәтәан зцаараҕы наҕишьит.– Аиаша хәа, иахьа ҕыраҕы арыжәтә ужәхьоума?

– Сшәыхәоит хәтырла шәсаҕажәарц, иахьа уи аҕынза сыҕам!.. ҕым,шәара изышәымхәои,зус шәызбо шәара дшәыҕкәынам!

– Утәа, уҕыҕаҕе утәа! – ихәеит азбаф,убри аамҕаз иеааицрашәаны. – Уҕәы ҕжәоит аҕәу! Мышкы зны абас шыҕалоз уаазхәыҕны уҕкәын ара даанамгартә уихылаҕшландаз!.. Уажәы хәизызырәып аекспертиза ҕаҕаҕы ахаҕым-аҕсихиатр... Лад Саҕәыр-иҕа ажәа умоуп, хәузызырәуеит!

Лад афырхәа дәагылан, ахара здыз рҕәабзиара шыҕцааз ала иаразнак аиҕаҕара дналагеит.

– Аҕалаҕ апрокурор хада Адгәа Сааныҕәа-иҕа идҕала ахара здыҕхьазалаз Пискунови Аирынбеи рҕәабзиаратә ҕагылазаашьа зеиҕшраз ашьаҕыргылараз, Иуль 14 рзы имҕаҕан амбулаториатә експертизатә гәаҕара. Еилкааны ишьаҕыргәҕоуп ахара зду аҕәабзиара шрыҕым, маҕзақ иадамзаргы еицакрак амамкәа аҕыҕаҕы рыҕсихикатә ҕагылазаашьа шыбзиоу. Ауафшьра аныҕартоз аамҕаз, уи ашьтахьыгы гәфараз иҕауҕаша чмазарак рыдхамбалеит, ажәакала азбафцәа рҕаҕа аҕыҕаҕы рхы ахьчара рылшоит. Имҕаҕаз аҕәаҕарақәа рыла ирҕабыр-

Рацәак мыртыкәа,зыкәрабжа инархыхәхәахьаз пцәыск даанащнарыжьла, иахыгылатөыз атып ақынза дааскьяанза азбаө ибжьы налықәиргеит.

– Быхьз, быжәла?

– Чачаа Расида Дадал-ипцә.

– Аус абабуеи?

– Афинансқәа рыкәшафы хасабеилыргаөыс.

– Иршьыз ацхәыси барей шәеибадыруазма?

– Лена рыцхәи сарей аус еицаауан,нас лыпсра лыманы даеацьара аусура далагеит акәымзар.

Азбаө изцаарақәа аазырханы, нас адукат дахьтәаз ахь дынхьапшны ус ихәеит:

– Иуана Рақма-ипцә! Ари ацхәыс шахәтс даапцханы дхәдызгалаз уара уоуп, шьта азцаарақәа рыкәцара зыхә-тоуггы уара уоуп.

– Итәбуп, шәара шәахәтыр! – ихәан, Иуана нас уи ацхәыс ихы налықәкны илхәашаз налытцаихәеит. – Расида Дадал-ипцә! Сара сфы бнейны исзеитәбхәаз зеггы абрака азбаөцәагы идеилыркаа иршьыз ацхәыс дшыбдыруаз... Хабзызырөуеит!

– Лена рыцхәи сарей аиуарагы хабжьахцәхьан, – лхәан, Расида уаха анс-арс хәа акәымкәа даахәыц-хәыцны ацәажәара дналагеит. – Аус анеицаауаз аламталаз лыцкәын Саша хәычы азы дзаахны дыснатхьан,ускан фбака шықәса ракәын ихытдуаз. Хәхьынхо аоны ргыланы ианалга ашьтахь ауаа щнарцарц ианеихыршоз хөыцьагы еицхәуит, хәгьейгәылацәахеит, лара ацшьбатәи аихагылаф схафьтәкьа дынхон, сара лытәкәтәкьа исыртәз ауада сыщнан. Ларггы сарггы есены хәибабон, хәитәнаиааиуан, анага-аага хәбжьан, лассы-лассы цәажәарахәа сара сахь дылбаалон, сарггы лара лахь схалалон. Исалхәахьан илеитцбыз аеҳәшьа дшыкәз, аха ишыхәыцқәаз еицәызхьазаарын. Ацынцътәылатә еибашьра ду аеешамтәз раб афронтәф дантәаха, ранггы ачымазара данага, ишыхәыцқәаз еибәахаз аеҳәшьцәа руазәык аазара цьоукы дыргеит, Ленаггы тәым щнатәкаф днанагеит. Аеҳәшьцәа еицәкьаланы икеижьтәи оума цит, Лена илызханы

еихау ацара далгеит,хаца дцеит,аха дзыццаз хымхэафок,
арыжэтэ зеадыцалоз азэ иакэхеит, данимыхэаза ашьтахь
лхэычызатэ даашьтыхны нхара хэа хара хэхь дааит... Дааит
лхамыждараз, лыцсра лыманы.

– Арахь дааижьтее итцуети? – лажэа днацыфланы дцааит
азбаф.

– Имтыкэа, шьта мац тцама! Ускан лыцкэын Саша
хэышыкэса ракэын ихытцауз,уижьтееи жэохэфа шыкэса
уеизгы итцуети... Изхысхэаауа, Лена рыцха дтынхадаха,
дыцхэысеибаха дшыкэз, лыцсра шыкэсык акара шагыз
иаалыркэаны лахэшьеи лареи машэыршэа еибацшааит.

– Лахэшьа лара лахь даахьазма? – деитцааит азбаф.

– Мап, арахь дмаацызт. Лена лоуп лара лахь дцаны дыз-
баз.

– Илыхьзуи лахэшьа?

– Зинаида лыхьзуп, дцаацэарахахьеит, фыцья ахшара
лымоуп,Саратов инхоит. Уахь дцаны ацара италаз Лена
лыцкэын Саша иан лахэшьа лкны ауп дахьыкоугы... Исыз-
дыруам ишэасхэараны икоу агэра ахьынзажэгаша, аха
ижэдыруз, аиашоуп исхэо.

– Расида Дадал-ицха! Ибхэараны икоу усеицш агэаа-
нагара збоузгы хайлыркаа,ускан сара ишсабхэаз еицш,
азбафцаагы ирдырузар бзиоуп, – ихэеит адукат Иуана
Рақма-ица.

– Лена рыцха дшыршьуаз акара заанатц лцэа иалашэа-
хьазшэа, лыцкэын Саратов ацара дантала ашьтахь, енак
зны луадаф хайдтэаланы хшеицэажэоз исалхэеит: «Ра-
сида, издыруада мышкы зны сыхэхэабжь бахауазар бха-
ланы сыхьча, ацхыраара сыт!» хэа, убри исалхэаз уажэыгь
сгэы итахэхэа ицоуп.Слыцхыраартэ еицш сахьзыкамлаз
азыхэангы схы сшэиуеит.

– Ус балхэеижьтее итцуети? – дцааит азбаф.

– Дыршьаанза ф-бака мзы шагыз.

– Дзыцэшэоз лымхэазеи?

– Мап. Ус зхылхэааз акыргы илыдысцалеит ускан,
аха зегь акоуп исызлмырхэеит, насгы дыршьуеит хэа

икадаз, уи атыхэала уаха акгы анылымхэаза, нас саргы исхасырштит. Ашьтахь асеипш арыцхара данақэдыршэа, ани исалхэахьаз аасгэалашэан цъара еитасхэарц стаххеит, ус иагыкастеит, – лхэан, Расида лцэажэара аанылкылт.

Убри аамтаз апрокурор ибжыи наиргеит, азцаара акацараз азбаф иақэшахатхара дамызцаакэа.

– Расида Дадал-ипца! Иахья бааны еитабхэаз, избан уажэи ацхья цъара азэи изиабымхэацыз? Ауафшьра ахыкалаз афнафы инхоз агэылацэа ашьаусцшаафцэа урт ражэахэқэа аныргоз, уажэи ихабхэаз ускан изырцэибцэахи?

– Ускан азэгы дысмазцаазеит.

– Ишцеилахкаари ари? Аустцаафцэа агэылацэа зегыи ианразцаауаз, ускан баразэк ибмазцаакэа баанрыжыртэ ишцакалеи? – дцааит азбафгы.

– Избанзар, Лена даныршьуаз аены сара афны сыкамызт, Кылашэыр ахэштэыртаф сышьтан. Ашьтахь сбара хэа инеиз сгэыла цхэыск исалхэеит хэафнафы ауафшьра шыкалаз, – лхэан, Расида иаалыркъаны лгэатцанза дынтақэыцсычхан, нас еитах лажэа инацылтцеит. – Азэи ипырхагамыз ацхэысеиба рыцха лыгэнаха рзымгароуп напы хэымгала дтазырхаз!

– Лад Сагэыр-ипа! Угэи ишцаанаго, зықэра намзац рхала избны ауафшьра рзыгэагырызу? – ихэан, азбаф иварахь дынхьяхэны ахақым ацсихиатр дахьтэаз ихы наиқкны еитах днаиазцааит.

Лад ашырхэа дфагылан, азбаф дзызцааз атакцатара дналагеит, уажэи-уажэи зус рызбоз ахьтакыз ахьгы дынхьяцшуа.

– Ахара зду Пискунови Аирынбеи ирыдхацхьазалаз ахара бзианы итысцааит, насгы сара исыдыз афыцагыгы рыпсихикатэ тагылазаашья зеипшраз еилкааны ашьақэырғэғэара акэын. Аекспертизакацафы Наумова Елитеи ари ашахатф цхэыси идырцабыргуа агэра злаугаша рацеоуп. Цабыргны, ахара здыцхьазалоу Пискунови Аирынбеи рықэра зықэроу еснагь ишэартоу уаауп, знык унапафы иаганы икафэаны иузыхыр, нас иаарыдуцауа зегыи анагзара

иазыхиахоит. Ахэыцреи адухареи реитасымта ианыртагылоу аамтаз убранза рнагарагы зынза имариоуп, рхы уааталаны рхатақәа рыедуршьыртә афынзагы инаугар калойт.

– Шәара шәахатыр! Ауызбра арманшәалараз жәала-галақәак кастар стахуп ахәара сақәитышәтәуазар? – ихәан, афбатәи адукат ибжы наиргеит.

– Адгәа Сааныкәа-ица, адукат дзыхәаз ажәалагала иахыухәауеи? – убри аамтаз апрокурор ихы наикәхкны дцааит азбаф.

– Шәара шәахатыр, адукат икаитцаз ахәара мап ацәыскуам ауызбра иацхраартә иказар!

– Хаузызырәуеит Адгәагә Сагига-ица! – ихәан, азбаф нас адукат иахь дынхьацшит.

– Итабуп, шәа шәахатыр! – ихәан, Адгәагә ажәа ширтазтәкыа иитахыз ажәалагала деилыркаара дналагеит. – Шәара шәазхәыц,избан, иршьыз: «Расида,издыруада сыхәхәабжь бахауазар бхаланы сыхьча, ацхыраара сыт!» хәа, лгәылапхәыс излалхәаз? Абас илхәаз арцабыргыртә икоуп ауафшьра архәра ишадхәалам, насгы пхәысеибак илцәугаша хәа акгы лымамызт. Уи адагы аекспертизакацафы Наумова Елита иршьыз гәагшақә дшызар калап хәа иазгәалтазгы сыхәтаахыала ацабырг иазааигәоуп хәа азысыпхьазойт, избанзар ахара здыпхьазалоу ауафы дшыршьыз ала иаразнак рфы рықәшахатхеит,уи знызатцәыкгы мап ацәырымкит даргы, насгы акы лцәахгандаз хәагы дрымшьит. Убри акнытә, абасала ицәыртыз агәаанагарақәа хәафхьа икәнаргылоит, макьана еилкаам ахцатәи хәфык цьара аеыцәахны ишыкоу акара.

– Ишца, ахцатәи ахафы? – дцааит азбаф.

– Шәара шәахатыр! Шәахатагы ижәдыруеит ауафшьра зыхкыаз атцаара мфәпысуанатцы ишаарпшхаз, иршьыз Кожемирова аус ахылуаз Анхартатә афнусбартатә наплакафы икалаз ацарабжьгара азы фынтә ауызбра шымфәпысхьаз, ацыхәтәан абыржәы убри иагыцәырнагеит х-зцаарак. Актәи – азбрафы шахатфыс дыкәгылан иршьыз

Кожемировагы. Ацыхэтэантэи аусзбра калараны икан маи 27 рзы, аха шахатөыс ахпатэи лыкэгылара мышкы шагыз дахымыгзакөа амза 26 рзы дыршыит. Аөбатэи – ауаөшьра згәагыиз Пискунови Аирынбеи ауаөшьразы апышөа рымамызт, уи азоуп хэызбала цөгьапсышьа злыртаз, избанзар дтас ирыман дшыршьуазаалакгы лтархара. Ахпатэи – иршьыз аус лыцылуан матцапас иаашьтыз ахасабеиларгаө, ашьра кызтаз ижэлантэык Аирынба Арина. Убри арцабыргразы ахэара кастоит, иршьыз Кожемирова аус лыцызуаз Арытба Наира абыржөы лазцаара ахэтаны икоуп хөа.

– Имааз ашахатөы лоума?

– Ааи, шөара шөахатыр, ускан дыкымызт, аха иахьа дааит.

– Сақөшахатуп! Даашөыпхьа хазмазтаац ашахатөы! – ибжыи наиргеит азбаө.

Зыкөрабжа инархысхьаз пхөыск дшаөфналазтөкьа, ашацахөа лөааханы азбаө иөапхьа ацөажөарта дааагылт, ахөса ирклоз асакулеиггы лыжөа иаахыхны лапхьа иныкөылтцеит.

– Быхьз, быжөла? – ашахат дызустаз шидыруазгы дтцааит азбаө.

– Арытба Наира.

– Шахатөс бшыказ бдыруан, ханбыпхьаз аены бзымааи?

– Уи аены даажуан машөырла итахаз сашьа, – лхөан, Наира убри аамтаз акапыхөа лылахьгы ааикөылтцеит. – Ашьтахь еитах шөара шөкынтэи ашөкөы сзынарышьтит иахьазын аусзбрахь сааразы. Лена рыцха лзын смаакөа схы сеигзозма.

– Итәбуп! Бахьааз иашаны икабтцеит, – ихөан, азбаө нас еитах изтцааракөа инарыцитцеит. – Иршьыз апхөыс дыбдыруазма?

– Аус еицаауан.

– Бара уажөыгы уака аус буама?

– Ааи.

– Иршьыз даөацөара усура дзиасыз хөа ибдыруеи?

– Лена хара хөы аус анылуаз тыпха көыпшзак матца-

пас дылзаарышьтит. Рацэак мыртыкэа уи азгаб ахэинт-
қарра аңара рацэаны мазала илхатэылтэит. Ашьтахь
анаклакы айхабы ишеиликаазтэҕкэа ашыцагы аусура
иаҕеихит, аңарабжыгара шыкалас аилыргаразы ашыб-
гыцгы апрокуратура иалеигалеит. Убри атыхэала аусз-
бра цонатцы, ус иаалырҕаны Ленагы дыршыит, – лхэан,
Наира лажэа наҕахылтэеит.

Адукатцэа шаҳаҕоцэас атыхэтэан иқәдыргылаз ахэса
ашыцагы ирхэаз азбао агәтахэыцра шинаҕаз убаратэы
пытрак аҕара акгы мхэазо дыштэаз, ашьтахь аусзбра
амазаныкэгао дахытэаз ибжыы налықәиргеит:

– Амра Алиас-ипҕа! Ашаҳаҕоцэа ашыцагы ирхэақәаз
табоыма?

– Ааи,шэа шәаҳаҕыр!

– Хазеу аусзбра ханалгалак ашьтахь,арт ашаҳаҕоцэа
ирхэаз хымҕада хазы атцаара зтахны иҕоу акоуп... Адгәа
Сааныкәа-ипа дырөегыых аусутэ уоуит, – атыхэтэан алаф
еипштэшәа даацәажәеит азбао.

– Ус акәхоит.

– Ашаҳаҕцэа хәа уаҳа уао дыкам, азбартахь иаапхьаз
зегы разцаара мөаҕоуп... Уажәшьта ажәа имоуп ахэинт-
қарратә харадцао, апрокурор Адгәа Сааныкәа-ипа! –
ихәеит азбао,аусзбра шыта ахыркәшарахь инаго.

– Иҕабуп, шәара шәаҳаҕыр! – ихәан,Адгәа дөагыланы
ауаөшьразы имөаҕаз аустцаара атыхэтэан иахькыл-
газ инақәыршәаны ахарадцара аҕхара дналагеит.–
Ғаҕыр зқәу азбао! Шәара ишәылшәыршеит ауаатәыөса
рхақәитреи ршәартадареи ахьчаразы иашаны ақәзбра.
Ишаабо еипш,иахьагы макьана иҕоуп ацәҕоурқәа
ирызфлымхау зәырөы, уи артцабыргит икартаз ацәҕаразы
ахара зыдтахаз Пискунов Виктори Аирынба Зафаси,
арт ашыцагы ирызбеит, 1981 шықәса май 26 азы Ко-
жемирова Лена Андреи-ипҕа дыршыырц. Убри аены
рыгәҕакы иагынарыгзеит, аха аеыцәахра рықәымҕеиа-
кәа амилиция аусзуоцэа рыбзоурала ашыра аныкартаз

аҕенытцэҕа аҕыҕаҕы пшааны инкылан. Ашыаустцаара атдыхэтэан излартцабыргыз ала, ашыра згэаҕыз аҕыҕаҕы рымҕахкыара, ацэгьоура рҕазкра мзысз иамоуп аҕаацэа рганахыала ишахэтэз аазара ахырымьоуыз, ианаамтэз ахылацшра шрыгыз...

Ашытэхь иааркыаҕы дазаатгылоит ауаошыра шеифкааз, иара убас ашыра зыхкыаз амзызкэа рышыақэыргыларазы аустцаарақэа шымҕаҕысуаз. Атдыхэтэан дацхьоит Пискунов Виктор атцара ахытцоз ашколи аус ахыиуази ркынтэи иаашытыз иказшырбагақэа. Ашкол акынтэи иаашытыз иахэон атцара дшацэаашьоз, азеицш цстазаара ихы шалеимырхуаз, илеишэа шыбааҕсыз ухэа, угэы дызлахэашаз хэа иара ус акы далаҕамызт. Аус ахыиуаз акынтэи иказшырбага, уи аҕсык хар амамызт, иусушыа зынза ихирмзаргыы оумак ицэгьаз хэа акгы аныцшуамызт. Ауаошыра иалахэыз Аирынба Зафас иказшырбагахь даниас, уи абасала дихцэажэеит.

...- Аирынба Зафас иаб иганахыала иахэтэз ахылацшра имоуит, иаазара есымша иаҕыз иан затцэык лакэын. Иаб есышықэса иҕаацэа ныжыны царархарахэа дықэтцны дцалоит, уимоу ицкэын иус иахыа ишырзбо ала адырра шиоухьоугыы, ацэгьара шыкаитцаз шидыруагыы знызатцэык иадамзаргыы дишьталаны дмаац. Ишаабо ала, Аирынба Зафасгыы иҕаацэа рганахыала аазара игуп, аха атцара ахытцоз ашкол акынтэи иаашыту иказшырбага излартцабыргуа ала иқэлацэа рыгэта хатыр зкэыз иакэзаарын. Ашколаҕе иеҕкааз «ахымик қэыпш» далан, аиндатларақэа раан аҕхьахэқэа ахыгахыаз азын «иреиҕззоу ахымик қэыпш» хэагы, ахыз харак иеаҕсеитэхьзаарын. Ианаамтэз ахылацшра имазтгыы акы иазкылсшаз иакэхон, убри акнытэ ишыақэыргылара макыана ишауа агэра згоит.

Убри аамтэз азырцэа ашхырцэаҕкэа реицш аууыхэа иааилалеит, ахара здыз ибзиарақэа апрокурор реиқэыпхыазара данакэымтца.

- Ари зегь рыла дыбзиахэхэа дыказаап, нас дынкыла-

ны дызшэымоу наќ доушэмыжьюеи! – ааигэашэа итэаз пхэыскгы ианылзымчхэза абас лыбжыы налыргеит.

– Ауызбра шэапырхагамхан! Иаашэычха! – ихэан, азбаф убри аамтаз иапхья иќэгылаз аграфина атэца анќбара дна-лагеит рееикэыркразы.

– Сгэы иаанагоит, атаацэеи ашколи реимадара ахьмачу азы афганкгы рганахьала ианаамтаз ахылапшра рымазтгы иахья рыфны иќазаарын, аха ацэгьара аныќартцах шыта рыхэтааггы иакэымшэар ада псыхэа рымам, – азырфцаа реанеикэырк иажэа инацитцеит апрокурор. – Шэара шэахатыр! Хатыр зќэу аузбра алатэафцаа! Ашыауѓэатэ закэан инаќэыршэаны ахэара ќастцоит, ауафшыра ќазтаз Пискунов Виктор Андреи-ица хэышќэса аќарсаф ихалазатэ ицъбаразоу атагылазаашья итаны дќакызарцуи анихигалак даеа жэашќэса ихьантоу атагылазаашьяала абахтаф тќакрала ихигарц. Зеггы неиццаны иќэцоу жэохэ шыќэса анихигалак ашытахь, даеа нхартакахь хэышќэса дахыгазарц... Ауафшыра иалахэыз Аирынба Зафас Гэадала-ица ихьантазоу атагылазаашья итаны, жэафа шыќэса бахтала ахгара иќэзааит.

Азырфцаа еицах рыбжыќэа аацэгьахеит ипхьан аастагы еицэаны, рыбжыќэа зладыргоз ала рыгэќэа назомызт, ашыра ќазтаз ирыќэыртцоз ашыќэсќэа мацшыаны.

– Иабатэи тќакроу иртаху, афыцьяггы ашыроуп ирыќэцатэу!.. Арт амшлашара зырбатэым пстэќэоуп!.. Ицагы ацара рыхшэаазтгы, зынза иоурыжыырггы ќаларын! – азбафцаа ацтэа рылхуа атыхэтэан абасгы бжык нарылќеит.

– Шэеаанышэќыл! Иакэымала шэцэажэоушэаггы сахауеит, азэы убз уакэзаанза уфы ааихаукур еиѓу цыысшыоит! – атэца фадхья аграфина ианќьо ибжыы аармчны инаиргеит азбаф. Ус дук мыртыќэа реааикэыркшэа аныќарца, хьчафцаас иќаз адукатцаа ашытахь ажэа нариќеит. – Ацхья хаузызырфып Иуана Раќма-ица!

Иуана иихьчарц идќылаз Пискунов дызлеихьчашаз хэа

акгы инапы иакымызт, духьчартэгы далаҕамызт ашыра
зызбази еиҕызкаази иара ахьиакэхоз азын. Убри аҕнытэ
ахэынтҕарратэ харадцаө идипхьазалаз азы рацэак
изахымхэаакэа аҕарсаҕ иҕакра цсахны жэохэшықэса
ицэҕоу аҕагылазаашья иҕаны бахтала иҕакра дахэеит, уи
анихигалак ашытахь хэышқэса даҕа нхартакахь дахыга-
харц иқэитцазгы мап изахымхэааит.

Уи ишытахь дықэгылеит Аирынба дзыхьчоз адукат Ад-
гьагэ Сагига-иҕа, аха арагь иихьчоз Пискуновгы иыза
дызлаеиҕыыз хэа акгы далаҕамызт аҕнытэ, ахарадцаө
иқэитцаз жэааа шықэса армачраз акгы изахымхэааит.
Адукатцэа аыыҕагы ируалыз ражэа анырхэа ашытахь
азбаө ибжыы наиргеит.

– Ахара зду Пискунов Угыл! Кыр ухэарц утахызар
атцыхэтэантэи уажэа хэзызырөуеит.

– Ахара шсыду здыруеит, – ихэан, Виктор ихы дахаш-
шаарц жэақэак ихэарц иҕаххеит. – Ааи, ауаыы дысшыт,
иҕацтаз ацэҕара азын шэҕаҕхьа ахэара ҕацтоит, шэара
шэҕыҕарейи шэҕыразрейи сыгышэмыжыырц.

– Уажэа уалгама?

– Ааи!

– Утэа... Ахара зду Аирынба кыр ухэарц утахызар
атцыхэтэантэи уажэа хэзызырөуеит.

Аирынба ишыамхқэа рымч рылзаазшэа аарла дөагылан,
убри аамтэз азэы иҕаҕшра изымгэаҕуа ихы шытацаланы
ибжыы наиргеит.

– Ауаошыра сеахьаласырхэыз азы сахьхэны сыкоуп,
аха шыта уи сыхэартэ иҕам! Елыскаауеит ахара шсыду!
Азбаөцэа шэҕаҕхьа ахэара ҕацтоит, сықэра зламназац ала
исыдпхьазало ашықэс ахшыоышытыра ашэтаразы.

– Иухэарц иутахыз хэаны уалгама?

– Ааи!

– Утэа... Азбаөцэа еилацэажэаразы аилатэарахь ицоит! –
ихэан, азбаө иқьаадқэа иыыцтрак дөагылеит.

– Сшэыхэоит зегыы шэгыларц! Ахарақэцара атцыхэ-

тәахыы акылгара азбразы азбаф дцоит! – убри аамтаз лыбжыы налыргеит аузбра амазаныкәгаф.

Саатбжак акара цхьаны еипш, аузбара атыхәтәа шыркәшахаз зныз ахфылаа кны ус азбаф даафналан, дышиашаз даины дымтәакәа уаанза дызхатәаз итәарта даахагылан аузбра иазбаз ацхьара дналагеит, уи дацхьонаты азырфцәагыы гылазарц ахьрыхәтаз азы рышьтабжык ыкәмкәа рлымхәкәа изкыдта азырфара иафын. Ацәгьоуцәа рықәнага рақәыршәаразы абыскак-абыскак шықәса тақрала ирықәцазааит хәа ахәынтқарратә харадтаф аузбра иадигалаз азбафгыы имцсахкәа иаанижыт. Ахарақәцара дацхьаны даналга ашьтахь итыцаф дшынатәазтәкьа, нас ахара здыцхьазалаз ихы нарықәкны ибжыы наиргеит.

– Атакра зықәтцоу Пискунови Аирынбеи шәгыл!

Афыцәагыы ршьараф икәмкәа рхы-ргәы ахшәаны, абыскак ашықәс рацәа рықәызтаз ргәы рзыпжәо, арахь мчы рымаккәа зегь рыла рхақәйтра рымхны иахьыкалаз азы шьтарнахыс адунеи акгыы рзаламызшәа, убри аамтаз иагыпсымкәа иагыбзамкәа ифеибаргылеит.

– Ақалақь азбырта иазбаз шәафыцәагыы шәақәшахатымзар, Ахәынтқарра Аконституциеи Ашьаугатә Кодекси рыпқарақәа инарықәыршәаны азин шәнатоит, такрыла ишәықәтахаз шәшақәшахатым ала жәамш рыфнуцқала ашшыбгыыц фны Иреихазоу азбырта иалажәгаларц... Еилышәкаама?

– Еилахқааит! – инеицырхәеит афыцәагыы.

– Ауафшьра кәзтаз Пискунови Аирынбеи икартаз ацәгьоура атыхәала рыхәтаа рақәыршәаразы аузбра абриала иахьа иныртәоуп! – ихәан, азбаф дфәагыланы ифьнаихеит.

– Сшәыхәоит зегь шәгыларц! Азбаф дцоит! – ашырхәа дфәагыланы фәцхьа лыбжыы налыргеит аузбара амазаныкәгаф.

Абасала ацәгьоуцәа рыхәтаа иақәыршәан, аха ир-

шыыз Кожемирова Лена лгэыла пхэыс Расида Дадал-ипха аусзбра ахыркэшамтаз лхатэгэапхарала дааны азбафцаа иралхээз: «Расида,мышкы зны сыхэхэабжь бахауазар бхаланы сыхьча, ацхыраара сыт!» хэа,салхэхэхьан хэа идеиллыркааз ахпатэи ахафгы ыказар калап хэа ускан гөварас иказтақазгы калейт. Цабыргны уи ыказу икамзу аиаша азэггы издыруамызт, ауафшыра казтаз рус збны иантарк ашьтахьгы ашьаусцшаафцаа убри аилкаара реазырку реазырымку иахьа уажэраанзагы еилкаамкэа ианханы икоуп.

1981

Ахқәа

Дырмаит Бытәба иажәабжьқәа ирызкны ажәақәак. В. Ақхазоу.....	3
Алакәззырхәо.....	5
Ақсы дшыбналаз	25
Аимфалацәа	50
Нас ианеиқәшәаз	63
Абырлаш мацәаз	81
Ус сгазандаз	107
Изхарада.....	121
Ирыдрамкылаз.....	141
Инырцәам ажәабжь.....	172

Дырмаит Иуана-ица Бытэба

АБЫРЛАШ МАЦЭАЗ

Ажэабжькэа

Дмитрий Иуанович Бутба

ЖЕМЧУЖНОЕ КОЛЬЦО

Рассказы

Аредактор Заур Бытэба

Акорректор Емма Адлеиба

Асахьагыхы Руслан Габлиа

Компиутерла аикэыршэаа Астанда Ацьынцьал

Аформат 84x108/32. Атираж 300.

Иныкэ. акь. бгы. 11.

Афатацка №